

ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 679
Παρασκευή
29 Ιανουαρίου 1999
Δρχ. 500

«ΣΦΗΝΑ» ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΚΗΝΙΚΟ
ΡΟΖ ΒΙΛΑ ΤΗΣ ΕΚΑΛΗΣ:
ΥΘΥΜΙΣΗ ΕΚΚΡΕΜΟΤΗΤΩΝ
Ι ΜΥΘΟΙ ΤΗΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ
ΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑ

Γράφει ο Ν. Κωνσταντόπουλος

εκδόσεις

ΠΟΛΙΣ

κυκλοφορούν

Τσαρλς Λαρμόρ
Η ρομαντική
κληρονομιά

μετάφραση – επίμετρο: Στέφανος Ροζάνης

πρόλογος: Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου

Ο Τσαρλς Λαρμόρ είναι καθηγητής της πολιτικής φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο του Σικάγου, και θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους στοχαστές της φιλελεύθερης σχολής. Ο Λαρμόρ ασχολείται με τέσσερα από τα κεντρικά θέματα του ρομαντισμού: τη φαντασία, την κοινότητα, την ειρωνεία και την αυθεντικότητα. Αναζητεί τα στοιχεία που μπορεί να καταστήσουν τις ιδέες αυτές γόνιμες και στην εποχή μας, υπονομεύοντας το κυρίαρχο ερμηνευτικό μοντέλο που θεωρεί τον ρομαντισμό πηγή είτε του φασισμού και του εθνικισμού είτε του αναχωρητισμού και του αισθητισμού, και προσπαθεί αντιθέτως να τον μελετήσει ως μία από τις συνιστώσες που διαμόρφωσαν τη νεωτερική έννοια της ατομικότητας.

J. HASSOUN Γ. ΘΑΝΑΣΕΚΟΣ
P. ΜΠΕΝΒΕΝΙΣΤΕ Ο. ΒΑΡΩΝ-ΒΑΣΑΡ

ΕΒΡΑΪΚΗ ΜΝΗΜΗ
ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ-ΒΑΣΑΡ

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΤΣΕΒΕΤΑΝ ΤΟΝΤΟΡΟΦ
ΟΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

Ο συλλογικός αυτός τόμος θίγει ζητήματα σχέσεων μνήμης και ιστορίας, με αφετηρία στοχασμού το κορυφαίο γεγονός φρίκης της ευρωπαϊκής ιστορίας του 20ού αιώνα, τη γενοκτονία των Ευρωπαίων Εβραίων από το ναζιστικό καθεστώς της Γερμανίας. Πώς ορίζονται οι σχέσεις ιστορίας και μνήμης, καθώς είναι ακόμη εν ζωή ένας μεγάλος αριθμός επιζώντων από τα στρατόπεδα; Πότε η μνήμη γίνεται καταχρηστική, άρα προσκολλημένη στο παρελθόν και άγονη; Στα ερωτήματα αυτά επιχειρούν να δώσουν απαντήσεις οι συγγραφείς των πέντε κειμένων, συμβάλλοντας έτσι στη διεθνή συζήτηση.

Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 679
 Παρασκευή 29 Ιανουαρίου 1999 • Δρχ. 500
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
 ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
 Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
 ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
 E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
 Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Για συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΠΙΧΡΕΜΑΤΩΝ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
 Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
 Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
 Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
 ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
 Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
 Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
 της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,
 για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
 ο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε. Λασσάνη
 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ: ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑ Ο πρόεδρος του
 Συνασπισμού Νίκος Κωνσταντόπουλος γράφει για το ανοιχτό θέμα της
 εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και για τη μακρόχρονη αναταραχή στο
 χώρο της εκπαίδευσης. Για το ίδιο θέμα, τις απόψεις τους καταθέτουν
 ακόμα οι: Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος, Μάνος Στεφανίδης, Δημήτρης
 Καΐσης

ΣΕΛ. 19 Η ΒΙΛΑ ΩΣ ΛΥΔΙΑ ΛΙΘΟΣ Η δικαστική δίωξη της Δήμητρας
 Παπανδρέου για τη βίλα της Εκάλης και οι προεκτάσεις της - του
 Στέλιου Καφαντάρη

ΣΕΛ. 20 Η ΣΦΗΝΑ ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ Τι κομίζει στο πολιτικό σκηνικό
 η ενδεχόμενη δημιουργία κόμματος Αβραμόπουλου; Γιατί γίνεται
 τώρα ο θόρυβος; Ποιοι τον συντηρούν; Και ποιοι ευνοούνται; -
 του Τάσου Παππά

ΣΕΛ. 22 ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ «ΑΥΓΗ» Γιατί έφτασε ως εδώ η κρίση
 στην Αυγή και ποιες λύσεις υπάρχουν; Μια άποψη

ΣΕΛ. 33 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Ρουμανία: Εικόνες και πραγματικότητα - του Ντίνου
 Άνταμ. Πετρέλαια: Το μοίρασμα της Κασπίας - του Σωτήρη Ντάλλη
 Μαυριτανία: Ανάμεσα στο Μαγκρέμπ και τη Μαύρη Αφρική - του Αστέρη
 Χουλιάρα.

ΣΕΛ. 36 Ο ΠΙΣΤΟΣ ΜΑΥΡΟΣ ΣΚΥΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΙ
ΠΑΠΑΓΑΛΟΙ Η πρώτη κυρία, η πρώτη δεσποινίς, ο πρώτος
 κύριος και ο πρώτος πιστός μαύρος σκύλος - της Ελένης Βερυκίου

ΣΕΛ. 38 ΜΥΘΟΛΟΓΙΕΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ Φανταστικές τερατομορφίες,
 ξενοφοβία και ρατσισμοί - του Θανάση Μουτσόπουλου

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Νικητές και ηττημένοι, σελ. 4

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κώστας Κουφογιώργος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΥΠΕΡ

Ηλίας Κανέλλης, σελ. 24

Η ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΕΣΤΙΑ

Αθλητικά, σελ. 35

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 50

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Απόστολος Διαμαντής, σελ. 66

Φωτογραφία Εξωφύλλου:

Σεμίρα Μανωλάκη

ΝΙΚΗΤΕΣ ΚΑΙ ΗΤΤΗΜΕΝΟΙ

Η ΑΚΤΙΝΟΓΡΑΦΙΑ της ελληνικής κοινωνίας που αποκάλυψαν οι μαθητικές κινητοποιήσεις μόνο ανησυχία μπορεί να προκαλεί. Όλοι μεν συζητούν για τις διακυμάνσεις στη Σοφοκλέους, για τις προσδοκίες της ΟΝΕ, για το κόμμα του Αβραμόπουλου ή τα λογίδια του αρχιεπισκόπου αλλά όσα προέκυψαν από την επιχειρηθείσα «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» τείνουν να αναστρέψουν τον εφησυχασμό και τη ροδαλή εικόνα που επί μήνες καλλιεργούσαν κυβέρνηση και ΜΜΕ.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ τώρα πια αρχίζει και τελειώνει με το «δελτίο προόδου» των διαλόγων του υπουργού Παιδείας και με τις δυσχέρειες στην κυκλοφορία εξαιτίας των μαθητικών διαδηλώσεων. Η μορφή του «διαλόγου» που εγκαθιδρύθηκε ανέδειξε την παθολογία που χρόνια μαστίζει τον τόπο – αλλά κρύβεται. Πρακτικές που δοκίμασε το κυβερνών κόμμα στο παρελθόν σήμερα καταδικάζονται.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ είναι –ή εμφανίζεται– ομονοούσα περί έναν υπουργό που απέτυχε πλήρως στον σχεδιασμό ενός μεταρρυθμιστικού προγράμματος αλλά και τη μέθοδο εφαρμογής του. Χωρίς καμιά διάθεση ουσιαστικού διαλόγου, περιστοιχιζόμενος από συμβούλους που φάνηκαν ότι αγνοούν τη λειτουργία του σχολείου και στερούνται ενός οράματος για την παιδεία συνολικά, ο κ. Αρσένης κατέληξε ως συνώνυμο του στενοκέφαλου και εσωστρεφούς πολιτικού.

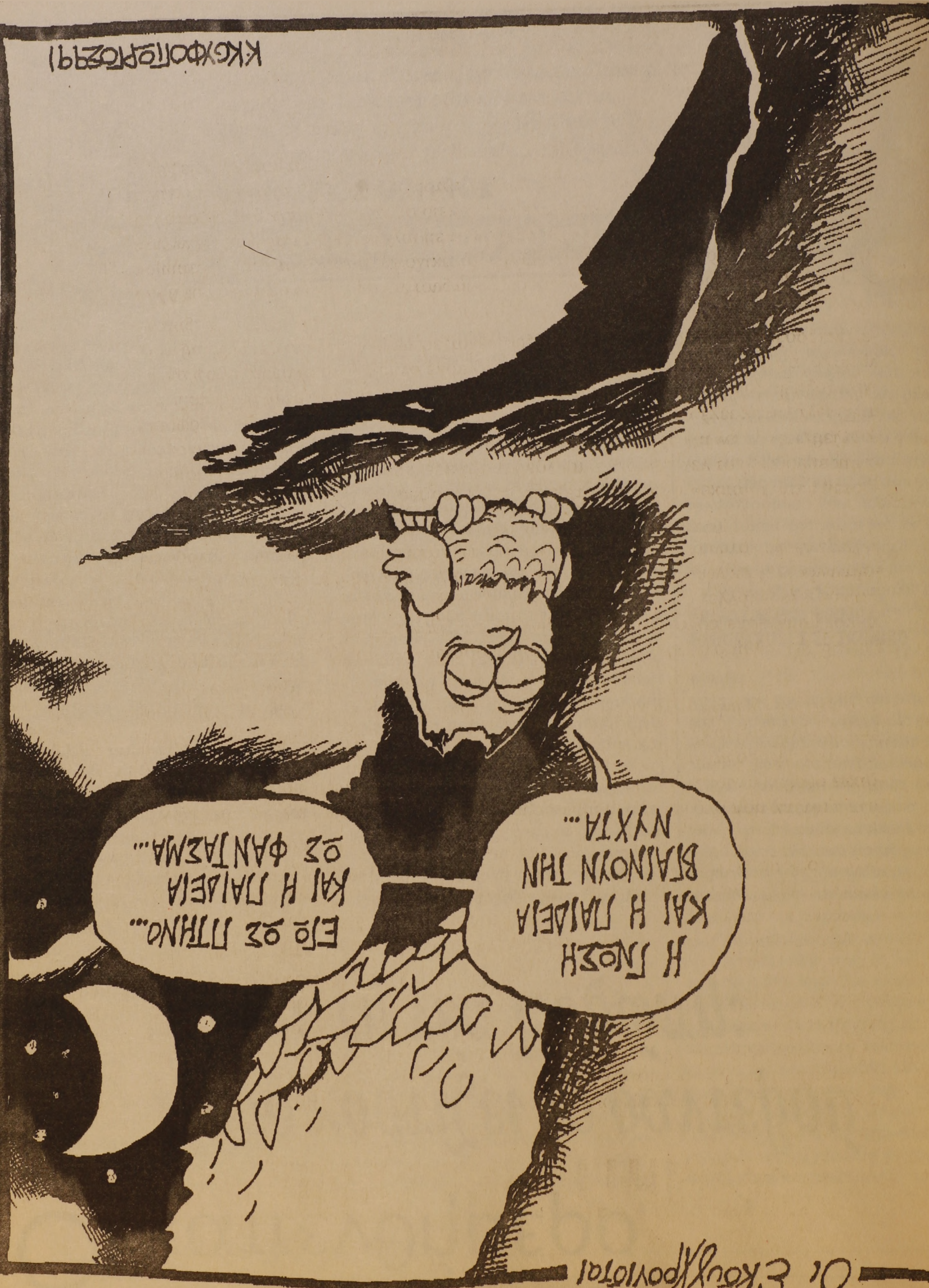
ΕΙΧΕ ΥΠΟΒΑΛΕΙ προς ψήφιση τον «μεταρρυθμιστικό νόμο» στο θερινό τμήμα της Βουλής το καλοκαίρι του 1997 φροντίζοντας συγχρόνως για την επείγουσα επιψήφισή του σε ένα τριήμερο του Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου. (Ο νόμος, μην το ξεχνάμε, έχει κωδικό 2525/1997)! Αλλά ούτε βιβλία υπήρχαν ούτε για την επιμόρφωση των καθηγητών υπήρξε πρόνοια ούτε οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου είχαν συνταχθεί. Ανέστειλε λοιπόν την εφαρμογή του νόμου για το επόμενο σχολικό έτος 1998-99.

ΟΤΑΝ ΓΡΑΦΟΝΤΑΙ αυτές οι αράδες δεν έχει κλείσει το κεφάλαιο «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση». Ο κ. Αρσένης παραμένει και η κυβέρνηση επιμένει. Δεν το θεωρούμε πιθανόν, αλλά είναι μέσα στα ενδεχόμενα να «ηττηθούν» οι μαθητές και να αναδειχθεί τροπαιοφόρος ο κ. Αρσένης. Σ' αυτό το ενδεχόμενο, ο κ. Σημίτης θα έχει καταγάγει άλλη μια νίκη. Αλλά αυτή τη φορά οι «νικητές» θα βγουν διπλά ηττημένοι: θα αποδείξουν άλλη μια φορά ότι είναι ανίκανοι να εκσυγχρονίσουν τον τομέα της Παιδείας και από την άλλη θα έχουν να συγκαταλέξουν σε πολέμιους της πολιτικής τους μεγάλο μέρος της νεολαίας.

ΑΛΛΑ το τελευταίο αφορά μόνον τους μικροπολιτικούς υπολογισμούς του κυβερνώντος κόμματος. Αυτό που αφορά συνολικά την ελληνική κοινωνία είναι ότι οι νέοι παρ' όλο που γνωρίζουν ότι το δίκαιο είναι με το μέρος τους –κι αυτό έχει σημειωθεί και αναλυθεί από πολλές πλευρές– όταν το διεκδικούν έχουν απέναντί τους μια κωφεύουσα και ανάλγητη πολιτεία της οποίας το ύστατο «επιχείρημα» είναι είτε η κατασκευή συκοφαντίας είτε η χρήση των ΜΑΤ.

αντί

ΚΚΧΧΦΟΠΠΟΡΟΖΡΡ!

ΕΙΣ ΟΣ ΠΤΗΝΟ...
 ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ
 ΟΣ ΦΑΝΤΑΣΜΑ...

Η ΓΝΩΣΗ
 ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ
 ΒΛΑΣΤΟΥΝ ΤΗΝ
 ΝΥΧΙΑ...

ΟΙ ΕΚΟΥΚΡΟΝΙΟΤΑΙ

Δεκαπενθήμερο

Πόσο κοστίζει το ραντεβού με τη νέα Ευρώπη;

ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΕΙ, τελικά, με το υπό εκκώλαψη νέο κόμμα του δημάρχου Αθηναίων; Θα μετάσχει ή δεν θα μετάσχει στις ευρωεκλογές του Ιουνίου; Και είχαν δίκαιο όσο αναλυτές υποστήριζαν ότι, σε περίπτωση καθόδου του νέου κόμματος στις ευρωεκλογές αυτές, τότε ο πρωθυπουργός θα προχωρήσει στην προκήρυξη διπλών εκλογών;

Ε, ΛΟΙΠΟΝ, νέο κόμμα, υπό τον κ. Αβραμόπουλο «του συγκροτήματος Λαμπράκη ευλογούντος»... – μπορεί να υπάρξει. Το οποίο να κατεβάσει τους δικούς του συνδυασμούς, τον ερχόμενο Ιούνιο. Αυτό που δεν θα γίνει – που δεν πρόκειται να γίνει – είναι η προκήρυξη διπλών εκλογών! Το δήλωσε, με τον κατηγορηματικότερο τρόπο, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, την περασμένη Δευτέρα, σε τηλεοπτική του συνέντευξη στον «Αντέννα»: «Όλα αυτά περί διπλών εκλογών, τον Ιούνιο, κ.λπ. –είπε– δεν πρόκειται να συμβούν». Για να προσθέσει αμέσως μετά: «Πολλοί πιστεύουν ότι θα κάνω τακτικές κινήσεις. Γελιούνται. Έχω ένα στόχο: Την ισότιμη ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ. και πάνω σ' αυτό το ξεν στόχο δουλεύω».

ΩΡΑΙΟΣ, φιλόδοξος, εθνικός στόχος – θα πουν μερικοί. Ο οποίος, όμως, δεν φαίνεται –μέχρι στιγμής, τουλάχιστο– να συγκινεί την εκλογική βάση του ΠΑΣΟΚ, διαπαιδαγωγημένη (από τα χέρια του παπανδρεϊσμού), με συνθήματα τύπου: «Η Ελλάδα στους Έλληνες», «Ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει η Δεξιά» και άλλα ηχηρά παρόμοια! Η ένταξη στην ΟΝΕ, όμως, δεν πολυσυγκινεί ούτε και τα κεντρικά στελέχη της εσωκομματικής αντιπολίτευσης (του ΠΑΣΟΚ). Βέβαια, τα περισσότερα, από τα στελέχη αυτά, το παίζουν «Ευρωπαίοι». Δέχονται ότι η πτώση του πληθωρισμού και των επιτοκίων (προϋπόθεση για την ένταξή μας στην ΟΝΕ), το ευρώ και η πορεία σύγκλισης με τον ισχυρό ευρωπαϊκό πυρήνα, «κάνουν καλό». Αλλά σε καμιά περίπτωση δεν δέχονται τη φιλοσοφία Σημίτη ότι, προκειμένου να επιτευχθεί το «ραντεβού της Ελλάδας με τη νέα Ευρώπη», δεν πρέπει να υπολογίζεις το πολιτικό κόστος! Διότι, τότε, χάνεις τις ευρωεκλογές. Και στη συνέχεια τις εθνικές εκλογές. Συνεπώς, όλα αυτά που λέει ο κ. Σημίτης («κάθε τι το νέο προκαλεί

αντιδράσεις», «αν σκεφτόμαστε μόνον κόστος, η Ελλάδα θα μείνει στο τέλος «στο τέλος της τετραετίας θα δικαιωθούμε», κ.λπ.), μπορεί να ηχούν ωραία, δεν είναι καθόλου πειστικά. Άρα, «πρέπει να δώσουμε στους ψηφοφόρους μας»... Άρα, «κάποιες παρεκκλίσεις ρούν να γίνουν, προκειμένου να αποπεί η περαιτέρω κάμψη της δύναμης ΠΑΣΟΚ». Επιτέλους, «το παν δεν είναι ΟΝΕ»!

ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΣΕ ΣΚΗΝΙΚΟ «ΚΙΝΟΥΜΕΝΗΣ ΑΜΜΟΥ»...

ΚΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗ παραδοχή, τα πρώτα ολοένα δυσκολεύουν για τον πρωθυπουργό. Η συνεχιζόμενη αναταραχή στον τομέα της παιδείας, οι επί θηροκινητοποιήσεις των αγροτών, το χτύπημα στους δρόμους, τα πυρά που δέχεται όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, αλλά και το ίδιο το πολιτικό μας σκηνικό που δίνει την αίσθηση της «κινούμενης άμμου» είναι φυσικό να δημιουργούν στην κοινή γνώμη, μια ατμόσφαιρα εντεινόμενης απόγνωσης. Πού πάει πώς θα βγούμε από τα αδιέξοδα; Και

A' εξάμηνο 1995

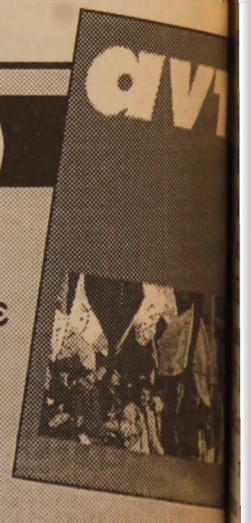
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1995)

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΓ' (Β' εξάμηνο 1995, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 594).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

B' εξάμηνο 1995

νατόν, «η μοναχική πορεία Σημίτη» (ο ΠΑΣΟΚ διχασμένο) να εμπυχνώ-
ους ψηφοφόρους του κυβερνώντος
τος, εν όψει των ευρωεκλογών;

ΝΤΩΣ, όλα τα κόμματα άρχισαν,
ώρα, την προετοιμασία για τη μάχη
υρωεκλογών. Κεντρικό μέλημα των
λών του ΠΑΣΟΚ είναι –όπως αφή-
να διαρρεύσει– η μετατροπή των
εκλογών σε «εφ' όλης της ύλης αντι-
θεση με τη Νέα Δημοκρατία», με
ερεη έμφαση στην συγκρότηση ενός
εωμένου ψηφοδελτίου, στο οποίο
εται να μετάσχει και ο νυν υφυ-
γός Εξωτερικών Γ. Κρανιδιώτης.
ην κατάρτιση του δικού της ψηφο-
ου άρχισε να ασχολείται και η Νέα
κρατία, αν και στο επίκεντρο του
ηματοπισμού της –ακριβέστερα της
ίας της– είναι «το τι θα κάνει ο
μόπουλος;» ή «πόσους ψήφους θα
άρει, αν τελικά κατεβάσει τους δι-
του συνδυασμούς;»

ΝΕΑ Δημοκρατία, όμως, απασχο-
ι η «περίπτωση Μάνου» (ήδη εξε-
σε την πρόθεσή του να ιδρύσει νέο
«πολίτες ελεύθερους, υπεύθυνους,
θητους και ασυμβίβαστους» να
ευθούν μαζί του), καθώς και η πε-
ση του επιτίμου προέδρου του κόμ-
Κ. Μητσοτάκη, ο οποίος θέτει θέ-
επανίδρυσης της Νέας Δημοκρα-
με την επανένταξη στο κόμμα
των διαγραφέντων, πλην Σαμαρά!
ον δοθέντων –διερωτώνται πολλά
χη της Ν.Δ.– «πώς είναι δυνατόν το
ίδισμα που εμφανίζεται να έχουμε,
των δημοσκοπήσεων κ.λπ., να με-
πεί σε νίκη κατά του ΠΑΣΟΚ;»

ΧΟΣ του Συνασπισμού είναι η
ή τριών ευρωβουλευτών, αλλά το
θα επιλεγούν (με βάση τη σειρά
ιμότητας) θα κριθεί από το αποτέ-
των εσωκομματικών εκλογών, που
αγατοποιηθούν στο τριήμερο 6-8
ίου. Πάντως, εκτός από τους δύο
βουλευτές (Αλ. Αλαβάνο και Μιχ.
γιαννάκη) που είναι επανεκλέξι-
ται οι οποίοι, με βάση πρόταση του
νσταντόπουλου «θα μπορούσαν να
ρηθούν στις εθνικές εκλογές, όπο-
οκύνουν»–, υποψήφιοι φέρονται
Ν. Μπίστης, επικεφαλής του Εξω-
ύ Τμήματος του ΣΥΝ, Σπ. Βούγιας
σαλονίκη) και Ν. Χουντής, την υπο-
τητα του οποίου υποστηρίζει η τά-

ση με το όνομα «Αριστερό Ρεύμα».

ΑΛΛΑ ΚΑΙ το ΚΚΕ ετοιμάζεται να κα-
ταθέσει το... «ευρωπαϊκό» του πρόσωπο,
εν όψει των ευρωεκλογών, με αναθέμα-
τα κατά της ΟΝΕ και της Ευρώπης γενι-
κότερα. Μέχρι στιγμής, δεν υπάρχουν
επίσημες (ή ημιεπίσημες) ανακοινώσεις
για ονόματα υποψηφίων, λέγεται, όμως
ότι στο νέο ψηφοδέλτιο δεν θα μετέχουν
οι δύο ευρωβουλευτές Β. Ευφραιμίδης
(συμπλήρωσε 19ετή θητεία...) και Γ. Θε-
ωνάς. Αναφέρεται πάντως το όνομα του
Σπ. Χαλβατζή.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ, ενώ το 68% των Αθηναί-
ων δεν μπορεί να θυμηθεί ούτε ένα όνο-
μα από τους νυν Έλληνες ευρωβουλευ-
τές, ενώ το 56% είναι δυσαρεστημένο
από το έργο τους, αν και δεν κατέχει τα
ονόματά τους! Τα στοιχεία αυτά προέκυ-
ψαν από έρευνα της εταιρείας Kara
Research, με δείγμα 1.038 νοικοκυριά,
στην περιοχή του Λεκανοπεδίου. Ερώτη-
ση: Έχουν δίκαιο ή άδικο όσοι πιστεύ-
ουν στην «πειστικότητα» (ή, έστω, στη
«χρησιμότητα...») των σφυγμομετρήσε-
ων; (Παρένθεση: η έρευνα πραγματο-
ποιήθηκε για λογαριασμό του Ε-21, κέν-
τρο ανάπτυξης ιδεών που πρόσκειται
στον Στ. Μάνο. Κλείνει η παρένθεση).

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ ΚΡΑΤΕΙ... – ΟΙ BOMBΕΣ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΑ «ΤΡΕΛΕΣ»

ΚΑΙ ΕΝΩ εμείς ασχολούμαστε με τα
δικά μας, οι 15 υπουργοί Εξωτερικών
της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισαν
να διαφοροποιηθούν, επιτέλους, από την
αμερικανική στάση στο θέμα του Κοσσυ-
φοπεδίου. «Εγκλήματα» (ωμότητες) δεν
διαπράττουν μόνο οι «κακοί» Σέρβοι,
αλλά και οι «καλοί» Κοσοβάροι, συνε-
πώς κυρώσεις, αν πρέπει να επιβληθούν,
θα πρέπει να επιβληθούν και προς τις
δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Συμπέρα-
σμα: ούτε η πτωματολογία ούτε οι βομ-
βαρδισμοί λύνουν προβλήματα. Το θέμα
του Κοσσυφοπεδίου είναι πολιτικό πρό-
βλημα, συνεπώς και η λύση πρέπει να εί-
ναι πολιτική. Από την πλευρά αυτή έχει
σημασία τόσο η προειδοποίηση που απη-
ύθυναν οι «15» και προς τους Σέρβους
και προς τους αλβανόφωνους Κοσοβά-
ρους, όσο και η πρόταση της γερμανικής
προεδρίας για τη σύγκληση της Ομάδας
Επαφής. Στο σημείο αυτό, αξίζει να ση-
μειωθεί η «υπόμνηση» του υπουργού
Εξωτερικών Θ. Πάγκαλου, ότι ενδιαφέ-

ρον συμμετοχής στην ομάδα αυτή έχει
ήδη εκδηλώσει και η Ρωσία.

ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ, στο μεταξύ, υπερό-
πτες, απτόητοι συνεχίζουν να βομβαρδί-
ζουν το Ιράκ με νέους «έξυπνους» πυ-
ραύλους. Ωστόσο, την περασμένη Τρίτη,
παραδέχθηκαν ότι ένας από αυτούς, «πι-
θανόν να παρεξέκλινε της πορείας του»,
με αποτέλεσμα τον «θάνατο ορισμένου
αριθμού αμάχων»! Λυπούμεθα βαθύτατα
για τις απώλειες αυτές, δήλωσε ο στρα-
τηγός Αντονι Ζίνι, διοικητής των αμερι-
κανικών δυνάμεων στην περιοχή του
Κόλπου, «αλλά να μην αιτιάσθε εμάς, αλ-
λά τον Σαντάμ Χουσεΐν». Κατά τα άλλα,
οι «εγκληματίες πολέμου» ολοένα πλη-
θαίνουν, στις μέρες μας... Μιλούν διαφο-
ρετικές γλώσσες, είτε φέρουν επωμίδες
είτε όχι. Ποιος θα μας σώσει από την κα-
κουργία τους;

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΝΙΚΟΣ ΛΙΟΥΣΗΣ · ΣΠΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ

Νικηταρά 2, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 38.22.496, Fax: 3809150

ΙΕΚ «ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ»...

Μαθήματα δημοσιογραφίας ξεκινά ο **Ευάγγελος Γιαννόπουλος** σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό όμιλο Ξυνή. Έχει προγραμματιστεί τα μαθήματα να πάρουν την μορφή 6 διαλέξεων, να ξεκινούν από τις 7 το απόγευμα και να ολοκληρώνονται ανάλογα με την αντοχή που θα επιδεικνύει σε κάθε «μάθημα» ο ομιλητής... Διότι, ως γνωστόν οι αγορεύσεις του Ευάγγελου Γιαννόπουλου διακρίνονται απ' την ικανότητα ν' αναμειγνύει στην ομιλία του μία ατέλειωτη παρένθεση γεγονότων... Στο τέλος κάθε διάλεξης θα τραγουδιέται ομαδόν το εμβατήριο «Στ' άρματα, στ' άρματα»...

Σ.Λ.

ΠΤΩΧΟΙ ΤΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ;

Αγαπητοί μαθητές-καταληψίες ου μην αλλά και δηλωσίες των ΜΜΕ επιτρέψτε μου να σας πληροφορήσω ότι ο αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος εκτός από Media Person είναι και ο προκαθήμενος της Ελλαδικής Εκκλησίας. Άρα, αποτελεί στοιχείο αγωγής -αλλά και τυπική υποχρέωση συμπεριφοράς- όταν αναφέρεστε σ' αυτόν, να τον προσφωνείτε «Μακαριώτατο». Ζητάω πολλά; Ασχέτως του αν συμφωνούμε ή διαφωνούμε μαζί του, οφείλουμε να σεβόμαστε ό,τι αυτός εκπροσωπεί. Εκτός κι αν τα μόνα σας μαθησιακά πρότυπα είναι τα θνησιγενή ασειάκια του Λαζόπουλου ή οι διατεταγμένες κραυγές των ποικίλων απελεύθερων δημοσιογράφων της μόδας.

Μ.Σ.

ΟΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΙΡΑΚ

Οι ΗΠΑ επαναλαμβάνουν καθημερινά τους βομβαρδισμούς στο Ιράκ. Θύματα, όπως παραδέχεται και το Πεντάγωνο, και άμαχοι στη Βασόρα. Δεν έχει όμως και τόση σημασία πρόκειται για Άραβες. Και η αμερικανική ευαισθησία είναι σε όλους γνωστή...

Οι επιχειρήσεις των βομβαρδιστικών των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας δεν κατευθύνονται όμως αποκλειστικά σε στόχους στο Ιράκ: Τις ημέρες αυτές γίνεται έντονο παζάρι αφού πολλές χώρες στην περιοχή ανανεώνουν τον αεροπορικό εξοπλισμό τους. Μεγάλο το παζάρι και έντονες οι πιέσεις και στην Ελλάδα.

Οι Αμερικανοί με μεγάλη ομάδα ειδικών και στρατιωτικών βρίσκονται στην Αθήνα και προωθούν το νέο F-15. Διαθέτουν και καλό μάνατζερ: τον πρόεδρο Νικόλαο Μπερνεζόπουλο που από καιρό είχε φροντίσει για τις «σωστές» επαφές.

Ε, δεν πάνε στον βρόντο οι βομβαρδισμοί στο Ιράκ...

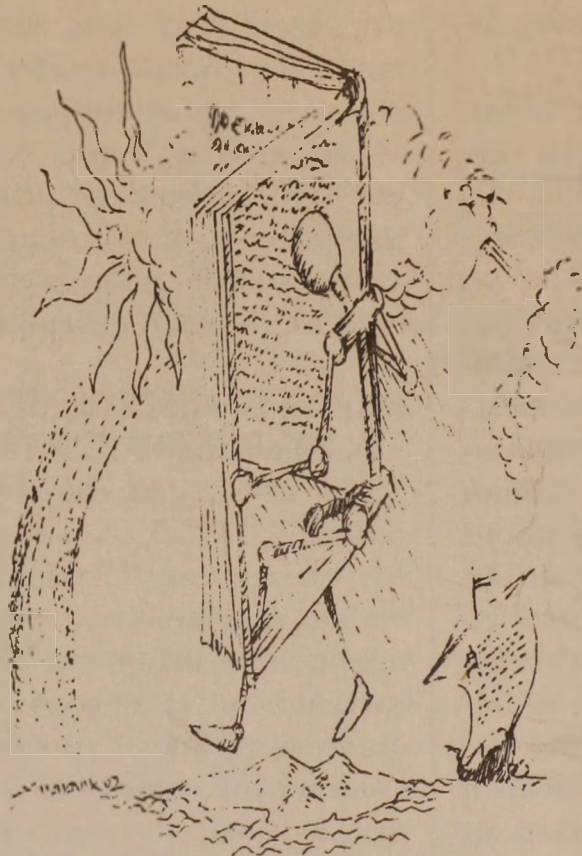
Σ.Τ.

ΤΕΤΟΙΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ!

Καλό ποδαρικό έκανε στη νέα χρονιά ο υφυπουργός Εξωτερικών κ. **Γιάννος Κρανιδιώτης**. Έτσι, σύμφωνα με δελτίο Τύπου που πήραμε από τη Διεύθυνση Ενημέρωσης του ΥΠΕΞ, κάλεσε στο υπουργείο ερευνητές και καθηγητές από ερευνητικά κέντρα και ΑΕΙ και αφού παρουσίασε το πρόγραμμα του νεοσυσταθέντος Κέντρου Ανάλυσης και Σχεδιασμού, τους κάλεσε να συνεργαστούν στην επεξεργασία των μεσομακροπρόθεσμων στόχων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Όλα αυτά ακούγονται ωραία. Μακάρι και να γίνουν. Αλλά τώρα μόνο θυμήθηκε το ΥΠΕΞ τη δυνατότητα αξιοποίησης του επιστημονικού δυναμικού της χώρας; Εμείς κρατάμε την ημερομηνία της συνάντησης: 18.1.99. Θα δούμε όμως έργο και, κυρίως, θα ληφθούν υπ' όψη οι εισηγήσεις οψίποτε συνταχθούν; Επειδή μοιάζει μεγαλόπρεπος, σας παραδίδουμε τον κατάλογο των συμμετοχών εκπροσώπων. Δεν είναι απολαυστικός;

Στη συνάντηση της 18.1.99 συμμετείχαν εκπρόσωποι από τα ακόλουθα ΑΕΙ: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πανεπιστήμιο

Θεσσαλίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Πανεπιστήμιο Κύπρου και τις ερευνητικές ομάδες: Ελληνική Πανεπιστημιακή Ένωση Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΕΠΕΕΣ), Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜΕ), Διεθνές Κέντρο Μελετών Ευξείνου Πόντου (ΔΙΚΕΜΕΠ), Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΙΜΧ), Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ), Ινστιτούτο Αιγαίου του Δικαίου της Θάλασσας και του Ναυτικού Δικαίου, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού

Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ), ΕΚΕΜΕ, Ινστιτούτο Διεθνούς Δημοσίου Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, ΙΣΤΑΜΕ, Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ελληνική Επιτροπή Σπουδών Ν.Α. Ευρώπης, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών και Κέντρο Πολιτικής Έρευνας και Επιμόρφωσης.

Αμήν!

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ «18 ΑΝΩ» ΘΑ ΔΙΚΑΙΩΘΕΙ

Η περίπτωση των 14 θεραπευτών που εργάζονταν στη Μονάδα Απεξάρτησης «18 ΑΝΩ» και η άρνηση του υπουργείου Υγείας ν' ανανεώσει τις συμβάσεις τους, αποκαλύπτει τις υποκριτικές διακυμάνσεις του πολιτικού λόγου που αδυνατεί να εκτιμήσει σοβαρά τα επιστημονικά και ηθικά ζητήματα που αφορούν τη θεραπεία απεξάρτησης. Και βέβαια η δήλωση του υφυπουργού Υγείας **Ν. Φαρμάκη** στη Βουλή (Δευτέρα 26.2), ότι έως την προκήρυξη θέσεων μόνιμου προσωπικού το υπουργείο θα ζητήσει την έγκριση του υπουργικού συμβουλίου για να προσλάβει πάλι προσωπικό με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, επιχειρεί να διασκεδάσει σ' ένα βαθμό τις δυσμενείς εντυπώσεις που προκλήθηκαν.

Ωστόσο παραμένει το ερώτημα για το κατά πόσον υπάρχουν πολιτικά πρόσωπα ή όποιοι άλλοι κοινωνικοί φορείς που πιστεύουν ότι η ρύθμιση του θέματος αυτού υπακούει στη λογική της ευνοϊκής ρουσφετολογικής μεταχείρισης, που προσβάλλει την έννοια της ισονομίας των ελλήνων πολιτών.

Η άμεση ανταπόκριση απ' την πρώτη στιγμή που το όλο πρόβλημα εκδηλωνόταν, πέραν του ότι δεν θα επέτρεπε να διαταραχθεί η επιστημονική εφαρμογή του προγράμματος στη μονάδα, θα αποτελούσε και την πιο καίρια έκφραση ευγνωμοσύνης σε όλους τους συντελεστές αυτής της δύσκολης προσπάθειας. Θα έπρεπε ίσως ν' αποτελεί σημείο «ενοχλητικής» αναφοράς το παράδειγμα του ιταλού πολιτικού **Σάντρο Περτίνι**, που στη διάρκεια της θητείας του ως προέδρου της Δημοκρατίας προσέφερε ένα κομμάτι γης (απ' την δική του περιουσία...) για να ιδρυθεί το κέντρο απεξάρτησης «Πράσινη Γραμμή»;

Σ. Λέτσιος

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΛΟΓΩΝ

Μετά 6 χρόνια απουσίας απ' τα πολιτικά δρώμενα, το οικολογικό κίνημα επανήλθε. Στις 28.11.98 ιδρύθηκε επισήμως η «Πράσινη Πολιτική», ένα νέο πολιτικό κόμμα που άζει την συνέχεια της πολιτικής ιστορίας των οικολόγων, καθώς αρκετά στελέχη προέρχουν από τον πυρήνα του κόμματος των «Οικονομικών Εναλλακτικών». (Οι «Οικολόγοι-Εναλλακτικοί» συμμετείχαν για πρώτη φορά στις ευρωεκλογές του '89 ενώ εξέλεξαν βουλευτή τόσο

στις εκλογές του '89 όσο και του '90). Στις εκλογές για την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Οκτώβρης '98) οι Οικολόγοι εξέλεξαν 2 νομαρχιακούς συμβούλους: Την **Τασία Ανδρεαδάκη** στον Πειραιά και τον **Μιχάλη Τρεμόπουλο** στη Θεσσαλονίκη. Η «Πράσινη Πολιτική» διοργανώνει την Πανελλαδική Συνδιάσκεψή της στις 29-31.1.99 και αναμένεται να αποφασισθεί το εθνικό πρόγραμμά της καθώς και η στρατηγική και το πρόγραμμα δράσης της για τις ευρωεκλογές. Σ. Λ.

ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Την Πέμπτη 4.2.1999 και την Παρασκευή 5.2.1999 διοργανώνεται στην αίθουσα Εκδηλώσεων του ΔΣΑ (Ακαδημίας 60) και ώρα 19.00 η προαναγγελθείσα για σήμερα Παρασκευή 29.1.99 στο τεύχος 677 εκδήλωση σχετικά με θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας και προστασίας των πολιτών από προσβολές των ΜΜΕ (reality shows).

ΟΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ II

Από τον Νομάρχη Λασιθίου πήραμε την ακόλουθη επιστολή:

«Δεν θα έμπαινα στον κόπο να τοποθετηθώ ή να σχολιάσω άρθρο του Χ.Ν. με τίτλο "Οι τοπικές κοινωνίες" στο τόσο καλό περιοδικό σας (τεύχος 678) εάν το δημοσίευμα είχε καταχωρισθεί σε άλλο περιοδικό και όχι στο Αντί, το οποίο θεωρούσα, ανέκαθεν, από τα ελάχιστα του είδους του που τηρούν όρους πολιτικής δεοντολογίας και αντικειμενικότητας.

Σε ό,τι αφορά το κείμενο του Χ.Ν. φοβούμαι ότι αν δεν υπάρχουν άλλοι λόγοι σκοπιμότητας, η ελλιπής ενημέρωση για το θέμα που αναφέρει ή η παρανόηση του περιεχομένου της δηλώσεώς μου οδήγησαν τον συντάκτη σε αφορισμούς ανεπίτρεπτους, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για κάποιον που δεν γνωρίζει.

«Μου προξένησε ιδιαίτερη εντύπωση ο εύκολος τρόπος που ο Χ.Ν. υιοθετεί απόψεις και παρερμηνεύει στοιχεία της δηλώσεώς μου, ακόμη και εκεί όπου οι φράσεις δεν επιδέχονται άλλης από τη γραμματική ερμηνεία.

«Αλλά πού διαφωνεί;

1. Στην αξιοποίηση της περιοχής με αυστηρούς όρους τήρησης του περιβάλλοντος και με ωφέλεια των κατοίκων της, θέση την οποία έχουν εκφράσει

πλην του Νομάρχη, όλοι ανεξαιρέτως οι φορείς της Σητείας (Δημοτικά Συμβούλια, Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, Εμπορικός Σύλλογος, Πολιτιστικά και άλλα Σωματεία);

2. Στο ότι υπάρχει επιλεκτικός τρόπος παρεμβάσεων για θέματα που αφορούν το Νομό Λασιθίου και κατά κανόνα λείπει η στήριξη σε ό,τι αφορά το αναπτυξιακό έλλειμμα του Νομού μας που και με απόφασή του το Περιφερειακό Συμβούλιο Κρήτης έχει αναγνωρίσει έναντι των άλλων Νομών της Κρήτης;

3. Στο ότι πέραν του αυτονόητου και κορυφαίου δικαιώματος των Βουλευτών να ασκούν κοινοβουλευτικό έλεγχο έχει, αυτονόητα, δικαίωμα και ο κάθε πολίτης να ασκεί κριτική στον κάθε βουλευτή για τον τρόπο που ασκεί το έργο του;

4. Στο ότι στην καθολική συμφωνία για την επένδυση προστίθεται και το αυτονόητο, επίσης, ενδιαφέρον για προστασία της περιοχής και η δυνατότητα των φορέων της να τη διασφαλίσουν;

5. Παρέβλεψε ο συντάκτης ότι στη δήλωσή μου απέφυγα να τοποθετηθώ υπέρ συγκεκριμένου επενδυτή, παραπέμποντας στο αρμόδιο Δ.Σ. του Ιδρύματος και τις υπηρεσίες του Υπουργείου;

Γιατί αυτή η στρατευμένη αντιμετώπιση;

«Επειδή, πάντως, γνωρίζω αρκετά περισσότερα από όσα ο Χ.Ν. επί του θέματος, θα του συσταθεί να αποφεύγει την ταύτιση και τη μονομέρεια γιατί κινδυνεύει να θεωρηθεί ότι το άρθρο του εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα. Και αυτό ίσως θα σκόρπασε το περιοδικό σας.

Ο Νομάρχης Λασιθίου
Γιάννης Παπατσάκωνας

Σ.Σ.: Ο κύριος Νομάρχης προφανώς προσποιείται ότι δεν κατενόησε το σχόλιό μας. Γιατί αυτό που εμείς θέλαμε να τονίσουμε ήταν ότι με τους μέδρους που εξετόξευσε ο κ. Νομάρχης εναντίον όσων άσκησαν κριτική στο τρανταχτό σκάνδαλο της Μονής Τοπλού, ότι τάχατες «πολεμούν το Λασιθί» και το «καταδικάζουν σε επίπεδα υπανάπτυξης», πυροδοτεί ένα νοσηρό τοπικισμό από τον οποίο υποφέρει όλη η Ελλάδα.

Όσο για τους υπαινιγμούς ότι το άρθρο του Αντί «εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα», θα τον προκαλούσαμε να γίνει σαφές. Γιατί διαφορετικά, ο υπαινιγμός θα μπορούσε να στραφεί εναντίον του. Αναμένουμε συγκεκριμένες αναφορές.

• Γράφαμε στο πρωτοχρονιάτικο τεύχος: «Έχουν αλλάξει οι καιροί και θα είναι δύσκολο για τον Γ. Αρσένη και την κυβέρνηση

να νουθετήσει τους καταληψίες και να τους αναγκάσει να κάτσουν καλά». Τα γεγονότα ήρθα να επιβεβαιώσουν τα προαναφερθέντα, αλλά και όσα είχαν προηγηθεί στο χώρο της παιδείας πρόδιδαν μέρος του αδιεξόδου στο οποίο τελικά οδηγήθηκε ο κύριος υπουργός και μαζί του η κυβέρνηση.

• Ο κ. Αρσένης, απ' την αρχή των μαθητικών καταλήψεων, έδειξε να υποτιμά τη νοημοσύνη των μαθητών, τους χαρακτήρισε «παραπληροφορημένους» και έσπευσε να τους ενημερώσει για το περιεχόμενο της μεταρρύθμισης. Αποτέλεσμα ήταν ν' αυξηθούν οι καταλήψεις. Στη συνέχεια κατέφυγε στη γνωστή καραμέλα περί υποκινητών και υποκινούμενων. Αλλά το είπαμε και πιο πάνω: έχουν αλλάξει οι καιροί.

• Επόμενη κίνηση του κ. υπουργού ήταν αυτή του «καρότου»: παραχωρήσεις για τους μαθητές της φετινής Β' Λυκείου. Αυτό που δεν υπολόγισε ο κ. Αρσένης είναι το γεγονός ότι οι μαθητές δεν είναι επαγγελματικός κλάδος που προστατεύει τα κεκτημένα του και μπορεί ν' αρκεστεί σε κάποιες δευτερεύουσες παραχωρήσεις. Από το '91 έως σήμερα η συνθηματολογία των μαθητικών καταλήψεων έχει αλλάξει αρκετά. Ένα σύνθημα όμως έχει μείνει ίδιο κι απαράλλαχτο: «Δε ζητάμε πολλά, τα θέλουμε όλα!».

• Μη έχοντας, έπειτα απ' όλα αυτά, άλλη επιλογή το

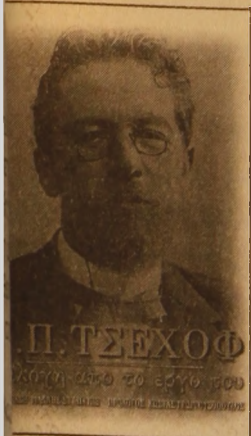
υπουργείο Παιδείας κατέφυγε στο «μαστίγιο». Απειλές για χάσιμο της χρονιάς, για αποβολές και δικαστικές διώξεις. Το μόνο που κατάφερε αυτή η μέθοδος ήταν να ρίξει κι άλλο λάδι στη φωτιά. Παράλληλα τα ΜΑΤ απέκτησαν πάλι το ρόλο του παιδαγωγού, ξυλοκοπώντας και συλλαμβάνοντας, προσπαθώντας να νουθετήσουν τους καταληψίες.

• Όταν ο Γ. Αρσένης αναλάμβανε το υπουργείο Παιδείας είχε υπ' όψην του ότι περνάει το κατώφλι ενός «δύσκολου» υπουργείου. Δε φαντάζονταν όμως ότι μπορούσε να βρεθεί σε τόσο δύσκολη θέση. Τώρα μιλάει για «διάλογο μ' ανοιχτά σχολεία»: 8 χρόνια πριν, ο άλλος μεταρρυθμιστής Β. Κοντογιαννόπουλος λίγο πριν από την παραίτησή του μιλούσε για «διάλογο από μηδενική βάση»...

• Αυτή η κρίση της Παιδείας δύσκολα θα τερματιστεί. Οι μαθητές ξέρουν ότι αν κάνουν πίσω τώρα, δύσκολα θα μπορέσουν να ξανασηκώσουν κεφάλι. Η κυβέρνηση αντιλαμβάνεται ότι θα είναι μια πραγματική ήττα αν αναγκαστεί ν' αποσύρει αυτή την πολυδιαφημισμένη μεταρρύθμιση· θα είναι μια ήττα αφού νιώθει ότι μπόρεσε να νουθετήσει –με το καλό ή το άγριο– αγρότες, εκπαιδευτικούς, τραπεζοϋπαλλήλους και αρκετούς ακόμα επαγγελματικούς κλάδους. Το ηθικό της θα έχει πληγεί ανεπανόρθωτα αν τελικά υποκύψει μπροστά στο μαθητικό κίνημα.

• Απ' τη στιγμή που ο κ. Αρσένης γλίτωσε απ' την πρόταση μομφής της αξιωματικής αντιπολίτευσης το μόνο που μοιάζει να τον ενδιαφέρει είναι ο τρόπος με τον οποίο θα κρατήσει την υπουργική καρέκλα του. Όπως έστρωσε θα κοιμηθεί...

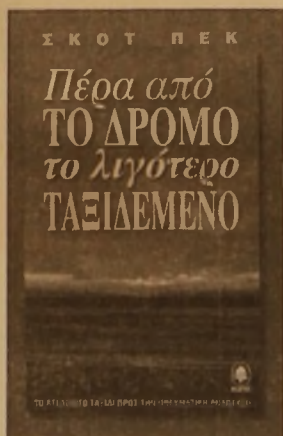
ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ

Α. Π. ΤΣΕΧΟΦ
επιλογή από το έργο του

Η παρούσα έκδοση αποτελεί μετάφραση της επιλογής διηγημάτων του Τσέχοφ που εκδόθηκε στα

οικονομικά στη Μόσχα το 1984, με την καιρία της συμπλήρωσης ογδόντα ετών από το θάνατο του συγγραφέα, και περιλαμβάνει είκοσι μικρά και μεγάλα διηγήματα και ιστορίες από τις νουβέλες.

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΟ ΛΙΓΟΤΕΡΟ
ΤΑΞΙΔΕΜΕΝΟ
Σκοτ Πεκ

Με το βιβλίο αυτό ολοκληρώνεται η περίφημη τριλογία *Ο Δρόμος ο Λιγότερο*

Ταξιδεμένος. Τα βιβλία αποτέλεσαν σταθμό στη διαδρομή της σχέσης του ανθρώπου με τον εαυτό του, γι' αυτό και διαβάστηκαν από εκατομμύρια αναγνώστες και μεταφράστηκαν σε περισσότερες από είκοσι γλώσσες.

ΤΡΙΚΑΛΑ
Από τον Σείφουλλάχ ως τον Τσιτσάνη
Μαρούλα Κλιόφα

Η ιδιότυπη «ιστορία» των Τρικάλων και της ευρύτερης περιοχής τους,

επισημασμένη σε στοιχεία που η συγγραφέας άντλησε από τις εφημερίδες της εποχής, καλύπτει τη χρονική περίοδο από το 1911 έως το 1910. Για τη συγγραφή αυτού του έργου στηρίχθηκε κυρίως στις δύο εφημερίδες *Αναγέννησις* και *Ελευθερία*.

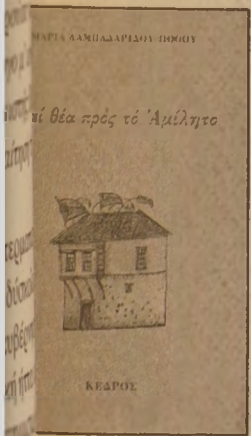

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ ΤΑΞΙΔΙ
Γιάννης Ψυχοπαίδης

Δεκαεφτά κείμενα γραμμένα μεταξύ 1989 και 1998.

Κάποια από αυτά αφορούν την Ελληνική και την Ευρωπαϊκή Τέχνη.

Άλλα αναφέρονται στη σχέση Τέχνης και Κοινωνίας. Το βιβλίο περιλαμβάνει και προσωπικά βιωματικά στοιχεία του συγγραφέα από ταξίδια σε ευρωπαϊκές πόλεις όπου έχει ζήσει και έχει ζωγραφίσει. Είναι ένα βιβλίο που συνεχώς ταξιδεύει και μιλά για χρώματα, ιδέες και ανθρώπους.

ΚΑΙ ΘΕΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΜΙΛΗΤΟ
Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου

Η νέα ποιητική συλλογή της Μαρίας Λαμπαδαρίδου-Πόθου είναι

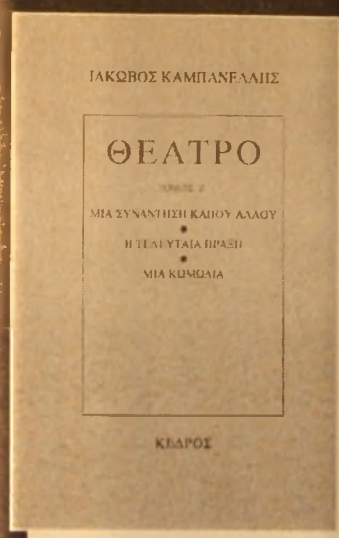
επισημασμένη στη Μάνα. Στη Μάνα που έφυγε, στη Μάνα που έμεινε να μας σαν ίσκιος, στη Μάνα που κοιμάται στα όνειρά μας, που τριγυρνάει στους διαδρόμους της ψυχής μας κουβαλώντας τα μυστικά της τρυφερής ηλικίας.

ΘΕΑΤΡΟ
Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου

Ο τόμος περιλαμβάνει πέντε θεατρικά έργα της Μαρίας Λαμπαδαρίδου-Πόθου, με σχόλια

και κριτικές, αλλά και με εκτενή εισαγωγή της ίδιας για τη διαδρομή της στο θέατρο, και τη γνωριμία της με τον Σάμουελ Μπέκετ, για την προσωπική της βίωση του Θεάτρου του Παραλόγου, το ποιητικό υπαρξιακό θέατρο που υπηρέτησε.

ΘΕΑΤΡΟ Τόμος Ζ'
Ιάκωβος Καμπανέλλης

«...Το έργο του Καμπανέλλη διαθέτει τη μαγεία της αξονικής τομογραφίας: προχωρά μεθοδικά, από

τα λαϊκά στρώματα στη μικροαστική τάξη, στην μεγαλοαστική τάξη, στις αντιθέσεις και τα σημεία συνάντησης των πολυεπίπεδων κοινωνικών τριβών, εντάσεων, συντήξεων και αποκλίσεων.»

Πέτρος Ευθυμίου

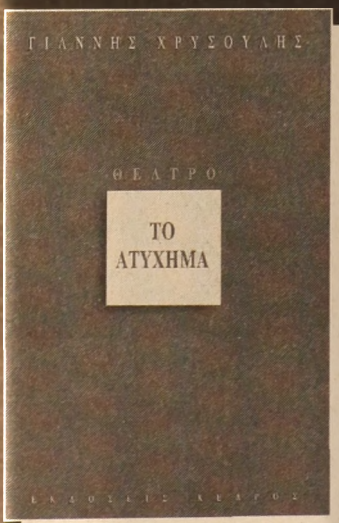
Τα τρία νέα θεατρικά έργα του Ιάκωβου Καμπανέλλη κυκλοφορούν με εισαγωγικά κείμενα και κριτικές από τον Τύπο.

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
Αλέξης Σολομός

Το βιβλίο μάς μεταφέρει στην Κρήτη του 17ου αιώνα, όταν άνθισε στη μεγαλόνησο μια θαυμάσια,

κι ανεπανάληπτη στα ελληνικά χρονικά, ποιητική δραματουργία.

ΤΟ ΑΤΥΧΗΜΑ
Γιάννης Χρυσούλης

«Το έργο του Γιάννη Χρυσούλη διαγράφει δύο κύκλους: ένα ρεαλιστικό και έναν ενδοσκοπικό,

με την ευρεία έννοια του όρου... Στον κύκλο της ρεαλιστικής γραφής εντάσσονται τα περισσότερα έργα του συγγραφέα, εκείνα της πρώτης κυρίως περιόδου, μεταξύ των οποίων και *Το Ατύχημα*.»

Γ. Π. Πεφάνης

ΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΕΔΡΟΣ

ΕΝΝΑΔΙΟΥ 3, ΑΘΗΝΑ 106 78

ΤΗΛ: 38.09.712 FAX: 33.02.655

Το διαρκές έγκλημα

του προέδρου του Συνασπισμού Νίκου Κωνσταντόπουλου

Η πολιτική ζωή της Ελλάδας βρίσκεται σε μία διαρκή θητεία κρίσης. Δεν αντιμετωπίζονται οι πραγματικές αιτίες που παράγουν αυτή την κρίση, και οι συντελεστές που την τροφοδοτούν δρουν ανεξέλεγκτοι.

Ο φαύλος κύκλος της δημαγωγίας και του παραγοντισμού αιχμαλωτίζει την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα διαπλάθοντας αντίστοιχης ποιότητας καταστάσεις και συμπεριφορές. Χάνεται σταθερά ιστορικός χρόνος από τη εξακολουθητική αποτυχία των κυβερνητικών πολιτικών, που αποκαλύπτει την αναξιοπιστία κι αποδυνάμωση του πολιτικού συστήματος κρατικής οργάνωσης και διακυβέρνησης της χώρας. Αυτό το πολιτικό μοντέλο που κυριαρχεί αποτελεί την ουσία του πολιτικού προβλήματος της χώρας, που διαιωνίζεται όσο δεν γίνονται οι αναγκαίες κι ώριμες διαρθρωτικές αλλαγές στις δομές, τους συσχετισμούς και τις λειτουργίες του.

Η δυναμική αυτών των ριζικών διαρθρωτικών αλλαγών δεν υπηρετείται από εκείνους που έχουν αφομοιωθεί πλήρως στην υπάρχουσα κρατική και πολιτική δομή, ενασχολούμενοι ως συντηρητές κι επισκευαστές της.

Τα όσα διαδραματίζονται για μία φορά

ακόμα στην Παιδεία τεκμηριώνουν αποδεικτικά τη μόνιμη και διαρκή πολιτική κρίση. Όλοι μιλούν για την ανάγκη ουσιαστικής δημοκρατικής μεταρρύθμισης στην Παιδεία, αλλά αυτή η μεταρρύθμιση έχει καταστήσει φάντασμα περιπλανώμενο από εποχή σε εποχή. Η εκπαίδευση, το ελληνικό

σχολείο έχουν γίνει το εξουθενωμένο ραματόζωο στο οποίο εξασκούνται θητευόμενοι μάγοι οι εκάστοτε κυβερνητικοί παράγοντες. Φαίνεται ότι στο Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας υπάρχει κάποιος χρόνος «Μινώταυρος», που θέλει να παταχθεί σε κάθε εποχή από τη νέα γενιά που

τα οποία συντελούνται στην ελληνική ιδεία κι εκπαίδευση αποτελούν κραυδείο πολιτικού παραλογισμού. Οι κυβερνήσεις διαλαλούν ότι η Παιδεία είναι από τις πρώτες προτεραιότητες, οι ίδιες κυβερνήσεις είναι που διαθέτουν ξοριστικά χαμηλές δαπάνες για την ίδια. Όλες οι κυβερνήσεις λένε ότι βρίσκονται στην Παιδεία σε χάλι αδιόρθωτο και ραδίζουν στο ίδιο και χειρότερο χάλι. Οι κυβερνήσεις εξαίρουν την αφοσίωση της ελληνικής κοινωνίας στην επιδίωξη της εκπαίδευσης και εξαναγκάζουν την ελληνική οικογένεια να εξαντλείται οικονομικά για να εξασφαλίσει στα παιδιά γνώση και κατάρτιση.

Η αναρτησιμότητα και η επιπολαιότητα των κυβερνητικών χειρισμών διαμορφώνουν αυτό το σκηνικό πολιτικού παραλογισμού στο οποίο συντελείται το διαρκές κλίμα σε βάρος της ελληνικής παιδείας.

Επιπλέον στοιχείο πολιτικής σχιζοφρένειας αποτελεί το γεγονός ότι αντί να μιλήσουμε «για το έγκλημα» σε βάρος της Παιδείας της χώρας, μιλάμε διαρκώς διαχρονικά για το ποιος φταίει περισσότερο, «το κράτος ή ο θύτης». Αντί να δώσουμε λύσεις και προοπτικές, καλούμαστε πολωτικά απαντήσουμε «με ποιον είμαστε», με την έρση κάθε φορά ή με όσους αντιπαρατίθενται στην αυταρχική πολιτική και νομοθεσία της. Δεν υπάρχει περίοδος στην οποία έχει στηθεί το ίδιο σκηνικό για να το ίδιο ενοχλητικό παιχνίδι.

Δεν έγινε ένας ουσιαστικός και αξιοπρεπής διάλογος για την Παιδεία. Η κυβέρνηση δεν θέλησε να δημιουργήσει σύγχρονους και ανεξάρτητους θεματολογικούς εθνικούς στρατηγικούς για την Παιδεία. Κανένας δεν απάλλαξε το εκπαιδευτικό σύστημα από τα συγκεντρωτικά χαρακτηριστικά της κρατικής μηχανής των κομματικών επιρροών, της κεντρικής σκοπιμότητας και της κρατικής αυταρχίας. Όλες οι κυβερνήσεις κινούνται από την γνωστή νεύρωση της εξουσίας, κάθε φορά που αποκαλύπτεται ανεπάρχθεια και η αποτυχία των επιλογών.

Εξαιτίας, επιτέλους, η μεγάλη συζήτηση, η εμφάνιση του φάσματος των πνευματικών και κοινωνικών δυνάμεων της χώρας, πάνω στο οποίο ερωτήματα για το σύγχρονο περιβάλλον και το αναγκαίο εκπαιδευτικό πλαίσιο στην εποχή που έρχεται. Για την ελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Για τη στήριξη της ελληνικής

κοινωνίας της παιδείας και της πολιτισμικής μας ιδιαιτερότητας στο διεθνές περιβάλλον, που ρευστοποιείται πάντα.

Είναι αναγκαίο να πάρουν πρωτοβουλίες παρέμβασης και διαλόγου οι πνευματικές δυνάμεις του τόπου, οι άνθρωποι των γραμμάτων, οι πανεπιστημιακοί και εκπαιδευτικοί, για να υπάρξει αυτός ο δημοκρατικός διάλογος για την Ελληνική Παιδεία, για να ξεπεραστεί το θεσμικό και πολιτικό κενό, που ηθελημένα συντηρούν οι κυβερνήσεις, προκειμένου να δρουν κατά τις διαθέσεις τους.

Το αδιέξοδο στην Παιδεία πρέπει επιτέλους να τερματιστεί. Αυτό που η κυβέρνηση βάφτισε μονομερώς μεταρρύθμιση, αποδει-

Νόμοι λαθεμένοι, κακοί, επιζήμιοι, επιβάλλεται και να διορθώνονται, να αλλάζουν, και να αναστέλλονται. Η παλαιοκομματική άποψη ότι ο νόμος είναι νόμος, είναι ο συντηρητικός φορμαλισμός, τον οποίο πάντα μάχεται η δημοκρατική ανανέωση· είναι η συντηρητική λογική της θεσμικής ακαμψίας, που πάντα θυσιάζει την κοινωνική πραγματικότητα στο βωμό της κυβερνητικής αυθεντίας και αυθαιρεσίας.

κνύεται στην πράξη απορρύθμιση. Διαλύεται η δημόσια Παιδεία, διασπάται η εκπαιδευτική κοινότητα, διχάζεται η κοινωνία, βράζει ο κόσμος και η κυβέρνηση βάζει στον εαυτό της διορίες για το πώς και πότε θα υποχωρήσει.

Είναι αδιανόητο να εξαντλεί η κυβέρνηση την επίδειξη «πυγμής» και «γοήτρου» στην αντιπαράθεση με τους μαθητές. Υπάρχουν «δυσκολότεροι αντίπαλοι» και πιο δύσκολα προβλήματα για να επιβεβαιωθεί η κυβέρνηση.

Η κοινωνία δεν αντέχει άλλο την αναταραχή και την ένταση. Αρνούμαι να παραδεχτώ ότι ολόκληρη η πολιτεία δεν μπορεί να

βρει τον δρόμο της δημιουργικής συνεννόησης και λύσης.

Η κυβέρνηση να εγκαταλείψει την παλαιοκομματική πολιτική θεολογία, ότι μονάχα αυτή ξέρει το καλό μας και όλοι οι άλλοι σατανικά την υπονομεύουν.

Η διέξοδος υπάρχει, έχει υποδειχθεί από πολλούς.

- Κατάργηση των εξετάσεων της Β' Λυκείου.

- Ρύθμιση των προβλημάτων με τις Τεχνικές Σχολές.

- Αναστολή του νόμου, που πια δεν μπορεί να εφαρμοστεί, όχι για να γυρίσουμε στο παρελθόν αλλά για να διορθωθούν αντιεκπαιδευτικές επιλογές.

- Αξιόπιστος διάλογος για την ουσιαστική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, που θα τον αναλάβει διακομματική επιτροπή, αφού το υπουργείο και η κυβέρνηση δεν μπορούν και δεν θέλουν αυτό τον διάλογο.

Νόμοι λαθεμένοι, κακοί, επιζήμιοι, επιβάλλεται και να διορθώνονται, να αλλάζουν, και να αναστέλλονται.

Η παλαιοκομματική άποψη ότι ο νόμος είναι νόμος, είναι ο συντηρητικός φορμαλισμός, τον οποίο πάντα μάχεται η δημοκρατική ανανέωση· είναι η συντηρητική λογική της θεσμικής ακαμψίας, που πάντα θυσιάζει την κοινωνική πραγματικότητα στο βωμό της κυβερνητικής αυθεντίας και αυθαιρεσίας.

Η αδυναμία να λυθεί το πρόβλημα της παιδείας, ενώ φτάσαμε στο 2000, αποκαλύπτει το πόσο σαθρή είναι η πολιτική την οποία παράγει αυτό το κυβερνητικό και κρατικό μοντέλο. Αλλά και η αδυναμία της κοινωνίας, από την άλλη πλευρά, να αλλάξει ουσιαστικά αυτό το σαθρό πολιτικό μοντέλο, αποκαλύπτει το πόσο αποδιορθώνεται η ίδια η κοινωνία, καθώς είναι εγκλωβισμένη στα χρόνια αδιέξοδα και στις χρόνιες αλλοιώσεις που προκαλούν στην κοινωνία οι εκλογικο-κομματικές ανταγωνιστικές συμπεριφορές της εναλλακτικής πόλωσης. ☛

Γιατί **στηρίζουμε** τη μαθητική εξέγερση

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Την Πέμπτη 21 Ιανουαρίου παρακολουθώ τη μαθητική διαδήλωση από το πεζοδρόμιο οδού Σταδίου. Είναι εξαιρετικά ογκώδης και μαχητική, γεμάτη φρεσκάδα και πρωτοβουλία στα συνθήματα. Το βράδυ οι τηλεοράσεις θα περιοριστούν να δείξουν τους κουκουλοφόρους τις μολότωφ, για να φοβίσουν τους μικροαστούς, γονείς ή όχι, ώστε να εγκρίνουν τα κατασταλτικά μέτρα απέναντι στα «κωλόπαιδα» και να κλείνουν τους δρόμους «και να ταλαιπωρούν». «Τα εγκρίνουν αυτά;» είναι η μόνιμη ερώτηση που αντιμετωπίζουμε, όσοι τασσόμαστε με το μέρος των μαθητών.

Κανένας, βέβαια, δεν μπορεί να εγκρίνει το κλείσιμο των δρόμων και τη χρήση οποιασδήποτε βίας με μέρους των μαθητών. Όμως ο φαύλος κύκλος της βίας δεν έληξε ποτέ. Ήδη απομακρύνθηκε από τους μαθητές, αλλά από τους «γανακτισμένους» γονείς, που (με κακή υπόδειξη;) παρενέβησαν στη διαμάχη ανάμεσα στους μαθητές και τον υπεύθυνο Παιδείας, τα έβαλαν με τους μαθητές, γρονθοκοπήθηκαν μεταξύ τους, έδειξαν πόσο ανίκανοι είναι να έχουν μια ξεκάθαρη αντίληψη για τις αναγκαιότητες στην παιδεία και πόσο οι μαθητές αντιστέκονται, όταν ζητάνε να πάρουν το λόγο στα χέρια τους και να είναι αυτοδύναμοι απέναντι στις υποσχέσεις και τις διαβεβαιώσεις της εξουσίας προς τους γονείς. Ουδείς αμφισβητεί την ανάγκη της ρύθμισης στην εκπαίδευση, αλλά οφείβεται βιασύνη και την προχειρότητα, που

ο νυν υπουργός Παιδείας, χωρίς να
πραγματοποιούνται οι απαραίτητες προϋπο-
θέσεις, πράγμα που προκάλεσε την αντί-
θεση των καθηγητών και την εξέγερση
μαθητών. Οι προϋποθέσεις αυτής της
απορρύθμισης καταδείχτηκαν σε μερικά
δημοσιεύματα του τελευταίου και-
τού ασκούσαν κριτική στον τρόπο με
το οποίο επιχειρούνταν η μεταρρύθμι-
ση. Πως το άρθρο της Χριστίνας Πετρο-
που στο *Αντί* της 18.12.98, του Γ. Βότση
Ελευθεροτυπία της 9.12.98, το άρθρο
του Γ. Τσίπρα, Μ. Τσιμπάκη, Κ. Μπαρα-
νη, Σ. Πατεράκη, Μ.-Λ. Κουλούρη
Ελευθεροτυπία της 15.1.99, του Ν.
Παπαδημιτρίου στην *Ελευθεροτυπία* της 21.1.99, τα
αρθρα των Α. Αποστολίδου και Α. Αποστολίδου στην εκπαιδευτική με-
θοδική, στην *Ελευθεροτυπία* της 19.1.99 και της 24.1.99. Δεν είναι ανάγκη
να αναλάβουμε αυτές τις αναλύσεις, ού-
τε να αναφερθούμε για μία ακόμα φορά
στην ανεπάρκεια και τις ελλείψεις στην
εκπαίδευση, που έφερε, για άλλη μια φο-
ρά, στο φως της δημοσιότητας η μαθητική
εξέγερση: ανεπάρκεια στα κτίρια και στα
βιβλία μέσα διδασκαλίας, διπλές βάρ-
αντήσεις στους καθηγητές μαθημά-
των προς την ειδικότητά τους, απα-
ρτία του λυκείου λόγω της καταφυγής
των μαθητών σε ιδιωτικά κέντρα.
Στη βάση όλων αυτών
των ελλείψεων, η ίδια πάντοτε
ανεπάρκεια των πόρων που διατί-
θεται στην εκπαίδευση (3,56% του ΑΕΠ
το 1997, 3,52% το 1998 και 3,44% το 1999),
η οποία κατατάσσει στην τελευταία θέση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πού είναι η μα-
θητική απαίτηση των γονιών, αλλά και
η απαίτηση της κοινωνίας, για αύξηση αυ-
τών των κονδυλίων;

Θέλω ως πολίτης, και όχι ως ειδικός
στην εκπαιδευτικά ζητήματα, να εκφρά-
σω τον θυμό μου για την ποικιλότροπη προ-
σπάθεια, ιδίως μέσα από τις τηλεοράσεις²
για την μαθητική εξέγερση, σύμ-
φωνα με παμπάλαιες συνταγές επηρεα-
σμένης κοινής γνώμης με αυταρχικές
αποδοκιμασίες. Θα ήθελα, επίσης, να εκφρά-
σω την αποδοκιμασία μου για την κάλυψη
από τον πρωθυπουργό ενός υπουργού που
δεν έχει (από έπαρση, από ανικανότητα,
από κομματικούς υπολογισμούς;) να
προσφέρει σωστά μια απαραίτητη εκπαι-
δευτική μεταρρύθμιση και που δεν διακρί-
νεται ούτως ούτε ως τσάρος της
εκπαίδευσης ούτε αργότερα στα Ίμια ούτε
στα με τους S-300³. Ο Γερ. Αρσένης,
μαθητική εξέγερση και την κατα-
ναντίον του, θα προτιμήσει να
μην επισημάνει τη ρήξη ως τα άκρα, για να μην

εμφανιστεί στο Συνέδριο ως αντιδημοφι-
λής, ηττημένος και αποτυχημένος υπουρ-
γός. Αν, παριστάνοντας τον ανυποχώρητο,
αυξήσει την εναντίον του κατακραυγή και
αναγκάσει τον πρωθυπουργό να τον απο-
πέμψει, θα παρουσιαστεί στο Συνέδριο ως
θύμα της ενδοπαρταξιακής αντιπαλοτή-
τάς του με τον Κ. Σημίτη, πράγμα που θα
έχει διπλό αποτέλεσμα: να ενισχύσει τη
θέση του στην εσωκομματική αντιπολίτευ-
ση και να διασκεδάσει την αποτυχία του
ως υπουργού. Δυστυχώς, η ελληνική κοι-
νωνία θα πληρώσει για μία φορά ακόμα
τις προσωπικές επιδιώξεις του κ. Αρσένη.

Το δίλημμα που δημιουργείται σε όλους
μας, κι όχι μόνο στους γονείς των μαθη-
τών, της επιλογής ανάμεσα στην εκπαι-
δευτική μεταρρύθμιση και στη μαθητική
εξέγερση με τις «ακρότητές» της είναι
ψεύτικο: η σωστά μεθοδευμένη μεταρρύθ-
μιση δεν θα οδηγούσε σε εξέγερση, την
οποία η κυβέρνηση αφήνει να «σαπίσει»,
ως να ήταν μια οποιαδήποτε άλλη κορπο-
ρατίστικη διεκδίκηση. Όσοι -επηρεασμέ-
νοι από το κλίμα που δημιουργούν τα τη-
λεοπτικά, ιδίως, μέσα πληροφόρησης-
επικεντρώνουν αυτή τη στιγμή την προσο-
χή τους στους «βανδαλισμούς» των μαθη-
τών, στην κριτική των καθηγητών, στην
«κομματική παρακίνηση» των μαθητών,
στις κατηγορίες για τεμπελιά των μαθη-
τών και των καθηγητών μοιάζουν με αυ-
τόν που όταν κάποιος έδειχνε το φεγγάρι,
κοίταζε το δάχτυλο. Όπως γράφει ο βέλ-
γος στοχαστής Ραούλ Βάνεγκεμ «ένα scho-
λείο που εμποδίζει τις επιθυμίες, διεγείρει
την επιθετικότητα. Αν το σχολείο δεν σε δι-

δάξει να μάχεσαι υπέρ της θέλησης για
ζωή αντί για τη θέληση για δύναμη, θα κα-
ταδικάσει γενιές ολόκληρες στην παραίτη-
ση, την υποταγή και την αυτοκαταστροφι-
κή εξέγερση. Θα μετατρέψει σε πνοή θα-
νάτου και βαρβαρότητας ό,τι πιο ζωντανό
έχει ο καθένας μέσα του»⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Όταν την Πέμπτη 21 Ιανουαρίου παρακολουθούσα στην οδό Σταδίου τη μαθητική διαδήλωση, συνάντησα, θεατή κι αυτόν, ένα φίλο τραπεζικό υπάλληλο, που μου είπε: «Ενώ στην Ηλιούπολη, όπου μένω, έχω δίπλα μου ένα δημοτικό σχολείο, αναγκάζομαι να στείλω το μεγαλύτερο από τα τρία μου παιδιά σε ιδιωτικό σχολείο στην Αργυρούπολη, με ετήσια επιβάρυνση ένα εκατομμύριο δραχμές γιατί το δημοτικό σχολείο της γειτονιάς μου λειτουργεί μια εβδομάδα πρωί και μια εβδομάδα απόγευμα. Τα δύο μικρότερα παιδιά, που πηγαίνουν σε ιδιωτικό νηπιαγωγείο μου στοιχίζουν «μόνο» 350.000 δραχ. ετησίως, γιατί η Τράπεζα, όπου δουλεύω, πληρώνει τα υπόλοιπα. Η αγωνία μου, όμως, είναι τι θα γίνει τον επόμενο χρόνο, όταν θα έχω δύο παιδιά στο δημοτικό!
2. Για τον τρόπο χρησιμοποίησης της τηλεόρασης στη διάρκεια της μαθητικής εξέγερσης βλέπε το αποκαλυπτικό ρεπορτάζ στον «Ιό της Κυριακής» στο ΕΨΙΛΟΝ της Κυριακάτικης *Ελευθεροτυπίας* της 10.1.99.
3. Βλ. Γρ. Ρουμπάνη «Τι αφήνει στο διάβα του από το '82 ο, άλλοτε, τσάρος» στην *Ελευθεροτυπία* της 15.1.99.
4. Στο βιβλίο του Προειδοποίηση προς τους μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου, που ανέφερε ο Δημ. Αναστασόπουλος στην *Ελευθεροτυπία* της 15.1.99.

Τσαμπουκάς, και των γονέων

του Μάνου Στεφανίδη

Εμείς θα συνεχίσουμε τις καταλήψεις για τον τσαμπουκά μας

Δηλώσεις μαθητή στο Mega

(Κυριακή 24 Ιαν.)

Το έχετε προσέξει; Δεν γελάμε πια, απλώς καγχάζουμε, κι η πατρίδα μας εκφυλίζεται σε τόπο μελαγχολίας.

Ένα είναι πάντως γεγονός, έστω κι αν ελάχιστοι το παραδέχονται:

Η **καταστροφή** που υφίσταται ο τόπος από τις τρίμηνες συνεχιζόμενες καταλήψεις είναι μεγαλύτερη από την κρίση των Ιμίων. Σύμπτωση ίσως ότι και εκείνη ξέσπασε πριν από τρία χρόνια ακριβώς. Και τούτο γιατί ο χαμένος χρόνος της παιδείας για παιδεία, φευ, ούτε αναπληρώνεται ούτε αντικαθίσταται με γραφειοκρατικές αλημνείες. Είναι ένας παράδεισος οριστικά απολεσθείς και ένα δυσβάσταχτο χρέος που θα πιστωθεί δραματικά σε κάποιον μακρινό λογαριασμό του μέλλοντος.

Σε ολόκληρη την δεκαετία του '90, με το πέρασμα του χρόνου, πότε δύο πότε τρεις γενιές, τα σχολεία (γυμνάσια και λύκεια) τελούν υπό κατάληψη για να κερδηθεί το καλό της παιδείας! Αποτέλεσμα: Έλλειμμα παιδείας στην κοινωνία κατά την οποία η γνώση να μεγεθύνεται ανεξέλεγκτα. Η έλλειψη γνώσης, εξειδικευμένης ή μη, ψηλαφητή ήδη στο κάθε μας βήμα, η αμορφωσιά των νεοελλήνων καθίσταται το εκκωφαντικό μας προεξόχισμα για την νέα χιλιετία. Και αυτό το γεγονός δεν υπάρχουν δικαιολογίες για κανέναν. Οι πάντες ευθύνονται: κόμματα, φορείς, κράτος και κρατικοί οργανισμοί, συνδικαλισμός, γονείς, διδάσκοντες και διδασκόμενοι. Εν γένει όλοι όσοι μετώπισαν τη γνώση ως ένα ποσοτικό γεγονός, υποκειμένο σε λογιστικές προσεγγίσεις και την μαζικοποίησαν αστόχαστα σκοτώνοντας τις **προσωπικές σχέσεις** και το **προσωπικό έρωτα** ανάμεσα στον πατέρα και την μητέρα.

ον δέκτη της παιδείας. Όλα πλέον γίνονται κούφια συνθήματα περί «δικαιον», ενώ στο ολέθριο αυτό παιχνίδι κινούνται ήδη οι πλέον αναρμόδιοι, λ.χ. η ΓΣΒΕ (sic). Απ' την άλλη πλευράτος, καθηγητές, γονείς, μαθητές ονται σε αντίπαλα χαρακώματα. Μήνες με τα σχολεία κλειστά είναι πληρώνει η πολιτεία τρία ολόκληρα α πολεμικές αποζημιώσεις. Και σαν ν έφτανε αυτό, οι πάντες έχουν στή- μικροσαράφικο τραπεζάκι τους στις ς της παιδείας με κορυφαίους θύτες ματα τους μαθητές. Αυτούς οι οποίοι νύν το βαθύτερο περιεχόμενο εκείνου ο οποίο υποτίθεται ότι αγωνίζονται. ς οι οποίοι περιμένουν να εκπορευ- γνώση από υπουργικές αποφάσεις ή λαγές φροντιστηρίων. Αυτούς που αμαρτυρήθηκαν τότε για τον παπα- ο στον οποίο τους υποχρέωναν –το ο όνειδος του παλαιού συστήματος– ου αντιδρούν τώρα για την, έστω νή, προσπάθεια αλλαγής. Αυτούς ν κατανοούν ότι αν ματαιωθεί κι αυ- πτόπειρα μεταρρύθμισης, θα περά- άρα πολλά χρόνια ώσπου να αναλά- νά η πολιτική εξουσία ανάλογο κό- Αυτούς οι οποίοι δεν αντιλαμβάνο- υς το πρόβλημα δεν είναι οι εξετά- ο τέλος, δηλαδή, του παιδευσιακού ος– αλλά ολόκληρη η εξαετής γνω- διαδικασία που οδηγεί προς αυτές. ς, τέλος, οι οποίοι για «τσαμπουκά» α «χαβαλέ» οδηγούν τους εαυτούς ι την κοινωνία σε μιαν ακόμη επο- η ήττα. Γιατί όλοι μας χάνουμε από την κατευθυνόμενη και μάλλον «ε- ματική» επαναστατικότητα του ικού κινήματος». Και γιατί εν τέλει όνονται» ο τόσο ύποπτος καθηγητι- δικαλισμός και οι μικροομάδες πε- ταιδεία. Ενώ συγχρόνως οι πάντες ον για την ιδιωτική εκπαίδευση ιδιωτεία του συστήματος. Ιδού το α της υποκρισίας: από τη μια ο αρ- ης αξιωματικής αντιπολίτευσης κα- πρόταση μομφής εναντίον του ού Παιδείας, νομιμοποιώντας τις κές κινητοποιήσεις, και απ' την άλλη νει σε θεατρικές εκκλήσεις περί οφής στα θρανία. Ο υπουργός Παι- λλι, σε μιαν αποθέωση «πολιτικότη- πειλεί με χάσιμο της χρονιάς και νγεί τους εισαγγελείς στα σχολεία. η κυβέρνηση δεν έπεσε από τους ζήδες για να πέσει από τους μαθη- ί κατανήσαμε. Και ο πρωθυπουρ- ποφασίσει να δράσει όταν πλέον η

καταστροφή έχει, κατά το ειωθός, συντελε- στεί. Το επαναλαμβάνω: ο χρόνος που διέρ- ρευσε εις μάτην είναι ένας χαμένος παρά- δεισος που δεν ξανακερδίζεται, κι αυτός ο Paradise Lost βαρύνει όλους εκείνους που πέρασαν στη νεολαία ως κυρίαρχα πρότυπα συμπεριφοράς αυτά του εκβιασμού, του τραμπουκισμού και του τσαμπουκά.

– Γιατί ενοχλούμαστε που οι μαθητές είναι αδιάλλακτοι; που δεν διαλέγονται;

– Ποια γλώσσα, ποιο σύστημα επικοινωνίας, ποιον μαθησιακό έρωτα τους διδάξα- με όπως θα 'λεγε κι ο Δ. Καπετανάκης, ώστε να διαλέγονται;

– Μήπως αγνοούμε ότι το κράτος κατ' εξο- χήν δεν διαλέγεται; Μήπως ξεχνάμε ότι ο διάλογος ελλείπει ακόμη και από εκεί όπου εξ ορισμού θα έπρεπε να καλλιεργείται, όπως, π.χ., στον πολιτισμό;

Τα προγλωσσικά όντα που ξεφωνίζουν από τις τηλεοράσεις είναι άξια παιδιά πα- νάξιων γονέων. Δυστυχώς οι μαθητές αξιο- ποιούν σήμερα στο έπακρο τα νάματα με τα οποία γαλουχήθηκαν.

– Ποιος, άραγε, τους έμαθε να αποκλείουν εκβιαστικά τους δρόμους; Ποιος τους δίδα- ξε ως «μορφές πάλης» τους προπηλακι- σμούς και τις καταστροφές; Ποιος τους εξοικείωσε με τα «δικαιώματα» που τίθε- νται υπεράνω όλων και με την αρχή της ήσ- σονος προσπάθειας; [θυμάμαι εδώ το σύν- θημα της Πανσπουδαστικής κατά την Μετα- πολίτευση: όχι στην εντατικοποίηση των σπουδών (sic)]. Αφού, λοιπόν, η γνώση είναι μέσον και όχι (αυτο)σκοπός, αφού η παι- δεία εξαγοράζεται αλλά δεν κατακτάται κι αφού το σχολείο είναι ένας locus terribilis προς διαγούμισμα κι όχι το «Ελληνομουσεί- ον» του Ρήγα Φεραίου, τότε είναι δικαιολο- γημένος ο χωρίς εκτόνωση, ο ανακλαστικός μαθητικός τσαμπουκάς. Εξάλλου ολόκληρη η κοινωνία έχει εθισθεί εδώ και χρόνια στην αυθαιρεσία των οργανωμένων μειονοτήτων σε βάρος του συνόλου ή στον τσαμπουκά των εκάστοτε κρατικο-έμμισθων συνδικαλι-

στών. Τούτων δοθέντων, ουδείς έχει το θάρ- ρος να υποστηρίξει ότι οι μαθητές δεν δι- καιούνται να έχουν άποψη για το όποιο εκ- παιδευτικό σύστημα επιλεγεί, επειδή στε- ρούνται και εμπειρίας και παιδείας. Και επειδή αυτή είναι η μαύρη αλήθεια, μακάρι να την άρθρωνε η μαύρη Αριστερά. Αλλά δεν τη λέει, μόνο κάνει εκκλήσεις για συμ- βούλια και διαβούλια, λες και η πολιτική ευ- θύνη της κυβερνητικής πλειοψηφίας μπορεί να μεταβιβασθεί αβρόχοις ποσί σε πεφωτι- σμένες επιτροπές. Επιτροπευόμενη δημο- κρατία, δηλαδή! Κατά τ' άλλα, ο κοινωνικός αναβρασμός και ο μαθητικός τσαμπουκάς θα κορυφώνονται.

Δείτε γύρω· κάθε μέρα τα πολυτελή εστια- τόρια, τα «ελληνάδικα» του κ. Γιαννόπου- λου ή τα νεολαιίστικα μπαρ είναι γεμάτα από κόσμο που φλυαρεί. Πλήθη ψωνίζουν σε διατεταγμένη ευωχία στην ευρωπαϊκής φινέτσας Ερμού, ενώ οι αλκονοίδες ημέρες ρίχνουν απατηλή χρυσόσκονη στην εικόνα μιας κοινωνίας που εφησυχάζει πάνω στο ηφαίστειο. Κι όμως, η κρίση σοβεί και μόνο τετυφλωμένοι τα ότια και τον νουν ή ασυνεί- δητοι δεν την αντιλαμβάνονται.

Σήμερα, η δειλία το άνανδρο κρύψιμο πί- σω από ομάδες και η βία που καλύπτεται από την ανωνυμία, η εξαφάνιση της ατομι- κής ευθύνης, ονομάζονται αυτάρεσκα «τσα- μπουκάς». Σήμερα ο τσαμπουκάς είναι και των γονέων...

ΥΓ. Ο υπουργός Εξωτερικών, σ' ένα ακό- μη ξέσπασμα της προσωπικής του αληθείας, αποκάλεσε καθηγητές και μαθητές συλλή- βδην «αγράμματους και διεφθαρμένους». Έτσι όμως δεν γίνεται πολιτική, ούτε πάλι στηλιτεύονται τα υπαρκτά τω όντι παραβα- τικά φαινόμενα με εύκολες γενικεύσεις.

Φαντάζεσθε να επιστρέψουν οι ενδιαφε- ρόμενοι τις κατηγορίες περί διαφθοράς και αγραμματοσύνης προς τους εκλεκτούς εκ- προσώπους του πολιτικού κόσμου; Φαύλος κύκλος.

Στα μπλόκα των μαθητών

Ανακαλύπτοντας την αλληλεγγύη

του Δημήτρη Καΐση

ΜΑ ΤΙ ΗΤΑΝ, ΤΙ ΕΙΝΑΙ και τι θ' αφήσουν στο μέλλον οι καταλήψεις και οι κινητοποιήσεις των μαθητών;

Μήπως ο κ. Αρσένης κατάφερε να δημιουργήσει ένα κίνημα ή έστω τα σπέρματα ενός κινήματος, να τροφοδοτήσει το «παράδειγμα» ενός αγωνιστικού φρονήματος;

Μπορεί να ήταν και μια καλή συμβολή στον αγώνα κατά των ναρκωτικών: εάν πράγματι τους πρόσφερε και περιεχόμενο που μπορεί να σημαίνει έως περιεχόμενο ζωής σ' έναν άνυδρο κοινωνικό ορίζοντα πνευματικής ακινησίας και γλυκιάς φθοράς.

Ή αλλιώς: σ' έναν ορίζοντα ολίσθησης, έκπτωσης των πραγμάτων και των κοινωνικών σχέσεων. Εάν δηλαδή, έδωσε την φευγαλέα έστω λάμψη

ενός **ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ** στην

επιδίωξη ενός στόχου. Φευγαλέα έστω: την ανάσα μια δρώσας συλλογικότητας, ή περίεργα τη νοσταλγία της.

Έχουν επίσης κατηγορηθεί οι δρώντες μαθητές για αντικοινωνική συμπεριφορά με το κλείσιμο δρόμων, την εμπόδιση της κυκλοφορίας κ.τ.λ. Αυτό όμως αντίθετα

μπορεί να έχει έναν **ΠΑΙΓΝΙΩΔΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ** που έχουν ήδη χάσει οι

«σοβαροί» και οικονομούντες ενήλικες και μάλιστα έναν παιχνιδώδη χαρακτήρα με μια αμφισβητησιακή διάσταση για έναν αφόρητο τρόπο κοινωνικής ζωής: όταν σκαρφαλώνουν πάνω σε αυτοκίνητα, παίζουν ποδόσφαιρο εν μέσω πολυσύχναστων λεωφόρων διαδηλώνουν ίσως και μια ασύνειδη αντίδραση απέναντι σ' αυτή την αφόρητα ρυθμισμένη κατάσταση των πραγμάτων.

Βλέποντας αυτές τις σκηνές με αγανακτισμένους οδηγούς κ.λπ. μπορεί να σκεφθείς: αυτοί οι άνθρωποι νιώθουν να ξεβολεύονται, αποκτούν ξαφνικά έναν «ελεύθερο χρόνο» έξω από την ρυθμισμένη γραμμή του που δεν ξέρουν τι να τον κάνουν, που δεν μπορούν να τον μετατρέψουν σε «δουλειές» και σε ανταλλακτικά - χρηματικές αξίες (η κυβέρνηση θα το ονόμαζε «κοινωνικό αυτοματισμό» που είναι μια εικόνα που δεν περιέχει την αλληλεγγύη. Οι δρώντες μαθητές μπορεί να διαισθάνονται ότι αυτά, δηλαδή οι αγανακτισμένοι οδηγοί, γονείς κ.τ.λ. εντάσσονται ή υπακούουν στην «κρεατομηχανή της παραγωγής»

– και ότι τελικά, αυτή η ίδια «κρεατομηχανή», με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, είναι αυτή που τους προτείνεται για το δικό τους μέλλον.

Έστω και αν επιδιώκουν μια κατά το δυνατόν καλύτερη θέση στο πλαίσιο αυτής της μηχανής.

Αν δεν μπορούν να την αλλάξουν και μάλιστα σε μια πλανητική εποχή, ας παίξουν τουλάχιστον για λίγο μαζί της – πότε αργότερα θα ξαναβρούν την ευκαιρία; (γι' αυτό χρωστούν ευγνωμοσύνη στον «κάτσε καλά Γεράσιμε» και στην εκσυγχρονιστική κυβέρνησή του).

Εκείνο που τίθεται ή ξανατίθεται πειστικά όλα αυτά τα χρόνια είναι το υποδόρειο και μη

ομολογημένο δίλημμα: το δικαίωμα στην μόρφωση υπό την ευρεία

έννοια (περιλαμβανομένου του ελεύθερου χρόνου)

το δικαίωμα σε μια αυριανή θέση εργασίας.

Το πρώτο ολοένα περισσότερο ολισθαίνει έως εξαφανίσεως εμπρός στο δεύτερο: όλοι αρχίζουν να υποπεύονται ή και να συνειδητοποιούν ότι από

καιρό έχει υποκύψει τελεσίδικα

στην κυριαρχία της «αγίας

αποδοτικότητας» (Κέρνερ Ζόμπαρτ). Οι

μαθητές θα πρέπει αύριο να βρουν μια θέση εργασίας

στον κόσμο της οικονομίας που τους περιμένει κι αυτός είναι το καινούργιο «παγκοσμιοποιημένο πεδίο ενός οξυνόμενου ανταγωνισμού». Απέναντι σ' αυτή τη λογική που υποστηρίζουν τυφλά μάτια και πάντως ανίσχυροι και αναίσθητοι οι κυβερνώντες ανακαλύπτουν και ίσως ταυτόχρονα αποχαιρέτουν το περιεχόμενο της λέξης «αλληλεγγύη».

Στον κόσμο που θέλουν να τους στείλουν μάλλον δεν θα την ξανασυναντήσουν. Όταν (και όπως) γυρίζουν στα σχολεία και ουσιαστικά δεν θα είναι πια τα ίδια ασχέτως εκβάσεως του αγώνα τους θα είναι, έστω και ως βαρύνουσα μνήμη, αυτοί που 'χουν νικήσει. Εκείνοι που θα 'χουν χάσει είναι όσοι από τους συναδέλφους τους τον αγνόησαν, τον εγκατέλειψαν πρόωρα ή σκέφθηκαν πιο «σώφρονα». Αγνοώντας έτσι τον κίνδυνο να επωμισθούν το βάρος μιας ενοχής και απουσίας από τις διαδικασίες ενός αρχικού απελευθερωτικά δρώντος συλλογικού υποκειμένου.

Η Βίλα ως **λυδία λίθος**

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

ΩΝΟ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΘΑ ΚΡΙΝΕΙ ΤΟΝ ΑΝΔΡΑ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ. Είναι ένας στότατος αφορισμός, η συστηματική μμή άμυνας των προστατών της υστερημίας του Παπανδρέου, που ξανακούει κατά κόρον τις τελευταίες μέρες, με ρμή τις ενδεχόμενες ευθύνες του Παδρέου για τους οικονομικούς και φοργικούς χειρισμούς της Βίλας. Το πίο καλό ΠΑΣΟΚ *συντεταγμένο*, ς του αρέσει να αυτοαποκαλείται, ράνωσε την πίστη του στην ιστορική να ως μόνη αρμόδια να αναδείξει ρυσιογνωμία του αρχηγού, παρακάιντας με αυτήν την καραμέλα το γγαλέο πόρισμα του εισαγγελέα ποδικών Ι. Ντογιάκου.

νωσίζονται για να επαναλάβουν τη ρση αυτή όλοι οι προεδρικοί, δανει- Παπανδρέου και μη, και δεν σκέ-ται ότι και η έρμη η Ιστορία –εν τέ-γραπτές πηγές θα αντιμετωπίσει, ς γραπτά είναι και τα πορίσματα των ινακρίσεων. Ατυχώς αυτό δεν επιση-ηκε από τα Μέσα, τα οποία απλώς αν στην επιφάνεια της νομικής κατα-ής, λ.χ. αν είναι κακούργημα η από-η του αληθινού τιμήματος, αν είναι μέλημα, ή αν έχει παραγραφεί το αδί-.. Από αυτήν την πληκτική έως ύποπτη ιετώπιση εξαιρείται ο **Λυκούργος Κο-ς**: Πρέπει να σημειωθεί ο λεπτός τό-ειρωνείας που τον διακατείχε όταν ούσε τους συνομιλητές του να απα-ουν «... τον οποίο (Α.Π.) θα κρίνει η **νία και τα λοιπά...**» (Πλάνετ 22.1.99). αν των προεδρικών, από τους κυβερ-ούς, ο **Γιαννόπουλος** πήρε την πιο νδυνη θέση. Ο υπουργός Δικαιοσύ-εν δικαιούται να ελαχιστοποιεί το μα της φοροδιαφυγής, έστω και αν ει ότι με τέτοιες δηλώσεις προστα-αι ένα υπέρτερο αγαθό, η υστεροφη-υ Παπανδρέου.

λάχιστον ο **Ρέππας**, με την αμφίσημη πή του «**Ο Ανδρέας Παπανδρέου ανή-όλους**», χωρίς να παίρνει θέση επί ρσίας, και έδωσε μια –έστω καλυμμέ-πάντηση ότι καθείς ας προστατεύει στεροφημία του Παπανδρέου όπως

νομίζει. Με περισσό κυνισμό, οι προεδρι-κοί δηλώνουν ότι ο Σημίτης και το περι-βάλλον του επέλεξε αυτήν την οδό για να μην προχωρήσει η Δήμητρα στο επόμενο βιβλίο της, το οποίο ποιος ξέρει τι επιφυ-λάσσει. Ακόμα και ο πρόεδρος της Βου-λής, που ως θεσμός ξεχωριστός θα έπρεπε να είναι νηφάλιος, βρήκε «*προφανή πολι-*

τική σκοπιμότητα» την πρωτοβουλία του εισαγγελέα να του στείλει τον φάκελο.

Κατά αγαθή σύμπτωση η Βίλα γίνεται δο-κιμαστήριο λειτουργίας θεσμών και μέ-τρον ανθρώπων. Εν πρώτοις, αποδεικνύε-ται ότι η εισαγγελία έχει λειτουργούς που επιτελούν το ανακριτικό έργο τους φθάνο-ντας στο βάθος των πραγμάτων, ακόμα και όταν το πεδίο είναι πολιτικά ναρκοθετη-μένο.

Έπειτα, φαίνεται ότι η αχίλλειος πτέρνα της υστεροφημίας του Παπανδρέου είναι οι αυτόκλητοι υπερασπιστές και τα συνθή-ματά τους. Αντί να αντιμετωπίσουν την ου-σία του εισαγγελικού εγγράφου ή να σιω-πήσουν έστω με πρόσχημα ότι η υπόθεση εκκρεμεί, αντιμετωπίζουν το πόρισμα και τον εισαγγελέα με ύβρεις.

Τρίτον, αποδεικνύεται ότι το πόθεν έσχες δεν συγκινεί πλέον τα Μέσα όσο προ πενταετίας όταν, επί πρωθυπουργίας Παπανδρέου, κυκλοφορούσαν οι τίτλοι «*πόθεν αίσχος*» και τα «*ιδαν(ε)ικά υπουρ-γών*». Παρά τα νέα ενδιαφέροντα στοιχεία που ενισχύουν την απόκρυψη του πόθεν έσχες, ο Τύπος επικεντρώθηκε τώρα στα νομικά της δίωξης και όχι στα πραγματικά

στοιχεία που ερευνήθηκαν. Η στάση αυτή εκφράζεται αποτελεσματικά με το φλου πολιτικό ύφος **Λαλιώτη**, ότι δηλαδή το 1999 δεν είναι 1989 και «*κάθε προσπάθεια ανα-κύκλωσης της σκανδαλογίας είναι πολι-τικά, ιστορικά και ηθικά καταδικασμένη*».

Παραδόξως η δίωξη της Δήμητρας με τις διάφορες νομικές αμφισβητήσεις εκτρέπει από την ουσία του πόθεν έσχες και δίνει διεξοδο στους αυτόκλητους υπερασπι-στές να ομιλούν περί σκοπιμότητας.

Ωστόσο, πέραν των νομικών επιχειρη-μάτων, υπάρχει και η αλήθεια. Αφήνο-ντας κατά μέρος τις πολύπλοκες σχέσεις των κατασκευαστών **Αλεξίου** και **Τραν-λού**, σαφώς προκύπτει ότι οι πωλητές της Βίλας, αδελφοί **Λουμίδη**, εισέπραξαν 180 εκατ. δρχ. παραπάνω από το τίμημα που αναγράφεται στο συμβόλαιο. Αυτό θα πρέπει να θεωρηθεί αδιαμφισβήτητο, καθόσον οι αδελφοί Λουμίδη είχαν ψευ-σθεί σε πρώτη φάση και τώρα κατηγο-ρούνται και αυτοί.

Αιωρείται, βεβαίως, ο ισχυρισμός ότι ο Παπανδρέου δεν φρόντιζε τα του οίκου του. Καλούμαστε τώρα να υποθέσουμε ότι η εφεύρεση των δανείων **Χάλακ**, **Παπού-λια** κ.λπ. ήταν κατασκεύασμα νομικών και φοροτεχνικών συμβούλων χωρίς την συ-ναίνεση Παπανδρέου. Πονηρή υπερασπι-στική γραμμή που μοιάζει λογική, καθώς ο Παπανδρέου τότε δεν πολυασχολιόταν ούτε καν με την διακυβέρνηση της χώρας. Ωστόσο, είναι έωλο επιχείρημα. Τότε που κόχλαζε η υπόθεση των δανείων ούτε σκέ-φτηκε κανείς να το επικαλεστεί. Άλλωστε, είναι δυνατόν οι Παπούλιας, **Λιβάνης**, **Κα-τσιφάρας** να δάνειζαν πίσω από την πλάτη του πρωθυπουργού, τον ίδιο ή την σύζυγό του επειδή το πρότεινε κάποιος φορονομι-κός εγκέφαλος;

Η περίπτωση της Βίλας, βεβαίως, λίγο θα χρησιμεύσει στην Ιστορία. Έχει, όμως, ήδη χρησιμεύσει για τον έλεγχο του μιθριδατισμού της κοινωνίας και πολιτεί-ας μας. Για αυτό το πολύτιμο γνώθι σαυ-τόν και μόνο θα άξιζε να θυσιάζαμε την πρόσθετη φορολογική ύλη και τα πρόστι-μα παρά τα όσα αντίθετα κελεύει η εισαγ-γελική αρχή.

Η σφήνα

Αβραμόπουλου

του Τάσου Παππά

Ο δήμαρχος Αθηναίων Δημήτρης Αβραμόπουλος τα κατάφερε. Έγινε το πρόσωπο της επικαιρότητας, εκτοξεύοντας προς γενική χρήση ορισμένα νεφελώδη επιχειρήματα περί ολοκλήρωσης του ιστορικού κύκλου των δύο μεγάλων πολιτικών κομμάτων. Έκτοτε, εφημερίδες, ραδιόφωνα και τηλεοράσεις προσέφεραν αφειδώς δωρεάν χώρο και χρόνο, δυσφημίζοντας ένα κόμμα που ακόμη δεν έχει εμφανιστεί! Σχεδόν όλοι οι πολιτικοί παράγοντες είναι σίγουροι ότι τελικώς ο Αβραμόπουλος θα διαπράξει το διάβημα να εκτεθεί στον γενικό πολιτικό στίβο. Θα ποντάρει, λένε, στην υψηλή δημοφιλία του, στο κλίμα αφασίας που επικρατεί στην κοινή γνώμη, αλλά και στην αδυναμία των υπάρχοντων σχηματισμών να εκφράσουν πειστικά την περιρρέουσα δυσaréσκεια που έχει δημιουργηθεί από τη διαχειριστική ανεπάρκεια των κομμάτων εξουσίας.

Στη Χαριλάου Τρικούπη έχουν θορυβηθεί. Μπορεί ο κύριος όγκος των δυνάμει ψηφοφόρων του δημάρχου να προέρχεται από τη Νέα Δημοκρατία, όπως δείχνουν οι δημοσκοπήσεις, οι επιτελείς του ΠΑΣΟΚ και της κυβέρνησης όμως ξέρουν πως το εγχείρημα **Αβραμόπουλου** μπορεί να διεμβολίσει συνολικά το πολιτικό σκηνικό και κατά συνέπεια ουδείς σοβαρός αναλυτής είναι σε θέση να προβλέψει τις επιπτώσεις στο χώρο της μείζονος δημοκρατικής Αριστεράς, αφού, όπως φάνηκε, στις δημοτικές εκλογές η διεισδυτικότητα του Αβραμόπουλου, στους οπαδούς του ΠΑΣΟΚ, του ΣΥΝ και του ΔΗΚΚΙ κάθε άλλο παρά αμελητέα ήταν. Αυτό που τους φοβίζει, με άλλα λόγια, είναι η πολυσυλλεκτικότητα του πολιτικού μηνύματος που εκπέμπει ο δήμαρχος.

ΔΕΥΤΕΡΑΓΩΝΙΣΤΗΣ Ο κ. ΣΗΜΙΤΗΣ

Οι πρώτες αντιδράσεις από την πέραν του ΠΑΣΟΚ δημοκρατική Αριστερά ήταν από αμήχανες έως εξοργιστικά προβλέψιμες. «Έλληνα Μπερλουσκόνι» τον αποκάλεσαν στελέχη του ΣΥΝ, «όργανο σκοτεινών κύκλων», ξένων συμφερόντων και διαπλεκο-

μένων κυκλωμάτων» τον χαρακτήρισε ο αρχηγός του ΔΗΚΚΙ **Τσοβόλας**, ο οποίος ανακαλύπτει μία συνωμοσία κατά του έθνους την ημέρα και την καταγγέλλει στον ελληνικό λαό. Αντιθέτως, οι παράγοντες του ΠΑΣΟΚ ήταν προσεκτικοί στις διατυπώσεις τους. Αν εξαιρέσει κανείς τον υπουργό Εθνικής Οικονομίας **Γιάννο Παπαντωνίου**, ο οποίος κυριολεκτικώς εν θερμώ γνωμάται ότι «το κόμμα Αβραμόπουλου δεν θα έχει καμία τύχη», οι υπόλοιποι πρωτοκλασάτοι τηρούν στάση αναμονής. Κάποιοι ενθαρρύνουν διακριτικώς τον δήμαρχο για να προκαλέσουν στάση στη Ρηγίλλης, αλλά και για να μην κόψουν τελείως τις φυρες μαζί του (ποιος ξέρει, μπορεί «αύριο» να τους είναι χροίμος εφόσον δεν προκύψει αυτοδυναμία από τις εθνικές εκλογές) ενώ κάποιοι άλλοι έχουν βάλει κάτω τις μετρήσεις και κάποιους υπολογισμούς για το ένα ή το άλλο σενάριο. Η πρώτη ανάγνωση αυτών των δημοσκοπήσεων δίνει ένα αποτέλεσμα ιδιαίτερα απογοητευτικό για τη μακροπρόθεσμη στρατηγική του κυβερνητικού κόμματος. Συνάγεται, πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι το κόμμα Αβραμόπουλου στην πολιτική σκηνή μετατοπίζεται στα δεξιά το κέντρο βάρους και, για πρώτη φορά από το 1977,

οξεία **αθροιστικά** υπερέχει της κεντροαριστεράς. Επιπλέον, δεικνύεται ότι ο δήμαρχος είναι περισσότερο αξιόπιστος στον πρωθυπουργό **Κώστα Σημίτη** συνομιλητής με τα πολυήμερα μεσαία στρώματα, τα οποία δίνουν τον τόνο στις εκλογικές και «βγάζουν» κυβερνήσεις. Αν το ΠΑΣΟΚ του Κ. Σημίτη έσει αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι της συντηρητικά παρατάξεως, τότε από βασικός παράγοντας του πολιτικού συστήματος περιπίπτει σε ρόλο δευτεραγωνιστή.

ΛΗΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΚΗ

νητικότητα περί την αναμενόμενη πρωτοβουλία του δημάρχου, ηρεμάσει και τις εσωτερικές διεργασίες στο ΠΑΣΟΚ. Μέχρι οι αντίπαλοι του Κώστα Σημίτη έκαναν υπομονή περιμένοντας το πρώτο μεγάλο **στραβοπάτημά** του. Είναι κοινό μυστικό ο πρωθυπουργός Άμυνας, ο οποίος, φρονίμως ποιών, αποφάσισε να δώσει τη μάχη στο συνέδριο, διακινδυνεύοντας μια **τρύπη**, μέσα στο κίνημα τριών χρόνων, ήττα, που θα ενταφίαζε οριστικώς και ολικώς τις ηγετικές φιλοδοξίες του, είχε εναποθέσει όλες τις **πίδες** του στις ευρωεκλογές. Το σχέδιό του περιλάμβανε, σε περίπτωση συντριπτικής ήττας του ΠΑΣΟΚ, την ανακίνηση θέματα συζήτησης με το σκεπτικό ότι «*με έναν πρωθυπουργό που ήδη το παθητικό του δύο εκλογικές υποχωρήσεις (δημοτικές, ευρωεκλογές), το κόμμα δεν μπορεί να προσδοκά νίκη στις εθνικές εκλογές. Πρέπει λοιπόν να πάμε με άλλον επικεφαλής. Μόνον τότε έχουμε ελπίδες επικράτησης*». Αν όμως τον Ιούνιο εμφανιστεί ο Αβραμόπουλος, μειώνονται στο ελάχιστο οι πιθανότητες υποστεί πανωλεθρία το ΠΑΣΟΚ. Στη χειρότερη περίπτωση κρατήσει ένα αξιοπρεπές ποσοστό όχι πολύ μακριά από το ποσοστό της Ν.Δ., για να μην πούμε ότι δεν είναι απίθανο να κερδίσει να σκαρφαλώσει στην πρώτη θέση, υπό την προϋπόθεση όμως ότι θα επιβεβαιωθούν οι μετρήσεις της κοινής γνώμης, οι οποίες επιμένουν ότι οι περισσότεροι απ' αυτούς που θα εμπιστευτούν το κόμμα του δημάρχου θα προέλθουν από τις τάξεις της Ε.Π.Ε.Κ., στον Άκη Τσοχατζόπουλο μένουν δύο επιλογές: ή να κερδίσει με την ιδέα ότι η υπόθεση πρωθυπουργίας γι' αυτόν θα κλείσει ή να επιχειρήσει να οικοδομήσει σχέσεις φιλίας και συνεργασίας με τον ΣΥΝ, παρακάμπτοντας τον ίδιο τον πρωθυπουργό. Δεν είναι τυχαίο ότι βουλευτές που πρόσκεινται στον Άκη Τσοχατζόπουλο διαδίδουν ότι ο πρωθυπουργός γνώριζε από πριν για τις επιδιώξεις του Αβραμόπουλου, ότι τον εξυπηρετεί η άρνηση της προσπάθειας του δημάρχου και ότι προσβλέπει στην εννόηση μαζί του προκειμένου να συγκυβερνήσουν. Υποστηρίζουν μάλιστα ότι «*ο Άκης δεν θ' αφήσει να περάσει έτσι αυτό το καταγγείλει και θα ζητήσει εδώ και τώρα πολιτική συμμετοχή με τον ΣΥΝ και προώθηση της απλής αναλογικής*».

Η απειλούμενη σφήνα Αβραμόπουλου προκαλεί ανησυχίες στον ΣΥΝ, κυρίως στους οπαδούς της προγραμματικής σύγκλησης με το ΠΑΣΟΚ. Κατανοούν ότι αν σταθεροποιηθεί η κίνηση του Αβραμόπουλου, θα αφαιρεθεί από τον ΣΥΝ η δυνατότητα να διακριθεί ουσιαστικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα.

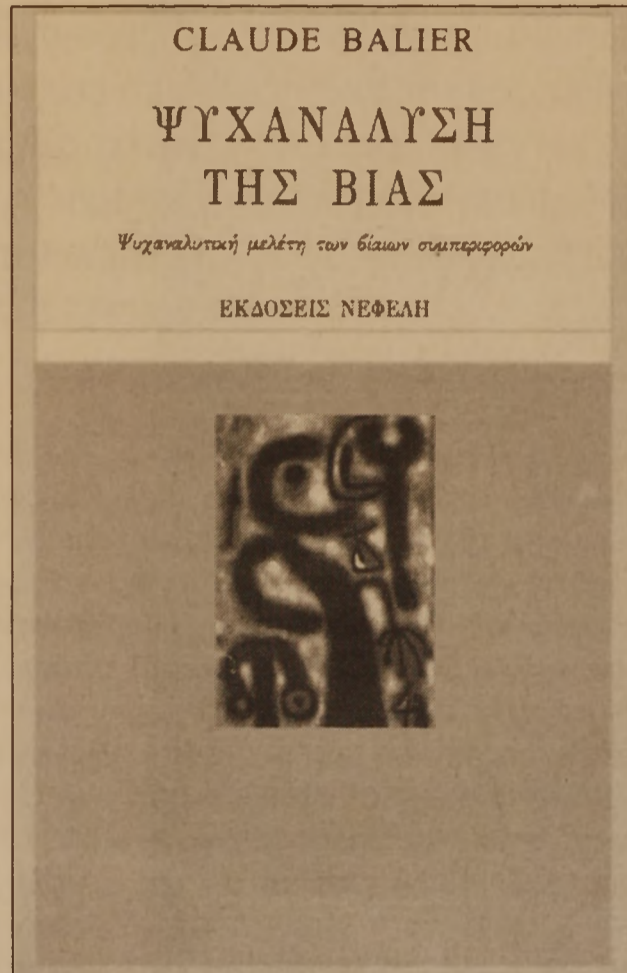
Η **Ανδριάνα Δαμανάκη**, δισυστάσια, τον κίνδυνο, προειδοποίησε την **Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία** τους συντρόφους της στο ΠΑΣΟΚ ότι, αν προχωρήσει τάχιστα η διαδικασία συνεννόησης πάνω σε αυτή τη βάση ανάμεσα στα δύο σχήματα, τότε στη θέση του ρυθμιστή θα εμφανιστεί ο σημερινός δήμαρχος, ο οποίος, λόγω ιδεολογικής ευρυχωρίας, δεν θα έχει κανένα συνειδησιακό πρόβλημα να συνεργαστεί τότε με το ένα και τότε με το άλλο μεγάλο κόμμα, κινώντας στο περιθώριο την Αριστερά.

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Διεύθυνση: Κώστας Μπαζαρίδης

Κλωντ Μπαλιέ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Ψυχαναλυτική μελέτη
των βίαιων συμπεριφορών

Ο συγγραφέας, με το βιβλίο του αυτό, προσπαθεί να αποκαλύψει το ψυχικό νόημα των εγκληματικών πράξεων, με γλαφυρό και επαγωγικό τρόπο, καταθέτοντας μια πρωτότυπη υπόθεση για την ψυχική οργάνωση των ανθρώπων που η βία τους φαντάζει τρομακτική και απροσπέλαστη και ίσως οδηγήσει τον αναγνώστη να αισθανθεί κάτι απ' την απροσμέτρητη οργή, το φθόνο, το φόβο και την ανεπίγνωστη απελπισία που κατοικούν στην ψυχή ενός βίαιου παραπτωματικού, αλλά και την πικρία, την απογοήτευση, το μόχθο που περιμένουν έναν ψυχαναλυτή αν θελήσει να ασχοληθεί με τόσο δύσβατες περιοχές του ψυχισμού. Ταυτόχρονα προτείνει πολύ ενδιαφέρουσες θεραπευτικές στρατηγικές, αλλά και τρόπους οργάνωσης των ψυχιατρικών υπηρεσιών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
e-mail: nefeli-p@otenet.gr

Τι συμβαίνει στην **Αυγή**;

του Ηλία Κανέλλη

Ταλαιπωρημένοι αριστεροί, δημοσιογραφικά απογοητευμένοι εργαζόμενοι, παθητικές «μονάδες» στους υπολογισμούς ενός παιχνιδιού, από εκείνους ακριβώς τους παίκτες που είναι καταδικασμένοι να χάνουν, επειδή δεν κατανόησαν ποτέ τους κανόνες, αλλά παρέμειναν δέσμιοι της ψευδαίσθησης ότι έχουν τη δύναμη να τους αλλάξουν. Αυτοί ακριβώς είναι οι χαρακτηρισμοί που έρχονται συνειρμικά στο μυαλό, αν σκεφτεί κανείς τη θέση –την πραγματική θέση– των εργαζόμενων στην εφημερίδα *Αυγή* αλλά και την τοποθέτησή τους στην οξύτατη κρίση που βρίσκεται σε εξέλιξη για περισσότερο από ένα χρόνο.

Ισως σ' αυτή τη φράση –όπου το μέλλον μιας εφημερίδας που γλίτωσε από προδικτατορικές και μεταδικτατορικές κρίσεις και κινδυνεύει τώρα από πολιτικές φιλοδοξίες– να έχουν τη δική τους ιδιαίτερη αξία στην ιστορική καταγραφή των εξελίξεων, οι σκέψεις όλων εκείνων των εργαζόμενων που σέρνονται αριστερά και δεξιά χωρίς αντικειμενικά να θέλουν να έχουν την παραμικρή ανάμειξη στο παιχνίδι «της Αριστεράς και της Προόδου».

Ποιοι ερίζουν όμως στο εσωτερικό της *Αυγής* τον τελευταίο χρόνο; Ποιες είναι οι αιτίες που οδήγησαν στην απεργία του πρεασμένου 15νθήμερου; Το πρόβλημα φαίνεται ότι ξεκίνησε αμέσως μετά την οικονομική εξυγίανση της εφημερίδας και την προσπάθεια μετοχοποίησής της. Τα νέα οικονομικά δεδομένα που διαμορφώθηκαν ξαφνικά μέσα σε μια εφημερίδα επί χρόνια ξεχασμένη μέσα στο παθητικό της, σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη πολιτική αξία που είχε πάντα στο εσωτερικό του ΣΥΝ η θέση του διευθυντή της *Αυγής*, αποτέλεσαν τους βασικούς λόγους για να σπάσει τώρα το φράγμα που για μεγάλο χρονικό διάστημα χτιζόταν ανάμεσα στις δυο κυρίαρχες πολιτικές απόψεις μέσα στην εφημερίδα. Ποιος θα κέρδιζε τώρα; Ποια θα ήταν η πολιτική ταυτότητα της εφημερίδας; Από τη μια πλευρά, ο ΣΥΝ έβλεπε με «καλό μάτι» τη δυνατότητα να ξεφορτωθεί την όποια προσπάθεια «ανεξαρτησίας» εκδηλωνόταν τα προηγούμενα χρόνια, ενώ από την άλλη οι εκφραστές της κυρίαρχης, «αιρετικής» τάσης, στο εσωτερικό του, θεώρησαν τις τελευταίες συγκυρίες ως την ιδανική στιγμή για να επιβληθούν πολιτικά στο εσωτερικό του κόμματος.

Έτσι, δημιουργήθηκε η εταιρεία που θα διαχειριζόταν σε πρώτη φάση την μετοχοποίηση της εφημερίδας και συγκροτήθηκε το πρώτο Δ.Σ. της. Σε εκείνους τους πρώτους συσχετισμούς, λοιπόν, άρχισε να μετράει η «αγοραστική δύναμη» της μονάδας και να αποκτούν τη δική τους αξία οι ψήφοι μέσα στο Δ.Σ. και η εκπροσώπηση της μιας ομάδας έναντι της άλλης. Η διαφορά βέβαια είναι μια και βασική: ότι από εκείνη την πρώτη στιγμή, η μειοψηφούσα τότε άποψη στο Δ.Σ. και πλειοψηφούσα σήμερα στις γενικές συνελεύσεις της εφημερίδας εμφανίστηκε ως εκπροσωπούσα τα συμφέροντα των εργαζομένων και μόνο. Η αλήθεια είναι όμως ότι και τα προηγούμενα χρόνια της λειτουργίας της εφημερίδας υπήρχαν εργαζόμενοι σ' αυτήν, αλλά κανένας δεν είχε ασχοληθεί ιδιαίτερα μαζί τους. Η τότε διεύθυνση της εφημερίδας, από την πλευρά της, εκφράζοντας τον παραδοσιακό της ρόλο –που δεν είναι άλλος από εκείνον του «ιδιοκτήτη-εκδότη»– προσπαθούσε να κερδίσει τις ψηφοφορίες για να επιβάλει τις απόψεις της, πράγμα στο οποίο οι εργαζόμενοι ήταν συνηθισμένοι ως αποδέκτες της μιας ή της άλλης αλλαγής τα τελευταία χρόνια στο εσωτερικό της.

Σε εκείνο το πρώτο Δ.Σ., οι μετοχές μοιράστηκαν, η ηγεσία της εφημερίδας και η πλευρά της τότε διεύθυνσης που φιλοδοξούσε και να εκφράσει την κυρίαρχη πολιτική γραμμή του ΣΥΝ πήρε τις μετοχές της, ίλο μερίδιο μετοχών δόθηκε σε εργαζόμενους που συμμετείχαν στο Δ.Σ. ως –κατά την έκφραση εκπροσώπου τους– «θεματοφύλακες» των συμφερόντων των εργαζόμενων αλλά που ουσιαστικά δέχθηκαν στο όνομά τους μεγάλο αριθμό μετοχών (που υποστήριξαν ότι θα δώσουν στους συνα-

δέλφους τους χωρίς μέχρι σήμερα να έχουν κάνει), μερίδιο 10% μοιράστηκε στον ΣΥΝ και οι υπόλοιποι εργαζόμενοι δέχθηκαν την «υποχώρηση» του υπόλοιπου 10%, ενώ ένα ποσό διατέθηκε στην αγορά. Το ελάχιστο αυτό ποσό δόθηκε στους εργαζόμενους εξακολουθώντας να αμφισβητείται μέχρι σήμερα από έναν εκ των εκδοτών της και την πρώτη ευθύνη της.

ΑΝΤΙΔΙΚΙΩΝ ΚΛΙΜΑΚΩΣΗ

Πού οδήγηθηκε η εφημερίδα τους επόμενους μήνες; Πολιτικές αντιδικίες και δικαστικά επιχειρήματα που υποστηρίχθηκαν με όλη την υπέροχη δύναμη της αμετρούς «αυταπάρνησης», στήθηκαν πολλές φορές στο όνομα όλων εκείνων που καμία σχέση δεν είχαν με τις κόντρες στο εσωτερικό του ΣΥΝ, αλλά μεγάλη σχέση είχαν με την καθημερινή δημοσιογραφική εργασία στο εσωτερικό της εφημερίδας (στις θέσεις των εργαζομένων). «Έτσι λοιπόν, οι υπερασπιζόσουν τα δικαιώματά σου, αλλά τουλάχιστον σ' τα υπενθύμιζαν εκείνη τη στιγμή οι επίδοξοι συνήγοροί σου, οι “έμπαινες” αυτόματα στην τάση της διεύθυνσης της εφημερίδας, πράγμα που και θα σε προσέβαλε πολιτικά και δημοσιογραφικά –με βάση τα δεδομένα της εποχής– αλλά και να σε ενέτασσε στο πλευρό εκείνων των παραδοσιακά ταγμένων υπεράσπιση της κάθε “εξουσίας” δημοσιογράφων», δηλώνει υπαινικτικά εργαζόμενος στην εφημερίδα.

Η κρίση μέσα στο Δ.Σ. –με συσχετισμούς που παίζονταν τις περισσότερες φορές μεταξύ μιας ή δυο ψήφους– κορυφώθηκε στην τελευταία συνεύση σε σημείο που οδήγησε σε απίστευτη κλιμάκωση ανάμεσα στους εργαζόμενους και τους της πλειοψηφίας, που αντιδρά-

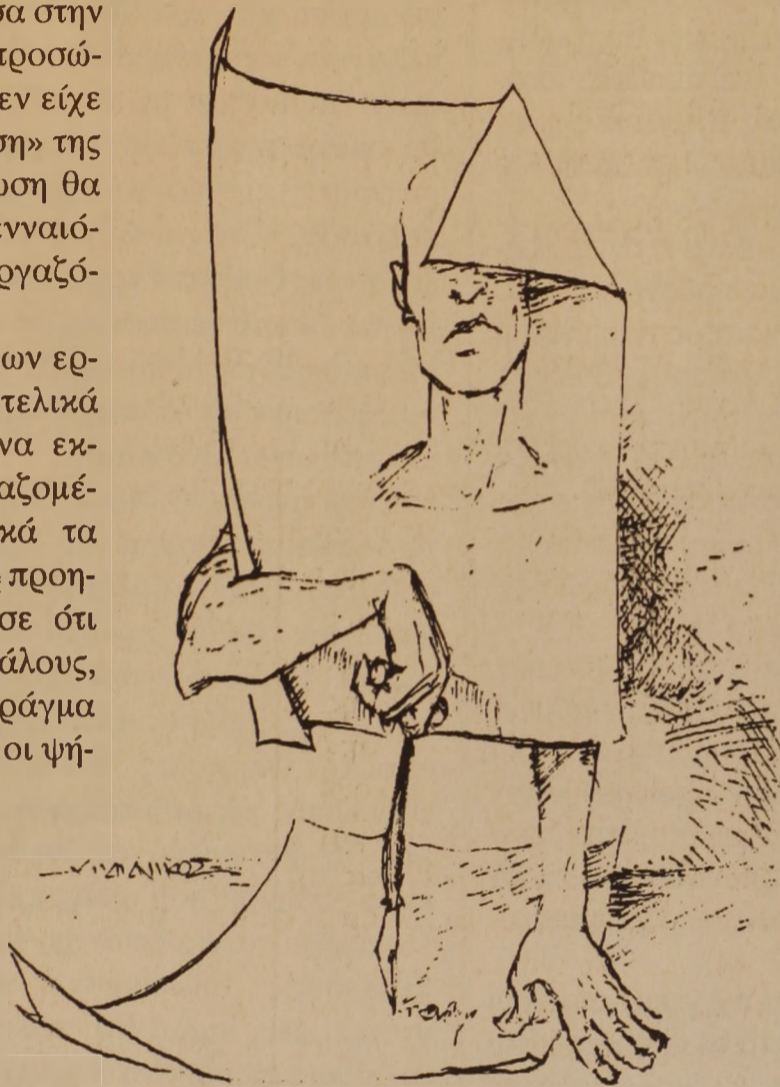
φυσιολογικά θα έπρεπε να κάνουν-
πολιτικά «μαγειρέματα» του ΣΥΝ αλ-
ου ουσιαστικά κατευθύνονταν από
ση στο εσωτερικό του και σε εκεί-
του ή αδιαφορούσαν ή υποστήριζαν
ικά -τις περισσότερες φορές όχι με
ίλογης πειστικότητας επιχειρήματα-
λογές της διωγμένης διεύθυνσης. Η
έφτασε στα όριά της. Και ήταν εμ-
προαποφασισμένη η στιγμή που θα
ν αυτό. Κανένας ωστόσο, μέσα στην
ρίδα, ούτε καν από τους εκπροσώ-
της πλέον αυτόνομης τάσης, δεν είχε
ποτέ για την «αυτοοργάνωση» της

Γιατί σε μια τέτοια περίπτωση θα
ογική η ξαφνική και τόσο γενναίο-
προσφορά του λόγου στους εργαζό-

5...
ουργήθηκε ο Συνεταιρισμός των ερ-
ένων αλλά ως όργανο έφτασε τελικά
όμως τελικά αναμενόταν- να εκ-
πεί μόνη μια πλευρά των εργαζόμε-
την εφημερίδα. Όταν τελικά τα
ατα έφτασαν στο «αμήν» και η προη-
γη διεύθυνση συνειδητοποίησε ότι
τέναντί της «σκληρούς» αντιπάλους,
με η παρέμβαση του ΣΥΝ. Πράγμα
αν ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί οι ψή-
ς πλευράς που παραδοσιακά
σωπεί τη διεύθυνση της εφη-
ς, μαζί με εκείνους του ΣΥΝ,
ρφωσαν την πολυπόθητη
ηφία. Εκεί ακριβώς στηρί-
και η ακραία πόλωση που
σε στην απεργία του προη-
ου δεκαπενθήμερου. Μετά τις
ρημένες προηγούμενες προσπάθει-
N και διεύθυνσης της εφημερίδας για
ρισμό διευθυντή της δικής τους επι-
ο πρόεδρος του κόμματος αποφάσι-
ταρέμβει «δυναμικά».

η πλευρά της πλειοψηφίας στην εφη-
, υποκινούμενη από τα πολιτικά κί-
των εκπροσώπων της, είχε στήσει
ισχυρότατο μηχανισμό αντίδρασης -
εί ακριβώς ήρθε να στηριχθεί η ανα-
νη επίδειξη πυγμής από τον πλειο-
ντα πια στο Δ.Σ. ΣΥΝ. Ολόκληρο το
λαξε αποκτώντας πια εκπροσώπους
ιλογής του ΣΥΝ, διευθυντής διορί-
ο Δ. Χατζησωκράτης και ο πρόεδρος
ματος Ν. Κωνσταντόπουλος δήλω-
αναλαμβάνει την πολιτική ευθύνη».
φυσικό να ακολουθήσει η ακραία
της απεργίας, αλλά ως εξέλιξη ανα-
χη προς τη σοβαρότητά της. Στο
ο τουλάχιστον που τα πράγματα
εν στα άκρα, λόγω της αδιαλλαξίας
γ δυο πλευρών, και σίγουρα όχι λό-

γω «της περιφρούρησης των δικαιωμάτων
των εργαζομένων». Η απεργία δεν έγινε
για εργασιακούς λόγους, αλλά ως αντί-
δραση στην κομματική παρέμβαση στο
εσωτερικό της εφημερίδας. Η ιστορία της
Αυγής μοιάζει όμως μια ατέλειωτη κομμα-
τική παρέμβαση, σε σημείο που να μην
αναγνωρίζουμε πλέον ποια πλευρά του
κόμματος παρεμβαίνει σε ποια άλλη...

Η επιλογή του Δ. Χατζησωκράτη ήταν
σίγουρο ότι θα πολώσει περισσότερο ήδη
τεταμένο κλίμα στην εφημερίδα, όπως
ατυχής ήταν και η συμπεριφορά Κωνστα-
ντόπουλου στην «επίλυση» της κρίσης.
Εξίσου προβληματικός είναι όμως, ο χει-
ρισμός της «αντιπολίτευσης» της πλειοψη-
φίας των εργαζόμενων.

ΤΙ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΓΙΝΕΙ;

Η Αυγή είναι πρωταρχικά μια εφημερίδα
και δευτερευόντως ένα πολιτικό όργανο.
Παραδοσιακά, εκπροσωπεί τον ΣΥΝ και
έχει υποχρέωση να απηχεί όλες τις από-
ψεις στο εσωτερικό του κριτικά, αλλά και
να προσφέρει το ανάλογο βήμα διαλόγου
σε όλες τις τάσεις της αριστεράς που εκδη-
λώνονται στην ελληνική κοινωνία. Ο λό-
γος ύπαρξής της την καθιστά «καταραμέ-
νη», γιατί έχει κληρονομήσει την κατάρα
της Αριστεράς, που δεν είναι άλλη από την
εκδήλωση ισχυρότατων τάσεων στο εσω-

ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ που σοβεί στην Αυγή, με
πολιτικές προεκτάσεις και στο χώρο του
Συνασπισμού, το Αντί την παρακολούθη-
σε στο προηγούμενο τεύχος του από
απόσταση, ευχόμενο «να εξομαλυνθούν
οι αντιθέσεις και να απομακρυνθεί η προ-
οπτική διαιώνισης της κρίσης». Στο δεκα-
πενθήμερο που μεσολάβησε από την
(πρωτοφανή για την εφημερίδα) απεργία
των εργαζομένων, οι στήλες της Αυγής
άνοιξαν και φιλοξενούν σε καθημερινή
βάση, γνώμες τόσο των άμεσα εμπλεκο-
μένων όσο και των αναγνωστών και των
φίλων της εφημερίδας.

Η άποψη για την εφημερίδα που φιλοξε-
νεί σήμερα το Αντί είναι απολύτως υποκει-
μενική. Προέκυψε από ειλικρινές ενδιαφέ-
ρον για την εφημερίδα, την ιστορία της,
την αναγκαιότητα της ύπαρξής της με πα-
ρεμβατικό το ρόλο της, τη συγγένεια που
μου επιτρέπει η εφημερίδα να αισθάνομαι
με το λόγο της και τους στόχους της. Προ-
σωπικά, δεν επιδιώκω να παρέμβω - διαπι-
στώσεις κάνω έπειτα από συζητήσεις επί
συζητήσεων. Ωστόσο, όσο αντιδημοφιλής
και αν γίνεται κανείς, οφείλει να λέει τα
πράγματα όπως τα καταλαβαίνει. Έγινε
προσπάθεια και να κατανοηθεί το πρόβλη-
μα και να αναλυθεί χωρίς προκαταλήψεις,
χωρίς καν το πρόταγμα της φιλίας και των
ιδεολογικών συγγενειών με πολλούς από
τους συντελεστές της εφημερίδας.

τερικό της που απειλούν να καταστρέψουν
ολόκληρο το οικοδόμημα χρόνων για την
επικράτηση πολιτικών ταυτοτήτων, που
πολύ μεγάλη αξία έχουν σε ατομικό επίπε-
δο αλλά πολύ μικρή στο συλλογικό επίπε-
δο της κοινωνίας. Σε εκείνη την κοινωνία,
όπου η Αριστερά πρέπει να ενώσει επιτέ-
λους τις πληγές της για να παρέμβει στις
εξελίξεις που διαμορφώνονται.

Η Αυγή θα έπρεπε, κατά την ταπεινή μας
γνώμη, να λειτουργήσει με κριτήρια δημο-
σιογραφικά και όχι πολιτικά. Πρέπει να
αποκτήσει διευθυντή που να είναι πρω-
ταρχικά δημοσιογράφος αλλά να κατάγε-
ται και από το χώρο της Αριστεράς. Όχι
να επιλεγεί επειδή ανήκει στη μια τάση ή
την άλλη. Πρέπει να επιλεγεί γιατί ανήκει
στη δημοσιογραφική «οικογένεια», μπο-
ρεί να ανοίξει «μέτωπα» στην κοινωνία
και να κατευθύνει και τους δημοσιογρά-
φους σ' αυτή την κατεύθυνση. Αν δεν δο-
θεί αυτή η δυνατότητα στην εφημερίδα, θα
έρθει η ώρα όπου όλοι θα συνειδητοποιή-
σουν ότι ο βασιλιάς είναι γυμνός. Μια τέ-
τοια κατάληξη δεν τη θέλει κανείς.

ΥΠΕΡ της άσκησης δίωξης από τον εισαγγελέα (μεταξύ άλλων) κατά της Δήμητρας Παπανδρέου σχετικά με την υπόθεση της βίλας στην Εκάλη. Έστω κι αν στην ουσία διερευνάται η ζημία του κράτους από την απόκρυψη φορολογικών στοιχείων, αν η υπόθεση φτάσει στο ακροατήριο θα διερευνηθούν υποχρεωτικά πολλά αδιευκρίνιστα.

ΚΑΤΑ των πασόκων που όρμησαν να διαφυλάξουν το σεπτό σκήνωμα του αιμνήστου. Ας ομολογήσουν τουλάχιστον ότι η «κληρονομιά» του Ανδρέα Παπανδρέου είναι ένα τιμαλφές πίσω από τη λάμψη του οποίου καλύπτονται όλες οι πολιτικές φιλοδοξίες, όποιο πρόσημο, «εκσυγχρονιστικό», «προεδρικό» ή οτιδήποτε άλλο διεκδικούν από την κοινωνία.

ΥΠΕΡ της άσκησης δίωξεων για φοροδιαφυγή – έστω κι αν ορισμένοι πολίτες τούτου του τόπου μπορούν να αισθάνονται τόσο ψηλά ώστε να θεωρούν ότι δεν μπορεί να τους τσιμπήσει η παγίδα του νόμου. Στο κάτω κάτω, κι ο Αλ Καπόνε βρέθηκε στη στενή κατάδικος για φοροδιαφυγή.

ΚΑΤΑ του πρωθυπουργού και του περιβάλλοντός του που, ενώ μοιάζουν να προωθούν μια πολιτική μακριά από τα πολιτικάντικα στερεότυπα του παπανδρεϊσμού, δεν τολμούν να πάρουν και τις αποστάσεις τους από το κομματικό τους παρελθόν. Όμως, η καθαρή πολιτική γίνεται με ρήξεις.

ΥΠΕΡ της ανάγνωσης... κόμικς στις καταλήψεις και στα μπλόκα. Έστω κι αν η ανάγνωση των ιστοριών του γάτου Γκάρφιλντ από τον αραχτό πιτσιρικά μπροστά από το σταματημένο τρόλεϊ ήταν ένα εξαιρετικό θέμα για να εικονογραφηθούν την επομένη τα πρωτοσέλιδα, τα παιδιά (ιδιαίτερα των μικρότερων τάξεων, που δεν έχουν αρχίσει τα φροντιστήρια) έχουν μια καλή ευκαιρία να μη χάσουν την επαφή με τα γράμματα – και τις τέχνες...

ΚΑΤΑ του προέδρου της ΟΛΜΕ, Νίκου Τσούλια, όχι για τα επιχειρήματα με τα οποία υποστηρίζει τα αιτήματά του μπροστά στο φακό όσο για τα ελληνικά που αρθρώνει. Αν είναι φιλόλογος (που μάλλον είναι, καλά πληροφορημένοι συνάδελφοι μου είπαν ότι στα πρώιμα νιάτα του έκανε τα σταυρόλεξα στην εφημερίδα *Δημοκρατικός Λόγος*), τα ελληνικά του καθρεφτίζουν το πρόβλημα υποδομής ενός μεγάλου μέρους των εκπαιδευτικών που αισθάνονται άνετα στη βολή του δημοσιοϋπαλληλικού. Αν ο Λαλιώτης έκανε την επικοινωνιακή πολιτική της κυβέρνησης, θα τον χρησιμοποιούσε σε αρνητικές διαφημίσεις που επιχειρούν να πείσουν για την αναγκαιότητα κατάργησης της επετηρίδας.

ΥΠΕΡ των εργαζομένων στα τρόλλεϋ που κήρυξαν απεργία επειδή πέθανε συνάδελφός τους συνδικαλιστής. Στο κάτω κάτω, αυτοί ταλαιπώρησαν το επιβατικό κοινό για κανά δώρο. Όταν πέθαναν ο Παπανδρέου και ο Καραμανλής είχε παραλύσει όλο το κράτος.

ΥΠΕΡ της προσέγγισης με τη Μακεδονία και την κυβέρνηση της γείτονος. Τα εθνικιστικά αντανάκλαστα είναι καιρός να περιθωριοποιηθούν. Αγάπη μου, συρρίκνωσα τα εθνικά μας αντανάκλαστα.

ΚΑΤΑ του Βολταίρου – όχι γενικώς, αλλά όταν ως κλισέ επικαλούνται κάποιοι (δημοσιογράφοι συνήθως) την κλασική φράση του «Διαφωνώ με ό,τι λες κ.λπ.» για να δικαιολογήσουν κάποια πατάτα, απροσεξία ή απερισκεψία τους.

ΥΠΕΡ της παρουσίας άοπλων αστυνομικών σε μικρές συγκεντρώσεις μαθητών. Και υπέρ της παρουσίας ένοπλων παιδονόμων.

Αν τα δελτία ειδήσεων των τηλεοπτικών σταθμών (τα φοβερά δελτία των 8, με τεράστια δημοσιογραφικά επιτελεία να προσπαθούν να ενημερώσουν σφαιρικά και αντικειμενικά αλλά και να μεταβάλουν σε σώου ακόμα και τα πιο πεζά δεδομένα της πεζής καθημερινότητας) είναι ο δείκτης της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής του τόπου, τότε το δελτίο ειδήσεων του Mega της προηγούμενης Δευτέρας οδηγεί σε οδυνηρά συμπεράσματα για τον τόπο.

«Στον αέρα», ο Νίκος Χατζηνικολάου, πομπώδης και σοβαρός. Παρουσιάζει τα θέματά του. Θέμα πρώτον (τι άλλο;), τα μπλόκα των μαθητών στους δρόμους. Η εικόνα από την Κηφισιάς. Κάποιοι φωνάζουν, κάποιοι τρέχουν – και το ματωμένο πρόσωπο ενός δοδηγού που μόλις έχει εισπράξει τα επιτίμια της «εξέγερσης». Εκατέρωθεν αντεγκλήσεις και, στο τέλος, ουρά της είδησης, η πολιτική της διάσταση. Ο κοινότοπος λόγος των πολιτικών που προσδοκά από την αναταραχή μεγιστοποίηση των ωφελειών ή ελαχιστοποίηση της ζημίας – εξαρτάται από ποια μεριά το βλέπεις.

Κλείνω τα μάτια. Η εικόνα ενός δελτίου που είχε προηγηθεί λίγες μέρες πριν διασχίζει το μυαλό μου σαν αστραπή. Στο μπλόκο, μπροστά στους μαθητές, μια Πόρσε – το στάτους σάμπολ της κοινωνικής επιτυχίας. Οι «εξεγερμένοι» διαπραγματεύονται με τον οδηγό της, εκείνος αφήνει κάποιους να καθήσουν για λίγο στις μπροστινές της θέσεις, κι ύστερα ο κάδος απορριμμάτων αποσύρεται κι ο μάγκας με την Πόρσε περνάει ελεύθερα – και μην τον είδατε. Δεν

έχω αντιληφθεί να σχολιάζεται κάπου το συμβάν, να συνδέεται με το πολιτικό αίτημα της «εξέγερσης». Τουλάχιστον, κάποιοι έχουν τολμήσει να πουν ότι, ακόμα κι αν η αναταραχή είχε ένα νόημα, δεν το έχει πια.

Η... ονειροπόληση διακόπτεται. Μπουζούκια παίζονται στην τηλεόραση. Βλέπω τον Ευ. Γιαννόπουλο σε νυχτερινό κέντρο και τις λουλουδιές να τον ραίνουν. Ο υποψήφιος γός, στο ενδιάμεσο, ρίχνει ατάκες εφ' όλης της ύλης. Μένω στην αυτεπιβεβαίωση απέναντι μέρους του του πόσο τον αγαπά ο κόσμος. Τα λουλούδια

γύρω του.
 η είδηση. Κι άλλα μπο-
 ρει. Ησυχία, χορεύει ο
 Ρίχνει ζειμπεκιές – το
 έθιμο της Ευδοκίας
 με Λοϊζέ). Γύρω του,
 αλάκης, Σκανδαλίδης,
 υτοστής, κάποιοι υφυ-
 οί και λοιποί παρατρε-
 οι επαναλαμβάνουν ό,τι
 ν παλιότερα στο «Περι-
 ουρανού» ή στις Ρίτας,
 ριχνε τις δικές του ζει-
 ς ο Παπανδρέου. Σκέ-
 ρι ότι τώρα, που θα ξα-
 ούν τα χαρτιά εν όψει
 ορίου του ΠΑΣΟΚ, η ση-
 γία δεν είναι και τόσο
 τη επιστήμη.

Γκλαμουριά, τέλος. Σειρά έχει η δυστυχία. Το παράθυρο της τηλεόρασης ανοίγει στην ελληνική επαρχία. Ένας ταλαίπωρος κτηνοτρόφος, το θέμα, που βιάζε (;) τις θυγατέρες του. Η σύζυγός του, η μητέρα, διανοητικώς καθυστερημένη. Συγγνώμη, πρέπει να γραφεί ευπρεπώς, «άτομο με ειδικές ανάγκες».

Οι υπόλοιπες ειδήσεις δεν μου τραβούν την προσοχή. Κάπου, η κάμερα πηγαίνει στο χώρο όπου ο Στέφανος Μάνος αναγγέλλει την ίδρυση νέου υπ' αυτόν πολιτικού κόμματος. Τι ελπίδες έχει σήμερα ο Μάνος, ποιους προσπαθεί να συσπειρώσει; Έχει σαφώς προετοιμάσει το λόγο του, είναι σίγουρο ότι θα κάνει επίκληση στην ηθική πλειοψηφία.

Κλείνω τον δέκτη.

Την άλλη μέρα, διαβάζω στις εφημερίδες ότι ο Μάνος απήγγειλε κι ένα ποίημα. Ένα ποίημα του Μπάυρον. Εντάξει, ο λόγος κάθε πολιτικού έχει ένα τέχνασμα, όμως το ποίημα του απεγνωσμένου ρομαντικού δεν είναι εύκολο.

«For what's left, for the poet here? / For Greeks a plush, for Greece a tear.» «Τι έχει απομείνει για τον ποιητή εδώ; / Για τους Έλληνες ένα κοκκίνισμα ντροπής, για την Ελλάδα ένα δάκρυ».

Αισθάνομαι στο κενό. Η περιφνημη κριτική μου σκέψη μετεωρίζεται στο κενό. Ποιες αντιπαραθέσεις έχουν νόημα;

Έμαθα ότι ήταν από τα τελευταία ποιήματά του, γραμμένο στο Μεσολόγγι. Μπορεί και να με πληροφόρησαν λάθος. Δεν αισθάνομαι, όμως, λιγότερο άδειος όταν το δελτίο ειδήσεων με έχει πληροφορήσει σωστά.

Δεν έχω τίποτα άλλο να γράψω.

ΥΠΕΡΟΠΤΙΚΑ

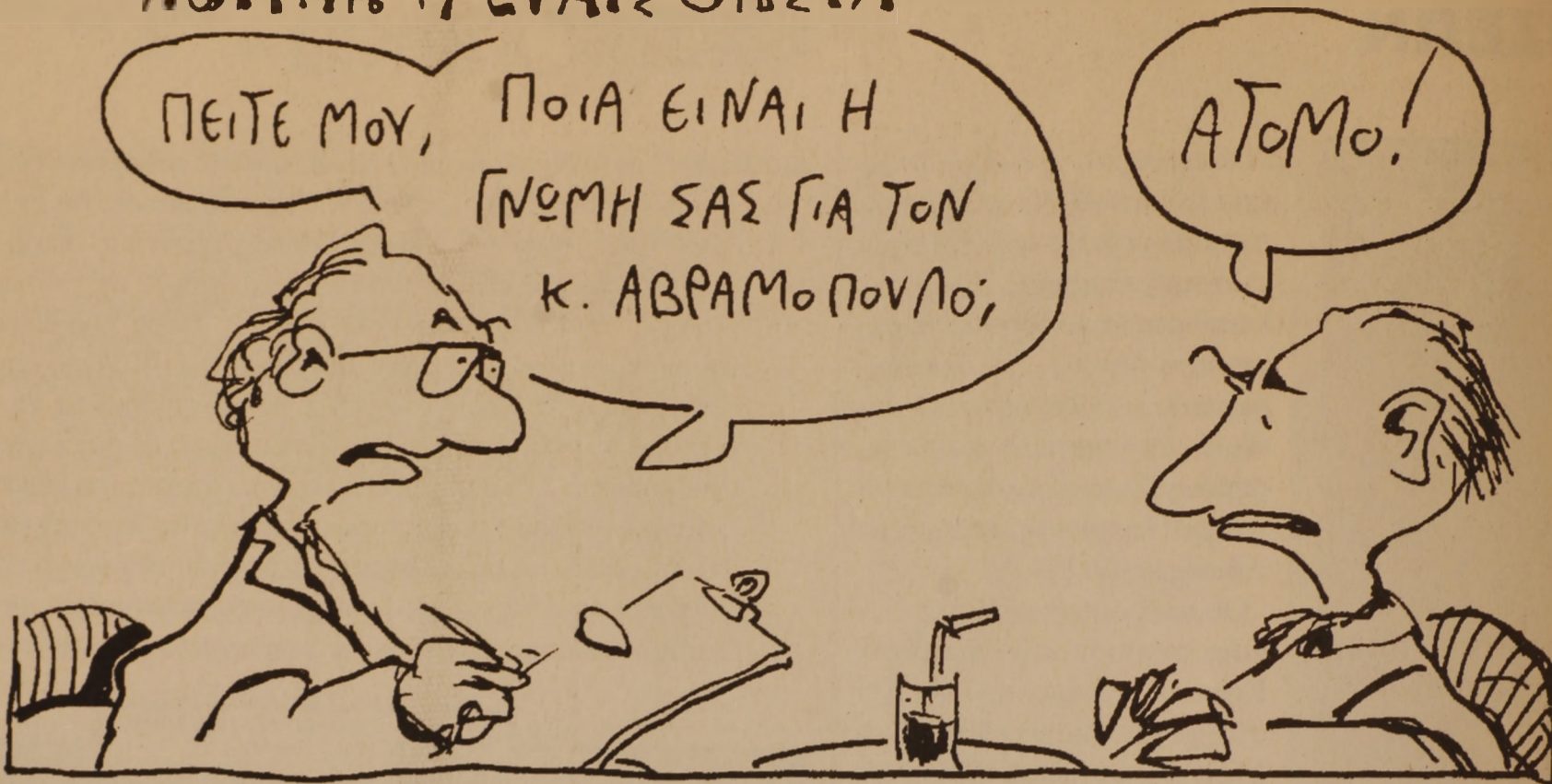
Καλλιτέχνες με ανοιχτά μάτια. Ο Ένκι Μπιλάλ γεννήθηκε στη Γιουγκοσλαβία. Η οικογένειά του μετανάστευσε στη Γαλλία όταν ήταν 10 χρονών. Σχεδόν Γάλλος, έκανε μια σειρά κόμικς που τυπικά εντάσσονται στην κατηγορία της επιστημονικής φαντασίας – ανοιχτά ωστόσο στους προβληματισμούς της εποχής του. Είχε να εμφανιστεί στο χώρο από το 1992, όταν στο *Ισημερινό ψύχος* αναμετρήθηκε με το φάντασμα του Μπωντλαίρ. Τώρα επιστρέφει με μια καινούργια δουλειά. Τίτλος της, *Ο ύπνος του τέρατος*, και θέμα της η μνήμη του οδυνηρού πολέμου στη Βοσνία. Έπρεπε να κυκλοφορήσει και στα ελληνικά (εκδ. Μαμούθ) για να καταλάβουμε ότι η τέχνη έχει πολλά ακόμα να πει – φτάνει να μη γίνεται από την ασφάλεια του εφησυχασμού, με τις συντα-

γές των γραφειοκρατών. Ο Μπιλάλ ξέρει καλά ότι «το να είσαι Γιουγκοσλάβος σημαίνει να είσαι Κοσοβάρος, Μακεδόνας, Σλοβένος, Κροάτης, Σέρβος, μουσουλμάνος της Βοσνίας, Μαυροβούνιος... Ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία είναι παράλογος, όπως ακριβώς και ο αιώνας μας...».

I remember... Οι αγγλισμοί στη γλώσσα του (Σέρβου; Βόσνιου; Κροάτη;) Νάικ Χάτσφελτ είναι φυσιολογικοί. Μιλάει από το μέλλον – όταν η αγγλική της παγκοσμιοποιημένης κουλτούρας θα αλλιώνει την καθαρότητα της έκφρασης ακόμα και των πιο καθαρολόγων. Μιλάει όμως την αμείλικτη γλώσσα του αποφασισμένου να ζήσει εναντίον των επιλογών που του απεργάζονται τα πολιτικά συστήματα και την τρυφερή, ωστόσο όχι λιγότερο οδυνηρή, γλώσσα της μνήμης. Ο ήρωας του Μπιλάλ (το όνομά του το πήρε από ένα ζευγάρι παπούτσια του σκοτωμένου στο Σεράγεβο πατέρα του και το επώνυμό του από το δημοσιογράφο που τον βρήκε νεογέννητο πλάι στο πτώμα) έχει το χάρισμα να θυμάται τι του συνέβη από την πρώτη μέρα που γεννήθηκε, μέσα στον πόλεμο: «Είμαι 10 ημερών, θυμάμαι... Η τρομερή έκρηξη που ξεσκίζει τον νυχτερινό ουρανό και απλώνεται πάνω στο νοσοκομείο δεν είναι ούτε βολή όλμου ούτε βολή κανονιού ούτε βόμβα... Είναι ένα από τα αστραπόβροχα της πρώτης μου καταιγίδας. Μια έκρηξη οργής του ουρανού που με καθησυχάζει, αρκετά πιο εντυπωσιακή από τα πυρά των ανθρώπων... Γιατί είμαι ένα ορφανό 10 ημερών ευτυχισμένο που νιώθει τη φύση πιο δυνατή».

ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Κόσσοβο: Πολιτική λύση;

■ Η διπλωματική αντιμετώπιση της νέας κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο φαίνεται να προσανατολίζεται η διεθνής κοινότητα, μετά την υπαναχώρηση του γιουγκοσλάβου προέδρου **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** ζήτημα της απέλασης του επικεφαλής των κτηρητών του ΟΑΣΕ **Ουίλλιαμ Ουώκερ**. Με την κατεύθυνση αυτή κινήθηκαν όλες οι ημερες δηλώσεις και πρωτοβουλίες των τελευταίων ημερών.

■ Πρώτη η Ομάδα Επαφής, στις 22 Ιανουαρίου, με πολιτική διευθέτηση του προβλήματος ορισμεύθηκε ότι θα ασκήσει πιέσεις στις δύο πλευρές. Στο ίδιο μήκος κύματος και η Ευρωπαϊκή Ένωση, λίγες ημέρες αργότερα, στις 25 Ιανουαρίου, προχώρησε σε μια απόφαση στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων, με την οποία υιοθετήθηκε μία μόνη λύση, αυτή της πολιτικής διευθέτησης. Η Ε.Ε. ουσιαστικά απευθύνει προειδοποίηση και προς τα δύο μέρη, τονίζοντας ότι το επόμενο στάδιο θα είναι οι κυρώσεις.

■ Η παύση των διπλωματικών πρωτοβουλιών των τελευταίων ημερών συμπληρώνει το κοινό ανακοινωθέν των υπουργών Εξωτερικών ΗΠΑ και της Βρετανίας **Ολμπράιτ** και **Ιβανώφ** μετά τη συνάντησή τους στις 26 Ιανουαρίου. Το ρωσοαμερικανικό ανακοινωθέν επισημαίνει την υποστήριξη

Η Ε.Ε. ουσιαστικά απευθύνει προειδοποίηση και προς τα δύο μέρη, τονίζοντας ότι το επόμενο στάδιο θα είναι οι κυρώσεις.

των δύο πλευρών στις προσπάθειες των πρέσβων **Πέτριτς** και **Χιλλ**. Ως γνωστόν, η τελευταία πρόταση του αμερικανού πρέσβη στα Σκόπια **Κρίστοφερ Χιλλ** προβλέπει τη σύναψη μιας ενδιάμεσης συμφωνίας που θα εκχωρεί προσωρινή αυτονομία στο Κοσσυφοπέδιο και την επανεξέταση του καθεστώτος της σερβικής επαρχίας μετά τρία χρόνια. Το σχέδιο συζήτησε και η Ομάδα Επαφής, και αποφάσισε να ασκήσει πιέσεις στο Βελιγράδι και στην Πρίστινα για να επανεξετάσουν το κείμενο. Στο κοινό ανακοινωθέν τους Ρωσία και ΗΠΑ απευθύνουν έκκληση αφενός προς την Γιουγκοσλαβία να συμμορφωθεί πλήρως προς τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και τις συμφωνίες του ΟΑΣΕ και των άλλων διεθνών οργανισμών και αφετέρου προς τους Κοσσοβάρους να εκπληρώσουν τις δικές τους υποχρεώσεις.

Η γερμανική προεδρία της Ε.Ε., υπογραμμίζοντας το αδιέξοδο που διαμορφώνεται στην περιοχή, επανέφερε την ιδέα που είχε υποστηρίξει πρόσφατα ο έλληνας υπουργός Εξωτερικών **Θ. Πάγκαλος** για μια μεγάλη διάσκεψη ειρήνης για το Κοσσυφοπέδιο.

Έτσι, προς το παρόν τουλάχιστον, το κέντρο βάρους των προσπαθειών της διεθνούς κοινότητας μετατίθεται στην αναζήτηση πολιτικής λύσης.

Εικόνες και Πραγματικότητα

του Ντίνου Άνταμ

Η Ρουμανία ξαναζεί μια προσωρινή και εύθραστη κοινωνική ειρήνη, μετά τρεις εβδομάδες πολιτικο-κοινωνικών αναταραχών. Η πρόσφατη σταυροφορία των ανθρακωρύχων –που χαρακτηρίστηκε από τους πολιτικούς αλλά και από το ΜΜΕ ως «πέμπτη μινεριάδα» (μετά εκείνες του '90 και '91, που αμαύρωσαν στην διεθνή κοινότητα την εικόνα της νεαρής ρουμανικής δημοκρατίας)– οι οποίοι κατευθύνονταν εναντίον του Βουκουρεστίου, έχει προς στιγμήν ανασταλεί μετά τη συνεννόηση μεταξύ του πρωθυπουργού Ράντου Βασίλε και του ηγέτη των ανθρακωρύχων του Ζίου, Μίρον Κόζμα.

Σε πρώτη ματιά πρόκειται για ένα ακόμη επεισόδιο που απειλεί με αντιπαράθεση τις μεταρρυθμιστικές πολιτικές δυνάμεις και την κοινωνική αντίδραση που βρίσκεται ακόμη αγκυλωμένη από τα ήθη μιας πενηντάχρονης δικτατορίας. Φαίνεται ότι κάποιος συμβιβασμός, έστω και προσωρινός επιτεύχθηκε από την κυβέρνηση του Βουκουρεστίου. Στην πραγματικότητα, υπήρξε μια επιφανειακή ηρεμία και μόνον για ένα μικρό κομμάτι της ρουμανικής κοινωνίας. Δεν πρέπει να αγνοήσουμε την πραγματικότητα: τα ορυχεία άνθρακα της Ρουμανίας απασχολούν λιγότερο από πενήντα χιλιάδες εργάτες, που είναι το 0,9% των απασχολούμενων στον βιομηχανικό τομέα και μόνον 0,4% του συνόλου της οικονομίας. Το εργατικό αυτό δυναμικό είναι ειδικευμένο και εξαρτάται από τη λειτουργία ενός τομέα που είναι καταδικασμένος σε συρρίκνωση, σε σύγκριση με άλλους τομείς, όπως η σιδηρουργία, η χημική βιομηχανία και το πετρέλαιο. Με την αλλαγή του καθεστώτος το '89, οι ανθρακωρύχοι ανακηρύχθηκαν σε προνομιούχο στρώμα του πληθυσμού.

Το κράτος επέτρεψε την δαπανηρή εκμετάλλευση των πολύ φτωχών αποθεμάτων άνθρακος στην κοιλάδα του Ζίου με παραγωγικό κόστος δυσανάλογα υψηλό: ένας τόννος εισαγόμενου άνθρακα είναι φθηνότερος κατά 30 δολάρια από τον αντίστοιχο ρουμανικό. Συγχρόνως, οι μισθοί των

ανθρακωρύχων αυξάνονταν κάθε χρόνο, με αποτέλεσμα να είναι σήμερα υπερδιπλάσιοι από τον μέσο μισθό σε πείσμα της μειούμενης παραγωγής. Όμως οι συνθήκες ζωής στην κοιλάδα του Ζίου –όπου βρίσκονται τα μεγαλύτερα ανθρακωρυχεία της χώρας– είναι περισσότερο υποβαθμισμένες από οπουδήποτε αλλού και παρά το ότι η κυβέρνηση παρείχε οικονομικές διευκολύνσεις και πήρε σειρά μέτρων υπέρ του κοινωνικού συνόλου της περιοχής: για παράδειγμα, στο Πετροσάνι μια κιλοβατώρα κοστίζει ακόμα ένα τέταρτο του λεί, παρ'όλο που για μια πενταετία το μικρότερο νόμισμα που κυκλοφορεί είναι 20 λεί, όσο δηλαδή κοστίζει μία μονάδα τηλεφωνικής κλήσεως.

Αν κάποιος ήθελε να κατανοήσει τις πρόσφατες εξελίξεις στη Ρουμανία, μόνο από τις εικόνες που μεταδόθηκαν θα οδηγούνταν σε αδιέξοδα και στο ότι επρόκειτο για ένα επικίνδυνο και αιματηρό καρναβάλι.

ΜΑΥΡΑ ΑΣΤΕΙΑ

Οι ανθρακωρύχοι άρχισαν την απεργία στο τέλος του χρόνου, αγνοώντας τις προηγούμενες διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση. Οι βουλευτές βρίσκονταν σε διακοπές· αλλά ακόμα και ο ηγέτης των ανθρακωρύχων **Μίρον Κόζμα** –ο οποίος πρόσφατα είχε βγει έπειτα από ολιγόμηνη παραμονή στις φυλακές για αδικήματα από την στάση του '91 που είχε κοστίσει την

πτώση της κυβέρνησης του Πέτρε Ρόμενι είχε επίσης ταξιδέψει με την οικογένειά του για διακοπές στην Ελλάδα. Του κοστίζουν 7.000 δολάρια!

Η Πρωτοχρονιά είναι καλή ευκαιρία ξεφάντωμα. Έτσι οι ηγέτες Συμπολιτισμού και Αντιπολίτευσης –Γιάννηδες και άλλοι– μπόρεσαν να διασκεδάσουν στον ονομαστική τους εορτή. Οι ανθρακωρύχοι επίσης με την ευκαιρία του Σαββατοκύρκου, διέκοψαν την απεργία. Τέλος πάντων, στο χώρο των συνελεύσεων σαν να πήγαν στη δουλειά: Ο Μίρον Κόζμα αντιλήφθηκε ότι όσοι ανθρακωρύχοι δεν υπογράφουν το κείμενο της νέας έκκλησης μετέβησαν στο Δημαρχείο δεν θα πάρουν αύριο μισθού. Ο **Κορνάλιου Βάντιμ Τουντάρ** ηγέτης του εξτρεμιστικού κόμματος «Νέα Γαλή Ρουμανία» –αντίστοιχος του Μαρί Λεπέν– έστειλε κάμποσα μηνύματα προς τους ανθρακωρύχους, υποστηρίζοντας την απεργία και την θριαμβευτική πορεία τους προς το Βουκουρέστι, προκειμένου να αντιπαραταχθούν στην κοσμοπολίτικη Μαφία που ξεπουλά τη χώρα στο όφελος της Σιωνιστικο-ουγγρικής συνταξιοδότησης!

Η απεργία κρίθηκε παράνομη από το δικαστήριο του Πετροσάνι. Η κυβέρνηση διαβίβασε κάποιες προτάσεις.

Οι εφημερίδες μυρίστηκαν τις ζυμώσεις και άρχισαν τη σπέκουλα για νέα πορεία προς το Βουκουρέστι. Η κυβέρνηση δια-

Ε το δικαίωμά της να χρησιμοποιήσει εναντίον των απεργών ακόμα και με το από, προκειμένου να προστατεύσει τη σκρατία και τις μεταρρυθμίσεις. Ο υργός Μεταφορών διέταξε τη διακοπή σιδηροδρομικής επικοινωνίας με την άδα του Ζίου και ο υπουργός Εσωτε- όν έθεσε σε ετοιμότητα Αστυνομία και οφυλακή, απομονώνοντας όλη την πε- ή.

η συνέχεια, η χιονοστιβάδα ανέτρεψε όρια μιας φυσιολογικής αντιπαράθε- Ξανά οι εφημερίδες αναζήτησαν τσελίδα, τα κανάλια καντά θέματα, κλειστικότητα («στις αποκλειστικότη- οι ρεπόρτερ μας τραυματίστηκαν για ική σας αποκλειστική ευχαρίστηση»), ΙΜΕ «αποκαλύπτουν» απο ανώνυμες εμπιστευτικές πηγές, την προδοσία εχών του υπουργείου Εσωτερικών και Αστυνομίας. Ο υπουργός Γαβρίλ Ντε- ι παραιτήθηκε από ευθιξία, δηλώνο- ότι παραπληροφορήθηκε από τους ταμένους του. Ο αναπληρωτής νομάρ- ο Γκόρι πρώτα απομακρύνθηκε από έση του, στη συνέχεια η απόφαση ανε- η και τώρα πάλι αποκαταστάθηκε. Ο ίρχης της Βίλτσεα πιάσθηκε όμηρος τους απεργούς ύστερα από συγκρού- με την αστυνομία και απελευθερώθη- ετά την γενναιόψυχη διαμεσολάβηση Μίρον Κόζμα.

μεθνης Τύπος ήρθε να υπερτονίσει τη η κατάσταση: τα τηλεοπτικά κανάλια ιαν στις ειδήσεις το θέμα της Ρουμα- πριν από εκείνα του Κοσσυφοπέδιου ης κρίσης του Κόλπου και ο Μίρον α γίνεται ένα είδος Ράμπο που αντι- εται στα τανκ με άδεια χέρια, ένας σκο- ς τύπος που κρούει τον κώδωνα σ' αυ- του κυβερνούν τη χώρα, προωθημένος ους εθνικιστές-φονταμενταλιστές του πτος της «Μεγάλης Ρουμανίας», του η είναι αντιπρόεδρος, για να επανα- τον κομμουνισμό ή τουλάχιστον την ύπινη διάστασή του στο πρόσωπο του η προέδρου τον **Ιλιέσκου**.

ημερινός πρόεδρος, **Εμίλ Κονσταντι- νου**, ακόμη φιλοδοξεί για μια καθολι- κράτησή του και τα πολιτικά κόμμα- χίζουν έναν αγώνα ευαισθητοποίη- ς κοινής γνώμης, ζητώντας διαπραγ- σεις. Και τα δύο μέρη –ανθρακωρύ- ι δυνάμεις τάξης– απαιτούν δυναμι- χι βία», αλλά οι ανθρακωρύχοι επι- αι με πέτρες και οι αστυνομικοί αμύ-

νονται με δακρυγόνα. Ο πληθυσμός ακο- λουθεί.

Η Ε.Ε. δίνει ενθαρρυντικά μηνύματα μέ- σω του γερμανού πρέσβη στο Βουκουρέ- στι. (Η Ε.Ε. επαναδιατυπώνει την πρόθε- ση να υποστηρίξει τη Ρουμανία στις δυ- σκολίες της. Αντιλαμβάνεται το γεγονός ότι αυτή η διαδικασία απαιτεί οδυνηρά μέ- τρα για τον ρουμανικό λαό – για την ώρα.

Ο Λευκός Οίκος, επίσης, ανάμεσα σε δύο κοντσέρτα στο Οβάλ Γραφείο, υπο- στηρίζει τη ρουμανική υπόθεση διά του κυ- βερνητικού εκπροσώπου **Τζων Λόκχαρτ**: «Υποστηρίζουμε τις προσπάθειες της κυ- βέρνησης, της δημοκρατικά εκλεγμένης, για να επαναφέρει την τάξη και το σεβα- σμό στους νόμους».

Τελικά, ύστερα από άλλη μια λευκή νύ- χτα, ο πρωθυπουργός και ο εκπρόσωπος των ανθρακωρύχων προσκυνούσαν τις ει- κόνες από το μοναστήρι της Coria (ιδρυμέ- νο το 14ο αι. από έναν έλληνα καλόγερο από το Άγιον Όρος), ενώ ο λαός παρακο- λουθεί την τηλεόραση έκθαμβος και προ- σκυνώντας.

ΑΠΟ ΤΟ ΤΙΠΟΤΑ ΣΤΟ ΠΟΥΘΕΝΑ

Έπειτα από μία θορυβώδη συνεδρίαση του Κοινοβουλίου (τίποτα περισσότερο από μία ευκαιρία για τα κόμματα να ανα- νεώσουν εκλογικά και κενά περιεχομέ- νου μηνύματα), κατά την διάρκεια της οποίας κανείς δεν θα μπορούσε να απο- φανθεί αν η χώρα τελεί υπό στρατιωτικό νόμο ή κατάσταση ανάγκης ή κατάσταση πολιορκίας, τελικά, οι πολιτικοί του Βου- κουρεστίου βρήκαν αντικείμενο ενασχό- λησης για τις επόμενες εβδομάδες για να δικαιολογήσουν τους μισθούς τους, που μπορούν να συγκριθούν με τους μισθούς των ανθρακωρύχων του Κόζμα. Πράγμα- τι ήταν ή δεν ήταν πραξικόπημα; Στο με- ταξύ το υπουργείο Δικαιοσύνης δήλωσε ότι είχαν εντοπισθεί τα στοιχεία για να τεθεί εκτός νόμου το εξτρεμιστικό κόμμα «Μεγάλη Ρουμανία», αλλά επίσης και το ότι το υπουργείο Δικαιοσύνης έχει το δι- καίωμα να ξεκινήσει την διαδικασία. Ο πρόεδρος αναβάλλει, στη συνέχεια κα- ταργεί την πολιτεία και την κυβέρνηση επαγρυπνεί –αρχίζει να προσδιορίζει τα κράτη που δεν έχουν ανακηρύξει την ανεξαρτησία τους προς το παρόν, και αναμένει την κατάλληλη στιγμή της ανα- κήρυξης.

Και επειδή ο Τύπος είναι πάντα σε

εγρήγορη και ποτέ δεν χάνει την ευκαι- ρία, κανείς δεν μπορεί να καταλάβει τί- ποτα περισσότερο: ποιος έχει δίκιο; ποι- ος έχει άδικο; Η εικόνα των δύο δυνάμε- ων, εξίσου ορθή και εσφαλμένη, εξίσου τυφλή και συγκεχυμένη, είναι πόλεμος για ένα κενό εξουσίας, για όσο χρόνο απουσιάζουν οι πραγματικές και αποτε- λεσματικές λύσεις. Μία ανοιχτή μάχη, χωρίς προοπτική, που δεν αμφισβητεί μό- νο την ηγεσία της Ρουμανίας, αλλά το δι- καίωμα της συνέχισης της χειραγώγησης των φιλοδοξιών και προσδοκιών, επίσης τυφλών και συγκεχυμένων, ενός λαού απογοητευμένου για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα μετάβασης από το τί- ποτα στο πουθενά.

Φαινομενικά, όλα αυτά ακούγονται απαισιόδοξα. Στην πραγματικότητα απο- τελεί μόνο ένα ακόμη «καμπανάκι» προς την ρουμανική πολιτική τάξη για να ξεπε- ράσει τον μάταιο αυτοθαυμασμό του κόμ- ματος και για να υπάρξει μια ρεαλιστική προσέγγιση στα οξύτατα προβλήματα της ρουμανικής οικονομίας και κοινωνίας – μία στάση χωρίς την οποία θα ήταν αδύ- νατο να επιλυθεί η πραγματική και ταυτό- χρονα σοβαρή κρίση.

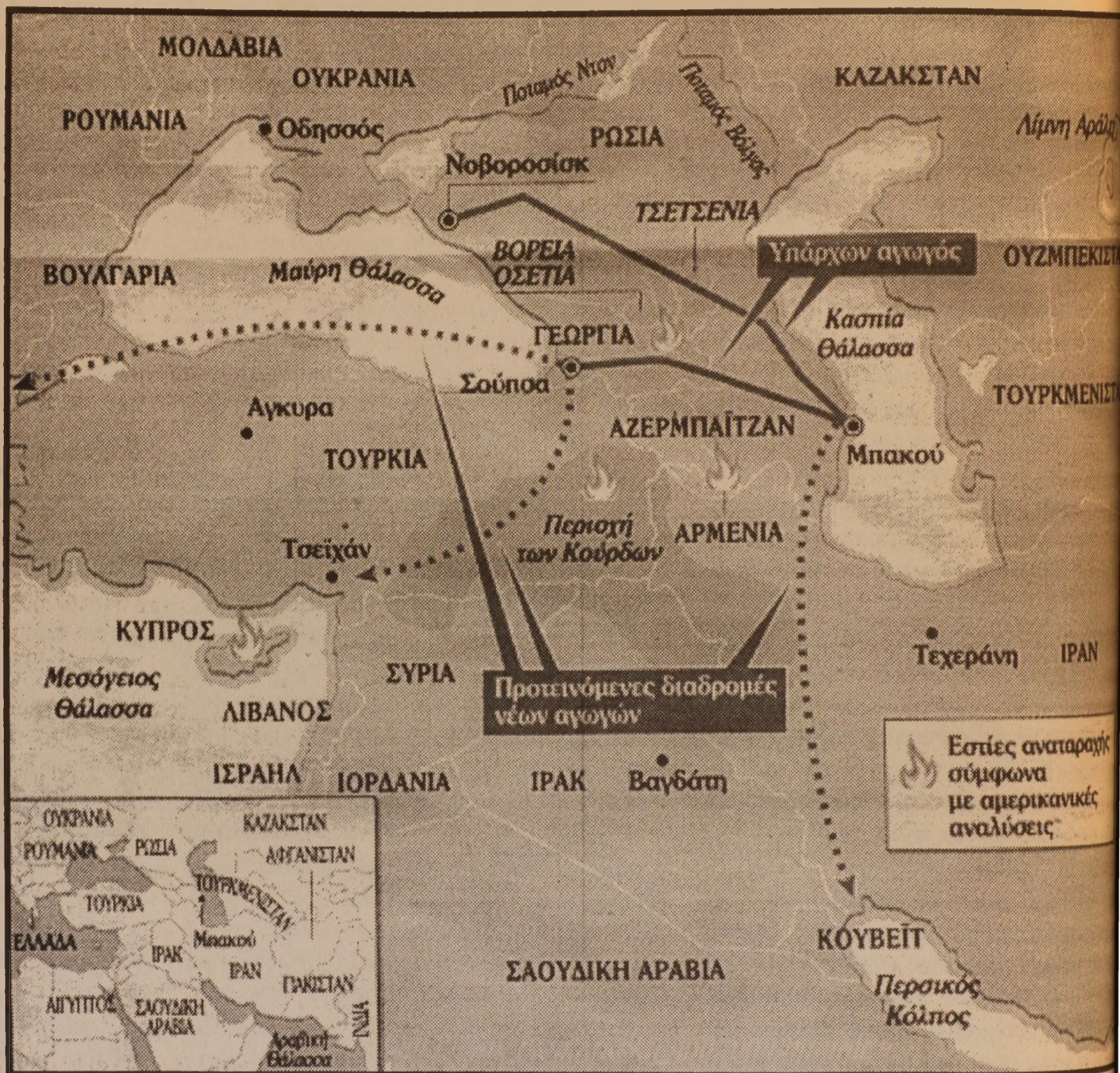
Στο εξωτερικό, η κοινή γνώμη αναπνέει με ανακούφιση: στην Ρουμανία δεν υπάρ- χει άλλο Κοσσυφοπέδιο, και εν πάση περι- πτώσει, όχι σήμερα. Στο εσωτερικό, οι πο- λιτικοί που είναι δέκτες του μηνύματος για άλμα της κοινωνίας προς τα εμπρός πρέ- πει να προσγειωθούν. Η Ρουμανία δεν μπορεί να επιβιώσει μόνο με πολιτικούς του γραφείου και δισεκατομμυριούχους στα χαρτιά, με κομψούς λόγους ή γενναιό- δωρες δηλώσεις για επίπεδο διαβίωσης που στηρίζεται σε στατιστικά μεγέθη και διεθνείς επαίνους, ελλείψει ενός συνε- πούς παραγωγικού τομέα, που δεν χρησι- μοποιεί το ντόπιο κεφάλαιο και τα μεγάλα στρώματα της μεσαίας τάξης για την γενι- κότερη εξύψωση του βιοτικού επιπέδου.

Η πρόσφατη ειρήνη στην Κόζια –αν και ακόμη δεν έχει επισφραγισθεί με ένα επί- σημο πρόγραμμα, στο οποίο συμφωνούν και οι δύο πλευρές– έδωσε μερικές προ- σωρινές απαντήσεις και φρέσκο αέρα στην Ρουμανική Κυβέρνηση. Όχι όμως και για την Ρουμανία, που χρειάζεται ακόμη μακροπρόθεσμες λύσεις για την εξασφά- λιση της οικονομικοκοινωνικής ισορρο- πίας, ως εγγύηση της σταθερότητας στην ευρύτερη γεωπολιτική περιοχή.

Το μοίρασμα της Κασπίας

του Σωτήρη Ντάλη

Η περιοχή της Κασπίας είναι μια τεράστια ζώνη πετρελαίου για την οποία ερίζουν πολλές χώρες. Για το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν, που διαθέτουν τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου στην Κασπία, αυτή είναι μια κλειστή θάλασσα, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε χώρα από τις δύο δικαιούται να εκμεταλλεύεται το σύνολο της παραγωγής της. Οι

τρεις άλλες χώρες που βρέχονται από την Κασπία, το Ιράν, η Ρωσία και το Τουρκμενιστάν, που διαθέτουν λιγότερο πετρέλαιο, θεωρούν την Κασπία λίμνη, και εξαιτίας αυτού του γεγονότος οι πέντε χώρες που βρέχονται από την Κασπία πρέπει να μοιράζονται την παραγωγή στα πέντε.

Η έλλειψη ενός νομικού καθεστώτος για την Κασπία ήταν η βασικότερη αιτία που εμπόδιζε την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της. Ύστερα από πολλές διαπραγματεύσεις, Ρώσοι και Κοζάκοι έφθασαν σε μια συμφωνία, που υπέγραψαν στις 6 Ιουλίου 1998, με την οποία «ρυθμίζουν» το μοίρασμα των αποθε-

μάτων. Σύμφωνα με αυτήν, εφόσον η επιφάνεια της Κασπίας ανήκει σε όλους, προβλέπεται η διανομή του πυθμένα της, ανά χώρα, με βάση την αρχή της ίσης απόστασης.

ΚΑΙ Η ΡΟΥΜΑΝΙΑ ΣΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΗΣ ΚΑΣΠΙΑΣ

Από το πρώτο τρίμηνο του 1999, η Εθνική Εταιρεία Πετρελαίου της Ρουμανίας, η

PETROM, είναι πιθανόν να εγκαταστήσει το «δρόμο του πετρελαίου», φέρνοντάς το στη Ρουμανία το πρώτο βαρέλι πετρελαίου από το Καζακστάν. Η κυβέρνηση του Καζακστάν υιοθέτησε απόφαση σχετικά με την δημιουργία μιας εθνικής θαλάσσιας γραμμής, προκειμένου να εξασφαλιστεί την μεταφορά του πετρελαίου της πε-

Ακtau (που βρίσκεται στις ανατολι-
κτές της Κασπίας Θάλασσας) μέχρι
Baku (λιμάνι στη δυτική ακτή της Κα-
σπίας Θάλασσας). Μετά τον εκσυγχρο-
νισμό, το λιμάνι Aktau θα είναι ικανό να
λαμβάνει 6 εκατομμύρια τόννους
πυρρτού πετρελαίου ετησίως. Για όλο
το πρόγραμμα, η Κυβέρνηση της Άλμα
απορρογεί 94 εκατομμύρια δολάρια.

από τις εκδοχές είναι το πετρέλαιο
Καζακστάν να φτάνει στη Δύση με την
βοήθεια του με μικρά πλοία, των 5.000
τόννων, μέσω της ποτάμιας διαδρομής
Κασπία - Ντον - Μαύρη Θάλασσα - εκβολές
στο Βούναβη. Η εκδοχή αυτή παρουσιάζει
από την ώρα, ορισμένα μειονεκτήματα.

Καζακστάν - σύμφωνα με τη ρωσι-
μοθεσία στους ποταμούς Ντον και
Καζακστάν δεν μπορούν να κυκλοφορούν πα-
ρόμοια πλοία υπό ρωσική σημαία. Άλλο
πρόβλημα της ποτάμιας μεταφοράς είναι
ο γεωλογικό χαρακτήρα, διότι οι Ρώσοι
απορρογούν, μέχρι τώρα, ότι οι διαρροές
πετρελαίου θα μπορούσαν να προκαλέ-
σουν ζημιά στο περιβάλλον. Προκειμένου
να αποφύγουν τα προβλήματα αυτά, η
SNP PETROM και η ηγεσία του υπουργείου

Εμπορίου της
Κασπίας, μέσω του υφυπουργού
Νικολάε Σταϊκουλέσκου,
προσέταξαν δύο προτάσεις στις
αρχές του Καζακστάν. Η πρώτη
προτάση για τη μεταφορά του πε-
τρελαίου της Κασπίας Θάλασσας
στη Ρουμανία είναι να γίνει
μέσω τις πηγές των κοιτασμά-
των βυτία μέχρι το λιμάνι
Κωνσταντινούπολη και στη συνέχεια με πε-
τρελαιοφόρα μέχρι το Baku, απ'
εκεύ θα παραληφθεί από την
SNP PETROM, θα μεταφερθεί μέχρι
Κωνσταντινούπολη και από εκεί θα
παραληφθεί για επεξεργασία στα δι-
ωκεία της SNP PETROM.
Η δεύτερη εκδοχή είναι η μεταφορά
του πετρελαίου του Καζακστάν
μέσω το ρωσικό λιμάνι της Μαύ-
ρης Θάλασσας Novorossiysk από
την Κωνσταντινούπολη, η οποία
παραλαμβάνεται από τη
Ρουμανική πλευρά που θα το
εξαγωγεί και θα εξάγει πε-
τρελαιοειδή προϊόντα. «Κατά την
επίσκεψη, που πραγματοποιήσα-
ν στο Καζακστάν, συζητήθηκαν τα
πρόβλημα που σχετίζονται με τις

δύο προτεινόμενες από τη ρουμανική
πλευρά εκδοχές, τις οποίες οι εταίροι μας
στην περιοχή της Κασπίας Θάλασσας απο-
δέχθηκαν και ακολουθεί η οριστικοποίησή
τους σε σύντομο, κατά το δυνατόν, διάστη-
μα με την υπογραφή ενός συμβολαίου.
Στην πράξη, και οι δύο χώρες καταβάλ-
λουν συνδυασμένες προσπάθειες έτσι ώστε
η πρώτη μεταφορά πετρελαίου από το Κα-
ζακστάν να πραγματοποιηθεί κατά το
πρώτο τρίμηνο του 1999, εγκαινιάζοντας,
με τον τρόπο αυτό, το δρόμο του πετρελαί-
ου. Αυτή η εκδοχή μεταφοράς προβλέπεται
να χρησιμοποιηθεί κυρίως, μέχρι την κατα-
σκευή του πετρελαιοαγωγού Κωνσταντινού-
πολη - Τεργέστη», δήλωσε ο Νικολάε Σταϊκουλέ-
σκου σε πρόσφατη συνέντευξή του στη
ρουμανική εφημερίδα AZI. Υπενθυμίζου-
με ότι η SNP PETROM έχει πετύχει την
εγκχώρηση 35.000 τετραγωνικών χλμ. στο
Καζακστάν στην περίμετρο Jusaly και
πρόκειται να αρχίσει τις εργασίες εκμε-
τάλλευσης μαζί με μια τοπική εταιρεία. Το
1999, η PETROM θα θέσει σε λειτουργία
και δύο δικά της βενζινάδικα στο Καζακ-
στάν».

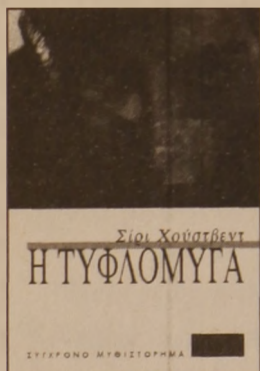
«Στις αρχές του αιώνα, στην περιοχή της

Κασπίας διαδραματίστηκε το "Μεγάλο
Παιχνίδι" ανάμεσα στο Λονδίνο και στη
Μόσχα. Οι Βρετανοί προσπάθησαν με δια-
φόρους τρόπους να αποσπάσουν την πε-
τρελαιοπαραγωγό ζώνη, αρχικά από τη
Ρωσία και στη συνέχεια από τη Σοβιετική
Ένωση. Επιχειρηματίες, κατάσκοποι, το-
πικοί φύλαρχοι και διάφοροι τυχοδιώκτες
της εποχής εκείνης πέρασαν 25 χρόνια από
τη ζωή τους σε μια φοβερή σύγκρουση που
τελικά έληξε με την (προσωρινή) επικρά-
τηση των Ρώσων», γράφει ο Νίκος Μαρά-
κης σε μια πολύ ενδιαφέρουσα ανάλυση
των γεωστρατηγικών και γεωοικονομικών
συγκρούσεων για τη μεταφορά του «μαύ-
ρου χρυσού» στις δυτικές αγορές.

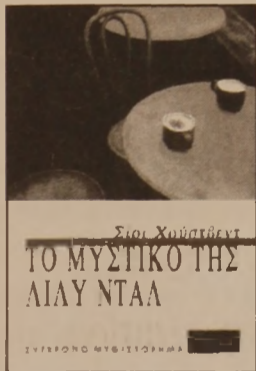
Στην ίδια ανάλυση, που περιλαμβάνεται
στο έργο *Οι Διεθνείς Σχέσεις στη Μεταψυ-
χροπολεμική Εποχή* (εκδ. Παπαζήση) το-
νίζει ότι το ίδιο παιχνίδι ξανάρχισε πριν
από επτά χρόνια, όταν η διάλυση της Σο-
βιετικής Ένωσης και η αυτοδιοργάνωση
της Ρωσίας ξανάφεραν στο τραπέζι των
διεθνών οικονομικών και πολιτικών σχέ-
σεων το μοίρασμα της Κασπίας σύμφωνα
με τα νέα δεδομένα. Το τελικό αποτέλε-
σμα παραμένει ακόμη αβέβαιο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ SCRIPTA

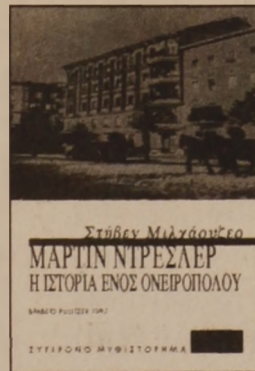
Σ Υ Γ Χ Ρ Ο Ν Ο Μ Υ Θ Ι Σ Τ Ο Ρ Η Μ Α

ΣΙΡΙ ΧΟΥΣΤΒΕΝΤ
Η ΤΥΦΛΟΜΥΓΑ

ΣΙΡΙ ΧΟΥΣΤΒΕΝΤ
ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ
ΤΗΣ ΛΙΛΥ ΝΤΑΛ

ΣΤΗΒΕΝ ΜΙΛΧΑΟΥΖΕΡ
ΜΑΡΤΙΝ ΝΤΡΕΣΛΕΡ
Η ΙΣΤΟΡΙΑ
ΕΝΟΣ ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΟΥ

ΚΕΪΤ ΑΤΚΙΝΣΟΝ
ΣΤΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 10 106 80 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ: 3616 528 FAX: 3616 529

Ανάμεσα στο Μαγκρέμπ και τη Μαύρη Αφρική

του Αστέρη Χουλιάρα

Μ' έναν αραβικό κι έναν αφρικανικό «μαύρο» πληθυσμό σε μια καχύποπτη συνύπαρξη, η Μαυριτανία είναι ένα από τα φτωχότερα κράτη της γης. Παρόλο που αυτή η πρώην γαλλική αποικία είναι τοποθετημένη σ' ένα ιδιαίτερα ρευστό γεωπολιτικό περιβάλλον –που χαρακτηρίζεται από το πολιτικό αδιέξοδο στη Δυτική Σαχάρα, τον εμφύλιο πόλεμο στην Αλγερία και τις συγκρούσεις με τους Τουαρέγκ στο Μάλι– παρουσιάζει μια σχετική πολιτική σταθερότητα που μάλιστα συνδυάζεται με ελπιδοφόρους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης.

Ο πρώτος πρόεδρος της Μαυριτανίας, **Mokhtar Ould Daddah**, ανακοίνωσε το 1961 την κατάργηση του πολυκομματισμού. Υπό την κυριαρχία ενός και μοναδικού κόμματος, η χώρα εισήλθε στη δεκαετία του '70 σε μια κατάσταση σχετικής ευημερίας. Τα μεγάλα κοιτάσματα σιδήρου και οι πλούσιες σε αλιεύματα ακτές στον Ατλαντικό Ωκεανό συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη της μαυριτανικής οικονομίας. Όμως, η απόφαση του προέδρου Daddah, στα τέλη του 1975, να προσαρτήσει ένα τμήμα της πρώην ισπανικής αποικίας της Δυτικής Σαχάρας οδήγησε τη Μαυριτανία σε ένοπλη αντιπαράθεση με το Μέτωπο Πολισάριο. Η σύγκρουση κατέδειξε το μη αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα του καθεστώτος και κατέστρεψε την ευάλωτη μαυριτανική οικονομία. Μια ομάδα στρατιωτικών ανέτρεψε τον Daddah, ανοίγοντας το δρόμο για την υπογραφή μιας συμφωνίας ειρήνευσης με το Πολισάριο (1979) που σηματοδότησε και την οριστική εγκατάλειψη των μαυριτανικών διεκδικήσεων στη Δυτική Σαχάρα. Η Μαυριτανία όμως δεν κατάφερε να ξεπεράσει τα οικονομικά της προβλήματα που συνέχισαν να επιδεινώνονται.

Η ξηρασία που έπληξε τη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του '70 επηρέασε δυσμενώς την οικονομία της και άλλαξε σημαντι-

κά τις κοινωνικές της δομές. Δεν θα ήταν υπερβολικό να διαιρέσει κανείς την ιστορία της Μαυριτανίας σε δύο περιόδους: την πριν και τη μετά την ξηρασία.¹ Η έλλειψη νερού μείωσε δραματικά τα κοπάδια ενός στην πλειοψηφία του νομαδικού πληθυσμού, προκαλώντας ένα ιδιαίτερα μεγάλο κύμα αστυφιλίας. Ο πληθυσμός της πρωτεύουσας, του Nouakchott, αυξήθηκε από μερικές χιλιάδες το 1960 σε πάνω από 800.000 κατοίκους στη δεκαετία του '90. Καθώς μάλιστα ο ρυθμός αύξησης του αστικού πληθυσμού έφθασε να είναι ο υψηλότερος στον κόσμο, το 40% των Μαυριτανών κατέληξε να κατοικεί σε πόλεις φτιαγμένες από λάσπη γύρω από τα αστικά κέντρα.² Η αστικοποίηση υπέσκαψε τις παραδοσιακές φυλετικές ταυτότητες των νομάδων και συνέβαλε στην ανατροπή του ιεραρχικού χαρακτήρα της δομής των αγροτικών κοινοτήτων. Ακόμη περισσότερο, η έλλειψη νερού προκάλεσε μια σοβαρή οικονομική κρίση που ανάγκασε τη

Μαυριτανία να προσφύγει σε υπερβολικό εξωτερικό δανεισμό, ο οποίος με τη σειρά του υποχρέωσε την κυβέρνηση της να εστιάσει σε σαγόνι οικονομικές μεταρρυθμίσεις.

ΟΙ ΕΘΝΟΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά τη δυνατότητα πολλών Μαυριτανών να διατηρούν σκλάβους. Η δημοσιοποίηση της ύπαρξης ενός μεγάλου αριθμού σκλάβων είχε στρέψει στη δεκαετία του '80 το ενδιαφέρον των διεθνών μέσων ενημέρωσης στη Μαυριτανία. Έτσι, το 1983 η κυβέρνηση της χώρας ανακοίνωσε ότι θα απαγορεύσει τη δουλεία. Εντούτοις, και σήμερα, πολλοί από τους αραβικομαυριτανικής και βερβερικής καταγωγής κατοίκους (Moors) και τουλάχιστον τρεις κάστες μαύρων «ευγενών» διατηρούν δούλους. Κυβερνητικοί αξιωματούχοι υπογραμμίζουν ότι το κράτος δεν είναι σε θέση να αποζημιώσει εκείνους που απελευθερώσαν τους σκλάβους τους.³ Εξάλλου, η οικονομική κατάσταση και η κοινωνική θέση των πρώην δούλων, των Haratine, έχει ελάχιστα βελτιωθεί. Υπάρχουν ακόμη άνθρωποι οι οποίοι δουλεύουν χωρίς αμείβονται και απελευθερωμένοι σκλάβοι οι οποίοι, μην έχοντας τα οικονομικά μέσα για να επιβιώσουν, είναι αναγκασμένοι να αποδέχονται την εξάρτηση από τους εκμεταλλετές-αφέντες τους.⁴

Το ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης για τους πρώην σκλάβους συνδέεται άμεσα

ΜΑΥΡΙΤΑΝΙΑ

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Έκταση: 1.030.700 τ.χ.

Πληθυσμός (1997): 2.411.000

ΑΕΠ (1994): 1,1 δισ. δολ.

ΑΕΠ κατά κεφαλήν (1994): 480 δολ.

Εξωτερικό Χρέος (ως ποσοστό του

ΑΕΠ το 1994): 230%

• Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

αιτήματα των «μαύρων» Αφρικανών ώρας – που αποτελούν πάνω από το του συνολικού πληθυσμού. Οι «μαύροι» αντιδρούν στη μονοπώληση της πολιτικής και οικονομικής ζωής από τους «λευκούς», τους οποίους κατηγορούν για την περιθωριοποίησή τους. Στα μέσα της δεκαετίας του '80, ένα κίνημα με την ονομασία *Forces de libération nationale de Mauritanie* (FLN), που υποστήριξε και κερδίζει την απελευθέρωση της πατρίδας, αισθητή την παρουσία του με επιθέσεις εναντίον κυβερνητικών στόχων. Οι σχέσεις ανάμεσα στους «μαύρους» και τους «λευκούς» σύντομα ξεπέρασαν τα εθνικά σύνορα, προκαλώντας κρίση στις σχέσεις Μαυριτανίας και Σενεγάλης. Οι δύο χώρες έφθασαν στα όρια του πολέμου το 1989, όταν μια επιχείρηση για δικαιώματα βοσκής στη Μαυριτανία οδήγησε σε βίαιες αντι-αραβικές εχθρότητες στη Σενεγάλη. Διακόσιες χιλιάδες Moors που κατοικούσαν στη Σενεγάλη αναγκάστηκαν να καταφύγουν στη Μαυριτανία και χιλιάδες «μαύροι» Μαυριτανίτες υποχρεώθηκαν να μεταναστεύσουν στο Nouakchott στη Σενεγάλη.⁵

Ο πρόεδρος της χώρας συνταγματικός **Maaouiya Ould Sid' Ahmed Taya**, ο οποίος κατέλαβε την εξουσία έπειτα από μια βίαιη πραξικόπημα το 1984, προέβλεψε ένα πρόγραμμα «εξααραβισμού» να ενισχύσει τις αντιδράσεις των «μαύρων» Μαυριτανών. Καθώς πολλοί σημαντικοί πολιτικοί παράγοντες της χώρας ήταν ιδεολογικά στον Μπααθισμό, η Μαυριτανία ευθυγραμμίστηκε διπλωματικά με το Ιράκ και, όταν ξέσπασε ο Πόλεμος του Κόλπου το 1991, το Nouakchott ήρθε με θέρμη τον **Σαντάμ Χουσεΐν**. Οι ΗΠΑ αντέδρασαν μ' έναν ιδιαίτερα κτηνικό τρόπο: η βοήθεια που χορηγήθηκε στη χώρα πάγωσε και η Μαυριτανία αποκλείστηκε από την προνομιακή μεσο-οικονομία της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Εθνικής Ανάπτυξης.⁷

ΠΡΟΒΛΕΨΗ

Ο πρόεδρος με τις αμερικανικές πιέσεις, ο πρόεδρος Taya υποχρεώθηκε ν' αλλάξει πολιτική: οι Μπααθιστές περιθωριοποιήθηκαν, ενώ ανακοινώθηκε η νομιμοποίηση των πολιτικών κομμάτων, η άρση των περιορισμών στην ελευθερία του Τύπου και η διεξαγωγή προεδρικών και κοινο-

βουλευτικών εκλογών. Τον Απρίλιο του 1992, 15 πολιτικά κόμματα αναγνωρίστηκαν. Εντούτοις, καθώς η κυβέρνηση συνέχισε να ακολουθεί αντιδημοκρατικές πρακτικές, τα κόμματα της αντιπολίτευσης αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στις εκλογές, και στο κοινοβούλιο κυρίαρχο αναδείχθηκε το κόμμα του προέδρου Taya (Parti Republicaine et Democratique Sociale - PRDS). Οι σχέσεις με τις ΗΠΑ εξομαλύνθηκαν και το 1995 το Nouakchott ανέθεσε σε μια αμερικανική εταιρεία συμβόλαιο (τηλεπικοινωνίες κ.λπ.) ύψους 17 εκατομμυρίων δολλαρίων.⁸ Η οικονομία της χώρας παρουσίασε αξιόλογες τάσεις ανάκαμψης: την περίοδο 1992-1998 αναπτύχθηκε με μέσους ρυθμούς μεγαλύτερους από 4% ετησίως.⁹

Τον Δεκέμβριο του 1997 διεξήχθησαν οι δεύτερες προεδρικές εκλογές μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1992, τις οποίες κέρδισε εύκολα ο πρόεδρος Taya. Σε γενικές γραμμές, τα πολιτικά κόμματα της Μαυριτανίας αντανακλούν τις εθνοτικές και κοινωνικές διαιρέσεις της χώρας με την πλειοψηφία των «μαύρων» Μαυριτανών να υποστηρίζουν τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Όπως στις εκλογές του 1992 και τις κοινοβουλευτικές του 1996, τα κύρια κόμματα της αντιπολίτευσης αρνήθηκαν και στις προεδρικές του 1997 να συμμετάσχουν στην ψηφοφορία, κατηγορώντας την κυβέρνηση για αντιδημοκρατικές πρακτικές. Έτσι, οι υποψήφιοι – με μία εξαίρεση – ήταν όλοι «λευκοί» Moors.¹⁰

Ποιο θα είναι το μέλλον της Μαυριτανίας; Η διαμάχη ανάμεσα στον αραβικό και τον «μαύρο» πληθυσμό θα οδηγήσει σε μια βίαιη σύγκρουση όπως συνέβη στο Σουδάν ή το Τσαντ; Ή, μήπως, ο σε ποσοστό 99% μουσουλμανικός πληθυσμός αποτελεί εγγύηση για τη συνέχιση της εσωτερικής σταθερότητας; Ο πραγματισμός της πολιτικής ηγεσίας της χώρας και οι αξιοσημείωτοι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης μάλλον συνηγορούν υπέρ του δεύτερου σεναρίου. Η πολυεθνική Μαυριτανία φαίνεται ότι μπορεί να ατενίζει το μέλλον με αισιοδοξία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Mark Huband, «Nomads on a long journey to nationhood», *Financial Times*, Survey: Mauritania, December 4, 1998, p. 15
- 2 Bruno Callies de Salies, «La Mauritanie cernée par les conflits», *Le Monde Diplomatique*, Février 1997, p. 6
- 3 «Anti-slavery activists jailed», *The Guardian Weekly*, February 22, 1998; Robert Lacville, «Slavery is alive and well», *The Guardian Weekly*, January 25, 1998
- 4 M. Huband, *op. cit.*
- 5 Ron Parker, «The Senegal-Mauritania Conflict of 1989: A Fragile Equilibrium», *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 29 (1), 1991, p. 163
- 6 Anthony G. Pazzanita, «The Origins and Evolution of Mauritania's Second Republic», *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 34 (4), 1996, pp. 578-579
- 7 Mohammad-Mahmoud Mohamedou, «La Mauritanie à la croisée des chemins», *Défense Nationale*, Vol. 51, Octobre 1995, pp. 136-138
- 8 US Department of State, *Background Notes: Mauritania*, July 1995, Washington DC
- 9 M. Huband, «Economy: Building on solid ground», *Financial Times*, *op. cit.*, p. 16
- 10 United Nations Department of Humanitarian Affairs, *Integrated Regional Information Network for West Africa, Mauritania: IRIN-WA Election Brief*, 12.11.1997

ΟΛΟΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΟΛΩΝ

Από τον Απρίλιο του 1998, όταν η λαϊκή αντίδραση και η νιγηριανή ειρηνευτική δύναμη εξανάγκασαν μια στρατιωτική κυβέρνηση να εγκαταλείψει την εξουσία, ο επταετής πόλεμος στη Σιέρρα Λεόνε ξανάρχισε με απίστευτη σκληρότητα. Πρώην στρατιώτες του στρατού της χώρας, σε συνεργασία με αντάρτες του «Επαναστατικού Ενωμένου Μετώπου», έχουν επιδοθεί σε μια εκστρατεία τρομοκράτησης του αγροτικού πληθυσμού, συστηματικά ακρωτηριάζοντας χωρικούς και καταδικάζοντάς τους έτσι σε μια ζωή χωρίς χέρια ή δάχτυλα. Πάνω από 1.000 άνθρωποι έχουν ακρωτηριασθεί και χιλιάδες άλλοι έχουν χάσει τη ζωή τους μέσα στους λίγους μήνες που μεσολάβησαν από την επάνοδο της δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης. Καθώς πολλοί στρατιώτες λιποτακτούν από τον κυβερνητικό στρατό, η διάκριση ανάμεσα στο «κράτος» και στους «αντάρτες» είναι πλέον εξαιρετικά ασαφής. Χιλιάδες παιδιά χρησιμοποιούνται ως μαχητές και από τις δύο πλευρές. Και καθώς οι δυνάμεις των ανταρτών έπληξαν την πρωτεύουσα, το Freetown, στις αρχές Ιανουαρίου, οι περισσότεροι αναλυτές συμφωνούν ότι δεν μπορεί να υπάρξει στρατιωτική λύση στην τραγωδία που πλήττει τη μικρή αυτή χώρα της Δυτικής Αφρικής. Αλλά και μια διαπραγματευση δεν φαίνεται εφικτή, καθώς οι αντάρτες δεν φαίνεται να υπακούουν σε κάποια κεντρική αρχή, ούτε καν στον πρώην αρχηγό

τους, τον Foday Sankoh που βρίσκεται στα χέρια των Νιγηριανών. Η σύγκρουση στη Σιέρρα Λεόνε δεν είναι μια διαμάχη ανάμεσα σε πολιτικά κόμματα ή σε εθνότητες. Είναι εν μέρει μια διαμάχη ανάμεσα σε γενιές και εν μέρει ένας πόλεμος των κατοίκων του εσωτερικού της χώρας ενάντια στους κατοίκους της ακτής. Πάνω απ' όλα, όμως, η Σιέρρα Λεόνε μοιάζει, ολοένα και περισσότερο, με την «κοινωνία όλων εναντίον όλων» που περιέγραψε ο Χομπς στο *Λεβιάθαν*. Η πολιτική και ηθική τάξη έχει καταρρεύσει και η χώρα φαίνεται να βρίσκεται σε μια τροχιά διάλυσης που η διεθνής κοινότητα δεν φαίνεται πρόθυμη να θυσιάσει τους απαραίτητους πόρους και τα μέσα για να αποτρέψει. Όλες οι ελπίδες επαφίενται πλέον στο ρόλο της Νιγηρίας, η οποία φοβάται επέκταση της κρίσης στην υπόλοιπη Δυτική Αφρική.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟΥ 2000

Η σεξουαλική ζωή είναι πολύ πιο σημαντική από τον έρωτα, απαντούν οι περισσότερες γυναίκες σήμερα στον κόσμο. Ενώ για το 69% η μητρότητα είναι «ένας τρόπος για πλήρη ολοκλήρωση». Η έρευνα έγινε πρόσφατα από το γαλλικό περιοδικό *Elle* που κατέγραψε 20.000 απαντήσεις γυναικών από 30 χώρες μεταξύ των οποίων η Κίνα, οι Ινδίες, η Βραζιλία αλλά και οι ΗΠΑ. Η πλειοψηφία (49%) των ερωτηθέντων ήταν ανύπαντρες και μόνο το 25% είχαν παιδιά. Το 80% είναι κάτω από 35 χρόνων, εργάζονται και κατάγονται από μεσοαστι-

κά στρώματα, σύμφωνα με όσα δήλωσαν. Κυρίαρχο αίτημά τους είναι η μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή της χώρας τους και η ανάληψη περισσότερων ευθυνών. Η έρευνα δεν φιλοδοξεί να δώσει μια παγκόσμια εικόνα της σημερινής γυναίκας, διευκρινίζουν οι ερευνητές. Αλλά σίγουρα μπορεί κάποιος να βγάλει τα συμπεράσματά του από τις γενικότερες τάσεις που διαφαίνονται στις πεποιθήσεις των γυναικών του 2000.

ΠΑΠΑΣ-ΥΠΕΡΘΕΑΜΑ

Σ' ένα από τα μεγαλύτερα στάδια στον κόσμο, στο στάδιο Αζτέκα του Μεξικό, επευφημήθηκε ο πάπας Ιωάννης Παύλος II. Το υπερθέαμα που οργανώθηκε προς τιμήν του παρακολούθησαν 150.000 πιστοί. Την περασμένη Δευτέρα, τελευταία μέρα της επίσκεψής του στο Μεξικό, πάνω στο γιγάντιο περιστρεφόμενο πόντιουμ, ο πάπας περιστοιχιζόταν από 13 καρδινάλιους της Λατινικής Αμερικής και τέσσερις οθόνες για να μην του ξεφεύγει τίποτα

από τις εκδηλώσεις γύρω του. «Είσαι ο άνθρωπος της ελπίδας, είσαι ο προφήτης», φώναζε ενθουσιασμένο το πλήθος. Στις τέσσερις γωνίες του σταδίου 1.500 ερασιτέχνες καλλιτέχνες τραγουδούσαν και χόρευαν. Στις δύο τεράστιες οθόνες το κοινό παρακολουθούσε όλα όσα γίνονταν καθώς και εικόνες από την περιοδεία του ποπντίφικα σε χώρες της Λατινικής Αμερικής. «Όταν ο Θεός έκανε τον παράδεισο σκέφτηκε τη Λατινική Αμερική», τραγουδούσαν οι πιστοί. Σαν ξαφνικά να ξέχασαν τη φτώχεια και την εκμετάλλευση που έχουν υποστεί οι λαοί του Μεξικού, της Χιλής, της Αργεντινής, της Βολιβίας, της Βραζιλίας, της Κούβας. Περίπου 1.000.000 Μεξικανοί είχαν παρακολουθήσει τη λειτουργία του πάπα, πραγματικό ρεκόρ για τα μέχρι σήμερα δεδομένα. Και ο πάπας τους διαβεβαίωσε: «Η πίστη συμβάλλει στην εξάλειψη των ναρκωτικών, που είναι συνέπεια της έλλειψης αξιών, του κυνηγιού του εύκολου χρήματος και της απειρίας των νέων».

Τουλάχιστον χίλιοι είναι οι νεκροί από το σεισμό των Ρίχτερ που έπληξε την δυτική Κολομβία. Τα περισσότερα θύματα ήταν στην πόλη Αρμένια πρωτεύουσα του Κουϊντίο, 300 χλμ από την Μπογκοτά. Χιλιάδες είναι οι τραυματίες και οι μόνον στο δρόμο υπολογίζεται ότι η αποκατάσταση των ζημιών θα διαρκέσει από τέσσερα ως πέντε χρόνια.

ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΖΕΣ, ΤΟ ΒΙΕΤΝΑΜ, ΚΑΙ Ο ΜΠΑΓΕΒΙΤΣ ΣΑΝΤΑΜ! Την Κυριακή 31 Ιανουαρίου στις 5 το απόγευμα, η ΑΕΚ υποδέχεται τον Ολυμπιακό στο στάδιο «Νίκος Γκούμας» για την τελευταία αγωνιστική του πρώτου γύρου του πρωταθλήματος της Α' Εθνικής κατηγορίας. Όπως έχει εξελιχθεί η φετινή αγωνιστική σεζόν, πρόκειται για την πιο ενδιαφέρουσα αναμέτρηση της χρονιάς στην Ελλάδα.

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ έχει φέτος με διαφορά την καλύτερη ομάδα στην Ελλάδα. Είναι η τρίτη χρονιά του Ντούσαν Μπάγεβιτς ως προπονητή των ερυθρολεύκων και η δουλειά του έχει πλέον φανεί. Ο Ολυμπιακός παρουσιάζει ένα οργανωμένο σύνολο, έχει την δυνατότητα να αντικαθιστά παίκτες στην ενδεκάδα του χωρίς να μειώνεται η αγωνιστική αξία της ομάδας και βαδίζει προς το τρίτο συνεχόμενο πρωτάθλημα με την σιγουριά τραίνου σε ράγες. Όσο και να αμφισβητείται η αξιοπιστία του ελληνικού πρωταθλήματος και παρά το αδιάψευστο στατιστικά γεγονός ότι απολαμβάνει της προκλητικής ενίοτε εύνοιας της διαιτησίας, το πόσο καλή ομάδα έχει φτιάξει ο Μπάγεβιτς στον Πειραιά φαίνεται από το γεγονός ότι προκρίθηκε στα προημιτελικά του Champions League. Το ελληνικό πρωτάθλημα, λοιπόν, στερείται ενδιαφέροντος ως προς την έκβασή του. Γι' αυτό και αναδεικνύεται σε μείζον γεγονός η αναμέτρηση του Ντούσαν Μπάγεβιτς με την παλιά αγαπημένη του ομάδα.

Κ γνώρισε με τον Ντούσαν Μπάγεβιτς ως παίκτη και ως προπονητή τις μεγαλύτερες επιτυχίες της ιστορίας της. Ο Ντούσκο αγαπήθηκε από τον κόσμο της ΑΕΚ όσο ποτέ κανένας άνθρωπος του αθλητικού χώρου στην Ελλάδα. Όταν, λοιπόν, πήρε την απόφαση να παρατήσει στα κρύα του λουτρού τους ΑΕΚτζήδες και να βγάλει από πάνω του την διοίκηση του Μιχάλη Τροχανά –και να τσεπώσει παρεμπιπτόντως αρκετές εκατοντάδες εκατομμύρια επιπλέον– οι άνθρωποι αυτοί που τον είχαν αγαπήσει έκαναν ό,τι κάνουν παραδοσιακά όλοι οι ερωτευμένοι. Τον μίσησαν. Το πάθος και ο παλμός της κερκίδας στη Νέα Φιλαδέλφεια όταν επιστρέφει με την ερυθρόλευκη φόρμα ο Μπάγεβιτς δεν έχουν ανάλογο σήμερα στην Ελλάδα. Κοροϊδευτικά συνθήματα, βρισιές και βροχή από ψεύτικα χαρτονομίσματα λούζουν τον Μπάγεβιτς, που γίνεται ψυχολογικά ράκος. Με «μηδέν ψυχολογία», ο Ολυμπιακός απέναντι στην ΑΕΚ από τότε που τον ανέλαβε ο Μπάγεβιτς είναι μονίμως μέχρι τώρα ο χαμένος.

ΚΝΕΙΟ ΑΣΜΑ ΤΗΣ ΑΕΚ. Τι θα γίνει φέτος; Η ΑΕΚ έχει αποδιοργανωθεί τελείως ως ομάδα. Από το καλοκαίρι του 1996 που έφυγε ο Μπάγεβιτς, έχει αλλάξει 2 ιδιοκτήτες (Τροχανάς, ΕΝΙΚ), 5 διοικήσεις (Τροχανάς, Κούγιας, Λεωντισινίδης, Νικολάου-Κομνηνός, Μελισσανίδης) και 6 προπονητές (Ραβούσης, Ντουμιτρίου, Μήνου, Στεπάνοβιτς, Καραγκιοζόπουλος, Μπλαχίν). Αγωνιστικά βρίσκεται σε μεγάλη κάμψη, έχοντας παραχωρήσει ισοπαλία στον Ηρακλή στη Νέα Φιλαδέλφεια και έχοντας χάσει από την Ξάνθη εκτός έδρας. Έχει μείνει τρίτη στην βαθμολογία, και κινδυνεύει να μείνει εκτός Champions League, και άρα χωρίς σημαντικά έσοδα για άλλη μία χρονιά. Για την ΑΕΚ, η νίκη την Κυριακή είναι ανάγκη, παρόλο που τη Δευτέρα ό,τι και να γίνει τα πράγματα δεν θα έχουν ουσιαστικά αλλάξει. Ο τόνος της σύγκρουσης έχει ήδη δοθεί. Ο παντοκράτορας Ολυμπιακός έβαλε την διοργανώτρια ΕΠΟ να μεταθέσει τους αγώνες Κυπέλλου που ήταν προγραμματισμένοι για τις 27 Ιανουαρίου ώστε να πάει ξεκούραστος στη Νέα Φιλαδέλφεια. Ο διοικών την ΑΕΚ Δημήτρης Μελισσανίδης χαρακτήρισε την ΕΠΟ Φιλιππινέζες του Ολυμπιακού, και είπε πως φοβάται μην γίνει η Νέα Φιλαδέλφεια Βιετνάμ. Ίσως θα έπρεπε να έχει πει Ιράκ, αφού ο Μπάγεβιτς είναι για την ΑΕΚ όπως ο Σαντάμ για τον Κλίντον. Και η ΑΕΚ έχει περισσότερες ελπίδες να κερδίσει με τον «Ντέμη της Ερήμου» παρά με φοβέρες και χαστούκια σε υπαλλήλους της ΕΠΟ.

Σουτ του Μελισσανίδη και... γκολ!

ΑΕΚ εναντίον ΜΠΑΓΕΒΙΤΣ

ΑΕΚ-Ολυμπιακός, 13 Ιανουαρίου 1997, πρωτάθλημα. Η ΑΕΚ κέρδισε 2-0 με γκολ των Νικολαΐδη και Κωστή. Χαρακτηριστικότερη φάση του αγώνα, όταν ο Ανδρέας Νιινιάδης τόλμησε να πει κάτι στον Στέλιο Μανωλά και ο τελευταίος τον άρπαξε από το λαρύγγι.

ΑΕΚ-Ολυμπιακός, 2 Φεβρουαρίου 1997, κύπελλο. Η ΑΕΚ κέρδισε με 2-1. Σκόραραν οι Μπατίστα και Κασάπης για την ΑΕΚ, και ο Αλεξανδρής μείωσε για τον Ολυμπιακό στις καθυστερήσεις. Η ΑΕΚ έπαιξε από το 35' με 10 παίκτες και τελείωσε τον αγώνα με 9, ενώ ο Ολυμπιακός τελείωσε τον αγώνα με 10.

Ολυμπιακός-ΑΕΚ, 26 Φεβρουαρίου 1997, ρεβάνς στο κύπελλο. Η ΑΕΚ κέρδισε με 0-1 με γκολ του Νικολαΐδη. Η ΑΕΚ τελείωσε τον αγώνα με 10 παίκτες.

Ολυμπιακός-ΑΕΚ, 11 Μαΐου 1997, πρωτάθλημα. Η μοναδική νίκη του Ολυμπιακού με 2-0 σημειώθηκε αφού ο τίτλος του πρωταθλητή είχε ήδη ουσιαστικά κριθεί. Ο διαιτητής ανακάλυψε πέναλτυ και απέβαλε τον τερματοφύλακα της ΑΕΚ στο 23ο λεπτό. Σκόρερ οι Αλεξανδρής (πεν.) και Τζόρτζεβιτς.

Ολυμπιακός-ΑΕΚ, 22 Σεπτεμβρίου 1997, πρωτάθλημα. Κέρδισε η ΑΕΚ 0-1, με γκολ του Νικολαΐδη. Αυτό ήταν το ματς που ο Ολυμπιακός άξιζε να κερδίσει, σκόνηταψε όμως πάνω στον τερματοφύλακα Ηλία Ατματσίδη που χαρακτηρίστηκε από όλους ήρωας. Ήρωες ήταν ο Παπαφλέσσας και ο Αθανάσιος Διάκος, εμείς ποδόσφαιρο παίζουμε, απάντησε ο σοφός γκολκίπερ.

ΑΕΚ-Ολυμπιακός, 2 Φεβρουαρίου 1998, πρωτάθλημα. Η ΑΕΚ κέρδισε με 1-0, με γκολ του Μαρτσέλο. Πριν από τον αγώνα ήταν αμφίβολη η συμμετοχή του τραυματία Ντέμη Νικολαΐδη, ο οποίος εμφανίστηκε λίγο πριν από την σέντρα ως νέος Ελ-Σιντ! Η ΑΕΚ τελείωσε τον αγώνα με δέκα παίκτες.

Η πρώτη κυρία, η πρώτη δεσποινίς, ο πρώτος κύριος. Και ο πρώτος –πιστός, μαύρος– σκύλος. Επίσης, το πρώτο σφίξιμο χεριών πάνω στον ανεπαίσθητο κυματισμό του προεδρικού γκαζόν – πρώτο κούρεμα!

Συνοπτικά τώρα: η μονόχρωμη –ούτε η πρώτη ούτε η τελευταία είναι– φανερά λευκή οικογένεια και ο –ούτε ο πρώτος είναι ούτε ο τελευταίος– πιστός μαύρος σκύλος της. Τώρα επιγραμματικά: το Α και το Ω (επειδή είναι το πρώτο και το τελευταίο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου, που είναι το ωραιότερο του κόσμου – εθνικιστικόν άσχετο).

Ο πιστός μαύρος σκύλος και οι πράσινοι παπαγάλοι

της Ελένης Βερυκίου

Και τώρα με πιο πολλά και δραματικά λόγια: η πυρηνική οικογένεια, αυτή η θεμελιώδης μορφή της κοινωνικής ζωής, η στοιχειώδης έκφραση της κοινωνίας, ο αδιάλυτος πυρήνας του κόσμου, η πρώτη οικογένεια, το πρώτο κύτταρο του αμερικανικού κοινωνικού ιστού, το έσχατο των Κλίντον, το πρώτο και όχι το τελευταίο του Λευκού Οίκου. Η τριμελής –με τη ζοφερή και ανεπιτυχή απαγόρευση εισόδου, σε no members– οικογένεια, αλλά όχι και τρικατάληκτη, μετά από την ανεξέλεγκτη έκβασή της, σε μια γκριζα –λόγω ψευδορκίας και παρεμπόδισης δικαιοσύνης– μεταμέλεια. Την οποία προκάλεσε ο –ούτε μαύρος ούτε πιστός ούτε σκύλος, αλλά –αν κρίνουμε από την μανία του για την αστραφτερή τυπολατρεία– (ρεπουμπλικανικός) λύκος, συστήνοντας έτσι την πρώτη απιστία του Έθνους –κανείς δεν ξέρει αν θα είναι και η τελευταία. Όλα αυτά οδήγησαν στην –πρωτοφανή για τα νομοθετικά, δικαστικά και άλλα χρονικά– πρώτη δίκη (131 χρόνια πριν, μια άλλη δίκη παρομπής προέδρου, δεν είχε εξασφαλίσει τους πρωτόπλαστους λόγους της παρού-

σης). Η συμμετοχή του πιστού μαύρου σκύλου μέχρι τώρα υπήρξε κρίσιμη.

Η «δίκη του αιώνα», αντιλέγει η γνωστή τηλεοπτική παραγωγή δραμάτων των 8.30! Η «δίκη του αιώνα», τονίζει ξανά η φωνή του Mega και μια βαθιά αμηχανία βυθίζει το ήδη ημισκότεινο ελληνικό σαλόνι στο βαθύ σκοτάδι. – Μα μπαμπά και η δίκη της Νυρεμβέργης; Η Νυρεμβέργη! Τι λήμμα ξεχασμένο κι αυτό, μέσα σε κιτρινωμένες εγκυκλοπαίδειες, με ξεπερασμένους δευτεροκλασάτους –τουλάχιστον– για τη συλλογική συνείδηση Ναζί και τα δευτερεύοντά τους εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Εξάλλου αυτά τα τελευταία διέρχονται μια τεράστια κρίση ορισμού και ταυτότητας, προκαλώντας μια δυνατή δυσθυμία και δυσοσμία από άθαφα ντοκουμέντα, που μπορούν να καθορίσουν το σωστό μέγεθος του αποτροπιασμού μας. Εφ' όσον τώρα βρίσκονται διασκορπισμένα σε διάφορες εστίες και δάση και αγορές –αποφεύγοντας τους παλιούς, πανύψηλους σωρούς τους– συγκεντρωμένα πάλι σε σύνολα, εκτελεσμένα ίσως ξανά με σφαίρες και πονηριά

ομοεθνών. Δύσκολοι καιροί δηλαδή για ερμηνείες, όπως έδειξε η τελευταία «σύνθεση Ράτσακ». Και μόνο η αποσύνθεση φαίνεται να κρατάει τις σταθερές της στην αμετάκλητη απώλεια των θυμάτων και στην απογνώση των οικείων τους.

Για θηριωδίες φώναξε η κ. Ολυμπράι. Θηριωδίες. Ένα ακόμη ασαφές λήμμα στην εγκυκλοπαιδικές συνειδήσεις των υπουργών Εξωτερικών και των διαφόρων επιτρόπων της διεθνούς κοινότητας. Αλλά και ως προς τα ίδια τα θηρία, μήπως υπάρχουν οπαλιές ευανάγνωστες αξιολογήσεις που επέτρεπαν στους ανθρώπους να λένε π.χ. «το χιτλερικό θηρίο»; Όλο και πιο πολλές μεταβλητές αθροίζονται, όλο και πιο πολλές ποικιλίες θηρίων υφίστανται. Λεοπαράδαις και ύαινες και λέοντες και λεονταρισμοί υπέρ της ειρήνης στο Παλαιστινιακό και άγρια νύχια του Τίγρη στην απλή ιρακινή ιστορία. Α, η έγχρωμη, μακρόχρονη Μεσοποταμία! Μ' αυτό το τελευταίο, πράσινο χρώμα της. Μπλιαχ, έκανε ο μικρός του σκοτεινού πάλι, ελληνικού σαλονιού, όταν προβλήθηκαν στους δέκτες οι εξωτερικές πράσινες λήψεις από την τότε άσκηση της διεθνούς νομιμότητας. – Έτσι είναι η Μεσοποταμία μπαμπά; Α, η Μεσοποταμία! Ένα πηχτό, ελώδες πράσινο, με υπόκοφα πράσινα επίσης θύματα και αμυδρές κραυγές, να αιωρούνται μαζί με ηχηρές αιτιολογήσεις για βαρβάρους και κρεμαστούς εμπαιγμούς.

Ο Ευφράτης όμως της ελληνικής ηλεκτρονικής δημοσιογραφίας, μέσα από τις επικρατες οδοντοστοιχίες του, έχει εναποθέσει, όπως είδαμε, ένα ακόμη γεγονός του αιώνα, την περίφημη δίκη, εκεί όπου εκβάλλει κάθε βράδυ, στο αφράτο και όλο και πιο δερμάτινο δέλτα του ελληνικού σαλονιού. Σ' αυτό το προσχωματικό σημείο της ελληνικής κοινωνίας, καθημερινά και ασυγκράτητα, θυσιάζονται τετράποδες επιδερμίδες, πάνω στους διθέσιους, τριθέσιους βωμούς –320.000 δρχ. ο ένας και με επικολίες πληρωμής– της καθιστικής μας ζωής (κατά των ανθρωποθυσιών εμείς σταθερά από αρχαιοτάτων χρόνων). Αυτά τα γλυκά θυσιαστήρια-ησυχαστήρια, καθησυχάζουν τις ορθοστατικές και γι' αυτό κοπιαστικές εξωτερικές αντιρρήσεις, σχηματίζοντας την καθιστική μας συνείδηση που βουλιάζει μαζί μας στα ζωικά και άλλα μαξιλάρια μαζικά και κάτω από τα συσσωρευμένα, χωρτά αναπνοή, γεγονότα του αιώνα. Πάντως αυτά τα τελευταία –τα μαξιλάρια– αποτελούν μαζί με τα ζωντανά γιαούρτια μας, τους σγουρούς και ολοζώντανους δείκτες της σταθερής πορείας μας προς την ONE.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΤΕΜΑΧΙΣΜΟΥ

Όμως αυτά συμβαίνουν στο χώρο του ψυχολογικού μεγαλοϊδεατισμού της κεραιάς μας, σύσσωμες οι έγκυρες και τα επιστύλια, οι κολόνες και οι κίονες της έντυπης διεθνούς δημοσιογραφίας έχυσαν μελάνι, ιδρώτα ίσως και αίμα προκειμένου να δώσουν όλες τις δυνατές ερμηνείες της πρώτης, αξεδιάλυτης, αδιεξόδου περιπλοκής. Επικρατέστερη θεωρία φαίνεται η θεωρία του «τεμαχισμού», την οποία ανέπτυξαν στον *Guardian* δημοσίευση *Καθημερινή*, 17.1.99) δύο αντανάκλαστοί αρθρογράφοι. Πάνω μ' αυτούς λοιπόν, βασική νεύρωση εποχής είναι ότι ο καθένας μπορεί να λύσει όλα τα πράγματα για όλους τους ανθρώπους και όχι υπερβολικά ποσοστά, για κανέναν. Έτσι και ο πρόβλημα είναι το σύμπτωμα της συνειδητής απομόνωσης ενός θέματος αφορά και της ανάλογης δράσης επ' αυτού. Αυτό, δηλαδή, που έπραξε με διαταραχή βέβαια, βαθιάς αμηχανίας. Γιατί η αντανάκλαση του που παράγει υδατικές κρέμες και τη λεζάντα dramatically different παρουσιάζονται και το υντρατάν της: την ανατομοποίηση. Που επιτρέπει σε ανέναντες αδυναμίες και βαλλιστικές επιπτώσεις, «συζυγικούς καβγάδες άφθαρτους» και μεγαλόπνοους εθνικούς χειρι-

σμούς, καρτερικούς τεφάλ καταγισμούς και παγκόσμιες εκδηλώσεις πυγμής, να συνυπάρχουν έστω και με κάποια νευρικότητα.

Ο πρόεδρος μπορεί να διαλέγει από την τεμαχισμένη κοινωνία του και αυτή από τον τεμαχισμένο πρόεδρό της. Η ακροδεξιά παράταξη –για όσους είχαν ξεχάσει τους τετραμμένους όρους– επιμένει με έσχατες και βρώμικες πιρουέτες στο βαλς του αποχαιρέτισμού. Ο ίδιος προτιμά το βαλς στ' ακρογιαλιά και τη δυναμική κοινωνική πολιτική. Και ο μαύρος πληθυσμός μαζί με τις μεγάλες έγχρωμες κοινότητες και κάθε μαυρισμένο από την φτώχεια και την εγκληματικότητα λευκό επιλέγει, όχι βέβαια τα γεννητικά του όργανα, αλλά τους «διεφθαρμένους» αριθμούς του: 75% σταθερά υπέρ του προέδρου, 18 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας, στο 4% η ανεργία –περίπου μηδενικό επίπεδο (το χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων 30 ετών μαζί με τον αριθμό των φόνων)–, 62% του συνολικού πλεονάσματος, δηλαδή, 2,7 τρισ. εκατομμυρίων δολαρίων μέσα στα επόμενα 15 χρόνια για τη διάσωση του συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης.

Και το λαμπερό μαύρο διαμάντι της αμερικανικής λογοτεχνίας, η Τόνι Μόρισον συνεχίζει το μακιγιάζ – πολύ σκούρο να καλυφθούν και οι μώλωπες πάνω από το δεξί μάτι. «Είναι ο πρώτος μαύρος πρόεδρος μας»,

λέει. Και αυτός την ημέρα της μνήμης του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, με ξασπρισμένα πρόσωπα, επιδίδεται σ' ένα λαϊκότροπο μπογιότισμα κάπου στην Ουάσινγκτον.

Οι Αφροαμερικανοί, ντυμένοι στα καλά τους ρούχα και με ολόσωμα χαρτονένια συνθήματα –we love you Bill–, ένας πιστός μαύρος κύκλος ανθρώπων, έξω από τη γεροουσία, στην πρώτη γραμμή της υπεράσπισης, στη μνήμη και στο παρόν. Είναι αλήθεια, γνωρίζοντας το σκληρό, αμείλικτο τρόπο του λευκού ρατσισμού, αναζητούν κάποιες ήπιες σκιές ζωής και δεν μπορούν να διακρίνουν τις πράσινες επιφάνειες, τους πράσινους παπαγάλους. Ούτε και τα πράσινα υπόκωφα θύματα. Αυτά θα είναι πάντα πολύ μακριά τους. Γιατί σύμφωνα με μια άλλη θεωρία περί τεμαχισμού, ακλόνητη και μοιραία, ο καθένας παίρνει το δικό του αναγνωρίσιμο θηρίο – το δικό του πένθος. Και μόνο τα διάσπαρτα σ' όλη τη γη θύματα της ανθρώπινης θηριωδίας παραμένουν ενωμένα με την εξ αίματος συγγένεια – την κόκκινη κλωστή.

Μήπως μετά από όλα αυτά να έχουν δίκιο οι πολιτικοί συντάκται του Mega; Μήπως ο ορθοδοντικός λόγος τους είναι βαθιά χωμένος στον παλμό των γεγονότων; Μήπως, λέμε, μήπως. Πάντως ο μικρός του ελληνικού καθιστικού είναι βαθιά χωμένος στον καναπέ του και με τα σιδεράκια του...

Μυθολογίες του Ξένου

του Θανάση Μουτσόπουλου

Αφού πρώτα εκδόθηκε στη Γαλλία από τις εκδόσεις Seuil, τώρα το βιβλίο της Κατερίνας Στενού, η οποία εργάζεται στην Unesco, με αντικείμενο την προβληματική του πολιτισμού, *Εικόνες του Άλλου: Η ετερότητα από τον μύθο στην προκατάληψη* κυκλοφορεί και στα ελληνικά από τις εκδόσεις Εξάντας. Κεντρικό θέμα του, η επίμονη διάθεση λαών, εθνών και κοινωνικών σχημάτων να αυτοπεριχαράκωνονται και να βλέπουν το Άλλο, το Ξένο ως κάτι απωθητικό, αποκρουστικό, συχνά τερατόμορφο. Πιο ενδιαφέρουσα μεταφορικά εκδοχή του τελευταίου, ο Ζωομορφισμός.

«Τα θηλαστικά είναι αργά και τεμπέλικα. Έχουν χοντρές μύτες και μεγάλα μάτια: οι αργοί και τεμπέληδες άνθρωποι έχουν μεγάλες μύτες και μεγάλα μάτια. Τα λιοντάρια είναι μεγαλειώδη και οι μύτες τους είναι στρογγυλές και πλακουτσωτές, τα μάτια τους σχετικά χωμένα στις κόρες: Τα χαρακτηριστικά του μεγαλειώδη άνδρα μοιράζονται τα ίδια χαρακτηριστικά.»

Ψευδο-Αριστοτέλης

«Αυτοί που έχουν στενά σαγόνια είναι προδοτικοί και ωμοί. Τα φίδια με στενά σαγόνια έχουν κάθε είδους βίτσιο. ένα ασυνήθιστα πλατύ στόμα σηματοδοτεί έναν άπληστο, ωμό, τρελλό και ανήθικο άνθρωπο. Τα στόματα των σκύλων είναι ανάλογα πλατειά.»

Αδαμάντιος

Όταν τελικά η εβραϊκή παράδοση αναμείχθηκε με την ελληνική, οι διάδοχοί της, Εβραίοι, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι, φάνηκαν πιο ευνοϊκοί στο να δεχτούν τη δυνατότητα γόνιμης συνεύρεσης ανθρώπου και ζώων, η οποία θα κατέληγε στη γέννηση τερατωδών όντων, όπως ο Μινώταυρος της Κρήτης. Την εποχή της εποποιίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου αναφέρθηκε η ύπαρξη τέτοιων όντων στην Ινδία και την Αφρική. Το πρώτο τέρας που ανακάλυψε ο Κολόμβος στο Νέο Κόσμο ήταν ένας Κυνοκέφαλος.

Η προέλευση των ζωομορφικών αναφορών ανάγεται στο απώτερο παρελθόν. Θα βρεθεί στους μύθους και τις θεότητες όλων σχεδόν των αρχαίων πολιτισμών. Είναι και αυτός μέρος του συστήματος γνώσης, το οποίο αναζητεί να κρίνει την ηθική φύση του ανθρώπου μέσα από φυσικά χαρακτηριστικά. Ο φυσιογνωμιστής παρατηρεί το σώμα με τον ίδιο τρόπο που ο αστρολόγος παρατηρεί τους ουρανοί, στους οποίους είναι γραμμένες οι διατάξεις και οι μοίρες του κόσμου. Οι απαρχές της μελέτης της φυσιογνω-

μίας τέθηκαν από φιλοσόφους όπως ο Ψευδο-Αριστοτέλης, ο Πολέμων, ο Αδαμάντιος και ο Ψευδο-Απούλειος, οι οποίοι μοιράζονται την ίδια βασική εντύπωση: Κάθε χαρακτηριστικό φανερώνει κάτι. Η Ανωτερότητα φανερώνεται από πυκνά μαλλιά, περήφανο παράστημα, επίπεδη κοιλιά. Σημάδια της *Ντροπαλότητας* είναι τα απαλά, μαλακά μαλλιά, το στρογγυλό σώμα, οι λεπτές γάμπες, το πετάρισμα των βλεφάρων (Ψευδο-Αριστοτέλης). Τα γαλάζια μάτια και η μικρή κόρη φανερώνουν τον ανήθικο και ύπουλο. Σίγουρα με τον Αδαμάντιο, τα πιο γαλάζια μάτια είναι και τα καλύτερα. Όλα αυτά τα συμπεράσματα βρίσκονται πολύ συχνά αναμφατικά μεταξύ τους, όμως βασίζονται στην ίδια διαδικασία επεξεργασίας των ανθρώπινων (και ζωικών) χαρακτηριστικών. Αυτές οι μελέτες, τόσο ελληνικές όσο και λατινικές, αφιερώνουν ολόκληρα κεφάλαια σε τέτοιες ζωολογικές φυσιογνωμικές αναλύσεις, στις οποίες κάθε μέρος του σώματος ανιχνεύεται μέσα από κάποιο χαρακτηριστικό ζώου, αποκαλύπτοντας έτσι κρυμμένες αρετές.

Giambattista Bella Porta
 Άνθρωπος-Λεοντάρι, Άνθρωπος-Βόδι
 Άνθρωπος-Πρόβατο
 Έκδοση του 1602, Νάπολη

Κατά τον Μεσαίωνα, οι ελληνο-ρωμαίοι φυσιογνομιστές επανακαλύπτονται, τόσο ευθείας όσο και μέσω του Ισλάμ. Ο Πομπων, του οποίου το δεύτερο κεφάλαιο σχολείται με τις ομοιότητες μεταξύ ανθρώπου και κτήνους, τη φύση των δύο φύλων και τη μέθοδο ανίχνευσης του χαρακτήρα ενός ανθρώπου με βάση συγκρίσεις ζωικά χαρακτηριστικά, μεταφράστηκε στα αραβικά ήδη από τον 10ο αιώνα. Και περνούμε ακριβώς στους μουσουλμάνους, μια συντομευμένη παραλλαγή της μελέτης του Αριστοτέλη (*Sirr-al-Astar* ή το *Μυστικό των Μυστικών*), με τη μορφή ενός γράμματος προς τον Αλέξανδρο, στο οποίο ο φιλόσοφος συμβουλεύει τον βασιλιά για την επιλογή των υπουργών του, των φίλων του και των σκλάβων του. Ομως η αραβική μελέτη της φυσιογνωμίας έχει τη δική της παροχή μέσα από μια τεράστια φιλολογία. Το ιατρικό εγχειρίδιο του Rhazes (*Al-Tibb Mansuri*) αφιερώνει 58 κεφάλαια σε αυτό. Το *Kitab-al-Firasa* (1209) του Al-Razi συμπληρώνεται με προβλέψεις για τη φύση των μορφών ανθρώπων/ζώων. Ενώ το *Damashki* (1327) συνδέει τη μελέτη της φυσιογνωμίας καθεαυτή με τα αστρολογικά στοιχεία, τα οποία θα παίξουν στη συνέχεια για χρόνια ένα σημαντικό ρόλο. Η αραβική σκέψη είχε εξ αρχής ενδιαφερθεί για κάθε μορφή μαντείας και πρόβλεψης. Οι Δυτικοί απέκτησαν πρόσβαση σε πολλά από αυτά τα έργα. Το *Liber Almansorius* μεταφράστηκε στα λατινικά από τον Γερνάρδο της Κρεμόνα (πεθ. το 1187). Το «Γράμμα στον Αλέξανδρο» από τον Φίλιππο της Τρίπολης (αρχές 12ου αι.) και σε πολλές διαδοχικές εκδόσεις σε κάθε ευρωπαϊκή γλώσσα. Ο Michael Scot, ο αστρολόγος και μάντης του Φρειδερίκου του 2ου, βάσισε το *Liber Physiognomiae* και στις δύο αυτές πηγές. Το *Secreta* του Albertus Magnus αντανακλάει το *Sirr-al-Astar*, αλλά εξάλλου το κάνουν και οι μελέτες φυσιογνωμίας του Roger Bacon. Το *Secretum Secretorum* αφιερώνει μικρό μέρος στα ζωοφυσικά σημάδια, παρατηρεί όμως ότι μάτια που μοιάζουν με μάτια ζώων φανερώνουν βάνανσο χαρακτήρα και αδύναμο πνεύμα. Όλα αυτά, στην πλειοψηφία τους αυτά τα σημαντικά συμπεράσματα της αρχαιότητας που ασχολούνται με το θέμα ήταν γνωστά. Ο Ψευδο-Απούλειος εμφανίζεται σε αναρίθμητα χειρόγραφα του 12ου, 13ου και 14ου αιώνα. Ο Ψευδο-Αριστοτέλης μεταφράστηκε στα λατινικά από τον Βαρθολομαίο της Messina με τη βοήθεια του Μάνφρεντ, γιου του Φρειδερίκου του 2ου και βασιλιά της Σικελίας (1258-1266).

Η δομή της μεσαιωνικής κοινωνίας αναπαρίσταται πιστά στις μορφικές μεταμφιέσεις της *L'Ancien Renart* (*Η Παλαιά Αλεπού*) και της *Renart Novel* (παλαιά ορθογραφία - *Η Νέα Αλεπού*) του 1288. Ο Fauvel (1310-1314), μισός άνθρωπος και μισός άλογο, του οποίου το όνομα συνθέτει μια ακροστιχίδα των ανθρώπινων αδυναμιών (Fratte=Κολακεία, Avarice=Φιλαργυρία, Incontinentie=Ποταπότητα ή Vileté=Ευτέλεια, Varieté=Ποικιλία/μτφ. Αποστασία, Envie=Φθόνος, Lenteur=Βραδύνοια) είναι μια χαρα-

Μυθώδεις πηγές και τερατόμορφες φυλές από εικονογράφηση του *Buch der Natur* (έκδοση του Άουγκσμπουργκ, 1478). Ο συγγραφέας Conrad von Megenberg (1309-1374) είχε μεταφράσει το *De naturis rerum* του Thomas de Cantimpré, που γράφτηκε μετά το 1228. Ο συγγραφέας προσπαθεί να το προσαρμόσει στις γνώσεις του τέλους του Μεσαίωνα.

άλλη μεριά, εφοδιάζονται με μάτια και βλεφαρίδες που παραπέμπουν σε ζώα. Με το να καταθέτει τέτοιες μεταθέσεις ο Le Brun προχωράει μια μεθοδολογική πορεία, ενώ παράλληλα εξετάζει τις μεμονωμένες μορφές ξεχωριστά. «Είναι άψογα, στιβαρά σχέδια με καθαρές γραμμές και μεστό όγκο. Τα ζώα σχεδιάζονται εκ του φυσικού, όμως η έννοια του καλλιτέχνη για την έκφραση τους δίνει μια αίσθηση ανθρώπινης ευφυΐας». Η ερμητική μάσκα τους μοιάζει να περιέχει απύθμενους κόσμους. Οι άνθρωποι, από την άλλη μεριά, είναι έντονα αποκτηνωμένοι. Τα χαρακτηριστικά τους είναι μεγεθυμένα και παραμορφωμένα, με μεγαλύτερη αληθοφάνεια όμως από αυτή που βρίσκουμε στον Porta. Οι μύτες και τα στόματά τους απηχούν τα σχήματα του ράμφους και της μουσούδας με τη μέγιστη ακρίβεια. Κι όμως τα κεφάλια δεν είναι τελείως υπερβολικά και κάθε τι είναι υπολογισμένο και προσεκτικά εκτελεσμένο.

Usciti paion fuor dal gran caosse rivolto di vari modo sottosopra
(μοιάζουν σαν να βγήκαν από το μεγάλο χάος, γυρισμένα ανάποδα με μια σειρά από τρόπους).

Paolo Lomazzo,
Η καταγωγή του αλλόκοτου

«...ένα τέρας δεν είναι παρά ένας συνδυασμός από μέλη πραγματικών όντων, που οι δυνατότητες των μεταλλαγών του θα

μπορούσαν να φτάσουν στ' άπειρο. Στον κένταυρο έχουμε μια μείξη αλόγου με άνθρωπο, στον Μινώταυρο ταύρου με άνθρωπο (ο Δάντης τον φαντάστηκε να έχει πρόσωπο ανθρώπου και σώμα ταύρου). Έτσι, μ' αυτόν τον τρόπο φαίνεται ότι θα μπορούσαμε να παράγουμε εξελικτικά μια ατελείωτη ποικιλία τεράτων –συνδυασμούς δηλαδή ψαριών, πουλιών κι ερπετών, που μόνο η δική μας ανία ή αποστροφή θα μπορούσαν να την περιορίσουν. Εντούτοις δε γίνεται κάτι τέτοιο, τα τέρατά μας χάρη στη δύναμη του Θεού θα είναι θνησιγενή. Ο Φλωμπέρ συγκέντρωσε στις τελευταίες σελίδες του Πειρασμού του Αγίου Αντωνίου έναν αριθμό μεσαιωνικών και κλασικών τεράτων και προσπάθησε –έτσι τουλάχιστον υποστηρίζουν οι σχολιαστές του– να επινοήσει μερικά καινούργια. Το τελικό σύνολο μόλις και μετά βίας μας εντυπωσιάζει και μόνο ελάχιστα διεγείρουν πραγματικά τη φαντασία μας. Όποιος ρίξει μια ματιά στις σελίδες του εγχειριδίου αυτού, θα καταλάβει ότι η μυθική ζωολογία είναι κατά πολύ φτωχότερη απ' τη ζωολογία του Δημιουργού.»

Χόρχε Λουίς Μπόρχες

Το βιβλίο των φανταστικών όντων

Ο Βιτρούβιος παραπονιέται για τη μόδα που υπήρχε την εποχή του Αυγούστου με τις «κιβδηλότητες» όπως «φιλόλιγνοι μίσχοι με κεφάλια ανθρώπων και ζώων προσκολλημένα στο μισό σώμα» και άλλα τέρατα. Υπάρχουν ακόμη περισσότερες στο *Ars Poetica* του Ορατίου. Ο Ορατίος καθόλου λιγότερο από τον Βιτρούβιο αποδίδει στον καλλιτέχνη την ικανότητα του ποιητή να χρησιμοποιεί την ψευδαίσθηση. «Αν ο ζωγράφος αποφασίσει να ενώσει το λαιμό ενός αλόγου με ένα ανθρώπινο κεφάλι... προσπαθήστε να μην γελάσετε. Οι ζωγράφοι και οι ποιητές έχουν πάντοτε το προνόμιο να τολμούν οτιδήποτε... Όχι όμως τόσο ακραία ώστε να ενοποιούν το ήμερο με το άγριο ή να ζευγαρώσουν φίδια με πουλιά ή αρνιά με τίγρεις...»

Ο Ambroise Paré (1510;-1590) περιγράφει μια πλειάδα από περιπτώσεις τερατογενέσεων, άλλες απολύτως φανταστικές και άλλοτε, κατά μαρτυρία, αληθινές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη μας έχουν οι περιπτώσεις τερατώδους ανθρωπομορφισμού που περιγράφει. Μια συνήθης μορφή τερατομορφίας στη μελέτη του Paré είναι η μείξη ανθρώπινων και ζωικών χαρακτηριστικών. Κατά τον μελετητή, μια τέτοια τερατογένεση οφείλεται συχνά στην οργή του Θεού για την έκπτωση (των ανθρώπων) σε αμαρτίες. Άλλες φορές ο Θεός δημιουργεί τέτοιες μορφές ως προειδοποίηση και σημάδι προς συνέτιση των ανθρώπων.

Κατά τη διάρκεια του αδελφοκτόνου (άρα αντίθετου σε κάθε θέλημα Θεού) πολέμου μεταξύ Φλωρεντινών και Πιζανών στην Ιταλία το 1524, κάποιιοι είδαν κοντά στη Βερόνα ένα άλογο με κεφάλι ανθρώπου. Το σημάδι αυτό έγινε δεκτό σαν προειδοποίηση για τον παράλογο αυτό πόλεμο. Ένα άλλο παράδειγμα συνέβη την εποχή που ο Πάπας Ιούλιος ο 2ος ξεκίνησε πόλεμο εναντίον του βασιλιά Λουδοβίκου του 12ου (1512), ο οποίος συνοδεύτηκε από μια

φοβερά σκληρή μάχη κοντά στη Ραβένα. Λίγες ώρες μετά, είδαν να γεννιέται ένα τέρας με ανθρώπινο πρόσωπο και κορμό, ένα κέρατο στο κεφάλι, δύο φτερά πουλιού και ένα μοναδικό πόδι παραπλήσιο με αυτά των αρπακτικών πουλιών, με ένα μάτι στο γόνατο και αμφότερα τα φύλα (αρσενικό/θηλυκό).

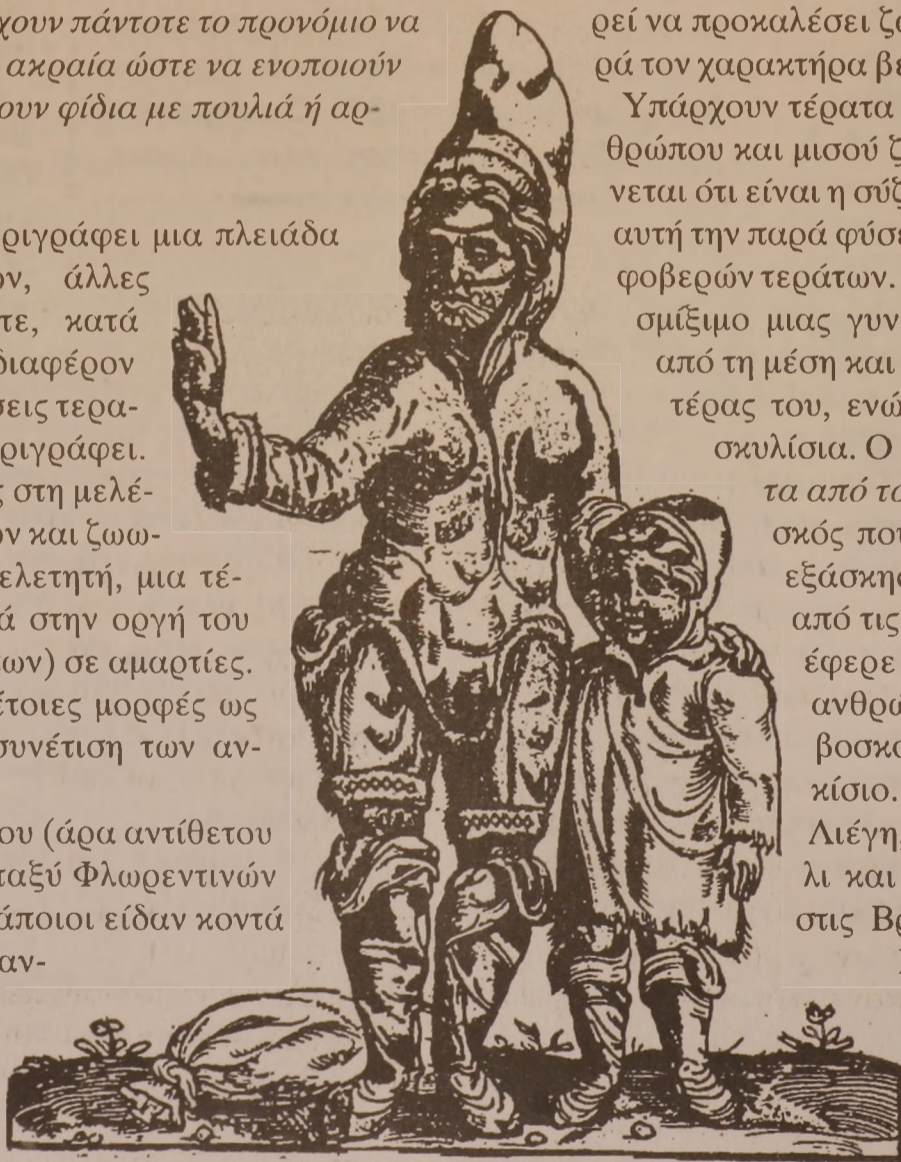
Ο Δαμασκηνός, ένας αξιόπιστος κατά τα άλλα συγγραφέας ισχυρίζεται ότι είδε ένα κορίτσι τριχωτό σαν αρκούδα. Η εξήγηση που δόθηκε για τη γέννησή του ήταν ότι η μητέρα του κοίταξε με υπερβολική ένταση την εικόνα του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή ντυμένου με δέρματα ζώων, σε συνδυασμό με το δικό του τρίχωμα στο σώμα και τη γενειάδα, την ώρα που το γεννούσε. Στη Σαξονία, σε ένα χωριό που λέγεται Stecquer γεννήθηκε ένα μωρό-τέρας που είχε τέσσερα πόδια ταύρου, τα μάτια του ίδιου ζώου, μύτη και στόμα που έμοιαζαν με αρνιού έχοντας στην κορυφή του κεφαλιού του ένα ροζ κομμάτι γυμνού δέρματος σε κυκλικό σχήμα, ποιο παραπλήσιο με τη φαλάκρα των καθολικών μοναχών. Το έτος 1517, στο Bois-Le-Roys, στο δρόμο για το Fontainebleau, ένα παιδί γεννήθηκε έχοντας πρόσωπο βατράχου. Το παιδί το επισκέφτηκε ο άρχοντας Jean Bellanger, χειρουργός της Αυλής του βασιλιά, μαζί με ευγενείς από την αυλή του Harmois. Όταν ο γιατρός ρώτησε τον πατέρα ποια πίστευε ότι ήταν η αιτία που προκάλεσε το γεγονός, αυτός του είπε τα εξής: «Όταν η γυναίκα του βασανίστηκε από υψηλό πυρετό, μια γειτόνισσα τη συμβούλεψε να κρατήσει ένα ζωντανό βάτραχο στο χέρι της μέχρι αυτός να πεθάνει. Την ίδια νύχτα κοιμήθηκε με τον άντρα της, κρατώντας ταυτόχρονα τον βάτραχο στο χέρι της. Σύμφωνα με τον σύζυγο, η δύναμη της φαντασίας της προκάλεσε το γεγονός. Κι ο Freud όμως πίστευε

ότι η επαφή των ανθρώπων με ζώα σε πρώιμη ηλικία μπορεί να προκαλέσει ζωομορφικές αποκλίσεις. Σε ό,τι αφορά τον χαρακτήρα βέβαια.

Υπάρχουν τέρατα που γεννιούνται με μορφή μισού ανθρώπου και μισού ζώου. Η αιτία της γέννησής τους φαίνεται ότι είναι η σύζευξη αθέων ανθρώπων με ζώα και σ' αυτή την παρά φύσει συνάντηση οφείλεται η δημιουργία των φοβερών τεράτων. Το 1493, ένα παιδί γεννήθηκε από το σμίξιμο μιας γυναίκας και ενός σκύλου. Περιέργως από τη μέση και πάνω ακολουθούσε τη ράτσα της μητέρας του, ενώ τα κάτω άκρα του ήταν απολύτως σκυλίσια. Ο Coelius Rhodiginus στα *Αναγνώσματα*

από τους Αρχαίους (1573) λέει ότι ένας βαρβάρος που λεγόταν Κρατέηνος στη Σουαβία εξάσκησε τον κτηνώδη πόθο του πάνω σε μια γυναίκα από τις κασιέκες του, η οποία σε λίγο καιρό έφερε στον κόσμο ένα παιδί, το οποίο είχε ανθρώπινο πρόσωπο που έμοιαζε με το σκυλί αλλά το υπόλοιπο σώμα ήταν καθαρά σκυλίσιο. Το έτος 1100 σε μια πόλη κοντά στη Λιέγη, εμφανίστηκε ένα γουρούνι με κεφάλι λι και πρόσωπο ανθρώπου. Το έτος 1566, στις Βρυξέλλες, στην οικία κάποιου Joos Dickpert, που έμενε στην

Warmoesbroeck, βρήκαν έξι νεογέννητα γουρούνια. Το πρώτο από αυτά ήταν ένα τέρας με πρόσωπο ανθρώπου αλλά και χέρια εξίσου ανθρώπινα. Εζησε μόνον δύο ημέρες και μετά εκτελέστηκε λόγω του τρόμου που προκαλούσε. Το έτος 1224 κοντά στη Βερόνα, ένα θηλυκό

Εσκιμώα γυναίκα και το παιδί της που εκτέθηκαν στη Βαυαρία το 1566. Πρόκειται για την παλαιότερη αναπαράσταση ατόμων της φυλής των Εσκιμών.

ο άλογο γέννησε ένα πουλάρι που είχε ξεκάθαρα ανθρώπινο πρόσωπο ενώ το υπόλοιπο ήταν κανονικό άλογο. Το τέρας είχε ανθρώπινη φωνή, στην κραυγή του οποίου έσπευσε ένας χωρικός της περιοχής και έμεινε εμβρόντητος από το πόσο τρομακτικό ήταν αυτό το τέρας και το σκότωσε. Γι' αυτό το λόγο δικάστηκε και ανακρίθηκε τόσο γύρω από τις συνθήκες γέννησης του τέρατος, όσο και για τους λόγους που το σκότωσε.

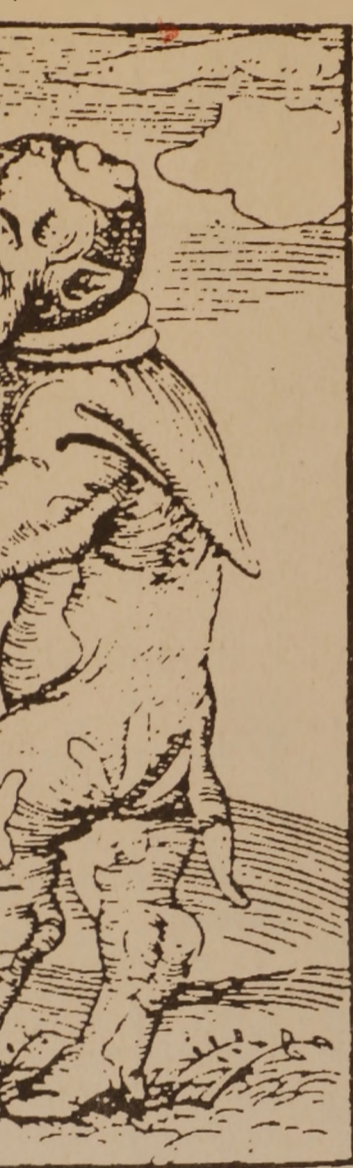
Με τον ίδιο τρόπο που υπάρχει μια ειάδα υβριδίων όντων στην ξηρά, άλλο τόσο υπάρχει και στη θάλασσα. Μετά από αυτά είναι άνδρες από τη μέση και πάνω και λέγονται Τρίτωνες, άλλα και γυναίκες και λέγονται Σειρήνες ή ργόνες, με σώματα που καλύπτονται από λέπια, σύμφωνα με την περιγραφή του Πλινίου. Δεν υπάρχει καμιά πληροφορία για τη γέννησή τους πέρα από το ότι είναι μια ιδιοτροπία της φύσης. Ο πρόεδρος μίας πληροφορεί: «Στο πέρασμα του χρόνου η εικόνα των Σειρήνων μεταβληθεί. Ο Όμηρος, ο πρώτος ποιητής, στο Μ της Οδύσσειας, μας λέει με τι έμοιαζαν. Κατά τον ίδιο, ήταν πουλιά με κοκκινωπά φτερά και με πρόσωπα νέων κοριτσιών. Κατά τον Απολλώνιο τον Ρόδιο, στο πάνω μέρος ήταν γυναίκες και στο κάτω θαλασσοπούλια. Κατά τον ισπανό συγγραφέα Τίρσο ντε Μολίνα (και σύμφωνα με την οικολογία) ήταν μισές γυναίκες, μισές ψάρια... Ένας χρονικογράφος του 17ου αιώνα ισχυρίστηκε ότι ήταν ψάρι, αφού ήξερε να υφαίνει ότι δεν ήταν γυναίκα, αφού μπορούσε να ζήσει στο νερό».

Στην εποχή που ο Μένας ήταν Κυβερνήτης της Αιγύπτου, ένα πρωί έκανε περπάτημα στις όχθες του Νείλου και είδε έναν άνδρα να βγαίνει από το νερό. Το πρόσωπό του ήταν καλυμμένο με κίτρινες τρίχες, ανάμεικτες με μερικές άσπρες. Το στομάχι, η πλάτη του και τα χέρια του ήταν καλοσχηματισμένα, ενώ το υπόλοιπο ήταν σώμα ψαριού. Τρεις μέρες μετά, άλλο ένα τέρας ανίστηκε, αυτή τη φορά με το πρόσωπο γυναίκας. Ο Rondelet στο βιβλίο του Πάνω στους Ιχθύς, γράφει για ένα θαλάσσιο τέρας που πιάστηκε στη θάλασσα της Νορβηγίας, το οποίο είχε το κεφάλι ενός (Καθολικού) μοναχού. Ενώ ένα άλλο τέρας που περιγράφηκε από τον Rondelet είχε τη μορφή επισκόπου και εμφανίστηκε στην Αγγλία το 1531. Το έτος 1523, την τρίτη μέρα του Νοεμβρίου, εμφανίστηκε στη Ρώμη ένα θαλάσσιο τέρας στο μέγεθος ενός παιδιού τέντε ή έξι χρόνων, το οποίο είχε ανθρώπινο πάνω σώμα - με εξαίρεση των αυτιών, τα οποία ήταν αλλόκοτα - ενώ από κάτω ήταν ψάρι.

Ο André Thevet στην Κοσμογραφία του ισχυρίζεται ότι την εποχή που βρισκόταν στην Ερυθρά Θάλασσα, ορισμένοι Ινδοί γύριζαν από την Terra firma φέρνοντας μαζί τους ένα τέρας στο μέγεθος της τίγρης, χωρίς ουρά με πρόσωπο εξαιρετικά παραπλήσιο με αυτό ενός ανθρώπου. Οι Ινδοί αποκαλούσαν το τέρας pachā και μετά το σκότωσαν και το έφαγαν. Ο Thevet στο δεύ-

τερο βιβλίο της Κοσμογραφίας λέει ότι στην Αφρική βρέθηκε ένα μεταλλαγμένο ζώο, το οποίο οι άγριοι αποκαλούσαν Haiit και ήταν πραγματικά συγκλονιστικό στη θέα. Το μέγεθός του ήταν πολύ μεγάλο και η κοιλιά του κρεμόταν στη γη ακόμη κι όταν στεκόταν στα πόδια του. Τα χέρια και το πρόσωπό του έμοιαζαν σχεδόν με παιδιού. Το Haiit, όταν πιάστηκε, άφηνε αναστεναγμούς όμοιους με των ανθρώπων.

Όμως οι διακρίσεις μεταξύ των ανθρώπων με βάση τη μορφή τους είναι μια ιστορία παλιά όσο και οι πολιτισμοί. Ακόμη και ο Βολταίρος διακρίνει μια διάκριση μεταξύ των ανθρώπων σχετική με τη διάκριση ανάμεσα στον άνθρωπο και το ζώο. «Ο Λευκός άνθρωπος είναι για τον Μαύρο ό,τι είναι ο Μαύρος για τον Πίθηκο και ό,τι είναι ο Πίθηκος για το Στρείδι.» Πολύ παλιότερα ο Φαμπρίκιος, μαθητής του Λιναίου προσπάθησε να εξηγήσει την υποθετική κατωτερότητα της μαύρης φυλής ως αποτέλεσμα μείξης μεταξύ ανθρώπων και πιθήκων. Η Θεωρία της Εξέλιξης των Ειδών (1859) του Δαρβίνου παραποιήθηκε κατάφωρα σε ρατσιστικά συγγράματα των επόμενων χρόνων, όπως το δημοφιλές μυθιστόρημα του Thomas Dixon Jr., Τα Στίγματα της Λεοπάρδαλης. Κυκλοφόρησε το 1902 και ενέπνευσε το πρώτο ίσως αριστούργημα στην ιστορία του κινηματογράφου, την Γέννηση ενός Έθνους (1915) του D. W. Griffith, που όμως είναι διάστικτο και αυτό από ρατσιστικές αναφορές. Στην καταληκτική σκηνή της ταινίας παρουσιάζει τον λευκό πατέρα να λέει στον σπυδασμένο στο Harvard, «μιγά» που ζήτησε το χέρι της κόρης του: «Συμβαίνει να γνωρίζω το σημαντικό στο μείγμα ότι ένας άντρας ή γυναίκα νέγρικης καταγωγής, ακόμη κι αν περάσει ένας αιώνας, θα γεννήσει ξαφνικά πάλι έναν καθαρό νέγρο με παχιά χείλια, πρόστυχο πρόσωπο, πλακουτσωτή μύτη, μαύρο δέρμα. Μια μόνη σου σταγόνα αίματος στην οικογένεια μου θα μας έστειλε πίσω τριακόσια χρόνια».

Τρομακτική περίπτωση ανθρώπου με χέρια και πόδια ταύρου: Από το βιβλίο του Ambroise Paté, On Monsters and Marvels.

Η θεωρία του Δαρβίνου στην πιο διεστραμμένη ερμηνεία της. Στην εκστρατεία εξάλειψης των «κατώτερων φυλών» από τους Ναζί η μαύρη φυλή, οι Εβραίοι και οι άνθρωποι-«τέρατα» είχαν όλοι την ίδια θέση.

Όμως το ερώτημα που τίθεται αγωνιωδώς στο βιβλίο της Κατερίνας Στενού αφορά τα όρια των προκαταλείψεών μας σχετικά με το τι (μπορεί να) είναι Άνθρωπος. Ο ρατσισμός πολλές φορές εφαρμόζεται με πολλούς περισσότερους τρόπους από ό,τι φανταζόμαστε. Από αυτή την άποψη το Εικόνες του Άλλου είναι ένα πολιτικό βιβλίο. Ίσως με έναν τελείως διαφορετικό τρόπο από ό,τι συνηθίζεται. Η ίδια η συγγραφέας γράφει: «Μόνο η διαπίστωση της ατέλειάς μας και η αναζήτηση της συμπληρωματικότητας μέσα στη διαφορά μπορούν να θεραπεύσουν τους ακρωτηριασμούς που έχουμε υποστεί και που δεν μας αφήνουν να είμαστε πλήρως άνθρωποι».

Ιστορία και... αγιογραφία

των θεραπευτικών κοινοτήτων

του Χαράλαμπου Πουλόπουλου

Το άρθρο με τίτλο «Ιστορία και... αγιογραφία των θεραπευτικών κοινοτήτων» που ακολουθεί μας έστειλε ο σημερινός διευθυντής του ΚΕΘΕΑ Χαράλαμπος Πουλόπουλος ως απάντηση στο άρθρο «Οι θεραπευτικές κοινότητες στην Ελλάδα» του ιδρυτή και διευθυντή του ΚΕΘΕΑ ως το 1995 Φοίβου Ζαφειρίδη, που δημοσιεύτηκε στο τεύχος 676 της 18.12.1998.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ....

Οι θεραπευτικές κοινότητες για εξαρτημένους δεν αποτελούν ελληνική επινόηση. Έχουν τις ρίζες τους στις πρώτες θεραπευτικές κοινότητες που λειτούργησαν στην Αγγλία και την Αμερική. Γεννήθηκαν, μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, μέσα στο αυστηρό και ιδιαίτερα δομημένο σύστημα των νοσοκομείων Belmont και Northfield της Αγγλίας, τα οποία παρείχαν υπηρεσίες σε άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας και δυσκο-

λίες κοινωνικής ένταξης. Δημιουργήθηκαν από μία ομάδα ψυχαναλυτών ως καινοτόμο θεραπευτικό μοντέλο το οποίο βασιζόταν στις έννοιες της εμπιστοσύνης στην ομάδα, της αλληλοβοήθειας, της ατομικής ελευθερίας και της προσωπικής ευθύνης. Ο Maxwell Jones στο Belmont (αργότερα Henderson) και οι W.R. Bion, S.H. Foulkes και H. Bridger βοήθησαν σημαντικά στην ανάπτυξη των θεραπευτικών κοινοτήτων αλλά και στη συστηματοποίηση και την ανάπτυξη της ομαδικής ψυχοθεραπείας.

Ο όρος «θεραπευτική κοινότητα» χρησιμοποιείται πρώτη φορά το 1946 από τον Thomas Main σε μία εργασία¹ όπου παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν προσωπικό και ασθενείς σε ένα περιβάλλον κοινότητας, το οποίο στοχεύει στην κοινωνική επανένταξη των ατόμων. Στην ίδια εργασία εξετάζεται η δυναμική που αναπτύχθηκε στο Northfield και οι αλλαγές που συνέβησαν στο ρόλο των ασθενών και του προσωπικού. Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία εκείνης της περιόδου ήταν ότι τα ίδια τα μέλη της θεραπευτικής κοινότητας αναλάμβαναν πρωτοβουλίες για την αναζήτηση λύσεων και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους. Τα χρόνια που ακολούθησαν, το κίνημα των θεραπευτικών κοινοτήτων συνέχισε να αναπτύσσεται στην Ευρώπη υπό την επίδραση του κινήματος της αντιψυχιατρικής, σύμφωνα με το οποίο οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας προσπαθούσαν να εμπλέξουν τους θεραπευόμενους στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούσαν, αμφισβητώντας τις παραδοσιακές μεθόδους και την αυθεντία του θεραπευτή.

Στις ΗΠΑ το 1936 δημιουργούνται οι Ανώνυμοι Αλκοολικοί (Α.Α.) και το 1958 ένα μέλος τους, ο Charles Dederich, επιχειρεί να δημιουργήσει στη Σάντα Μόνικα της Καλιφόρνιας το πρώτο κοινόβιο, όπου χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών προσπαθού-

να ζήσουν μαζί σε περιβάλλον αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλοβοήθειας. Στην προσπάθεια αυτή δεν συμμετείχαν επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Το κοινόβιο ονομάστηκε Synanon, ήταν αυστηρά δομημένο και ιεραρχικό, σε αντίθεση προς το χαώδη κόσμο της χρήσης, και έδωσε τη δυνατότητα σε αρκετά άτομα να απεξαρτηθούν². Στη δεκαετία του '60 δημιουργήθηκαν στην Αμερική πολλές θεραπευτικές κοινότητες από επαγγελματίες ψυχικής υγείας και πρώην χρήστες που είχαν την εμπειρία του Synanon. Ενδεικτικά αναφέρονται τα Daytop, Phoenix House, Marathon House, Walden House, Gaundenzia κ.ά. Στην Ευρώπη η δημιουργία θεραπευτικών κοινοτήτων για χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών ξεκίνησε στις αρχές τις δεκαετίας του '70 από την Αγγλία (Alpha House, Phoenix House), τη Ολλανδία (Emiliehoeve) και την Ιταλία (Centro Italiano di Solidarieta). Οι θεραπευτικές αυτές κοινότητες επηρεάστηκαν και από τα δύο μοντέλα που προαναφέρθηκαν. Η ανάπτυξη των θεραπευτικών κοινοτήτων συνεχίζεται ιστορικά τη δεκαετία του '80 στη Λατινική Αμερική, αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως Νορβηγία, η Ελλάδα κ.ά.³

Στην Αμερική ο όρος «θεραπευτική κοινότητα» χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα ιεραρχημένο θεραπευτικό πλαίσιο που προορίζεται κυρίως για χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών, ενώ σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες ο ίδιος όρος παραπέμπει σε ένα δημοκρατικό θεραπευτικό πλαίσιο που αφορά κυρίως άτομα με διαπροσωπικά και ενδοπροσωπικά προβλήματα.

Η διαφορετική εξέλιξη των θεραπευτικών κοινοτήτων στην Ευρώπη και στην Αμερική και οι διαφορές στο πώς και από πλευρά ορίζεται το θεραπευτικό πλαίσιο οδήγησαν τους επαγγελματίες των θεραπευτικών κοινοτήτων σε έντονες αντιθέσεις που αφορούσαν ιδιαίτερα

Ο Χαράλαμπος Πουλόπουλος είναι διδάκτωρ Κοινωνικών Επιστημών και διευθυντής του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

τελεσματικότητα των δύο μοντέλων. Έξ οι αντιπαραθέσεις, ωστόσο, όσο ηρές κι αν ήταν, δεν εμπόδισαν τις θε-ευτικές κοινότητες τόσο να αναπτύ-ξουν και να αποτελέσουν ένα από τα ση-μικότερα μοντέλα απεξάρτησης και ωνικής ένταξης για τους εξαρτημέ-χρηστες ψυχοτρόπων ουσιών όσο και οηθήσουν σημαντικά στην επανέντα-ων ατόμων με προβλήματα ψυχικής ας.

Maxwell Jones⁴, έχοντας την εμπειρία διαφορετικών μοντέλων, επιχείρησε τισμάνει και να προβάλει τις μεταξύ ομοιότητες και να θέσει σε δεύτερο ο τις διαφορές. Όλοι οι τύποι θερα-κών κοινοτήτων, ισχυρίστηκε, άρχι-ος προγράμματα διαμονής, ανεξάρτη-τό το αν αργότερα κάποιες από αυτές χθηκαν σε ανοιχτά προγράμματα, οι θεραπευτικές κοινότητες προσπα-να αποφύγουν τον «ακραίο επαγγελ-μό», υιοθετούν ή διατείνονται ότι υι-ύν δημοκρατικές ιδέες, προσπαθούν τώς να αποκτήσουν χαρακτήρα οικο-ας και, τέλος, όλες φροντίζουν για τα και το προσωπικό τους.

νεται, λοιπόν, ότι οι θεραπευτικές ητες δεν κινδυνεύουν από την αντι-θεση ούτε από την κριτική που δέχο-Οι κοινότητες, όμως, που λειτουρ-ως κλειστό σύστημα, ανέχονται φαι-α κατάχρησης εξουσίας και υποκύ-στον πατερναλισμό του ιδρυτή τους, έχουν τον κίνδυνο να παρεκκλίνουν ους αρχικούς τους στόχους και να με-πούν σε «κοινότητες λατρείας» ή σχέτες.

ΔΥΝΟΙ

την ιστορία των θεραπευτικών κοι-ων είναι γνωστά περιστατικά κατά-ς εξουσίας^{6,7,8}, τα οποία προήλθαν αν δεσποτισμό των ιδρυτών τους και τις οδήγησαν σε κατάρρευση. Το π, για παράδειγμα, κατέρρευσε 17 ετά την ίδρυσή του, επειδή ο s Dederich άρχισε να πιστεύει ότι α άλλο περιβάλλον, εκτός της κοινό-δεν μπορούσε να παρέχει ασφάλεια οστασία στα μέλη του κοινοβίου και έπρεπε οι πρώην χρήστες να παρα-ν σε αυτό εφ' όρου ζωής. Κατά την του Dederich, το Synanon αποτε-ένα πείραμα κοινωνικής συμβίωσης ε να αντιπαλέψει την «άρρωση α» και η θεραπεία γινόταν «παρε-τως». Ο Dederich, πολύ σύντομα, ε σε όλους το δικαίωμα να του

αντιπαρατίθενται ή να αμφισβητούν τις αποφάσεις του, καθώς θεωρούσε ότι αυτές είναι ανώτερες, δεν επιδέχονται κριτική και έπρεπε, κατά συνέπεια, να ακολου-θούνται από όλα τα μέλη της κοινότητας. Άρχισε να κατηγορεί τους συνεργάτες του για ό,τι πήγαινε άσχημα. Ανέλαβε να είναι ο κατηγορός και ο κριτής όσων συνέβαιναν και, στην προσπάθειά του να διατηρήσει τον απόλυτο έλεγχο, «ανακάλυπτε» διαρκώς εξωτερι-κούς εχθρούς, συνωμοσίες και ίντριγκες. Ο Dederich επέμενε οι επιλογές του να είναι και επιλο-γές της κοινότητας. Το Synanon κατέρρευσε το 1975. Τον ίδιο δρόμο κινδύνευσαν να ακολου-θήσουν και άλλα προγράμματα, όπως για παράδειγμα το Matrix House στην Αμερική. Στην Ευρώπη το San Patrignano και το Patriarca, αν και δηλώνουν «θε-ραпевτικές κοινότητες», αποτε-λούν μοντέλα εγκλεισμού και απολυταρχικής οργάνωσης και όχι θεραπευτική πρόταση.

Και εκεί η θεραπεία γινόταν και συνεχίζει να γίνεται «παρεμπιπτόντως».

Μία από τις πιο καταστροφικές πρακτι-κές στα παραπάνω συστήματα παρατηρεί-ται όταν ο εκάστοτε «ηγέτορας» απαιτεί η θεραπεία των εξαρτημένων ατόμων να γί-νεται μ' έναν «συγκεκριμένο τρόπο», που συνήθως ορίζεται από τον ίδιο και που πρέπει να τηρείται χωρίς αμφισβήτηση, με θρησκευτική ευλάβεια και αποστολικό ζή-λο⁹. Σ' αυτά τα συστήματα το προσωπικό αντιλαμβάνεται το ρόλο του περισσότερο ως προσηλυτιστή παρά ως εκπαιδευτή ή θεραπευτή. Έτσι, οι αυτοαποκαλούμενες «θεραπευτικές κοινότητες», παρόμοια με τα φανατικά θρησκευτικά κινήματα, χα-ρακτηρίζονται από ακαμψία στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα άτομα που ζητούν θεραπεία και από ανελαστικούς κανόνες. Πολύ συχνά, οι κανόνες μετατρέπονται σε δόγματα και τυπολοτρεία, με αποτέλεσμα την απομόνωση του μικρόκοσμου της κοι-νότητας από την υπόλοιπη κοινωνία. Είναι προφανές ότι οποιοδήποτε θεραπευτικό αποτέλεσμα προκύπτει από τέτοια συστή-ματα συμβαίνει «παρεμπιπτόντως» και ελέγχεται με «πρόχειρες έρευνες».

Ένα επιπλέον στοιχείο που χαρακτηριζε τα παραπάνω μοντέλα είναι το γεγονός ότι είχαν οικονομική αυτοδυναμία και δεν χρηματοδοτήθηκαν ποτέ από το κράτος.

Δεν είχαν ποτέ στόχο τους την απεξάρτηση και την κοι-ωνική ένταξη των ατόμων αλλά την κοινή συμβίωση.

Αποτελούν «κοινότητες λατρείας» που χρησιμοποιούν την ονομασία θεραπευτική κοινότητα καταχρηστικά.

Οι «κοινότητες λατρείας» υπόσχονται στα μέλη τους μια συνολική λύση στα προ-βλήματα της ζωής, με αντάλλαγμα την απόλυτη αποδοχή της φιλοσοφίας και των αρχών της ομάδας. Ο «γκουρού», συνή-θως, ανακοινώνει τα οράματά του και ζη-τεί πίστη και αφοσίωση σ' αυτά. Οι απο-φάσεις δεν είναι ανοιχτές για συζήτηση και συχνά καθορίζονται από ένα μόνο άτομο ή μια μικρή ομάδα της οποίας η εξουσία δεν αμφισβητείται. Η εκπαιδευ-ση των μελών τους θεωρείται κίνδυνος, ιδιαίτερα όταν έρχεται να αμφισβητήσει την «καθεστηκυία τάξη». Το αποτέλεσμα είναι να οδηγούνται σε απομονωτισμό και τελικά να λειτουργούν ως κλειστή ομάδα, αποκομμένη από την ευρύτερη κοινωνία, με αλλοπρόσαλλες πολιτικές και μεθό-δους.

Στις θεραπευτικές κοινότητες, αντιθέ-τως, στόχος είναι η δημιουργία περιβάλ-λοντος και κουλτούρας όπου η προσωπική αλλαγή καθίσταται εφικτή. Δεν προσφέ-ρονται απόλυτες και έτοιμες λύσεις, ενώ η παραμονή σε αυτές αποτελεί μεταβατικό στάδιο στη ζωή του ατόμου. Ο Bridger συ-νηθίζει να χρησιμοποιεί τον όρο «Transitional Community» (μεταβατική

κοινότητα) θέλοντας να δείξει τον προσωπικό χαρακτήρα που πρέπει να έχουν οι θεραπευτικές κοινότητες των οποίων στόχος είναι η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία. Ο βαθμός στον οποίο η θεραπευτική κοινότητα λειτουργεί, όπως οφείλει, ως «ανοιχτό σύστημα», είναι καθοριστικός για την αποτελεσματικότητά της. Ο ρόλος του προσωπικού στη διατήρηση της ανοικτής επικοινωνίας μεταξύ θεραπευτικής κοινότητας και κοινωνίας και η ανάληψη από τους εξαρτημένους της ευθύνης για τη θεραπεία τους προϋποθέτουν προσπάθεια για συνεχή εκπαίδευση, βελτίωση και αυτογνωσία¹⁰.

Σήμερα λειτουργούν περίπου 5.000 χιλιάδες θεραπευτικές κοινότητες σε όλον τον κόσμο, οι οποίες απευθύνονται κυρίως σε εξαρτημένα άτομα και στηρίζονται στις αρχές της δημοκρατίας, της συλλογικότητας, της αλληλοβοήθειας, της ανάληψης ευθύνης, της ειλικρίνειας, της επιτρεπτικότητας, της αντιπαράθεσης, της ανοιχτής επικοινωνίας. Είναι οργανωμένες σε διεθνείς ομοσπονδίες μέσα από τις οποίες επιδιώκουν να διατηρήσουν ανοιχτό διάλογο επικοινωνίας, ανταλλαγής εμπειριών και τεχνογνωσίας στον τομέα τους.

Ποιες ασφαλιστικές δικλίδες υπάρχουν, ώστε να μην μετατραπεί μια θεραπευτική κοινότητα σε «κοινότητα λατρείας»; Με ποιους τρόπους είναι δυνατό να αποφευχθούν τα φαινόμενα που αποτελούν παράγοντες αποσύνθεσης της θεραπευτικής κοινότητας;

Κατ' αρχάς, η διατήρηση της ανοιχτής επικοινωνίας μεταξύ της κοινότητας και της ευρύτερης κοινωνίας. Είναι σημαντικό η θεραπευτική κοινότητα να βρίσκεται σε συνεχή επαφή με ανθρώπους και ιδέες που δρουν «έξω» από αυτή, να ακούει και να αναζητεί την εποικοδομητική κριτική, παρά να αντιλαμβάνεται το εξωτερικό περιβάλλον ως εχθρικό. Ένας άλλος τρόπος είναι ο σεβασμός των θεσμών της ίδιας της θεραπευτικής κοινότητας (αλλά και οποιουδήποτε οργανισμού), μέσω των οποίων λαμβάνονται οι αποφάσεις και ελέγχεται σε τακτά χρονικά διαστήματα η εξουσία που ασκείται. Ένα τρίτο σημείο είναι η διαρκής εξωτερική εποπτεία και αξιολόγηση του συστήματος από εμπειρους και έγκυρους επιστήμονες. Ένα τέταρτο είναι η συνεχής εκπαίδευση και εποπτεία του προσωπικού, ώστε να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται το ρόλο του και να υιοθετεί πιο αποτελεσματικές μεθόδους παρέμβασης οι οποίες προέρχο-

νται από τη διεθνή έρευνα και πρακτική. Απαραίτητη, τέλος, είναι η εμπλοκή και η συμμετοχή της ευρύτερης κοινωνίας, μέσω ενός αιρετού Διοικητικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου.

ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ Ή ΑΓΙΟΠΟΙΗΣΗ;

Η μετεξέλιξη και η μεταρρύθμιση των θεραπευτικών κοινοτήτων ως ζωντανών οργανισμών εγείρει κατά κανόνα θέματα μεγάλης πολυπλοκότητας, τα οποία δεν είναι δυνατόν να επιλυθούν με την επιστροφή στην αγνότητα ενός «καθαγιασμένου» παρελθόντος. Είναι αναγκαίο να αναλύεται συνεχώς η δυναμική που αναπτύσσεται τόσο στο εσωτερικό του συστήματος όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον.

Οι οργανισμοί που επέλεξαν να προσκολληθούν στο παρελθόν, αγνοώντας τις εξελίξεις και τις νέες μεθόδους στον τομέα τους οδηγήθηκαν σε συρρίκνωση και αναποτελεσματικότητα. Οι οργανισμοί που ξεκίνησαν με μια «οικογενειακού» τύπου οργάνωση ήταν πολύ δύσκολο να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα που δημιουργήσε η ανάπτυξή τους και οι νέες ανάγκες. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για φορείς παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίοι έχουν τα χαρακτηριστικά εθελοντικών οργανώσεων και η έναρξη της λειτουργίας τους συνδέθηκε μ' ένα πρόσωπο που θεωρήθηκε ιδρυτής. Υποβαθμίζοντας τη συλλογικότητα της προσπάθειας, οι «ιδρυτές» θεωρούν πως οτιδήποτε συμβαίνει στον οργανισμό πηγάζει και εξαρτάται από αυτούς και είναι προέκταση των εαυτών τους¹¹. Όταν η ανάπτυξη συνοδεύεται από συγκεντρωτισμό, τότε το σύστημα οδηγείται σε δυσλειτουργία και τα άτομα σε εξουθένωση. Πολύ σύντομα, η εξουσία ασκείται με αυταρχικότητα και οι προσωπικές κρίσεις εκλαμβάνονται ως κρίσεις του οργανισμού. Η λανθασμένη διοίκηση γίνεται εμφανής από την ανεπαρκή διάγνωση των προτεραιοτήτων και των περιορισμών, την αποτυχία στην εξεύρεση λύσεων και την κακή οργάνωση¹². Η μόνη αντίδραση όσων επιθυμούν να συνεχίσουν να προσφέρουν έργο μέσα από το ίδιο πλαίσιο είναι να προσπαθήσουν να ασκήσουν έλεγχο στην εξουσία και να προτείνουν εναλλακτικές λύσεις, προκειμένου να αποκατασταθεί η λειτουργικότητα του οργανισμού και να είναι δυνατή η επίτευξη των στόχων του. Αν δεν το καταφέρουν, το πιθανότερο είναι να αναζητήσουν άλλους χώρους δράσης. Για αυτούς, όμως, που κατέχουν την εξουσία, η εμμονή στα παλαιά σχήματα

και η νοσταλγία των «παλιών καλών ημερών» απομένει μοναδική διέξοδος. Έτσι ανακαλύπτεται συχνά ο δαιμονικός χαρακτήρας των καιρών που εμποδίζει τις «μαγικές ιδέες» να ευδοκιμήσουν. Η συγκρούση είναι αναπόφευκτη. Μπροστά στο αδιέξοδο μιας τέτοιας προοπτικής «ηγέτης-ήρωας», αν δεν καταφέρει να επιβληθεί, επιφυλάσσει στον εαυτό του αποχώρηση μάρτυρα και έτσι εξασφαλίζει την ευχέρειά της μακρόθεν, αναδρομικής και ακίνδυνης κριτικής, χωρίς ίχνος αυτοκριτικής.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Πολλοί θα αναγνωρίσουν στην παραπάνω περιγραφή ομοιότητες και αναλογίες με την περίοδο κρίσης που πέρασε το ΚΕ.Θ.Ε.Α. το 1993-4. Δέκα χρόνια μετά τη λειτουργία της πρώτης θεραπευτικής κοινότητας στην Ελλάδα, το ΚΕ.Θ.Ε.Α. ήταν ήδη ένας μεγάλος οργανισμός με κορμό υπηρεσιών που κάλυπτε τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας. Η μεγέθυνση του προβλήματος των ναρκωτικών, οι ανάγκες των εξαρτημένων ατόμων και των οικογενειών τους ήδη ασκούσαν τεράστια πίεση για αποτελεσματικότερη οργάνωση και διεύρυνση των υπηρεσιών. Ήταν πλέον φανερό ότι το οικογενειακό μοντέλο στο οποίο βασιζόταν η οργάνωση του ΚΕ.Θ.Ε.Α. όχι μόνο αποδεικνυόταν ανεπαρκές, αλλά αποτελούσε τροχοπέδη στη λειτουργία και την εξέλιξη του οργανισμού. Θα ήταν παράλογο, σε μία περίοδο όπου το πρόβλημα της χρήσης ουσιών γνώριζε νέα έξαρση (αύξηση αιτήσεων για θεραπεία, αύξηση των θανάτων από ναρκωτικά κ.ά.) το ΚΕ.Θ.Ε.Α. να επιμύριζε να περιορίσει τη δράση του και τη παρέμβασή του, προκειμένου να επιστραφεί στα μικρά εκείνα μεγέθη που είχε νηθίσει να διαχειρίζεται στον παρελθόν. Η επιλογή που έγινε είναι γνωστή.

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α., αξιοποιώντας την έρευνα και την εμπειρία, χρειάστηκε να υιοθετήσει νέα οργανωτικά σχήματα, να εφαρμόσει νέες μεθόδους και να διαφοροποιήσει την προσέγγισή του, προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες για θεραπεία ευρύτερου φάσματος χρηστών. Προχώρησε στην αποκέντρωση των θεραπευτικών προγραμμάτων δίνοντας παράλληλα φάση στη στήριξη, την εποπτεία και αξιολόγησή τους, ώστε να αυξηθεί το γέθος της θεραπευτικής παρέμβασης, σφαλίζοντας την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Κάθε

μμα απέκτησε τη δυνατότητα να οργανώσει την παρέμβασή του ανάλογα με την γραφική του θέση, τις σχέσεις του με κοινωνία, το ανθρώπινο δυναμικό, την δομή του αλλά και τις ανάγκες των από προς τα οποία απευθύνεται. Το ΚΕ.Θ.Ε.Α. προχώρησε στην υλοποίηση γραμμάτων για εκείνους που έχουν κόψει από τη θεραπεία και για όσους θέλουν ή δεν είναι έτοιμοι να ακολουθούν ένα πρόγραμμα απεξάρτησης, θεωρώντας ότι μπροστά στους κινδύνους που αντιμετωπίζει ένας χρήστης έστω και μία μακριά από τη χρήση είναι σημαντική. ΚΕ.Θ.Ε.Α. είναι χαρακτηριστική περίπτωση οργανισμού που ενηλικιώνεται ιακά, με όλες τις δυσκολίες που συγγεται μια τέτοια διαδικασία. Και κινώνεται αναγνωρίζοντας την ευθύνη απέναντι στην κοινωνία και στην υγεία που το εμπιστεύτηκε χρηματοδοτας, έστω και ανεπαρκώς, τις υπηρεσίες του και δίνοντάς του αυτονομία και διαχείριση.

Η πορεία αυτή η θεραπευτική κοινότητα αποτελεί τον κεντρικό άξονα της παροχής του. Η θεραπευτική κοινότητα, λοιπόν, είναι ένα μέσο που αντιμετωπίζει το πρόβλημα της εξάρτησης και για αυτό, μπορεί να υποστηρίξει την κοινωνία και να γίνει αυτός. Ακριβώς επειδή το φαινόμενο της εξάρτησης σχετίζεται με κοινωνικούς, οικονομικούς και ατομικούς παράγοντες, η θεραπευτική κοινότητα να είναι λειτουργική, θα πρέπει να είναι ευελιξία που θα της επιτρέψει να ανταποκρίνεται στις διαρκώς αυξανόμενες μεταβαλλόμενες ανάγκες των από-

ακήρυξη των Δικαιωμάτων για τα και ο Κώδικας Δεοντολογίας του Εθνικού της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Θεραπευτικών Κοινοτήτων (WFTC) ούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο γίνονται όλες οι παρεμβάσεις. Οι θεραπευτικές κοινότητες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. αναγνωρίζονται ως υποδειγματικά μοντέλα από το WFTC, καθώς και από επιστήμονες και κλητές διεθνούς κύρους που έχουν εμπειρία στον τομέα της τοξικοεξάρτησης (T. Mc Lellan, T. Konsten, E. Ann, κ.α.). Στη διεθνή επιτροπή και αξιολόγησης του οργανισμού έχει ορίσει από το 1995 το Διοικητικό Συμβούλιο του ΚΕ.Θ.Ε.Α. συμμετέχοντας εκτός των άλλων, οι Harold (ψυχαναλυτής, πρωτοπόρος των θεραπευτικών κοινοτήτων στην Αγγλία)

και David A. Deitch (καθηγητής ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, Σαν Ντιέγκο και πρωτοπόρος των θεραπευτικών κοινοτήτων στην Αμερική). Οι δύο αυτοί διακεκριμένοι στο χώρο τους επιστήμονες, με μεγάλη εμπειρία στα δύο μοντέλα, παρακολουθούν στενά τις θεραπευτικές κοινότητες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. σε μία διαδικασία συνεχούς ποιοτικής αξιολόγησης.

Εκτός από τους εννέα (9) Συμβουλευτικούς Σταθμούς σε όλη την Ελλάδα, τις έξι (6) θεραπευτικές κοινότητες, τα επτά (7) Κέντρα Κοινωνικής Επανεξέλιξης, τα επτά (7) Προγράμματα Οικογενειακής Υποστήριξης, δημιουργήθηκαν τα τέσσερα τελευταία χρόνια από το ΚΕ.Θ.Ε.Α. προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης, προγράμματα για έφηβους περιστασιακούς χρήστες, για έφηβους με παραβατική συμπεριφορά, για εργαζόμενους χρήστες, προγράμματα προσέγγισης χρηστών στο δρόμο και στη φυλακή, προγράμματα πρόληψης της υποτροπής και προγράμματα για όσους δεν θέλουν να ενταχθούν σε θεραπεία. Όλες αυτές οι υπηρεσίες πλαισιώνονται από λειτουργίες επιστημονικής υποστήριξης που πραγματοποιούνται μέσω του διαρκούς συστήματος εκπαίδευσης, το οποίο εφαρμόζεται στο ΚΕ.Θ.Ε.Α. για το προσωπικό και τα μέλη του, καθώς και στελέχη άλλων οργανισμών αλλά και τη συστηματική εφαρμογή προγραμμάτων έρευνας που ελέγχουν την αποτελεσματικότητά τους. Αποτελώντας τον οργανισμό με τη μεγαλύτερη και πλουσιότερη εμπειρία στον τομέα της τοξικοεξάρτησης στην Ελλάδα, το ΚΕ.Θ.Ε.Α., μόνο τα δύο τελευταία χρόνια, έχει συμβάλει στην ανάπτυξη άλλων προγραμμάτων θεραπείας (Ανοικτό Θεραπευτικό Πρόγραμμα του ΟΚΑΝΑ στην Πάτρα) και πρόληψης (Κέντρο Πρόληψης «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» στον Πειραιά), προσφέροντας εκπαίδευση στα στελέχη τους, ενώ συνεχίζει να προσφέρει εκπαίδευση και σε στελέχη οργανισμών από όλη την Ελλάδα.

Τα παραπάνω αποτυπώνονται στον ετήσιο απολογισμό έργου που, συστηματικά τα τελευταία χρόνια, το ΚΕ.Θ.Ε.Α. δίνει στη δημοσιότητα και αποτελούν την επιλογή του στα ώριμα διλήμματα που τέθηκαν στον οργανισμό με τη συνεχή μεγέθυνση του φαινομένου της εξάρτησης. Διλήμματα τα οποία αρκετοί είτε από αδυναμία είτε από φόβο δεν αναγνώρισαν ή δεν θέλησαν να απαντήσουν. Είναι ευτυχές το γεγονός ότι η περίοδος της κρίσης ήταν εξαιρετικά σύντομη και ότι οι τομές που έγι-

ναν, όχι μόνο δεν διατάραξαν τη ροή των παρεχομένων υπηρεσιών, αλλά υπήρξαν η αφετηρία για τη διεύρυνση και αναβάθμισή τους. Το ΚΕ.Θ.Ε.Α. συνεχίζει να προσφέρει υπηρεσίες με αποτελεσματικό τρόπο, βασιζόμενο στη συλλογικότητα, χωρίς να έχει ανάγκη από ιδρυτές, ισόβιους κηδεμόνες, άγιες πατρικές φιγούρες, χαρισματικούς ηγέτες. Αυτό δεν είναι εύκολο να του συγχωρηθεί. Ιδιαίτερα από όσους δεν συνέβαλαν σ' αυτήν τη μετεξέλιξη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Kennard, David, (1983) *An Introduction to Therapeutic Communities* Routledge & Kegan Paul, London
2. Main, Thomas, (1946) «The Hospital as a Therapeutic Institution» *Bulletin of the Mennings Clinic*, 10, pp. 66-70
3. Yablonsky, Lewis., (1965) *The tunnel back: Synanon* MacMillan, New York
4. Kooyman, Martien., (1992) *The Therapeutic Community for addicts; intimacy, parent involvement and treatment outcome* Erasmus University, Rotterdam
5. Jones, Maxwell, (1984) «Why two Therapeutic Communities?» *Journal of Psychoactive Drugs*, 16, pp. 23-26
6. Deitch, D. & Zweben, J.E., (1979) «Synanon: A Pioneering Response to Drug Abuse Treatment and a Signal for Caution» In Halpern, S. & Levine, B. (eds) *Proceedings of the Fourth International Conference of Therapeutic Communities* (pp.57-70) Day Top Village Press, New York
7. Mitchell, D., Mitchell, C. and Ofshe, R., (1980) «The Light on Synanon» Seaview Books, New York
8. Bratter, T.E., Bratter, E.P., Heimberg, J.F., (1986) «Uses and Abuses of Power and Authority within the American Self-Help Residential Therapeutic Community: A Perversion of a necessity?» In De Leon G & Ziegenfuss, J.T., (eds) *Therapeutic Communities for Addiction*, Charles C. Thomas, Springfield, Illinois
9. Rachman, A.W. & Heller, M.E., (1974) «Anti-Therapeutic Factors in Therapeutic Communities for Drug Rehabilitation» *Journal of Drug Issues*, Vol. 4, pp. 393-403
10. Freudenberger, H.J., (1976) «The Therapeutic Community Revisited» *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, Vol. 3 (1), pp. 33-43
11. Handy, Charles., (1988) *Understanding Voluntary Organizations* Penguin Books, London
12. Kernberg, Otto F., (1993) «Paranoiagenesis in Organizations» In Kaplan, H. and Sadock, B.J. *Comprehensive Group Psychotherapy* Williams & Wilkins, New York, pp.49-56.

Μεταφραστικές περιπέτειες γύρω από τον “Θούριο” στη Ρωσία

της Σόνιας Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου

Η βιβλιογραφία δύο αιώνων που πέρασαν από τον μαρτυρικό θάνατο του Ρήγα, κατέγραψε την πορεία ερευνών γύρω από τα επαναστατικά ελληνικά τραγούδια, που είχαν εξαιρετική - προφορική και χειρόγραφη - διάδοση στην προεπαναστατική Ελλάδα ως δικά του έργα. Το τελικό πόρισμα περιόρισε τον αριθμό σωζόμενων γνήσιων ασμάτων του στα δύο - τον “Θούριο” (Ως πότε παλλικάρια...) και τον “Πατριωτικό Ύμνο” (Όλα τα έθνη πολεμούν...), γραμμένο “εις τον ήχον της Καρμανιόλας”, τραγουδιού της επαναστατημένης Γαλλίας. Στις αρχές όμως του 19ου αιώνα και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό κυκλοφόρησε πλατύτατα με δικό του όνομα ένα άλλο πολεμικό ελληνικό άσμα, επίσης διασκευή γαλλικού επαναστατικού τραγουδιού. Είναι η “Ελληνική Μασσαλιώτιδα”, βασισμένη στο τραγούδι του Rouget de l' Isle, προσαρμοσμένη απόλυτα σε ελληνικούς επαναστατικούς σκοπούς και εξοπλισμένη με ένδοξα φιλελεύθερα σύμβολα της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς¹.

Στη διάδοσή αυτού του άσματος ως έργου του Ρήγα συνέβαλε σημαντικά ο Μπάιρον - είναι πολύ γνωστή η ιστορία για το πώς, κατά την πρώτη περιοδεία του στην Ελλάδα, το 1809, ο άγγλος ποιητής το άκουσε στο σπίτι του Ανδρέα Λόντου στην Πάτρα και το συμπεριέλαβε, στα ελληνικά και στην αγγλική του απόδοση, στο Επίμετρο του *Child Harold's Pilgrimage* (1812) με τον τίτλο “The famous Greek war song Δεύτε παιδες των Ελλήνων” ως ποίημα του Ρήγα. Η έκδοση αυτή πρέπει να λειτούργησε ως πηγή για τις δύο τουλάχιστον από τις τρεις (που γνωρίζουμε) μεταφράσεις του “ελληνικού πολεμικού άσματος” στα ρωσικά σε μια σημαδιακή στιγμή - της έναρξης της ελληνικής επανάστασης.

Οι δύο πρώτες μεταφράσεις κυκλοφόρησαν ταυτόχρονα, στο ίδιο τεύχος του μοσχοβίτικου περιοδικού *Αγγελιαφόρος της Ευρώπης* (*Vestnik Evropy*, Οκτώβριος 1821, αρ. 20, σ. 258-261)². Η σύντομη σημείωση πληροφορούσε τους αναγνώστες πως το ποίημα γράφτηκε στο διάστημα “της προγενέστερης εξέγερσης στο Μοριά”, οι μεταφράσεις έγιναν από τα ελληνικά και “προτείνονται μόνο και μόνο” επειδή ο λαός, τον οποίον αντιπροσωπεύει ο συγγραφέας, “με τα πάθη του και τις προσπάθειές του” γίνεται τώρα κυρίαρχο θέμα “σε όλα τα πολιτικά περιοδικά και εφημερίδες”. Οι προσεκτικοί χειρισμοί εκ μέρους της σύνταξης σκόπευαν μάλλον να καθησυχάσουν την τσαρική λογοκρισία: τόνιζαν τον ενημερωτικό χαρακτήρα της δημοσίευσης και φρόντιζαν να εξουδετερώσουν την πιθανή σύνδεση του επαναστατικού μηνύματός της με τις εγχώριες, ρωσικές, πολιτικές ζυμώσεις. Ωστόσο στην αναφορά του για την απήχηση της ελληνικής επανάστασης στη Ρωσία που υπέβαλε στον τσάρο ο υπουργός εσωτερικών, υπήρχε μνεία για το “πολεμικό άσμα των ελλήνων” που δημοσιεύτηκε στη Μόσχα.

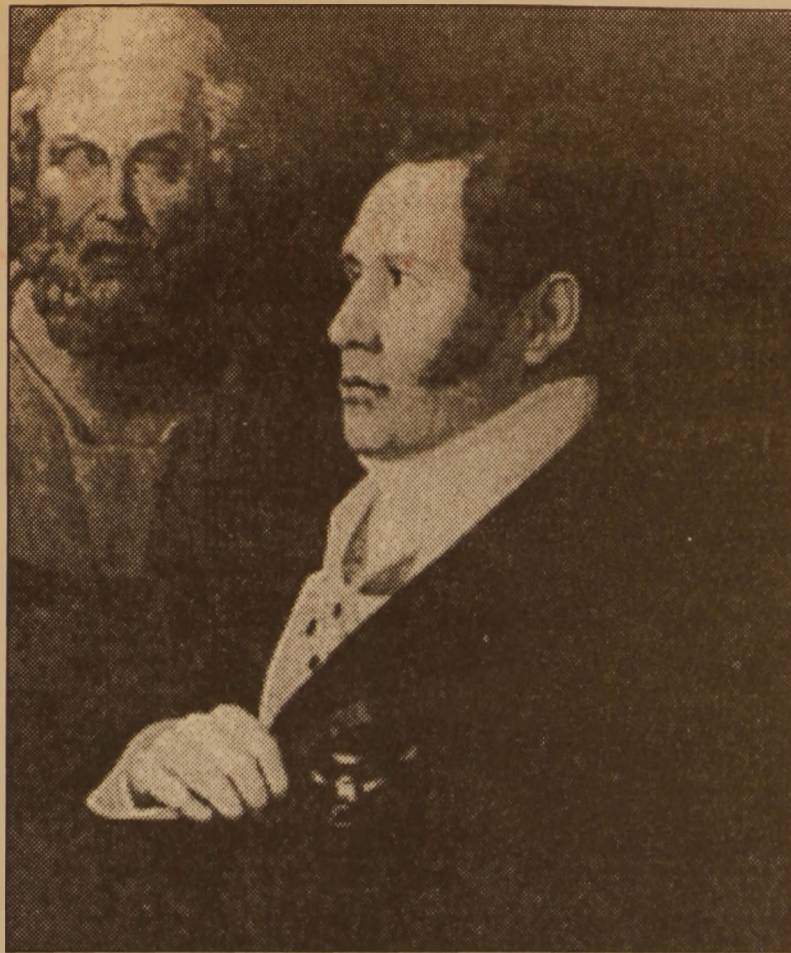
Η καχυποψία της λογοκρισίας και οι φόβοι των αρχών είχαν πολύ σοβαρούς λόγους. Με την κυφορία του επαναστατικού κινήματος των “δεκεμβριστών” που θα κατασταλεί την ημέρα της εξέγερσης, στις 14 Δεκεμβρίου του 1825, η επιρροή των φιλελεύθερων ιδεών γινόταν όλο και περισσότερο αισθητή σε όλες τις εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής. Τον πρωταγωνιστικό ρόλο στη διάδοσή τους έπαιζε η ποίηση. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα τα γεγονότα της ελληνικής επανάστασης εύρισκαν ιδιαίτερα θερμή ανταπόκριση, και οι μεταφράσεις στον “Αγγελιαφόρο της Ευρώπης” ήταν μια από τις πρώτες εκδηλώσεις συμπάθειας και συμπαράστασης στην αγωνιζόμενη Ελλάδα.

Και οι δύο μεταφράσεις υπογράφονται μόνο με τα αρχικά: πρώτη - με ένα “Γ” και την ένδειξη της πόλης (Πετρούπολη), και δεύτερη με δύο ελληνικά γράμματα “Δ.Σ.” Ο Ν. Τράικοφ ανακάλυψε και αναδημοσίευσε αυτήν την διπλή παρουσίαση στα ρωσικά της “Ελληνικής Μασσαλιώτιδας”, δεν κάνει προσπάθεια να αποκρυπτογραφήσει τα αρχικά και περιορίζεται στην εύλογη υπόθεση πως ο δεύτερος μεταφραστής είναι έλληνας, εγκαταστημένος στη Ρωσία. Με άμεση ανταπόκριση σ’ αυτήν την δημοσίευση ο Ν. Καμαριανός⁴ από το Βουκουρέστι είχε υποστηρίξει τη πολύ πιθανή πράγματι υπόθεση πως πρόκειται για τον λόγιο διπλωμάτη Δ(εστούνη) Σ(πυρίδονα) που εκείνη την εποχή ήταν πρόξενος της Ρωσίας στη Σμύρνη και βοήθησε πολύ στη διάδοση του ελληνικού πληθυσμού της: “Ο Δεστούνης δεν κατέλαβε μόνο υψηλές θέσεις στη ρωσική διπλωματία, παρά δημοσίευσε και δημοσίευσε βιβλία φιλολογικά και ιστορικά, καθώς και μεταφράσεις διαφόρων ελληνικών έργων στη ρωσική, μεταξύ των οποίων περιορίζομαι να αναφέρω το “Σάλπισμα Πολεμιστήριον” του Α. Κοραή, που τυπώθηκε στην Πετρούπολη το 1807”.

Σχετικά με τον πρώτον μεταφραστή ο Ν. Καμαριανός μαντεύεται σωστά πως είναι ο Νικολάι Γκνιέντις (1784-1833), ποιητής και διάσημος μεταφραστής της *Ιλιάδας*. Ευρισκόμενος όμως από τις ρωσικές πηγές, παρ’ όλη την καλή γενική ενημέρωσή

Η Σόνια Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου είναι καθηγήτρια Νέας Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

ε θέματα του ρωσικού πολιτισμού, ειδικά στα ελληνορωσικά, δε γνωρίζω πως η ταύτιση αυτή από μια αρχή δεν αποτελούσε πρόβλημα. Την αρχή που το όνομα του Γκνιέντις με τη διαδοχική δημοσίευση των έτοιμων εκδόσεων της *Ιλιάδας* ήταν συνεχώς στο κέντρο της προσοχής ενός μεγάλου κριτικού κοινού⁵ και οι φιλελεύθερες ιδέες του, η φιλία του με τους αυθεντικούς “δεκεμβριστές” ήταν κοινό μυστικό, η πατρότητα της δικής του - άρθρου, όπως όλα τα γραπτά του, - μετάφρασης δεν πρέπει να ήταν αίνιγμα. Οι κριτικοί μελετητές θεωρούν αποδεδειγμένο πως η δική του μετάφραση της *Ελληνικής Μασσαλιώτιδας* προκάλεσε την ποιητική απάντηση με το αντιπαραθετικό “Ελληνικό τραγούδι” του δεκεμβριστή ποιητή Β. Κιουχελμπέκε. Άλλωστε είχε συμπεριληφθεί στη συλλογή ποιημάτων του Γκνιέντις (1822), αφού με δυσκολία ξεπέρασε τις προϋποθέσεις της λογοκρισίας.

Ο Νικολάι Γκνιέντις.

ολεμικός ύμνος των ελλήνων. Έργο του Ρήγα” - τιτλοφορείται η μετάφραση του Γκνιέντις και έτσι περνά σε όλες τις κατοπινές εκδόσεις του μέχρι και τη σχετικά πρόσφατη συλλογή ποιημάτων μεταφράσεων του (Λενινγκράντ 1956) της σοβαρής εκδοτικής εταιρείας “Ποιητική βιβλιοθήκη”. Ως “Θούριος” του Ρήγα τη βλέπουμε αναφέρεται στη σύγχρονη μελέτη του Θεόφιλου Κ. Προύση “Νεοελληνικές σπουδές στη Ρωσία: πρώτη φάση, 1821-1830”. Ο Προύσης πιστεύει πως στην αρχαιογνωσία και την αρχαιολατρεία η μετάφραση οφείλονται, ως δικές του προσθήκες στον “Θούριος” οι στίχοι για τον Λεωνίδα και τις Θερμοπύλες, ενώ δεν μνημονεύεται καθόλου την αμέσως ακόλουθη μετάφραση του Δ.Σ. που δηλώνεται με τον τίτλο “Άσμα ελλήνων πολεμιστών”.

Αναφέροντας και τις δύο μεταφράσεις, εκτός από την αναμφισβήτητη καλλιτεχνική ανωτερότητα της πρώτης που συνδυάζει την τεχνολογική ακρίβεια με την τεχνική τελειότητα στην απόδοση ρυθμική και ομοιοκαταληξίας⁷, διαπιστώνουμε αρκετές αποκλίσεις, οι οποίες μας κάνουν να αναρωτηθούμε μήπως είχαν διαφορετικές προθέσεις. Η μετάφραση του Γκνιέντις πρέπει να στηρίζεται στην αρχή του Μπαίρον - συμπίπτουν απόλυτα στο περιεχόμενο και στην ορθότητα των στροφών, ενώ στη μετάφραση του Δ.Σ.

το δεύτερο τετράστιχο της πρώτης στροφής περνάει στη δεύτερη

στη δεύτερη στροφή που έτσι αποκτά ένα επιπλέον τετράστιχο που εισάγει η μνεία της *Επτάλοφου* Κωνσταντινούπολης: την ορθότητα της *Επτάλοφου* ζητείτε / και νικάτε από παντού αντικαθίσταται από πιο γενική διατύπωση (μεταφράζω αντίστροφα από τα ρωσικά στα ελληνικά): και η δόξα σας θάναι μαζί μας / και την ελευθερία την επιστρέψουμε,

στην τρίτη στροφή λείπει η αναφορά στην Αθήνα, αλλά και η σημαντική μορφή του Λεωνίδα που στην εκδοχή του Μπαίρον πηλώνεται σε όλη την τέταρτη στροφή,

η τέταρτη στροφή απουσιάζει και την αναπληρώνει το επιπλέον τετράστιχο που προστίθεται στην τρίτη στροφή: εκφράζει τον πατριωτισμό των νέων ελλήνων (παρουσιάζονται με το πρώτο στίχο του πληθυντικού - “εμείς”) να πεθάνουν για την πατρί-

δα όπως οι πρόγονοί τους στην ίδια ακριβώς γη της Ελλάδας. Ο χαρακτήρας των αποκλίσεων μας επιτρέπει να σκεφτούμε πως η μετάφραση του Δ.Σ. ίσως δε στηρίχτηκε στην έκδοση του Μπαίρον, αλλά σε κάποιο ελληνικό χειρόγραφο. Αν ο Δ.Σ. είναι πράγματι Σπυρίδων Δεστούνης, μπορούσε να το βρει στους ελληνικούς κύκλους είτε στη Σμύρνη, είτε στη Ρωσία.

Η τρίτη μετάφραση της “Ελληνικής Μασσαλιώτιδας” που διέφυγε της προσοχής του Ν. Τράικοφ, αλλά την αναφέρει ο Θ.Κ.Προύσης⁸, ανήκει στον Πάβελ Σκλιαρέφσκι (1806-1830), ποιητή και μεταφραστή (γνώριζε πολλές αρχαίες και νέες ξένες γλώσσες) που πέθανε από φυματίωση σε ηλικία μόλις 24 χρόνων, πριν ολοκληρώσει τις φιλοσοφικές σπουδές του. Στη μεταθανάτια έκδοση ποιημάτων και μεταφράσεών του (1831) που πραγματοποιήθηκε με τη φροντίδα του φίλου, συμμαθητή και έπειτα συμφοιτητή του στο Πανεπιστή-

μιο της Δέρπτης ιστορικού Μ. Κούτοργα, η “Ελληνική Μασσαλιώτις” καταχωρείται ως “Αρχαίο ελληνικό τραγούδι” με ένδειξη στα περιεχόμενα: “από τα ελληνικά”. Ο παραπλανητικός τίτλος πιθανόν να στόχευε, ως συνήθως, στον αποπροσανατολισμό της λογοκρισίας, ωστόσο, αν τον έδωσε ο ίδιος ο Σκλιαρέφσκι, μπορούμε να υποθέσουμε πως επιθυμούσε επίσης να υποβάλει την ιδέα της αδιάκοπης φιλελεύθερης ελληνικής συνέχειας, αφού γίνεται φανερό πως η έκκληση απευθύνεται στους σημερινούς απογόνους του Λεωνίδα των Θερμοπυλών.

Η σχετικά πρόσφατη δίτομη έκδοση “Ποιητές των δεκαετιών 1820-1830” είχε συμπεριλάβει στην επιλογή από τον Σκλιαρέφσκι και το “Αρχαίο ελληνικό τραγούδι” (τ. 1, Λένινγκραντ 1972, σ. 484-485) με την σημείωση στα σχόλια ότι είναι ο “Θούριος” του Ρήγα που καταγράφηκε και μεταφράστηκε από τον Μπαίρον (σ.759). Να αναφέρουμε επίσης ότι ο Μπαίρον συγκαταλέγεται στους ποιητές που μετέφραζε ο Σκλιαρέφσκι και ότι η μετάφρασή του της “Ελληνικής Μασσαλιώτιδας” ακολουθεί πιστά την εκδοχή του άγγλου ποιητή (μόνη απόκλιση η παράλειψη της δεύτερης στροφής που με τα δεδομένα μιας μεταθανάτιας έκδοσης μπορεί να έχει πολλές αιτίες, άσχετες με το θέμα της πηγής). Καμωμένη από έμπειρο χέρι, ακριβής στην απόδοση και του περιεχομένου και της μορφής του πρωτοτύπου, η μετάφραση του Σκλιαρέφσκι είναι, σε σύγκριση με τον Γκνιέντις, πιο αρχαιοπρεπής και κάποτε δύσκαμπτη - η κλίση προς τις αρχαϊζουσες γλωσσικές αποχρώσεις είναι ένα γενικό χαρακτηριστικό της δουλειάς του.

Η επόμενη και, όσο γνωρίζουμε, τελευταία μεταφραστική στροφή στον γνήσιο ετούτη τη φορά “Θούριος” του Ρήγα θα γίνει με την επόμενη αναζωπύρωση του επαναστατικού κινήματος στη Ρωσία. Τον έλληνα επαναστάτη Ρήγα μετέφρασε ο ρώσος επαναστάτης, επιφανής λογοτέχνης και μεταφραστής Μιχαήλ Μιχαήλοφ (1829-1865). Κι αυτή η μετάφραση είχε την περιπέτειά της που συνδέεται άμεσα με τη μοίρα του μεταφραστή, μιας από τις μαρτυρικές μορφές της ρωσικής λογοτεχνίας του 19ου αιώνα.

Πεζογράφος, ποιητής και μεταφραστής με αξιόλογο και αναγνωρισμένο από την κριτική έργο¹⁰, ο Μιχάιλοφ αφουσιώνεται στην επαναστατική δραστηριότητα, συνεργάζεται με τον εξόριστο στο Λονδίνο Γκέρτσεν, γράφει και μεταφέρει αντικυβερνητικές προκηρύξεις, συλλαμβάνεται και καταδικάζεται στα κάτεργα της Σιβηρίας (1861), όπου σε λίγα χρόνια πεθαίνει από τις κακουχίες. “Τον σκότωσαν” - θα είναι ο τίτλος της πένθιμης αγγελίας για τον θάνατό του στη *Καμπάνα* του Λονδίνου. “Η ρωσική κυβέρνηση, θα γράψει ο Γκέρτσεν, έκανε ό,τι μπορούσε ν’ απαλλαγεί από έναν μάρτυρα που περιφρονούσε βαθύτατα τους δημίους του”.

Στη φάση της ώριμης δημιουργίας του ο Μιχάιλοφ σχεδόν αποκλειστικά ασχολείται με την ποιητική μετάφραση, η οποία τον καθιερώνει σαν μια ξεχωριστή φυσιογνωμία στην ιστορία της ρωσικής λογοτεχνίας του 19ου αιώνα. Κινούμενος από διαφωτιστικές διαθέσεις, αποβλέπει κυρίως στον εμπλουτισμό του ρωσικού πολιτισμού με λογοτεχνικές αξίες άλλων χωρών και από τις θέσεις αυτές εκτιμά την αξιοπιστία

της μετάφρασης, την αγάπη για το πρωτότυπο, καταδικάζοντας την “αμέλεια του μεταφραστή” που προβάλλει περισσότερο τη δική του προσωπικότητα παρά τον μεταφραζόμενο ποιητή. Με το δικό του όνομα και τις μεταφράσεις του συνδέεται η καθιέρωση στη Ρωσία της ποίησης του Χάινε. Σημαντική υπήρξε η συμβολή του στη γνωριμία του ρώσου αναγνώστη με τους Μπερνς, Μπάιρον, Σαμίσο, Πέτεφι, Σεφτσένκο. Λίγο πριν την σύλληψή του το 1861 άρχισε να ετοιμάζει για έκδοση μια συλλογή των μεταφράσεών του που δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει. Πιστοί φίλοι του την έβγαλαν το 1862 στο Βερολίνο.

Η εξορία θ’ ανοίξει ένα νέο, τελευταίο, κεφάλαιο στη μεταφραστική του δραστηριότητα. Πηγαίνοντας στη Σιβηρία, μεταφράζει τον *Προμηθέα Δεσμώτη* του Αίσχυλου - η μετάφραση θα δημοσιευτεί με ψευδώνυμο (Μιχ. Ιλέτσκι) στο περιοδικό *Ο σύγχρονος* (*Sovremennik*) το 1863 και θα ερμηνευτεί ως κατηγορητήριο του δεσμώτη ποιητή στους τυράνους του. Στη Σιβηρία θα μεταφραστούν 55 τραγούδια του Μπερανζέ και μια σειρά ποιημάτων, εμπνευσμένων από τους απελευθερωτικούς αγώνες. Ανάμεσά τους είναι και ο “Θούριος” του Ρήγα - δημοσιεύεται ανώνυμα στον *Σύγχρονο* λίγο πριν πεθάνει ο μεταφραστής του (1865, αρ. 3, σ. 97-102): στα περιεχόμενα του τεύχους θα υπάρχει μόνον η κατάληξη της γενικής του επιθέτου του: “-βα”.

Η αυστηρή απαγόρευση των αρχών να δημοσιεύονται έργα του Μιχάιλοφ και ν’ αναφέρεται το όνομά του, η επίμονη καταδίωξη του *Σύγχρονου* από τη λογοκρισία φαίνεται να προσδιόρισαν όχι μόνο την ανωνυμία της μετάφρασης, αλλά και ένα άλλο σημαντικό στοιχείο αυτής της δημοσίευσης. Ο “Πολεμικός ύμνος” (ο “Θούριος” του Ρήγα) δημοσιεύεται ως ποίημα του Κοραή. Την αλλαγή δεν μπορούμε να την αποδώσουμε σε πλάνη, σε λάθος του μεταφραστή. Όπως αποδεικνύει, βάσει της κειμενολογικής ανάλυσης,

Ο Μιχαήλ Μιχάιλοφ.

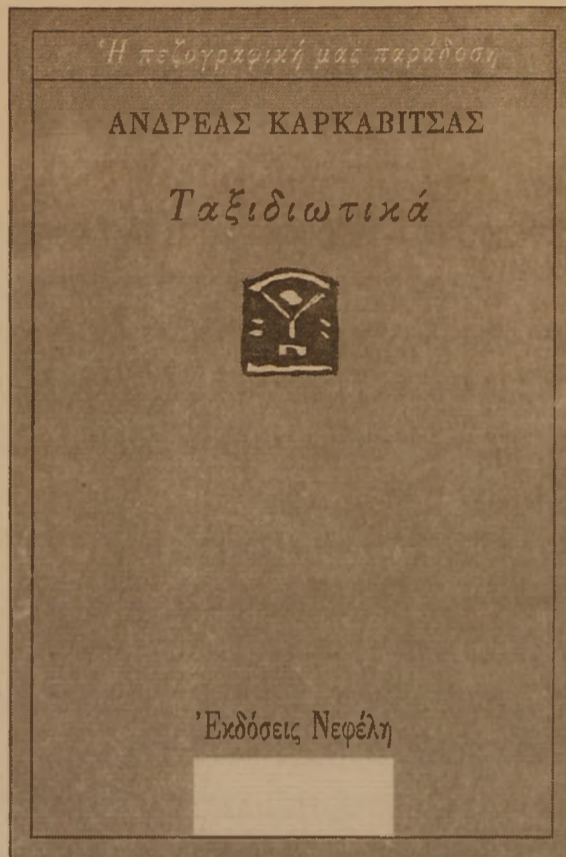
ο Ν. Τράικοφ που παραθέτει¹¹ και τη τη μετάφραση (χωρίς να γνωρίζει το όνομα του μεταφραστή) μαζί με τις διευκρινίσεις του *Αγγελιαφόρου της Ευρώπης*, πηγή της είναι η έκδοση του Φοριέλ και επομένως η πατρότητα του Ρήγα ήταν γνωστή. Ίσως πράγματι να ισχύει η υπόθεση του Τράικοφ, σύμφωνα με την οποία η αναφορά του ονόματος του επαναστάτη-μάρτυρα Ρήγα κρύβεται επικίνδυνη και παραπλανητικά τοποθετήθηκε το όνομα του σοφού μεταρρυθμιστή διαφωτιστή Κοραή. Έτσι, κατά ειρωνεία της τύχης, όταν έρχεται η ώρα να μεταφραστεί και να δημοσιευτεί στα ρωσικά ο πραγματικός “Θούριος” του Ρήγα, οι πολιτικοί μάλιστα όροι στρέφονται και πάλι εναντίον του Ρήγα. Πάντως στις σύγχρονες εκδόσεις του Μιχάιλοφ η αλήθεια έχει αποκατασταθεί και ο “Θούριος” παρουσιάζεται ως έργο του Ρήγα.

Τη μετάφραση του “Θούριου” από τον Μιχάιλοφ διακρίνουν οι αρετές που αναγνωρίζονται για όλη τη μεταφραστική δουλειά του: είναι ακριβής στην απόδοση του πρωτοτύπου - της αφηγηματικής ροής, του ύφους, της ατμόσφαιρας του έργου. Μια απόκλιση παρατηρείται στο μέτρο - ο Μιχάιλοφ κόβει στα δύο τον κλίμακα στίχο κι διπλασιάζεται η έκταση του ποιήματος. Έτσι όμως που παρεμβάσεις του γίνονται πάνω στην εσωτερική τομή του στίχου που τηρεί ο Ρήγας, η γενική αίσθηση του ρυθμού δεν αλλοιώνεται, ενώ ο ποιητικός λόγος αποκτά πιο δυναμικό, κοφτό παλμό (όπως έχει κάνει και σε κάποιες μεταφράσεις του Χάινε). Φροντίζοντας για την απρόσκοπτη ανάγνωση του ποιήματος από το ρωσικό κοινό που δε γνώριζε τις λεπτομέρειες και τα σχετικά ονόματα της νεότερης ελληνικής ιστορίας, ο Μιχάιλοφ παραλείπει τους διπλούς στίχους στην τρίτη στροφή, χρησιμοποιώντας την παράφραση: *καλύτεροι Έλληνες, καμάρι του Φαναριού*, καθώς και ολόκληρη την όγδοη στροφή με εκκλήσεις στους συγκεκριμένους οπλαρχηγούς. Για τον ίδιο, πιθανόν, λόγο, αλλά ίσως και με αναζήτηση μεγαλύτερης εμβέλειας, στον στίχο: *η Ρούμελη τους κράζει με γκάλες ανοιχτές* η “Ρούμελη” αντικαθίσταται από την “Ελλάδα” ενώ στην επόμενη στροφή, όπου τα τοπωνύμια παίζουν σημαντικό ρόλο, αγκαλιάζοντας όχι μόνο την Ελλάδα, αλλά και τα Βαλκάνια, δεν παραλείπεται κανένα. Φεύγει και η ένθετη σημείωση προηγείται του όρκου.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως ο Μιχάιλοφ προσφέρει μια λογοτεχνικά αρτιωμένη απόδοση του “Θούριου” που συνυπολογίζει τις στιχουργικές παραδόσεις του ρου-αποδέκτη, καθώς και την ενημέρωση για το αντικείμενο μέρους των αναγνωστών, στους οποίους απευθύνεται, ώστε ο ποιητικός λόγος, χωρίς να χάνει τίποτα από τα ουσιαστικά μηνύματα, να είναι απόλυτα κατανοητός και, σε μερικά σημεία, κερδίζει σε καθολική ακτινοβολία. Καθοδηγείται από τη μεταφραστική εμπειρία του, το καλλιτεχνικό γούστο, αλλά και τις κοινωνικές προθέσεις του ποιητή-αγωνιστή που καθορίζουν τις λογές και σε ένα βαθμό τους μεταφραστικούς χειρισμούς

Ανδρέας Καρκαβίτσας

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ

Τα ταξιδιωτικά, ανήκουν στα αριστουργήματα της γραμματείας μας, πραγματικά κειμήλια των γραμμάτων μας.

Ο Καρκαβίτσας υπήρξε ένας αριστοτέχνης της περιγραφής –την οποία υπέτασσε συνεχώς σε μια καθαρώς πεζογραφική λειτουργία. Τα ταξιδιωτικά συνιστούν μια πεζογραφική και εθνική κιβωτό. Με τη φοβερή παρατηρητικότητά του, το πάθος του για την λεπτομέρεια και την ακρίβεια της περιγραφής, τις ιστορικές, μυθολογικές και γεωγραφικές του γνώσεις, την τόλμη του να γράφει την αλήθεια, την απόλυτη ειλικρίνειά του, τις θαρραλέες και χωρίς ψιμύθεια κρίσεις του, την εκδήλως ποιητική του γλώσσα, την υπόγεια αγάπη του για τους κάθε λογής κατατρεγμένους, την αποστροφή του για τους δυνάστες, τις συνεχείς και καιρίες αναφορές του στο δημοτικό τραγούδι, το ρίγος των ορέων που τον συνεπαίρνει, τον θαυμασμό του για τους αρματολούς που θυσιάστηκαν, την συμπάθειά του για όσους κατέστησαν παράνομοι, φυγόμενοι ή και λήσταρχοι ακόμη– ο Καρκαβίτσας μάς προσφέρει με *Τα Ταξιδιωτικά* του ένα συναρπαστικό ανθρώπινο τοπίο, μια μοναδική ανθρωπογεωγραφία και μια χαρακτηριστική χαρτογράφηση του τόπου μας, η οποία διατηρεί στο ακέραιο την τραγική της επικαιρότητα.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ: ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Η Χ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

e-mail: nefeli-p@otenet.gr

ροσανατολισμένους σε άμεση και δραστική εποικοινωνία με το νό.

λείνοντας την αναδρομή στη μεταφραστική περιπέτεια γύρω στον “Θούριο”, ας θυμηθούμε πως αρχίσαμε και τελειώνουμε σημαντικότερα ονόματα της λογοτεχνικής Ρωσίας του 19ου αι - έναν Γκνιέντις και έναν Μιχάιλοφ, φιλέλληνες μεταφράς που ασχολήθηκαν με την αρχαία και τη νέα Ελλάδα και γοητήθηκαν από την μορφή του Ρήγα.

ΜΕΙΩΣΕΙΣ

Μια παρόμοια αναπροσαρμογή η “Μασσαλιώτις” θα γνωρίσει χργότερα και στη Ρωσία: στην αρχή, για πολύ σύντομο διάστημα, θα κυκλοφορήσει ελεύθερα, αλλά σε λίγο θα απαγορευτεί και θα εεράσει στην παρανομία. Θα την τραγουδούν γαλλικά στις κρυφές νυκεντρώσεις τους οι συνωμότες “δεκεμβριστές” και, μετά την αποτυχημένη τους εξέγερση, θα την πάρουν μαζί τους στην Σιβηρία.

ο 1863 η ελεύθερη απόδοσή της από τον Ν. Ογκαριόφ που θα υπερειληφθεί στην παράνομη συλλογή του “Ελεύθερα ρωσικά τραγούδια”, θα είναι η απαρχή για μια σειρά από “ρωσικές Μασσαλιώτιδες” με πλέον γνωστή την “Εργατική Μασσαλιώτιδα” του Π. Λαβρόφ.

ξίζει να μνημονεύσουμε πως εκδότης του περιοδικού ήταν ο Λιχαήλ Κατσενόφσκι (1775-1842), γένος Κατσώνη, από το 1810 αθηγητής και από το 1837 πρύτανης του Πανεπιστημίου της Ιόσχας. Και στις μελέτες, και στην αρθρογραφία του το ελληνικό έμα κατείχε ξεχωριστή θέση. Ιδιαίτερη εκτίμηση έτρεφε για τον ορατή, τις εργασίες και την αξία του οποίου είχε προβάλλει πανειλημμένα από τις στήλες του περιοδικού.

. Traïkoff. Rigas Velestinlis en Russie. Byzantinisch-Neugriechische Iahrbücher (XVI, 1939-1940), 157-168. Στο εισαγωγικό του σημείωμα εταξύ άλλων αναφέρεται πως οι ρωσικές μεταφράσεις της “Ελληνικής Μασσαλιώτιδας” προηγήθηκαν της γερμανικής (1825), της γαλλικής (18270) και της ιταλικής (1842).

έστωρ Καμαριανός. Οι ανώνυμοι μεταφρασταί των ποιημάτων του ήγα Βελεστινλή στη ρωσική. *Νέα Εστία*, 1940, τ. ΚΓ”, σ. 503-505.

α την απήχηση που είχε η μετάφραση της *Ιλιάδας* και το ρόλο της α λογοτεχνικά δρώμενα της Ρωσίας εκείνης της εποχής, καθώς και α όλο το πρωτότυπο και μεταφραστικό έργο του Γκνιέντις που μπεριλαμβάνει επίσης και έναν τόμο με τα δημοτικά ελληνικά τραγούδια βλ. : Μήτσος Αλεξανδρόπουλος. *Η Ρωσική Λογοτεχνία. Ιστορία σε τρεις τόμους. Από τον 11ο αιώνα μέχρι την επανάσταση του 1917*. Τ.2, “Κέδρος”, 1978, σ. 29-32.

ία *Εστία*, αρ. 1435, 15.4.1987, σ. 546-554. Μετάφραση Κ.Μ.Π. μετάφραση του Δ.Σ. έχει κι αυτή τις επιτυχίες της (όπως λ.χ. στο ώτο τετράστιχο), ωστόσο οι ανάγκες της ομοιοκαταληξίας τιμετωπίζονται κάποτε με παραλείψεις και κάποτε με ατυχή τραγεμίσματα (όπως λ.χ. στους δύο τελευταίους στίχους της ωδού. Για να βρεθεί το ομοιοκατάληκτο ταίρι στο ρωσικό τίστικο του “ποταμηδόν” του τρίτου στίχου, ο τέταρτος αταρέπεται σε σύνθημα που καταλήγει σε σαφώς αταίριαστη για τα μφραζόμενα λέξη: για τη πίστη, την ελευθερία και την γαλήνη). *α Εστία*, αρ. 1435, 15.4.1987, σ. 550. Ο σωστός τίτλος της έκδοσης αι “Οι ποιητές των δεκαετιών 1820-1830” (Λενινγκράντ, 1972) και “...1830 και 1840”.

σχετικά: Μήτσος Αλεξανδρόπουλος. *Η Ρωσική Λογοτεχνία*, τ. 2, σ. 179-189.

π., σ. 129,143-144,185.

στοιχεία της έκδοσης που παραθέτει ο Ν. Τράϊκοφ, είναι σωστά *ννεμεννικ*, τ. CVII, σ. 97-102), αλλά η χρονολογία που αναφέρει μεσα στο σημείωμά του, είναι λανθασμένη: δέκα χρόνια μετά τον νατο του Πούσκιν (1837), δηλαδή το 1847 και όχι το 1865, όπως αι στην πραγματικότητα. Φαίνεται, το λάθος του παρακίνησε τον Καμαριανό να υποθέσει πως κι αυτή η μετάφραση ανήκει στον νιέντις.

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Σ' ΑΡΕΣΕΙ ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΜΟΥ ΚΟΥΡΕΜΑ;

1989. Το Κούρεμα του Διονύση Σαββόπουλου τοποθετείται στα ράφια των δισκοπωλείων.

1999. Δέκα χρόνια αργότερα, ένα άλλο κούρεμα, αυτό του βορειοηπειρώτη μαθητή της Α' Λυκείου από τους αστυνομικούς του τμήματος της Ομόνοιας γίνεται είδηση στα δελτία των 8.00. «Κουρά εν χρω», αμφότερα. Το πρώτο, για να αρθρώσει και να ορθώσει λόγο πολιτικό (ίσως και τον μοναδικό εκείνη την εποχή στην ελληνική τραγουδοποιία). Το δεύτερο κούρεμα, πράξη πολιτική από μόνη της.

Ο Νιόνιος από «τη γαλάζια καλοκαιρινή του προκουμαία» ψαλιδίζει «πεσμένους κώλους». Καθαρίζει το τοπίο και από πάνω αναγνωρίζει και την τραγωδία: «Ήμασταν πάντοτε μιας ήττας που νικάει την εξουσία / και ξαφνικά μας παρεδόθη αληθινά -τι τραγωδία».

Οι αστυνομικοί της Ομόνοιας ψαλιδίζουν τα μαλλιά του βορειοηπειρώτη μαθητή. Μαζί και τον τσαμπουκά των 15του χρόνων. Για ποιο λόγο; Επειδή δεν τους άρεσε το επίθετο του πιτσιρικά. Για ποιο λόγο; Γιατί «το όραμα της "κονόμας"» ταυτίζεται απελπιστικά μ' αυτό της εξουσίας. Και επειδή «στα ρεζιλίκια μας τοκίζοντας κανείς ποτέ δε χάνει», οι ίδιες ειδήσεις θα ακουστούν ξανά και ξανά στα δελτία. Και γω θα περιμένω· όχι ειδήσεις, παρά τραγούδια, σαν αυτά, να βγουν ξανά -προφητικά και πάλι- στον αέρα. Όχι των ερτζιανών. Αυτών της Ομόνοιας.

ΓΙΩΤΑ ΚΟΤΣΕΤΑ

ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ ΓΙΑ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ του Μισσούρι - Σαιντ Λούις εγκαινιάζει ένα φιλόδοξο πρόγραμμα προπτυχιακών υποτροφιών στις Διεθνείς Σπουδές, με έμφαση στις Ξένες Γλώσσες και Φιλολογίες (Γαλλική, Γερμανική, Ισπανική, Νεοελληνική, Ιταλική, Λατινική, Κινεζική, Κορεατική, Ιαπωνική).

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει 10 υποτροφίες ετησίως και απευθύνεται σε μαθητές με άριστη επίδοση στο Λύκειο και άριστη γνώση της αγγλικής γλώσσας. Το ποσό της κάθε υποτροφίας ανέρχεται στα 5.500 δολάρια ετησίως, καλύπτει μεγάλο μέρος διδάκτρων και διαμονής κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους, ενώ μπορεί και να αυξηθεί. Ισχύει για 4 χρόνια, με δυνατότητα παράτασης ενός ακόμη έτους εάν ο υπότροφος επιλέξει επιπλέον 1 έτος σπουδών σε χώρα της αρεσκείας του. Φοιτητές που προέρχονται

από την Ελλάδα έχουν επίσης τη δυνατότητα πρόσθετης οικονομικής βοήθειας από την Έδρα Ελληνικών Σπουδών, ενώ αναλαμβάνουν και την υποχρέωση ερευνητικής εργασίας σε Νεοελληνικές Σπουδές. Ιδανική υποτροφία για άτομα που επιθυμούν να ακολουθήσουν μεταπτυχιακές σπουδές στις ΗΠΑ σε Φιλολογικές Σπουδές (συμπεριλαμβανομένης της Νεοελληνικής).

Για περισσότερες πληροφορίες οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στον κ. Παναγιώτη Μποσνάκη, στη διεύθυνση Dr. Panayiotis Bosnakis, 8001 Natural Bridge Road, Saint Louis, MO 63121-4499, U.S.A., τηλέφωνο: 001-314-516-6241, fax: 001-314-516-6757, e-mail: spbosna@umslvma.umsl.edu

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Δείτε:** Το υπερρεαλιστικό ταξίδι του χοροθεάτρου Ηρος Άγγελος, του καλλιτεχνικού σχήματος στο οποίο ηγείται ο Πέτρος Γάλλιος, στην αίθουσα Δημήτρη Μητρόπουλου, το προσεχές Σάββατο, την Κυριακή και τη Δευτέρα. Χορογραφίες εμπνευσμένες από τον Ανδρέα Εμπειρίκο και το έργο του. Μουσική έχει γράψει ο Μάρκος Μωυσίδης, σκηνικά και κοστούμια έχει κάνει ο Θοδωρής Βιδινιώτης ενώ χορεύει πλειάδα νέων ελπιδοφόρων χορευτών. Το καλύτερο φινάλε στη σειρά «Έλληνες Δημιουργοί».

• **Δείτε:** Την έκθεση ζωγραφικής του Σάββα Χριστοδουλίδη, ως το τέλος Φεβρουαρίου στην γκαλερί Άλφα Δέλτα (οδός Λυκαβηττού 39-41). Ο Χριστοδουλίδης μεταπλάθει τα χαρτόκουτα της βιομηχανικής συσκευασίας σε χάρτινα θέατρα. Στη σκηνή τους, οι τυπωμένες εικόνες των παχιών βρεφών του σακχαρούχου γάλακτος, των φρούτων στους χυμούς μεσανατολικής προελεύσεως ή της δυτικότερης γκέισερ - εικόνες που σχολιάζουν την αγνή παράδοση της διαφήμισης, όταν η διαφήμιση ήταν ακόμα μια αθώα τέχνη.

• **Δείτε:** Την τέχνη του ζωγράφου και χαρτοκτη Γ. Μήλιου, στην γκαλερί Αδάμ (Ν. Βασιλέως 5, Κολωνάκι), ως τις 8 Φεβρουαρίου. Σύμφωνα με τον καθηγητή Εμμ. Μαυροματη, ο καλλιτέχνης δεν είναι «τοπατηριώτης της μνήμης, αλλά ο εφευρέτης της». Οι εφευρέσεις του, φυσικά, στο τελάρο...

• **Διαβάστε:** Το βιβλίο του Χρήστου Τσοκαλάκη *Cult 2000: Προκλήσεις Νέας Εποχής* που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις futura. Με μύθο «Στον 21ο αιώνα είσαι ό,τι ρισκάρεις, όπως: άνθρωπος», ο συγγραφέας ασχολείται με μια σειρά θέματα που άπτονται της ελευθερίας του ατόμου σε μια εποχή που η τεχνολογία την αλλάζει με άλματα. Μερικοί από τους λους των δοκιμών του βιβλίου, ενδεικτικά: «Εμπόριο θεών», «Κυβερνοουάρ 2000», «Αποχαιρετισμός στους μπέτνικ», «Στο βάνι του Νάρκισσου», «Η μεταφυσική Coca Cola». Ορμητικό.

ΕΦΥΓΕ Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ «ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ»

ΣΧΟΛΗ ΣΤΑΥΡΑΚΟΥ είναι σαν το στρα-
Ολοι κάναμε τη θητεία μας σ' αυτή».
ράση μπορεί να ακούγεται σαν ανέκ-
ο μεταξύ των ελλήνων κινηματογρα-
ών, καθρεφτίζει όμως όλη την αλή-
Τα τελευταία 51 χρόνια, από το
ίσαμε σήμερα, η κινηματογραφική
αίδευση στην Ελλάδα είναι ταυτισμέ-
ε τη Σχολή που ο Λυκούργος Σταυ-
ος ίδρυσε μαζί με το σκηνοθέτη Γρη-
η Γρηγορίου και, στη συνέχεια, κρά-
μόνος του, χωρίς κρατικές επιχορη-
εις, λειουργώντας την ως ιδιωτικής
ης επιχείρηση: αναπτύσσοντάς την
ύνη πρόσοδο τα δίδακτρα των φοιτη-

ν περασμένη Τρίτη, ο Λυκούργος
ράκος πέθανε ξαφνικά, σε ηλικία
ών. Κηδεύτηκε την Τετάρτη στο Α'
ποταφείο – και η παρουσία πλήθους
οσώπων του κινηματογραφικού κό-
μαρτυρά το μέγεθος της προσφο-

Ο Λυκούργος Σταυράκος

ράς του στα εκπαιδευτικά πράγματα της
Ελλάδας. Άλλωστε, η συντριπτική πλειο-
ψηφία όλων όσοι ασχολούνται με τον κι-
νηματογράφο έχουν περάσει από «τη
Μεγάλη του Γένους Σχολή», όπως κατ'
ευφημισμόν την αποκαλούν στην αργκό
του σινεμά.

Στο μεταξύ, και ενώ ήδη από το 1981 η
Μελίνα Μερκούρη είχε εξαγγείλει την
ίδρυση κρατικής κινηματογραφικής σχο-
λής, της περιβόητης Κρατικής Ακαδη-
μίας Κινηματογράφου, η υλοποίησή της
παραμένει ακόμα στη σφαίρα του φαντα-
στικού. Οι εξαγγελίες είναι εύκολες. Γι'
αυτό, ίσως, είναι ανεκτίμητη η προσφορά
του Λυκούργου Σταυράκου. Επειδή,
πραγματιστής αλλά και πνευματικός άν-
θρωπος ταυτόχρονα, κινήθηκε μόνος
του.

Ο ελληνικός κινηματογράφος, η ελληνι-
κή κοινωνία έχει ήδη αναγνωρίσει την
ανεκτίμητη προσφορά του.

ΒΟΜΒΙΔΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

βραμόπουλος και Χριστόδουλος οι
δημοφιλείς Έλληνες! Μήπως ζούμε
άθος τόπο;

ίναι φανερό ότι ο **Σημίτης** στηρίζει
Αρσένη. Τον **Σημίτη** αλήθεια ποιος
στηρίζει;

ν δεν έχετε ακούσει τα «Διαμάντια
πεντάγραμμο» του **Ζακ Μεναχέμ**,
ε Κυριακή πρωί από τον «9,84», χά-

αι η **Βάνα Μπάρμπα** υποστηρίζει
αμόπουλο: το νέο κόμμα και ο πα-
ς κόμματος.

υτή η κυβέρνηση δεν έπεσε από τους
Κτζήδες για να τη ριξουν οι **μαθη-**

αραμονή Πρωτοχρονιάς, ο πρωθυ-
ργός και η σύζυγός του έτρωγαν τετ-
με τον κ. **Πέτρο Κωστόπουλο** στο
ατόριο του τελευταίου. Ο **Κ. Καρα-**
ής πάλι, πιο κοντά στο λαό, προτι-
το σουβλατζίδικο του **Μπαϊρακτάρη**
Μοναστηράκι.

ός και **Κολωνάκι** ή **ΠΑΣΟΚ** και
ονάκι;

• Την περασμένη Παρα-
σκευή, το Επιμελητήριο
Εικαστικών Τεχνών
Ελλάδος έκοβε την πίτα
του στον –άδειο– δεύτερο
όροφο της Εθνικής Πινα-

κοθήκης. Η διευθύντρια του ιδρύματος,
λαβούσα τον λόγο, είπε απτόητη το γνω-
στό: «Σας καλωσορίζουμε στο σπίτι
σας!».

• Και ο χαράκτης **Μιχάλης Παπαδάκης**,
Γ. Γραμματέας του Ε.Ε.Τ.Ε., συμπλήρω-
σε: «Τα ίδια μας είχε πει και πριν από
τέσσερα χρόνια. Εμείς όμως δεν θεω-
ρούμε την Πινακοθήκη σπίτι μας γιατί
δεν εκπροσωπούμαστε στο Δ.Σ. της».

• Είναι δυνατόν να υπάρχουν τραπεζί-
τες, δικαστές, έμποροι, δικηγόροι στο
Συμβούλιο της Πινακοθήκης και να μην
συμμετέχει ένας καλλιτέχνης;

• Κάτσε καλά, κάτσε καλά **Ευάγγελε!**

• Πάντως η κυρία **Λαμπράκη** πρέπει να
βρίσκεται σε πανικό. Ο **Χρ. Λαμπράκης**
δεν τη στηρίζει πλέον, ο **Βενιζέλος** της φέ-
ρεται ψυχρά, ο **Δεληβοριάς** την άδειασε
και ο σεβαστός **Ροζέ Μιλλιέξ** διαμαρτύ-
ρεται για την περιφρόνηση των πινάκων
που οι γάλλοι καλλιτέχνες προσέφεραν
στον ελληνικό λαό το 1949.

• Η Διεύθυνση της Πινακοθήκης κρατά
στα υπόγεια έργα του **Ματίς**, του **Πικά-**

σο, του **Μπρακ**, του **Ντυφύ** κ.ά.

• Σας καλωσορίζουμε στις αποθήκες
σας!

• Μήπως η ζωγράφος κυρία **Φιόνα**
Μουζακίτη, κόρη του κ. **Σημίτη**, πρέπει
κάτι να πει στον μπαμπά της;

• Άλλο **Cheap Art** κι άλλο **ξετσίπ αρτ!**

• Είδατε τι έγινε με το χρηματισμό των
«αθανάτων» της Ολυμπιακής Επιτροπής;

• Ο συλλέκτης **Πρόδρομος Εμφιετζόγλου**
ζήτησε από το Σύλλογο Παλαιοπωλών να
συστήσει επιτροπή πραγματογνωμόνων
για να εξετάσει τους 2 πίνακες που αγό-
ρασε πρόσφατα από τους **Christies** ως
«**Πανταζή**» και «**Λεμπέση**».

• Και κλάμα η κυρία!

• Άλλο **ΣΔΟΕ** κι άλλο **ΔΟΕ**.

• Απίστευτο! Από την γκαλερί της **Ελέ-
νης Κορωναίου** έβγαλαν έξω επισκέπτη,
ενώ η γκαλερί ήταν ανοιχτή, γιατί γινό-
ταν, λέει, τηλεοπτικό γύρισμα!

• Κι έπειτα παραπονιέται η κ. **Κορωναι-
ου** γιατί δεν επισκέπτονται την γκαλερί
της οι φιλότεχνοι.

• Καλημέρα κ. **Γιάννη Χαϊνή** και ευχα-
ριστούμε!

• **Φίλες** και **φίλοι** του **Μανωλάκη**, σας ευ-
χόμασε καλή χρονιά, καλές **Απόκριες**
και καλό **Πάσχα!**

Μανωλάκης ο Βομβιστής

Το Θέατρο του Ανθρώπου

Στο σύνολο του πανοράματος του νέου διεθνούς θεάτρου της δεκαετίας του '60 δεν υπάρχει ίσως ένα φαινόμενο τόσο μακριά από τη γραμμή των ζυμώσεων, για ένα διεπιστημονικό θέατρο, όσο το Θέατρο-Εργαστήριο του Γκροτόφσκι.

Απ' τη μια πλευρά πράγματι το Πλούσιο Θέατρο (happening) με τα «μεικτά μέσα», που βασίζεται στο τυχαίο, την αμεσότητα και την εύθραστη ισορροπία των όλο και πιο συγκεχυμένων ορίων ανάμεσα στη ζωή και την τέχνη, και από τη άλλη το Φτωχό Θέατρο του Γκροτόφσκι, ένα θέατρο που εγκαταλείπει σιγά σιγά κάθε άλλο εκφραστικό μέσο εκτός απ' τον ηθοποιό.

Εκπαίδευση ηθοποιών στο θέατρο-εργαστήριο του Γιέρζι Γκροτόφσκι.

Με μόνη, λοιπόν, τη βοήθεια του ηθοποιού και την αναγκαία και ουσιαστική συμμετοχή του θεατή, και μέσα από μια αυστηρή προμελέτη δεδομένων (μύθων και αρχετύπων), που αν και μοιάζουν να είναι ξένα προς την θεατρική τέχνη με την παραδοσιακή της μορφή, τοποθετούνται πέρα από την κοινοτοπία της καθημερινής ζωής και πλησιάζουν όλο και περισσότερο στην αρχαϊκή διάσταση του μύθου.

Στο περίφημο πλέον θεωρητικό του κείμενο για το θέατρο *Για ένα φτωχό θέατρο*, που αποτελεί ένα πραγματικό θεατρικό μανιφέστο, ο Γκροτόφσκι αφηγείται πώς έφτασε μέσα από την πρακτική εργασία με τους ηθοποιούς στην άρνηση κάθε μορφής Πλούσιου Θεάτρου, θεωρώντας το ως επιζήμιο και αντιδημιουργικό, την άρνηση του θεάτρου «σύνθεση ανόμοιων δημιουργικών περιοχών» που βασίζεται στην «καλλιτεχνική κλεπτομανία», και να προτείνει την αντίθετη οδό της «φτώχειας στο θέατρο».

Για τον Γκροτόφσκι, το πρωταρχικό στρατηγικό λάθος του Πλούσιου Θεάτρου βρίσκεται βασικά στην απαίτησή του (παράλογη κατά τον ίδιο) να συναγωνισθεί τον κινηματογράφο και την τηλεόραση με τα δικά τους μέσα. Έτσι γίνεται εμφανές ότι «ανεξάρτητα από το πώς επεκτείνεται το θέατρο και εκμεταλλεύεται τα μηχανικά του μέσα, θα παραμείνει –από τεχνολογική άποψη– κατώτερο από την τηλεόραση και τον κινηματογράφο» (Γ. Γκροτόφσκι, *Για ένα φτωχό θέατρο*, εκδ. Θεωρία, 1971, σελ. 34).

Αν το θέατρο θέλει να αναζητήσει και να διατηρήσει ή, ακριβέστερα, να ανακτήσει, σήμερα μια δική του αναγκαιότητα, χωρίς να συνθλιβεί και να καταστεί άχρηστο, στην άνιση αναμέτρησή του με τα τεχνολογικά μέσα, θα πρέπει να επιλέξει ένα έδαφος ευνοϊκό, δουλεύοντας με τις δικές του ιδιαιτερότητες, με αυτό δηλαδή που το καθιστά μοναδικό και αμίμητο με άλλες μορφές θεάματος: την άμεση

σχέση, ενώπιος ενωπίω, μεταξύ σκηνης και κοινού, μεταξύ ηθοποιού και θεατή.

Αυτή η δεύτερη αντίθετη πρόταση δεν μπορεί να μην οδηγήσει, ακολουθηθεί μέχρι το τέλος, στο Φτωχό Θέατρο, στην σταδιακή αποπομπή από το θεατρικό γεγονός όλων των στοιχείων (σκηνογραφία, κοστούμια, μακιγιάζ κ.λ.π.), που αν και παρόντα στην παράδοση αποδεικνύονται αναγκαία και συνεπώς άχρηστα (άρα και κατά μία έννοια επιζήμια) αν τα δει κανείς με την οπτική που περικλείεται στο ακόλουθο ερώτημα: *Τι είναι αυτό που κάνει το θέατρο μοναδικό και που μπορεί να του εξασφαλίσει ακόμα και σήμερα ένα χώρο σε σύγκριση με τις τεχνολογικές μορφές θεάματος*

Ο Γκροτόφσκι, με βάση αυτό το ερώτημα, προσπαθεί να φτάσει σε ένα συνολικό επαναπροσδιορισμό του θεατρικού γεγονότος που να είναι χρήσιμος, εφαρμόσιμος και συμβατός με το παρόν. Το αποτέλεσμα που ακολουθεί προκάλεσε ζητήρες πολεμικές για τον προκλητικό ριζοσπαστικό του τόνο:

«Ο αριθμός των ορισμών του θεάτρου είναι πρακτικά απεριόριστοι. Για να ξεφύγει κανείς από αυτό το φαύλο κύκλο πρέπει χωρίς άλλο να αφαιρέσει, και όχι να προσθέσει. Να ρωτηθεί δηλαδή τι είναι απαραίτητο στο θέατρο. Ας δούμε.

»Μπορεί το θέατρο να υπάρξει χωρίς κοστούμια και σκηνικά; Ναι, μπορεί.

»Μπορεί να υπάρξει χωρίς μουσική που να σχολιάζει την εξέλιξη της δράσης; Ναι.

»Μπορεί να υπάρξει χωρίς φυσικά εφέ; Φυσικά.

»Και χωρίς κείμενο; Ναι. Το κείμενο βιώνει η ιστορία του θεάτρου. Στην εξέλιξη της θεατρικής τέχνης το κείμενο ήταν ένα από τα τελευταία στοιχεία που προστέθηκαν.

»Μπορεί, όμως, να υπάρξει θέατρο χωρίς ηθοποιούς; Εγώ δεν ξέρω κανένα τέτοιο παράδειγμα. Μπορούσε κανείς να αναφέρει

πτώση του κουκλοθέατρου. Έκ ακόμα και δω, κάποιος ηθο-
ς βρίσκεται πάντα πίσω απ' τη
ή, κι ας είναι άλλου είδους.

πορεί να υπάρξει θέατρο χωρίς
ές; Ένας τουλάχιστον θεατής
αναγκαίος για να λειτουργή-
παράσταση. Έτσι μένουμε με
τα δύο στοιχεία, τον ηθοποιό
ον θεατή. Μπορούμε λοιπόν
ρίσουμε το θέατρο σαν "κάτι
λαβαίνει χώρα ανάμεσα στον
ή και στον ηθοποιού". Όλα τ'
είναι συμπληρώματα - ανα-
πιθανόν, αλλά συμπληρώμα-
λ.π., σελ.60).

για μια πιο ενδοσκοπική ματιά
είναι δύσκολο να διακρίνουμε
δραστηριότητα του Θεάτρου-
στηρίου, μια ουσιαστική συνέ-
τε σχέση με τους βαθύτερους
ούς: σκοποί που αφορούσαν
ι στον άνθρωπο και την πο-
του προς την αλήθεια μέσα
ια διαδικασία ολικής αυτοα-
ωψης, πέρα απ' τις μάσκες
οινωνικής και πολιτιστικής

ρι μια κάποια χρονική στιγμή
τόφοσκι (μέσα του '60) υπο-
ζει ότι το θέατρο και ο ηθο-
μπορούν να αποτελέσουν ερ-
α βασικά και αποφασιστικά
τορεία ολικής αυτογνωσίας.
να σημείο και έπειτα όμως η
ιτική και η αναπαράστασή
φαναρίζονται ως εμπόδια γι'
αι ελευθερώνεται από αυτά.
προτιμότερο να επιβιβασθεί
θείαν στο αενάως σύνθετο
ο μύθου και πραγματικότη-
υ είναι η αληθινή διάσταση
ής, παρά να χρονοτριβεί με
δος που είναι, για κείνον, η

πό είναι αλήθεια, αν δηλα-
α αλήθεια ότι για τον πολω-
νοθέτη το θέατρο υπήρξε
σο και μια στιγμή στο σύνο-
ευρύτερης πορείας προς τη
τότε μπορούμε να κατανοή-
μερικές θέσεις που προσέ-
την αρχή της δεκαετίας του
γεγονός ότι τον ενδιαφέρει
ιός ως άνθρωπος (ή ως μο-
ανθρώπου) και κυρίως η
ύπινη σχέση, του ανθρώπου
άλλο άνθρωπο (ηθοποιός-
χωρίς αμφιβολία είναι μια

περίπτωση προνομιακή, πάνω στην
οποία μπορεί να δουλέψει κανείς
σχεδόν σαν σε ένα επιστημονικό
εργαστήριο.

Αυτή η περίπλοκη στρατηγική
προϋποθέτει το να βρεθούμε σε μια
σχέση μη κομπορμισμού, αλλά
αντίθεσης προς τις εκάστοτε κυ-
ρίαρχες τάσεις στο χώρο της τέχνης
και του πολιτισμού. Πρόκειται για
αυτό που ο ίδιος ο Γκροτόφσκι
αποκαλούσε «να πηγαίνεις ενάντια
στο ρεύμα» κινούμενος από μια
ιδέα «πολλαπλής κουλτούρας». Και
αυτό επιβεβαίωνε το γεγονός ότι σε
μια περίοδο όπου η νεανική αμφι-
σβήτηση διαδηλώνονταν στους
δρόμους, το Θέατρο-Εργαστήριο
επέλεγε να εργάζεται με μια «εσω-
κλειστη κοινότητα» «έξω από την
κυρίαρχη τάση να γίνουν πράγματα
μεγαλειώδη». Όταν στην δεκαετία
του '70, αντίθετα, εκδηλώνεται η
επιστροφή στο ιδιωτικό, ο Γκρο-
τόφσκι θα αισθανθεί την ανάγκη να
ανοίξει τις πόρτες του Εργαστηρί-
ου και να δοκιμάσει εμπειρίες με
όλο και μεγαλύτερους αριθμούς
ατόμων. Η βασική φιλοσοφική στά-
ση του Γκροτόφσκι και της δραστη-
ριότητάς του, όχι μόνο της θεατρι-
κής, ήταν το να βρίσκεσαι εκτός
κλίματος, εκτός κυρίαρχων τάσε-
ων. Στάση η οποία εξόργιζε το πο-
λιτιστικό κατεστημένο, με την οργή
αυτού που βρίσκεται εγκατεστημέ-
νος στις βεβαιότητές του και είναι
άμαθος να αμφιβάλλει για τις εύκο-
λες αλήθειες του.

Σ' αυτό οφείλεται πιθανότατα η
σωρεία κατηγοριών εις βάρος του
Γκροτόφσκι, που θεωρήθηκε αντι-
δραστικός έως και σκοταδιστής,
επιμένοντας σε ένα μυστικιστικό
και αρχαϊζον θέατρο, απομακρύ-
νοντας τα ιστορικά και πολιτιστικά
δεδομένα και επιπλέον -φρίκη!-
τις διαφορές των κοινωνικών τάξε-
ων. Ήταν μάλλον αναπόφευκτο να
συμβεί αυτό. Σε χρόνια συγκεχυ-
μένου συλλογικού φανατισμού για
τον μαρξισμό και τον ιστορικό υλι-
σμό, μια θεατρική ομάδα που τολ-
μά να μιλάει για μύθους και αρχέ-
τυπα και να διαδηλώνει την επιθυ-
μία διερεύνησης της ανθρώπινης
αλήθειας μέσα από το μύθο, ανακι-
νώντας το πρόβλημα του ιερού και
της θρησκείας, στην φαινομενικά

Από την
παράσταση
*Ο Ταπεινός
Πρίγκιπας*,
1965.

προοδευτική σύγχρονη κοινωνία,
δεν μπορούσε παρά να εκληφθεί
ως κάτι το προκλητικό και πολέμιο.

Η ευρωπαϊκή διανόηση αντέδρα-
σε έτσι πυροβολώντας στον αέρα,
εκτοξεύοντας αντιρροήσεις προκα-
τάληψης. Στάθηκε όμως κυρίως σε
θεωρητικές υποθέσεις για την πρα-
κτική πλευρά της δουλειάς του χω-
ρίς να μπορεί καν να διακρίνει σύ-
τε τη δύναμη των τεχνικών αλλά
ούτε να κατανοήσει το βαθύ πλού-
το που βρίσκεται σε αυτή καθαυτή
την καλλιτεχνική μορφή.

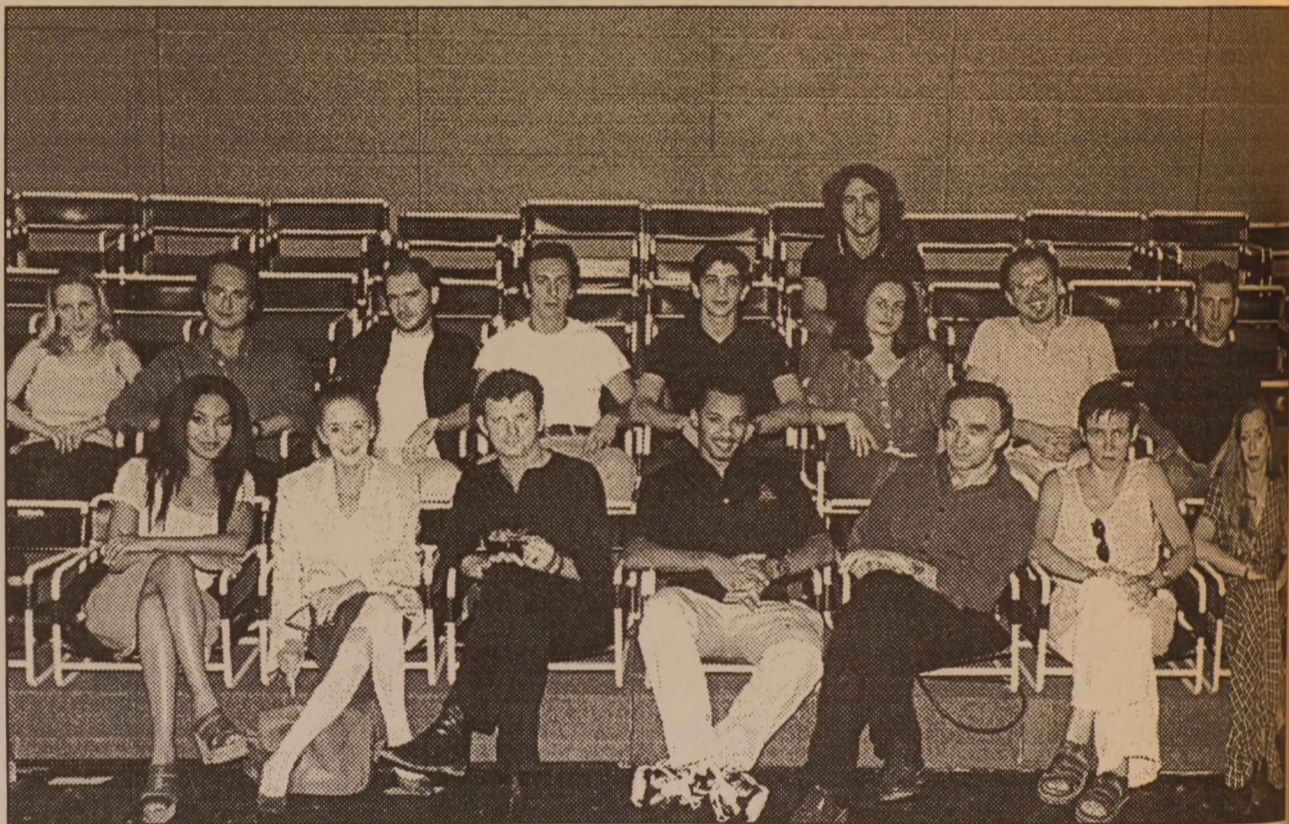
Άνθρωποι στο περιθώριο.
 Άνθρωποι στα όρια της ύπαρξής τους,
 βυθισμένοι στην ατέρμονη επανάληψη της καθημερινότητας
 που καταλήγει να γίνει ένα είδος εμμονής,
 από την οποία δεν μπορούν πλέον να ξεφύγουν.
 Άλλοι αποδέχονται την οριστική και αδιέξοδη κατάστασή τους
 κι άλλοι επιθυμούν να την ξεορκίσουν.
 Άλλοτε με πίκρα και άλλοτε με τραγικότητα.

Εμείς οι άλλοι

της Ειρήνης Στάθη

Το *Εμείς οι άλλοι* είναι μια συρραφή μονόπρακτων διαφορετικών συγγραφέων (Τάμπαταμπά του Κολτέζ, Τραγούδι για την ανθρώπινη αδικία του Χήννυ, Ένας κροάτης αγρότης του Χ. Μύλλερ, Ο ρώσος ταχυδρόμος του Μπογκάεφ και Ο ουρανόσ κατακόκκινος της Λ. Αναγνωστάκη), που σκιαγραφούν την ερημιά της περιθωριοποίησης των ανθρώπων, τον εκούσιο ή ακούσιο εγκλεισμό στον στενό χώρο της ιδιαιτερότητάς τους. Άνθρωποι που πάσχουν από έναν αμυντικό κυνισμό και δεν αντέχουν πια ούτε την ύστατη ελπίδα τρυφερότητας που θα μπορούσε, έστω, ο θεατής να αισθανθεί γι' αυτούς. Μια τρυφερότητα που ούτως ή άλλως εκφράζεται με πλάγιες αναφορές, αφού η απευθείας δήλωσή της εντείνει την αδυναμία τους. Έτσι το κοινό νήμα που ενώνει αυτά τα πέντε κείμενα είναι μια γλώσσα ή καλύτερα ένα λεξιλόγιο και εκφράσεις που δεν αναμένονται εκ πρώτης όψεως, λόγια που προκαλούν τελικά ένα μελαγχολικό μειδίαμα.

Το μεγαλύτερο στοίχημα στην παράσταση αυτή ήταν ακριβώς η ανεύρεση ενός άξονα ισορρόπησης των υφολογικών στοιχείων των πέντε κειμένων. Η συνέντευξη επιτεύχθηκε. Ο Βίκτωρ Αρδίττης χρησιμοποίησε τα πέντε κείμενα ως στιγμιότυπα, αναπτύσσοντας την περιορισμένη δράση με την χρήση ενός είδος χορού που τα διαπερνάει όλα. Έτσι, με το πέρασμα από το ένα κείμενο στο άλλο, τα δραματικά στοιχεία τής από καρδιάς εξομολόγησης εντείνουν την αίσθηση του εγκλεισμού, της αποξένωσης και των βασανιστικών αναμνήσεων και γίνονται μια σκληρή κατάθεση που

Όλος ο διάσος επί σκηνής.

διαμορφώνει σιγά σιγά την περιγραφή των πεπρωμένων.

Η παράσταση χαρακτηρίζεται από στατικότητα και εναλλάσσεται μόνο από τις αργές σχεδόν ανεπαίσθητες κινήσεις των ηρώων, κατά μήκος ενός υπερυψωμένου διαδρόμου που τέμνει στα δύο την αίθουσα του θεάτρου. Η φαινομενική δράση του πρώτου μονόπρακτου εξαντλείται γρήγορα για να δώσει τη θέση της στην κατάθεση και καταγγελία ταυτόχρονα των επόμενων κειμένων που έρχονται ως αναμνήσεις μιας πρόωρα τελειωμένης ζωής, ενάντια στον χρόνο που εξακολουθεί να κυλάει αμείλικτος, φέρνοντας τη φθορά και το θάνατο.

Μια από τις ενδιαφέρουσες στιγμές του

όλου εγχειρήματος είναι η η διανομή των ρόλων. Ο Αρδίττης, κρατώντας την παράδοση που θέλει το έργο του Κορτές να ανεβαίνει από έγχρωμους ηθοποιούς, κάνει τη ίδια επιλογή. Το ενδιαφέρον δεν έρχεται από την ερμηνεία καθαυτή, αλλά από τη δυνατότητα αξιοποίησης του στοιχείου της διαφορετικότητας. Ως εισαγωγή κρατάει καλά το ρόλο του και μας εισάγει στη συνέχεια, όπου οι χαρακτήρες αναδύονται με μεγαλύτερη ευκρίνεια. Ο Νίκος Γεωργιάκης μπαίνει εύκολα στη θέση του ενόχου απολογούμενου, της αποτυχίας και της σύγκρουσης της ελπίδας με τη φρίκη και το φόβο της πραγματικότητας. Ο Μάνος Σταλάκης ακολουθεί σε μια εξαιρετική αναμέτρησή του με το χρόνο και τη στατικότητα της ύπαρξής του, όπου διαπιστώνει την ανέφικτη πια ζωή του με μια νηφάλια ταραχή και πικρή αυτοεξέταση. Κλείνοντας, η Βέρα Ζαβιτσιάνου

μεταφέρει με ευαισθησία και συνοχή το πνεύμα της Λ. Αναγνωστάκη. Με μια κατάδυση στο χώρο της ψυχής και με μια επίφαση ρεαλισμού, μεταφέρει το μυστηριώδες και το υποβλητικό της ζωής μέσα στην καθημερινότητα. Μια καθημερινότητα με διαρκείς ανατροπές και χιούμορ λεπτό κατά καιρούς πικρόχολο.

Φαινομενικά θα λέγαμε ότι διακρίνεται «έπαρση» του καταπιεσμένου που προσπαθεί να δικαιολογήσει στον εαυτό του περίπου την όποια κατάστασή του. Κατά βάθος όμως αυτό είναι το δυνατό σημείο της παράστασης. Η απογύμνωση από τα χιλιάρικα δήθεν της θεατρικής μεταφοράς, κρατώντας όλα τα θεατρικά προσχήματα.

Η ύπαρξη ενός «απολογισμού» είναι μοιραία συνυφασμένη με την έννοια της αλλαγής: γυρίζει η σελίδα, αλλάζει η χρονιά και μαζί της συμπαρασύρει κάθε τι παλιό και φθαρμένο, έτσι ώστε να λάμψει το γεμάτο ελπίδες «καινούργιο» αλλά συνάμα άγνωστο.

Τι θα περίμενε, άραγε, κανείς να έχει συμβεί πέρσι, ώστε να βγει δαρρετά και να μιλήσει για «πρόοδο» ή «εξέλιξη», για «καινούργιο, φρέσκο αέρα» στην κωμικά μικρή μας αρχιτεκτονική σκηνή – και να έχει αυτός ο λόγος νόημα;

Απαισιόδοξη Εισαγωγή στο 1999, Έτος του Σατανά

του Δημήτρη Φιλιππίδη

■ ν κάθε χρονιά γεμίζει με όλα τα γνωστά συστατικά της ψευδαίσθησης –ότι δήθεν κάτι τρέχει, ότι κάπου πάμε, ότι υπάρχει κάποιος απώτερος στόχος– και τα αναπαίει στις ίδιες πάνω-κάτω δόσεις, για να αλλάξει στην ίδια γεύση, τότε γιατί να ήμαστε σε τέτοιο κόπο; Τότε ας μιλήσουμε δίκαια για «φωτεινά διαλείμματα» σε γκριζό ουρανό, αναλογικά τόσο περιρισμένα ώστε να αμφιβάλλει κανείς αν πραγματι υπήρξαν και δεν τα γέννησε η τσιτσία.

■ τία αυτού του πικρού σχολίου είναι η πίστωση, ώρες-ώρες ιδιαίτερα αισθητή, η ελληνική αρχιτεκτονική σκιαμαχεί, πείσμα τόσων προσπαθειών και αγώνων. Ο δονκιχωτισμός της δύσκολα θα μπορούσε να κρυφτεί πίσω από αφορισμούς ή αποσιωπήσεις. Χρόνια τώρα η μόνη γκριζία στο σινάφι ήταν ότι μας αγνοούσαν και τρέφουν πλήθος προκαταλήψεων στον κοινωνικό μας ρόλο. Ε, μήπως ήρθε ώρα να δούμε πόσο αληθεύουν αυτές οι κρίσεις;

■ μείνουμε στα **στατιστικά** στοιχεία: ο αριθμός των (επίσημα) εγγεγραμμένων τεκτόνων συνεχώς πληθαίνει σε μια κλίμακα με έντονη υπογεννητικότητα. Η πίεση τους αναλογία σήμερα είναι ένας στους 500 κατοίκους, άρα είναι εύκολο να βλέπει κανείς τι θα συμβεί όταν σε καθε δεκαετία θα αντιστοιχεί ένας αρχιτέκτονας σε 200-300 κατοίκους. Είναι επίσης

γνωστό (πάλι ανεπίσημη στατιστική) ότι η «φέτα» των αρχιτεκτόνων στη συνολική πίττα της παραγωγής οικοδομικού όγκου συνεχώς μειώνεται. Σε αυτό έχουν συμβάλει αποτελεσματικά η επιθετική πολιτική άλλων κλάδων μηχανικών που ασχολούνται με την οικοδομή (και ελέγχουν πλήρως το Τεχνικό Επιμελητήριο), η κάκιση επαγγελματική κατάρτιση των πολυάριθμων διπλωματούχων του '70 εξ Ιταλίας, η επικράτηση του συστήματος των «πακέτων» (μελετοκατασκευές) αντί για τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, η εφαρμογή πολιτικής προστασίας-συντήρησης σε διάφορα «ιστορικά κέντρα» και προστασίας του (φυσικού) περιβάλλοντος.

■ Για όσους απορούν για την τελευταία φράση, υπενθυμίζω ότι σήμερα κανείς δεν μπορεί να χτίσει πια στο κέντρο, για παράδειγμα, της Θεσσαλονίκης (αφού ξαφνικά «ανακαλύφθηκε» ότι κάθεται πάνω στην αρχαία-βυζαντινή πόλη) και ότι η πλάστιγγα έχει ίσως ήδη γείρει προς την επισκευή-επανάχρηση παλιών κτιρίων ως κύριου τομέα βιοπορισμού (αυτό που στα παπούτσια λέγεται μπαλωματική τέχνη). Πάνε επίσης (έστω θεωρητικά) εκείνες οι ωραίες μέρες που στήνονταν ξενοδοχεία ή βίλλες κατεχόντων πάνω σε μοναδικά τοπία.

■ Στην επαρχία κυριαρχούν οι «Ιταλοί», οι πολιτικοί μηχανικοί, οι διαφόρων ειδών εμπειρικοί: οι περίφημες (τοπικές) επιτροπές αρχιτεκτονικού ελέγχου δεν έχουν τρόπο να σταματήσουν τη λαίλαπα. Αλλά

και αν μπορούσαν, ποιος μας εξασφαλίζει ότι η αρχιτεκτονική παραγωγή θα βελτιωνόταν εντυπωσιακά;

■ Οι πιο πολλοί, η συντριπτική πλειοψηφία, ανήκουν στους «προσκυνημένους» που δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να προσαρμοστούν στην αγορά. Δεν υπονοείται εδώ κανενός είδους ηθική κρίση. Δεν θα μπορούσαν όλοι να πάνε στην Κόρινθο, ούτε να θυσιάσουν τη ζωή τους για την πίστη τους (εκτός αν εκπαιδεύονται για ομάδες αυτοκτονίας κάποιου ιερού σκοπού). Απομένει, τέλος, μια μικρή ομάδα –πόσοι να είναι αυτοί, ας πούμε γενναιόδωρα πεντακόσιοι το πολύ χίλιοι– που συνθέτουν τη λεγόμενη «μαχόμενη αρχιτεκτονική» που επιβιώνει κάτω από παράδοξες συνθήκες. Λίγοι, ελάχιστοι από αυτούς είναι «ονόματα», με μετοχές στο χρηματιστήριο. Περισσότεροι είναι εκείνοι που συντηρούνται οικονομικά με αξιοπρεπή απόδοση (η αρχιτεκτονική άλλωστε είναι βιοποριστικό επάγγελμα και όχι θεικό κάλεσμα). Για τους υπόλοιπους αφανείς ήρωες, που δεν το βάζουν κάτω, ισχύει ο ορισμός **αρχιτεκτονική ίσον τρέλα**. Δεν διαθέτουν κανένα συγκριτικό πλεονέκτημα προς τα έξω, μόνο οι ίδιοι (και το πολύ η στενή παρέα των ομοϊδεατών τους) είναι σε θέση να εκτιμήσουν την αξία της δουλειάς τους. Το πάθος τους είναι και η δικαίωσή τους, η κοινωνία δεν θα μπορούσε ποτέ να εκτιμήσει μια τέτοια συμπεριφορά, που ουσιαστικά αντιβαίνει ανατρεπτικά στην τάξη των πραγμάτων (κάτι σαν τον κουρέα του κ. Σημίτη). Αυτό το έχουν συνειδητοποιήσει, συνεχίζοντας τη ρομαντική παράδοση του προηγούμενου αιώνα.

■ Όμως όταν γενικεύουμε λέγοντας «αρχιτέκτονες» και «αρχιτεκτονική», σε ποιους από τους παραπάνω (και τις πιθανές υποκατηγορίες μεταξύ τους) αναφερόμαστε; Δεν θα έπρεπε πρώτα να ξεκαθαριστεί αυτό και μετά να αρχίσουν οι (τόσο πρόσφορες) Ιερεμιάδες, που πάντα θα υπάρχει η υποψία ότι κρύβουν την αυτοπροβολή του ολοφυρόμενου; Ύστερα, υπάρχει η συνήθης παρηγορητική άποψη ότι «οι καλοί θα επιπλεύσουν» (λες και είναι φελλοί) ό,τι και να συμβεί: πώς το ξέρουμε, πόσες περιπτώσεις έχουμε υπόψη; Μήπως έτσι πάλι καλλιεργούνται οι τόσο βολικές ψευδαισθήσεις που επιτρέπουν στο σύστημα να **αναπαράγεται επ' άπειρον**; (ποιους βολεύει, άραγε, να υπάρχουν ημι-απασχολούμενοι, χωρίς εξειδίκευση, ξετρελαμένοι και μαζοχιστές αρχιτέκτονες, που να «πιστεύουν» φανατικά στην αποστολή τους;).

Στον τόπο μας δεν λείπουν τα ταλέντα, οι ιδέες ή τα φιλόδοξα projects: η δύναμη που θα συνδέσει όλες αυτές τις γόνιμες αντιθέσεις ελλείπει: κι αυτό περιγράφει τα όρια του δράματος.

Το δράμα και η κατασκευή του

του Μάνου Στεφανίδη

Όσοι χρόνια
κολυμπάτε αμέριμνοι
μέσα στα μάτια μου
θα βάλω κάποτε τα κλάμματα
και θα σας πνίξω
Γιάννης Βαρβέρης
«Ατυχήματα»

σα στην καρδιά του ύστερου Μοντερνισμού κι ένας Warhol που ξέρει σχέδιο, επανέρχεται με **πανομοιότυπα** video-portraits καλιφορνέζων μεσοαστών. Εκεί, πιστεύω, ότι βρισκόταν η δύναμη του Τσόκλη και όχι στο εκβιασμένο δράμα του ονόματός του που αιμορραγεί. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε μάλλον την τόσο προσφιλή στον καλλιτέχνη εικονογράφηση του πάθους, ενώ το πάθος καθαυτό βρίσκεται στο πάθος για την πρωτοποριακή μορφή. Το σοκ, ως θεατρικό εύρημα, οφείλει πάντα να **έπεται** (πρόχειρα για τον Hockney, για τα videos γενικά και για τον Br. Nauman δεσ τα δύο εξαιρετικά άρθρα του Marc Fumaroli και του Σταύρου Τσιγκόγλου στα *Νέα της τέχνης* του Ιανουαρίου '99).

Κι ο **Εδουάρδος Σακαγιάν** είναι το αναμφισβήτητο ταλέντο που εκφράζει έναν πολύ προσωπικό κόσμο και που συγχρόνως έχει επηρεάσει ή και ακυρώσει πολλούς συνομήλικους αλλά και παλιότερους ομότεχνους του. Αυτό τον καιρό εκθέτει την ενότητα «πλήθος» στην γκαλερί «Ζουμπουλάκη», ενώ τον Φεβρουάριο θα ακολουθήσει η ενότητα «παιδί». Πρόκειται για έναν όγκο δουλειάς που συγκεντρώθηκε τα τελευταία πέντε-έξι χρόνια και που συνοψίζει τις δυνατότητες αλλά και τ' αδιέξοδα του ζωγράφου. Ο Σακαγιάν ζωγραφίζει σειρές ολόκληρες

ζωντανόνεκρων σε κατ' επίφασιν δημόσιους χώρους ή κοινωνικές συναναστροφές. Το στυλ του είναι επίτηδες ατημέλητο, συχνά βάνουσο, για να εστιασθεί το ενδιαφέρον του σε κάποια βλέμματα, χειρονομίες, λεπτομέρειες του χώρου. Ο ίδιος νοσηρ εμμένει σε μιαν ιστορία που μας έχει ξαναπεί -και μάλιστα πολύ πιο πειστικά- στη παλιότερη έκθεσή του στην ίδια αίθουσα και βέβαια στις εξαιρετικές παρουσιάσεις της «Ωρας» κατά την δεκαετία του '80. Το πλήθος, που μας κοιτά με αβυσσώδη βλέμματα, θέλει μεν να είναι φρικώδεις αλλά καταφέρνει απλώς να γίνει νοσηρ. Το ατύχημα με τον Σακαγιάν και τον γέλιο του έγκειται στο ότι αρνείται να υπαίξει στην εποχή του, αρνείται να κατανοήσει την τρομακτικότητα του **τώρα** και αρνείται σ' ένα ρετρό του δράματος. Η γοητεία της χειροποίητης εικόνας ως αυτοσκόπος τον παρασύρει τόσο ώστε ν' αγνοήσει πως αυτό που επιζητεί το έχει ήδη εκφράσει η χύδην εικονοποιία που καταναλώνουμε καθημερινά (τηλεόραση, σινεμά, φωτογραφία κ.λπ.).

Υπάρχει, λ.χ., μεγαλύτερη οπτική φρίκη από την κατασκευασμένη ευτυχία των γλαστών διαφημίσεων; Υπάρχει γελοιοποιημένο δράμα από τις ειδήσεις των οπτικών; Όχι, αληθινά όχι, δεν αποτελεί εγκατάλει-

Ετσι προλογίζει ο ποιητής Γ. Βαρβέρης το πρώτο από τα *Δώδεκα Ποιητικά Ατυχήματα* που παρουσιάζει αυτό τον καιρό ο **Κ. Τσόκλης** στην γκαλερί «Λόλα Νικολάου» της Θεσσαλονίκης με χορηγία του **Κώστα Μυλωνά**. Ο Τσόκλης, το 'χουμε ξαναπεί, είναι ένα αστραφτερό ταλέντο που όμως σπάνια αξιοποιεί τις αληθινές δυνατότητές του. Μοιάζει να του αρκεί ο υστερόχρονος θρήνος για μιαν ματαιωμένη διεθνή πορεία. Μα, ποιος είναι αυτός που ορίζει τι είναι διεθνές και τι επαρχιακό; Μήπως το πρόβλημα βρίσκεται αποκλειστικά στην επαρχιώτικη μας νοοτροπία; Κατά βάθος η μόνη διαφορά ανάμεσα στο να τοποθετήσεις ένα έργο σ' ένα σαλόνι της Κηφισιάς από ένα living room της Ν. Υόρκης, βρίσκεται καθαρά σε κοσμικό επίπεδο. Συχνά βιαζόμαστε εμείς οι ίδιοι να υποκαταστήσουμε την ιστορία. Το 1986 στην Biennale της Βενετίας ο Τσόκλης πραγματοποίησε ρήξη -και αυτό καταγράφηκε είτε το θέλουν οι managers των μεγάλων μουσείων είτε όχι- με τα ζωγραφικά video-πορτραίτα του τα οποία και αποτέλεσαν μια πρόταση avant-garde. Το 1990-91 ο πολύς David Hockney, ο γοητευτικός εκπρόσωπος του Ροκοκό μέ-

της ζωγραφικής ο πειραματισμός με όπλα η κάθε εποχή προσφέρει. Φοιτάς ότι ο Σακαγιάν –στον οποίο εξακολουθώ να πιστεύω– είναι δέσμιος της μορφολογικής θεωρητικής γνώσης που προέρχεται η ΑΣΚΤ της Αθήνας (θέλετε ένα δείγμα άρνησης της παιδείας από ΑΣΚΤ; Πέρσι είχε διοργανωθεί μια σειρά διαλέξεων στο auditorium της Σχολής με την ευθύνη των νεότερων καθηγητών). Πέρασαν από εκεί έλληνες και ξένοι κριτικοί και κριτικοί της τέχνης ταράσσοντας τα νερά και καταθέτοντας κριτικές. Φέτος μίλησε μόνο ο Ντένης Ζαρόπουλος –επειδή δεν κατάφερε να έλθει–, ο οποίος και ανακοίνωσε ότι η έκθεση, λόγω άνωθεν εντολής, δεν θα πραγματοποιηθεί φέτος. Και εις ανώτατο βαθμό συγκρίνω πάντως την προσωπική μου κριτική του Σακαγιάν και τους εμμανείς κριτικούς του με τους τυποποιημένους κριτικούς και τα πρόσωπα που εκθέτουν τον μήνα ο Χρόνης Μπότσογλου στην έκθεση». Το συμπέρασμα είναι αναμφισβήτητο.

Ο ίδιος ο Μπότσογλου σε πρόσφατη συνέντευξη του στην Μαρία Μαραγκού και Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία δήλωσε: «βρωμίζουμε τον κόσμο με τις ζωγραφίες μας». Αντιλαμβάνομαι όθεν πόσο δύσκολο είναι να έχει απελπισθεί εν γένει ο ζωγράφος για να κάνει μια τέτοια ζωγραφική. Προσωπικά πάντως πιστεύω και στη ζωγραφική και στους τρόπους που κάθε φορά αυτή μετέρχεται για να ανανεωθεί...

«Κριτικιστές»

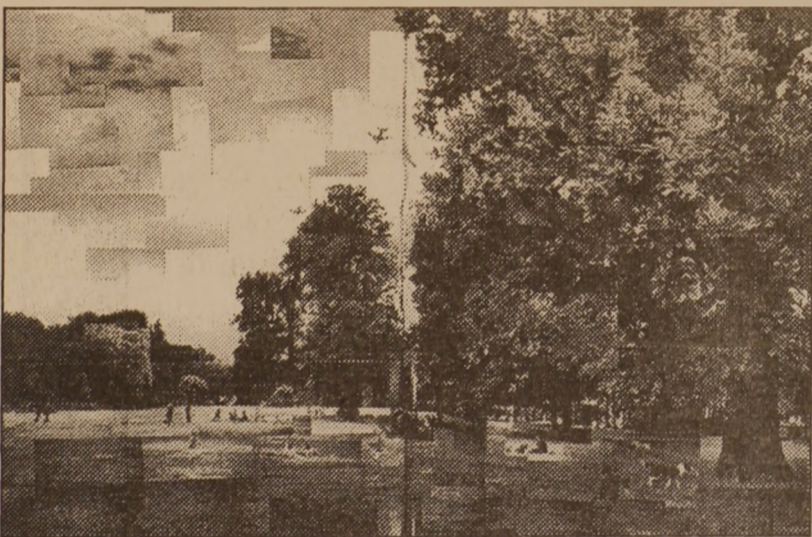
Ο ζωγράφος Νίκος Οικονομόπουλος με το Magnum με τους εργάτες και τα ορυχεία της Πτολεμαΐδας που εκθέτει στο Ζάππειο (χορηγία της ΔΕΗ), καταδεικνύει για ακόμη φορά πως, μέσα από μια διαδικασία τυπικά ρεπορταζιακή, μπορούν να υψωθούν αξίες μονιμότερες. Ο Ρολάντ Μπρέκετ λέει ότι η φωτογραφία είναι περισσότερο «μαγεία» παρά «τέχνη», έτσι καθώς η φωτογραφία καταθέτει τώρα τον παρελθόν και προκαλεί ετεροχρονισμένα σκηνικά. Κι ο Χόκνεϋ ισχυρίζεται πως είναι ένα χόμπυ για υποψιασμένους.

Ο Οικονομόπουλος ισχύουν και τα κριτικά προσήλωσή του στο κάδρο, η εμμονή με τους χαμηλούς ορίζοντες και στην έντονη μεταφυσική αποκάλυψη του χώρου με έμφαση στο απρόοπτο που κάνει το προσωπικό του ρεαλισμό ν' απογειώ-

νεται, η οξυδέρκεια τέλος των πορτραίτων του καθιστούν κάθε έρευνά του μοναδική και την προσωπική του οπτική πραγματικά διεθνούς επιπέδου. Αλήθεια, μπορούν οι ζωγράφοι μας να δουν τα εικαστικά γεγονότα που διαδραματίζονται μέσα στις συνθέσεις του; Αν ναι, τότε μπορούν και να συνειδητοποιήσουν την ειρωνική αποστολή του Χόκνεϋ, ότι δηλαδή στις μέρες μας κινδυνεύει να πεθάνει όχι η ζωγραφική αλλά η φωτογραφία. Υπό κάποιαν έννοια πάντως σταθερά θα κινδυνεύει ένα συγκεκριμένο είδος ζωγραφικής κι ένα συγκεκριμένο είδος φωτογραφίας. Αυτό, δηλαδή, της τυποποίησης και του ναρκισσευόμενου ακαδημαϊσμού.

Made in Berlin

Το Βερολίνο, η πρωτεύουσα μιας άλλοτε αυτοκρατορίας, στάθηκε σε όλη τη διάρκεια του σιδηρού τείχους μια πόλη-νησί. Σήμερα είναι ο τόπος που θέλει ν' απορροφήσει ένα ολόκληρο κράτος. Τότε αποτελούσε την πιο αμερικανική πόλη της Ευρώπης. Τώρα θέλει να είναι το πιο φερέγγυο πολιτικό σύμβολο της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Επίσης, σήμερα το Βερολίνο αμφισβητεί, αργά αλλά σταθερά, την πολιτιστική υπεροχή όχι μόνο του Παρισιού αλλά και της Ν. Υόρκης. Η έκθεση «Made in Berlin» που οργάνωσε η Birgit Hoffmeister υπό την διακριτική εποπτεία του πληθωρικού –όσο και αναξιοποίητου εν Ελλάδι– Χρήστου Ιωακειμίδα, κατα-

γράφει διεισδυτικά τις μεταλλαγές που υφίσταται αυτή η πόλη-χώρα. Εννέα νέοι βερολινέζοι καλλιτέχνες ορίζουν αυτή την πόλη-κέλυφος μέσα από latex μπαλόνια που άλλοτε σκάνε απεγνωσμένα (York der Knöfel, *Αφιέρωμα στη ζωγραφική*) κι άλλοτε χωράνε ολόκληρο το εργαστήριο του καλλιτέχνη σαν αρχέγονη μήτρα πληροφοριών και αυτοσυγκέντρωσης (Hans Hemmert, *Im Atelier*, 1997). Η έκθεση ακριβοδίκαια περιλαμβάνει και κατασκευές και έργα ζωγραφικής και εννοιολογικές εγκαταστάσεις (εξαιρέτες οι ασκήσεις της Gunda Förster επάνω στη διαπλοκή φωτός και χώρου), αλλά κυρίως επιμένει στις φωτογραφικές εφαρμογές. Το πιο εντυπωσιακό έργο είναι κατά την γνώμη μου το φωτο-κολλάζ του Αντζε Majewski που παρουσιάζει στις μνημειακές διαστάσεις των 162x244 εκ. τα ενστανανέ ενός πάρκου. Άνθρωποι, ζώα, δέντρα, αεροπλάνα συντίθενται σε μια ροή επιπέδων και σε μια ροή οπτικών περιστατικών που άλλοτε σχολιάζουν το *Blow-up* του Αντονιόνι, άλλοτε αναφέρονται στον Hamilton και άλλοτε επαναπροτείνουν το *Πρόγευμα στη Χλόη* του Μανέ. Η έκθεση είναι ιδανικά αναπτυγμένη στο «Σπίτι της Κύπρου» το οποίο, εδώ που τα

λέμε, επί χρόνια λειτουργεί ως η άτυπη Kunsthalle της πόλης εφόσον έχει κατά καιρούς φιλοξενήσει τις πιο φιλόδοξες ομαδικές εκθέσεις ημεδαπών ή αλλοδαπών επιμελητών. Λίγο είναι αυτό;

ΥΓ. Και η έκθεση που οργάνωσε το Ε.Ε.Τ.Ε. με 15 έλληνες και με 15 τούρκους καλλιτέχνες στο «Εκθεσιακό Κέντρο Μελίνα Μερκούρη» ήταν πολύ αξιόλογη

ως πρόθεση αν και άνιση ως αποτέλεσμα εικαστικής πρότασης. Αυτή ήταν, άραγε, η σύγχρονη ελληνική τέχνη που αντιπαρατέθηκε στους πολύ ενδιαφέροντες Τούρκους; Μήπως η συνδικαλιστική δημοκρατία είναι εις βάρος της αληθινής δημιουργίας; Μήπως η δραστήρια και άκρως επιτυχημένη πρόεδρος του Ε.Ε.Τ.Ε. Εύα Μελά πρέπει να κινηθεί και αλλιώς; Κάποτε η Αριστερά εξέφραζε και την αισθητική και την διάνοηση. Σήμερα φοβάμαι ότι απλώς συνδικαλιζείται κατασκευάζοντας κι όχι ζώντας δράματα.

Μήπως εκτός από τον φασισμό της δύναμης ανεχόμαστε και έναν ιδιότυπο φασισμό της αδυναμίας;

Ο Ηλίας Μαρμαράς είναι μια ασυνήθιστη περίπτωση καλλιτέχνη, ο οποίος συνειδητά είχε επιλέξει για χρόνια να απέχει από τα εκθεσιακά πράγματα. Μετά την ομαδική έκθεση *Μοιάζει με άνθρωπο*, πριν από ένα χρόνο ακριβώς, επιστρέφει με μια ατομική έκθεση με τίτλο *Vernissage* στην γκαλερί Unlimited.

Βερνίκια και Εγκαίνια

του Θανάση Μουτσόπουλου

Η λέξη *Vernissage*, που αποδίδεται σήμερα στα εγκαίνια των εκθέσεων ζωγραφικής, κάποτε είχε κυριολεκτικό χαρακτήρα. Στις παρισινές αίθουσες τέχνης του 19ου αιώνα υπήρχε η συνήθεια την ημέρα των εγκαινίων, ο καλλιτέχνης να τοποθετεί επίστρωση βερνικιού στα έργα του παρουσία κριτικών και θεατών. Αν σήμερα το νόημα έχει χαθεί στα σημερινά εικαστικά που σε μεγάλο βαθμό έχουν απεμπολήσει το κάδρο, το τελάρο, το πινέλο, τη ζωγραφική και βέβαια, το βερνίκι. Ο **Ηλίας Μαρμαράς** επαναφέρει την κυριολεξία του νοήματος, χρησιμοποιώντας το καλλιτεχνικό μέσο της υπερβολής. Κάθε τελάρο του Μαρμαρά (που είναι επίμονα ατελάρωτο και μικρό σε μέγεθος επιστρώνεται με χοντρό στρώμα βερνικιού, το οποίο λόγω του πάχους επεμβαίνει τονικά στη σύνθεση, θολώνοντας συχνά την εικόνα, μερικές φορές κρύβοντας την παράσταση πίσω από έναν όγκο που θυμίζει σελοφάν περιτύλιγμα. Αυτά τα στρώματα είναι τόσο μεγάλα ώστε συχνά περνούν χρόνια μέχρι αυτά να σκληρύνουν και να στεγνώσουν εντελώς. Ο Μαρμαράς εκτελεί ένα από τα πιο εύστοχα σχόλια πάνω στην ίδια τη διαδικασία της ζωγραφικής που έχουμε δει τα τελευταία χρόνια. Η ίδια η ζωγραφική του μοιάζει να αδιαφορεί για πολλές από τις παραδοσιακές αξίες τις οποίες έχουμε συνδέσει μαζί της. Όπως το χρώμα, ασπύμε. Για τον Μαρμαρά το χρώμα προβάλλεται με μικρές νύξεις και μόνον.

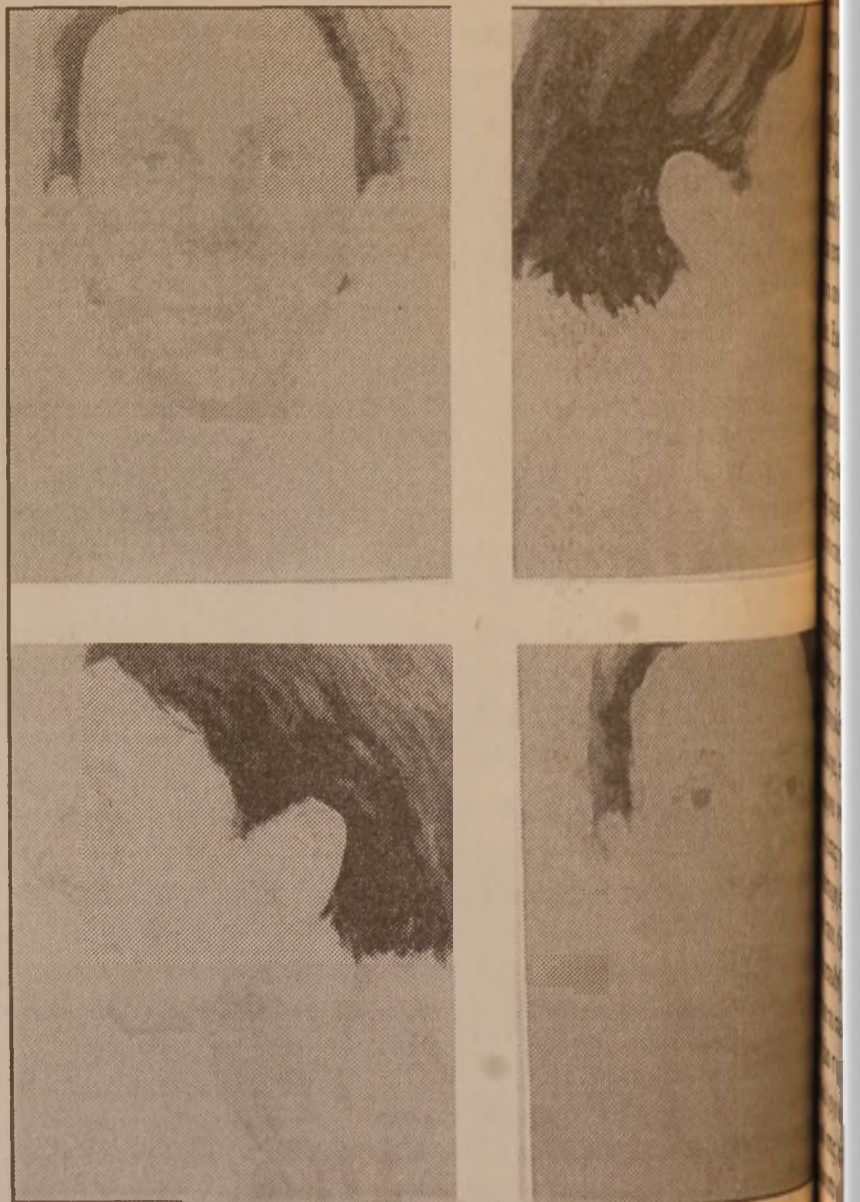
Και η θεματολογία; Ο καλλιτέχνης επίμονα ζωγραφίζει τον εαυτό του και μόνον αυτόν. Δεν πρόκειται για εκδήλωση φιλαρέσκειας ή ναρκισσισμού, μια που η αυτοκρι-

τική που κάνει ο Μαρμαράς στην ίδια του τη μορφή συχνά είναι εξαιρετικά σκληρή. Άλλοτε (αυτο)απεικονίζεται με μια ανατριχιαστική ακρίβεια και ομοιότητα, άλλοτε χρησιμοποιεί μεθόδους καρικατούρας και παραμορφώνει τα στοιχεία του προσώπου του, το παρουσιάζει πιο αποστεωμένο, προσθέτει ρυτίδες, απεγνωσμένη έκφραση, κάνοντας το ίδιο το πορτραίτο μνημείο της ματαιότητας της διαδικασίας. Άλλοτε η παραμόρφωση είναι τόσο μεγάλη ώστε το πρόσωπο δύσκολα αναγνωρίζεται, μοιάζει με τέρας, με εξωγήινη οντότητα, με ζωομορφη φιγούρα. Ο Μαρμαράς ερευνά τα όρια του τι μπορεί να μοιάζει με αυτοπροσωπογραφία, του τι μπορεί να μοιάζει με άνθρωπο. Πόση ομοιότητα μπορεί να έχει η απεικόνιση του ανθρώπου, το πορτραίτο με άλλα πράγματα, αντικείμενα, ζώα, τοπία; Ο ίδιος ο καλλιτέχνης γράφει:

«Υποθέτω πως για να καταλάβω ένα έργο θα πρέπει να δω τι σημαίνει κατανόω με διαφορετική έννοια (κι όχι μορφή) απ' αυτή που δίνει μια εξήγηση που αποτυγχάνει. Έτσι η κατανόηση ενός έργου είναι μέρος της εξήγησης του τι είναι να καταλαβαίνεις τα έργα. Η κατανόη-

ση συνίσταται στο να βλέπεις τις διασυνδέσεις. Η άμεση χρήση του έργου ως νόημα είναι η κατανόηση της σημασίας των διασυνδέσεων. Έπειτα η καλλιτεχνική αποτίμηση δεν είναι (μάλλον) το να στέκεσαι μπροστά σε ένα έργο και να λες "είναι ωραίο" ή όχι. Η αποτίμηση μπορεί να είναι μεγάλη ποικιλία τρόπων, από εποχή σε εποχή και από πολιτισμό σε πολιτισμό. Με κάθε πρόθεση να δεις πίσω από το βερνίκι δημιουργείται περισσότερο, όμως αυτό το ανταποδίδει με τη σειρά του λιγότερο μποντας όλο και πιο πολύ. (Αίτημα: Διαφανέστερο Φως;) Επιδεκτικό σε σημεία που δεν σημαίνουν παρά την κίνηση που τα σβήνει, ανακλά αυτό που μόλις ήταν, δείχνοντας αυτό που καταστρέφεται. Άλλωστε το Ουσιώδες λάμπει.»

Μετά την έκθεση *Vernissage* του Ηλίας Μαρμαρά, η Unlimited δείχνει μια ομαδική των καλλιτεχνών **Jean-Luc Blanc, Michel Blazy, Douglas Kolk, Henriette Lehtonen, Kay Rosen, David Shaw, G. Tzaig, Stewart Ziff** και των Ελλήνων **Βασιλική Μπαλατσού, Μάγια Μπόντζου, Ιωάννα Καραϊνδρου, Μαρίας Παπαδημητρίου, Θόδωρου Ραυτόπουλου, Δημήτρη Νουτσόπουλου** και βέβαια του Ηλία Μαρμαρά.

Όλες, Ηλίας Μαρμαράς, *Vernissage*

Ετούτη η στήλη είχε την πρόθεση να αναφερθεί στην περίπτωση της ταινίας της Όλγας Μαλέα από την πρώτη ημέρα της προβολής της. Εντούτοις, άφησε να κυλίσει ολόκληρος ο εισπρακτικός μήνας για να μην τυχόν και της καταλογισθεί ότι –στο μέτρο της, βέβαια– συμβάλλει στην παρεμπόδιση της... ταμειακής αναζωογόνησης του ελληνικού κινηματογράφου.

Η ταμειακή φιλοδοξία του τίποτα

του Δημήτρη Χαρίτου

ώρα, λοιπόν, που (και) με τη 2η ταινία της κατόρθωσε άνετα να σπάσει το «φράγμα» των 100.000 εισιτηρίων –κι έχει ο Θεός– αφήνοντας, μακράν, πίσω της πραγματικές (και ελληνικές, μπορούμε, έστω και κατόπιν, να επιχειρήσουμε τη διατύπωση κά- απόψεων για το «φαινόμενο Μαλέα» αξιοπερίεργο δεν εντοπίζεται στο τι «είναι» η ταινία, αλλά στο πού βρίσκεται ο πολυάριθμος και πρόθυμος κοινός για «αγοράσει». Είμαστε, δηλ., μπροστά εκδοχή του «τέτοιος “αρχιερέας” μας ει;» Και πιο πέρα ακόμα: Είναι ευτε- εδομένων των εξαιρέσεων – το τα- κίνητρο ή το ταμείο «ανθίζει» μόνο τελή προϊόντα; Δεν προτρέχουμε για ενμά είναι ικανή να κάνει η κ. Μα- μείς σ' αυτό που μας παρουσιάζει ρόμαστε. Η ουσία του πράγματος μας ει πέρα από την ταινία.

λοπόν, αδελφές, αστικής (τρομάρας σελεύσεως, ξημεροβραδιάζονται με τους, μονίμως, στο «μουτζό» τους. Η προτείνεται ως επιτυχημένο χρημα- κικό στέλεχος, η άλλη ως αλά ε γυμνάστρια και η τρίτη ατίθασο εί- ολίγον απ' όλα: πανκ-ρείβ εμφάνιση, α, περφόμερ κ.λπ. Η πρώτη δεν κα- ει να «στρώσει» άνδρα διότι, θηλυ- ις γαρ, προκαλεί δέος και δισταγμό. ρη έχει πολύχρονο δεσμό με παντρε- υ, όμως, δεν την ικανοποιεί σεξουα- ιδή είναι κλειτοριδική και δεν τολμά ο πει. Η τρίτη, τέλος, είναι αμετάπει- της παρτούζας. Ένα τέλειο πολε- γωκεντρικό) σύστημα πανσεξουαλι- ς πιο επιδερμικές (και, υποτίθεται, ικά ελευθεριάζουσες) εκδοχές. και ερωτισμός βράζουν στο ίδιο

τσουκάλι της κινηματογραφικής φουφούς: Οι γυναίκες τα θέλουν και τα δυο (και τον έρωτα και το σεξ) αλλά οι άνδρες δεν ξέ- ρουν πώς να τα προσφέρουν. Σιγά τ' αυγά...

Οριζοντίως και καθέτως διατρέχεται η ται- νία στον ίδιο χαβά. Και, βέβαια, επειδή απαιτείται και το σχετικό ηθικοπλαστικό κερασάκι στην κορυφή ετούτης της life-style τούρτας που λέγεται τέλος καλό, όλα καλά, οι τρεις αδελφές (μετά των οικογενειών τους) καταλήγουν στο δρόμο του Θεού. Και αντί για το γνωστό: «Κορίτσια, έρχεται ο Μπάρκουλης!», εδώ έχουμε το ευφρόσυνο: «Κορίτσια, έρχεται ο γάμος!».

Ατυχής σύμπτωση –όχι για τα εισιτήρια– για την ταινία της κ. Μαλέα, την ίδια περίο- δο παιζόταν και η αμερικανική, δεύτερη ται- νία, του Νηλ Λα Μπιουτ *Γείτονες και ερα- στές*. Χοντρικά, το ίδιο θέμα. Τρεις γείτονες και φίλοι εκεί, τρεις αδελφές εδώ. Άνδρες εκεί, γυναίκες εδώ. Ίδια η προβληματική. Όλοι τους, και δω και κει, γύρω στα τριά- ντα. Και στους *Γείτονες* ίδιο ταξικό υλικό –επιχειρηματικά στελέχη, θεατράνθρωποι, γκαλερίστες, αλλά σεξουαλικά –όπως και στην ταινία της κ. Μαλέα– είτε στερημένοι είτε υποσιτιζόμενοι είτε ακόρεστοι. Άνδρες και γυναίκες δείχνουν να ζουν διανοούμε- νοι μέσω είτε της... κάτω κεφαλής είτε της «σχισμής» του κάτω πυλώνα. Όμως... όμως σαρκαστικό χιούμορ και ανελέητη ειλικρί- νεια εκεί, χοντροκομμένη και ισόποσα αφε- λής (από πρόθεση, άραγε;) παρωδία εδώ.

Δείτε, λοιπόν, στην αμερικανική ταινία τι σημαίνει σενάριο με σάρκα και οστά, τι ση- μαίνει τριδιάστατο πλάσιμο αληθινών, χα- ρακτήρων, τι σημαίνουν έξυπνοι (και όχι έξυπνακίστικοι) διάλογοι, αποδεικτικοί και γερά οικοδομημένοι. Τι σημαίνει δραμα- τουργικά αναπαράσταση ενός κόσμου, μιας

Η χρηματίστρια, η γυμνάστρια και η «ατίθαση». Λ. Ματσάγγου, Νατ. Δραγούμη και Νατ. Στυλιανού. Οι τρεις ηρωίδες της ταινίας της Όλγας Μαλέα.

εκδοχής της κοινωνικής πραγματικότητας, απέναντι στην οποία ο θεατής καλείται, ταυ- τόχρονα, να ψυχαγωγηθεί αλλά και να πάρει μια θέση είτε θετική είτε απόρριψης (χωρίς, παραταύτα, να αρνείται και την ύπαρξη αυ- τής της πραγματικότητας. Η ταινία της κ. Μαλέα πασκίζει να μας πείσει ότι είναι αλ- μοδοβαρικής προελεύσεως. Στον κινηματο- γράφο, όμως, του Αλμοδοβάρ το κιτς είναι μια εκδοχή pop art (κάτι π.χ. που το είχε πε- τύχει ο Αλέξης Μπίτσικας στο *Χάραμα* με θαυμαστό τρόπο). Στη *Διακριτική γοητεία* ούτε μία σκηνή δεν έβγαζε ερωτισμό, σε αντίθεση με το αλμοδοβαρικό σινεμά όπου η ερωτική νεύρωση αγγίζει τα μη περαιτέρω όριά της. Η ταινία τελειώνει σ' ένα χαζοχα- ρούμενο ροζ-τρομπόν του τίποτα. Γιατί και ο σαρκασμός των ηθών (αν έτσι ήταν στις προ- θέσεις της ταινίας) χρειάζεται το ήθος του.

Στην προκειμένη περίπτωση, παρακολου- θούμε σκιάδεις χαρακτήρες, που συνδιαλέ- γονται κοινότοπα, με κοινότοπο χιούμορ, ομ- φαλοσκοπούν σεξουαλικά, είδη άχρηστα που δεν εκπροσωπούν παρά μια πραγματι- κότητα-καρικατούρα (νοσταλγήσαμε τις *Γυ- ναίκες δηλητήριο* του Ν. Ζερβού). Αλλά αυτή τη ριζική αντιστροφή –χωρίς την κουραστική χυδαιότητα– μόνο η ιδιοφυΐα ενός Γούντυ Άλλεν μπορεί να την υποστασιοποιήσει. Δυ- στυχώς –αυτό δεν αφορά την κ. Μαλέα– σερ- νόμαστε πίσω από τις αφυδατωμένες απαι- τήσεις ενός κοινού διανοητικά νωθρού, εθι- σμένου στα φαστφουντάδικα προϊόντα – διαρκώς πιο «αλμυρά», ολοένα πιο «ξινά» δήθεν. Μικροαστικά κρυφοπορνόφιλο, χα- χανίζον και αυτοτιμωρούμενο. Διανοητική γηπεδοποίηση και έχει ο Θεός. «Από πού εί- σαι μηλαράκι –έλεγε η γιαγιά μου– από κεί- νο το δεντράκι». Όλα τα χέρια δείχνουν ελ- ληνικά τηλεοπτικά κανάλια...

Ένα ισπανο-ελληνικό Συμπόσιο

του Βίκτωρα Ιβάνοβιτς

Πέντε μέρες μετά την λήξη του βαλκανο-ισπανικού Συνεδρίου των Αθηνών με θέμα «Η Ισπανία και ο ισπανικός πολιτισμός στην Νοτιοανατολική Ευρώπη», άρχισε στην Malaga της Ισπανίας το Συμπόσιο με θέμα: «Καβάφης: μοντερνισμός και λογοτεχνικός κανόνας. Ποιητική, μετάφραση, πρόσληψη» (10-12 Δεκεμβρίου 1998). Την εκδήλωση διοργάνωσε το Τμήμα Μεταφράσεως και Διερμηνείας του Πανεπιστημίου της Malaga, υπό την αιγίδα διαφόρων τοπικών φορέων, αλλά και του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιστημονικής Ερεύνης και του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Ισπανίας, του υπουργείου Πολιτισμού και του υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας, της Ελληνικής και της Κυπριακής Πρεσβείας στην Μαδρίτη. Από ελληνικής και κυπριακής πλευράς συμμετείχαν 8 σύνεδροι (από τα πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Ιονίων Νήσων, Κύπρου και Πατρών) από ισπανικής, 18 (κυρίως από Μαδρίτη και Malaga), ενώ στην επιστημονική συνάντηση προσέδωσε διεθνή χαρακτήρα η παρουσία συνέδρων από ΗΠΑ, Ιταλία, Μεγάλη Βρετανία και Χιλή.

Δεν είναι η κατάλληλη στιγμή τώρα, ούτε ο κατάλληλος χώρος εδώ, για την ανάλυση της θεματολογίας του Συμποσίου ή την αποτίμηση των αποτελεσμάτων του. Θα ήθελα ωστόσο να τονίσω με κάθε έμφαση το υψηλό ποιοτικό επίπεδο και το ευρύ φάσμα που κάλυψαν οι ανακοινώσεις (θέματα θεωρητικά, ιστορικο-λογοτεχνικά, συγκριτολογικά, μεταφρασεολογικά και Πολιτισμικών Σπουδών [Cultural Studies], μεταξύ άλλων, εστιασμένα βεβαίως όλα στο καβαφικό έργο). Ειδική μνεία αξίζει η άριστη οργανωτική υποδομή της εκδηλώσεως, για την εξασφάλιση της οποίας τον όλο φόρτο και όγκο εργασίας ανέλαβαν 5 μόλις άτομα (M^a. Paz Torres Palomo, Vicente Fernandez Gonzalez, Ιωάννα Νικολαΐδου, Maria T. López Villaba και Leandro Garcia Ramirez). Με την ανιδιοτελή βοήθεια των σπουδαστών του «υποτομέα νέων ελληνικών» [subarea de griego moderno], αλλά και με την συνεργασία της πανεπιστημιακής κοινότητας, τοπικών πολιτιστικών και διοικητικών φορέων κ.λπ., η μικρή αυτή ομάδα επέτυχε λοιπόν να καταστήσει τα «Συμπόσια για την Ελλάδα», μια παράδοση η οποία, εφ' όσον συνεχισθεί και περαιτέρω (το περί ου ο λόγος είναι ήδη το δεύτερο), έχει πολλές πιθανότητες να αναδείξει την Malaga ως ένα από τα ισχυρότερα κέντρα νεοελληνικών σπουδών σε όλη την Ισπανία.

Μια συγκινητική, από κάθε απόψη, πτυχή του Συμποσίου, την οποίαν επιθυμώ επίσης να σχολιάσω, είναι το γεγονός ότι, καθ' όλη την διάρκειά του, η καρδιά της ανδαλουσιανικής πόλεως χτυπούσε στον παλμό της καβαφικής ποιήσεως.

Εντυπωσιακή υπήρξε, λ.χ., η κάλυψη της εκδηλώσεως από τον τοπικό Τύπο, αλλά και από εφημερίδες της Αυτόνομης Περιφέρειας της Ανδαλουσίας, ή ακόμη και από κεντρικές (*El Pais*). Αλλά ο απόηχος στα ΜΜΕ ήταν μία μόνο πλευρά (η ελαχίστη, θα έλεγα) της θερμής υποδοχής που επεφύλαξε στο Συμπόσιο η κοινωνία της Malaga.

Φέρ' ειπείν, για δύο ολόκληρες εβδομάδες (1-13 Δεκεμβρίου) σε δέκα επιφανή σημεία του κέντρου της πόλεως, ο Δήμος τοποθέτησε *marquesinas*: μεγάλες πλασιωμένες αφίσες, από κείνες που βλέπουμε και καθ' ημάς στις στάσεις των λεωφορείων, να διαφημίζουν λογής-λογής εσώρουχα στην Malaga, οι εν λόγω αφίσες –συνήθως *Calle Cavafis* [Οδός Καβάφη] του καλλιτέχνη Rogelio López Cuenca–, «διεφήμιζαν» ποιήματα του Αλεξανδρινού, σε ευρηματικές συνθέσεις κειμένου και εικόνας. Στον χώρο του θεάματος πάλι, ο φοιτητικός θίασος *Esencia de trementina* παρουσίασε μια πολύ επιτυχημένη διασκευή ποιημάτων του Καβάφης, σε θεατρικό «κονσέρβό» υπό τον τίτλο *Θυμήσου, σώμα...*

Πολύ αισθητές έγιναν επίσης η συμμετοχή και οι παράλληλες δραστηριότητες που ανέπτυξαν επί τη ευκαιρία εκπρόσωποι της ντόπιας διανόησης, είτε επρόκειτο για πανεπιστημιακούς (και όχι μόνο νεοελληνιστές) είτε για λογοτέχνες –ποιητές, μεταφραστές κ.λπ.–, που μας έδωσαν έτσι μια γεύση για τον δυναμισμό της καβαφικής προσλήψεως στην Ισπανία, σήμερα. Θα αρκεσθώ σε δύο μόνο παραδείγματα. Το φιλολογικό περιοδικό *Estigma*, που εκδίδουν στην Malaga οι Enrique Carratala Lloris και Juan Jacinto Muñoz Rengel, ετοίμασε για το Συμπόσιο ένα αφιέρωμα με μεταφράσεις και κριτικές μελέτες, ισπανικές, ελληνικές και άλλες, για τον Αλεξανδρινό. Τέλος, με πρωτοβουλία του εκδότη Miguel Gómez, κυκλοφόρησαν σε πολυτελέστατη φωτοστατική ανατύπωση [facsimil] τα *Veinticinco roemas* [Εικοσιπέντε ποιήματα], σε απόδοση των Elena Vidal και José Angel Valente: η πρώτη επιλογή κειμένων του Καβάφης στα καστιλλιάνικα, που είχε βγει στη Malaga το 1964, από τον εκδοτικό οίκο Caffarena & León. Το βιβλίο παρουσίασε στο Ίδρυμα Picasso (που εδρεύει στο παλαιό σπίτι του ζωγράφου) ο συγγραφέας Rafael León, παράγων πρωτότυπης εκδόσεως, ο οποίος αποκάλυψε άκρως ενδιαφέρον στοιχεία για την εμπλοκή του μεγάλου ισπανού ποιητή Vicente Aleixandre (μετέπειτα βραβευθέντος με το Nobel Λογοτεχνίας) στην πραγμάτωση του ιστορικού εκείνου εκδοτικού σχεδίου.

ΜΙΑ ΑΙΣΙΟΔΟΞΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΟΙ «ΚΙΝΔΥΝΟΛΟΓΙΚΟΙ» ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Υπήρχε κάποτε στην Malaga ένα «στέκι», το *Café de Chinitas*, όπου, σύμφωνα με την ανδαλουσιανική παράδοση, οι διανοούμενοι έκαναν παρέα με ταυρομάχους και λαϊκούς καλλιτέχνες flamenco. Ο Λόρκα το απαθανάτισε σε ένα παιχνιδιάρικο ποίημάκι του, που μελοποίησε ο ίδιος, και που τραγουδιέται και σήμερα: «*En el Café de Chinitas/ dijo Paquiro a su hermano:/ «Soy mas valiente que tu/ mas torero y mas gitano»* [Στο Café de Chinitas είπα Paquiro στον αδελφό του: «Είμαι πιο θαρραλέος από σένα, ταυρομάχος και πιο Τσιγγάνος»]. Υπό το κράτος του καβαφικού οίστρου που επικρατούσε εκείνες τις μέρες στην πόλη, πρότεινε finale να τροποποιηθεί ως εξής: «*Soy mas valiente que tu/ y mas mas cavafiano»* [«Είμαι πιο θαρραλέος από σένα και πολύ πιο καβαφικός»]. Δεν θα με ξάφνιαζε οι malagueños να κάνουν ευνοϊκή δεκτή την λαογραφική παρέμβασή μου...

Πέραν των χαριεντισμών, «έξω» φαίνεται πως «πάμε και...

Ο δρ. Βίκτωρ Ιβάνοβιτς είναι αντιπρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Ισπανιστών

λάχιστον σε ό,τι αφορά τον Καβάφη, τουλάχιστον στην Ισπανία ως για πόσο ακόμη; Βεβαίως, οι καβαφικές «μετοχές» ανεβαίνουν σταθερά «στην τράπεζα του μέλλοντος». Αλλά θα ήταν αφερέως ανόητο να πιστέψει κανείς ότι η κυκλοφορία των πνευματικών αξιών (ιδιαίτερα όταν πρόκειται για αξίες μιας μικρής χώρας είναι η Ελλάδα, και όταν ο χώρος υποδοχής είναι η καθ' οδόν στην παγκοσμιοποίηση ισπανόφωνη οικουμένη) μπορεί να συτάται αποκλειστικά και μόνο προς την αξιολογική παράμετρο. Άδοση του ιδίου πολιτισμού στο εξωτερικό αποτελεί σήμερα κείμενο καλά μελετημένων και προσεκτικά επιλεγμένων ιτηγικών, όπου καθοριστικό ρόλο παίζει ο παράγων αμοιβαίοι. Ήδη, από ισπανούς φίλους (και δη νεοελληνιστές), έχω επαμμένως ακούσει το δικαιολογημένο παράπονο: «Εμείς προωε την κλασική παιδεία σε όλα τα επίπεδα. Σε αρκετά πανεπιιά μας υπάρχουν τμήματα, τομείς ή κέντρα νεοελληνικών δών. Τα νέα ελληνικά διδάσκονται στο δίκτυο των Κρατικώνών Ξένων Γλωσσών, και επίκειται η εισαγωγή της στην μέσηίδευση. Εσείς γιατί δεν κάνετε τίποτα για τα ισπανικά;»

ι όντως, στο κεφάλαιο της αμοιβαιότητας, «μέσα» δεν πάμελου καλά. Για παράδειγμα, στην Φιλοσοφική Σχολή του πρώ-βανεπιστημίου της χώρας, οι τύχες των ισπανικών φαίνεται ναονονται στα χέρια ατόμου ή ατόμων που, για ευνοήτους λόγους,κάθε συμφέρον να συγκρατήσουν την ανάπτυξη του γνωστι-υτού αντικειμένου σε επίπεδα όσο το δυνατόν πιο υποτονικά. ιοτέλεσμα είναι η ισπανική γλώσσα και η ισπανόφωνη φιλο-να μη διδάσκονται για την ώρα σε καμία βαθμίδα της δημό-ταιδείας μας. Για την ακρίβεια, κάτι πάει να γίνει τελευταία:ξιέπαινη αρχή διαφαίνεται στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, αλλά καιλαίσιο του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματοςφρασης και Μεταφρασεολογίας του Πανεπιστημίου Αθη-

νών, ενώ για το έτος 2000 έχει προγραμματισθεί η έναρξη προπτυ-χιακού κύκλου ισπανικών σπουδών στο Ελληνικό Ανοικτό Πανε-πιστήμιο. Ωστόσο, το ξεκίνημα αυτό και ισχνό φαντάζει και υπερ-βολικά αργό, εν σχέσει με τον όγκο και την δυναμική των νέων ελ-ληνικών στην Ισπανία.

Και σαν να μην αρκούσε αυτό, η Ελλάδα βρίσκεται επίσης σε θέ-ση ουραγού εν συγκρίσει με ό,τι υπάρχει στον χώρο των ισπανικών σπουδών στην ευρύτερη περιοχή μας. Όσοι εργασθήκαμε για την διοργάνωση του ισπανο-βαλκανικού Συνεδρίου στην Αθήνα, είχα-με να αντιμετωπίσουμε το ακανθώδες πρόβλημα της εξασφάλισης μιας αξιοπρεπούς συγκριτικά εκπροσωπήσεως της χώρας μας. Διότι με την ίδια ευκαιρία είχαμε την δυνατότητα να διαπιστώσου-με πόσο υψηλή είναι η στάθμη στην οποία βρίσκονται εν προκειμέ-νω η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Σερβία, ή ακόμη-ακόμη και τα Σκόπια και η Αλβανία! (Το τονίζω ευελπιστώντας τα προσφιλή μας συμπλέγματα ανωτερότητας να λειτουργήσουν για μία φορά ως ερέθισμα για το φιλότιμό μας).

Τι θα εμπόδιζε λοιπόν την Ισπανία, απογοητευμένη από το μη ισορροπημένο «ισοζύγιο» των πνευματικών ανταλλαγών της με την Ελλάδα, να αναπροσανατολίσει την πολιτισμική πολιτική της στα Βαλκάνια, στην κατεύθυνση, λ.χ., του Βουκουρεστίου; Πολλώ δε μάλλον όταν, λόγω λατινικών καταβολών, ο ρουμανικός πολιτισμός συγγενεύει με τον ισπανικό, και όταν, παρά τις όποιες πολιτικές και οικονομικές αντιξοότητες, οι ισπανικές σπουδές δεν έπαψαν να αναπτύσσονται εκεί από την δεκαετία του '30, έχοντας φθάσει σή-μερα σε αξιοζήλευτα για την περιοχή (και όχι μόνον) επίπεδα.

Δεδομένου ότι τα πνευματικά αγαθά είναι από τα λίγα ανταγω-νιστικά «προϊόντα» μας, δεν νομίζω ότι έχουμε το δικαίωμα και την πολυτέλεια να τους κλείσουμε μια τόσο πρόσφορη «αγορά» όπως είναι μέχρι στιγμής η ισπανική.

... και ένα ισπανό-βαλκανικό συνέδριο

μεταξύ 2-5 Δεκεμβρίου 1998 έγινε στηνα το Συνέδριο «Η Ισπανία και ο ισπανι-πολιτισμός στην Νοτιοανατολική Ευρώ-που διοργάνωσαν η Εταιρεία Ελλήνωνιστών, η Πρεσβεία της Ισπανίας στηνα και το Ισπανικό Μορφωτικό Ινστιτούτο antes», υπό την αιγίδα του υπουργείουερικών της Ισπανίας, του υπουργείουισμού της Ελλάδας και του Ινστιτούτου antes». Με πρόσφατη την μνήμη παρό-διμερούς εκδηλώσεως (προ διετίας, άντειο Πανεπιστήμιο), και χωρίς καμίαωνιστική διάθεση, η συνάντηση του Δε-ίου απέβλεπε στη διεύρυνση του γεω-κού πλαισίου: έλαβαν μέρος τριάνταροι, από δέκα χώρες (Αλβανία, Βοσνία,αρία, Γιουγκοσλαβία, Ισπανία, Κροα-ώνη Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία τηςονίας, Ρουμανία και Τουρκία). Φιλοδο-επίσης να προσφέρει ένα πλαίσιο στορι ισπανοί βαλκανολόγοι να έρθουν σεμε ισπανιστές των Βαλκανίων, αλλάσπανιστές της περιοχής μεταξύ τους.εδροι ανέπτυξαν θέματα σχετικά μερική κληρονομιά και την σημερινή κα-

τάσταση της ισπανικής παρουσίας στην ΝΑ Ευρώπη, από το τέλος του 15ου αιώνα, δηλα-δή: (α) τις πολιτικές και πολιτιστικές σχέσεις της Ισπανίας με την περιοχή (β) την πρόσλη-ψη και την επίδραση της ισπανικής λογοτε-χνίας στα Βαλκάνια (γ) την μελέτη των ισπανι-κών γραμμάτων και (δ) τον ρόλο των Σεφαρ-διτών ως φορέων του ισπανικού πολιτισμού.

Κλείνοντας τις εργασίες του Συνεδρίου, ο πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Ισπανιστών, πρέσβης Κωνσταντίνος Βάσσης, έκανε τον απολογισμό και διετύπωσε τις προτάσεις της ελληνικής πλευράς για την περιφερειακή συ-νεργασία στον χώρο των ισπανικών σπουδών. Μεταφέρουμε απόσπασμα της ομιλίας του:

«Στον πολιτικο-διπλωματικό τομέα εξητά-σθησαν οι φυσιογνωμίες των Ρήγα και Miranda και των Βενιζέλου και Cambó, ο ισπανικός φιλελληνισμός, οι επιπτώσεις του ισπανικού εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα, οι σχέσεις της Ισπανίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και Τουρκία, παρομοίως δε η εικόν της Τουρκίας στο έργο συγχρόνου Ισπανού συγγραφέως, εν τέλει η προβολή της Ισπανίας στην περιοχή. Στον πολιτιστικο-

λογοτεχνικό τομέα, έγινε λόγος περί της προσλήψεως της ισπανικής φιλολογίας στην Αλβανία, την Βουλγαρία, την Ελλάδα, την Ρουμανία και άλλες χώρες αλλά και των Βαλ-κανίων στην Ισπανία, και την επίδραση της ελληνικής γλώσσας στους νεωτέρους Ισπα-νούς συγγραφείς.

Στον τομέα των ισπανικών σπουδών, εξετέ-θη η θέσις της ισπανικής στο Πανεπιστήμιο των Σκοπίων και επαρουσιάσθη μια συγκριτι-κή γλωσσολογική μελέτη περί της ελληνικής και της ισπανικής γλώσσας. Εν τέλει, ηρευνή-θησαν ο σεφαρδιτισμός και η πολιτιστική διάστασίς του. Έγινε μια εκτίμησης της ταυ-τότητας και της θέσεως των Σεφαρδιτών στην Βοσνία, την Βουλγαρία, την Ελλάδα και την Τουρκία, ανελύθη η εβραϊκή εκδοχή της ισπανικής γλώσσας. Η Εταιρεία Ελλήνων Ισπανιστών προτείνει την δημιουργία ενός περιφερειακού οργάνου συνεργασίας μετα-ξύ ισπανιστών, βασιζομένου επί συλλογικής, όχι ατομικής συμμετοχής. Συγκεκριμένως, προβάλλεται η ιδέα της ιδρύσεως μιας Ομο-σπονδίας Εταιρειών Ισπανιστών της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης».

Μία από τις απολαύσεις της συναυλιακής εκτέλεσης ενός μουσικού έργου είναι η αμεσότητα του συναισθήματος που γεννάται μεταξύ ακροατών και μουσικών. Η κυκλοφορία ενός δίσκου ζωντανά ηχογραφημένου είναι ιδιαίτερη υπόθεση και η αξιολόγησή του αυστηρή καθώς ενδιαφέρει η «αποτύπωση» της μοναδικής, έστω στιγμιαίας, μαγικής αίσθησης που οι συνδαιτυμόνες άμεσα αντιλαμβάνονται – εξ ου και η σπανιότητα τέτοιων σπουδαίων δίσκων. Στο σημερινό σημείωμα παρατίθενται τέσσερις τέτοιες περιπτώσεις, που φιλοδοξούν να κερδίσουν επάξια θέση στη σχετική λίστα ζωντανών ηχογραφήσεων.

Ζωντανά μέσα κι έξω!

του Βασίλη Ρούβαλη

BOB DYLAN

The bootleg series vol. 4 - live 1966

Ίσως το πιο διάσημο ημι-παράνομο και ζωντανά ηχογραφημένο βινύλιο στην ιστορία του ροκ. Ήταν η βραδιά εκείνη

στο Albert Music Hall, στις 17 Μαΐου 1966, όπου ο περιώνυμος Bob Dylan προσέφερε μοναδικές στιγμές αισθαντικότητας στο (τυχερό) κοινό που παραβρέθηκε εκεί μαζί του.

Συνοδευόμενος από τους περίφημους The Band, έπαιξε απ' τη μια ακουστικές φολκ μπαλάντες κι απ' την άλλη χαρακτηριστικές «ηλεκτρικές» ροκ ελεγείες του. Είκοσι πέντε χρόνια μετά, η επίσημη κυκλοφορία αυτού του bootleg αποκτά ξεχωριστή βαρύτητα για τους λάτρεις αυτής της αναντίρρητα σπουδαίας καλλιτεχνικής περσόνας, αγγίζοντας τα όρια του μνημειώδους.

Τι να πρωτοπεί κανείς για τις αισθαντικές εκτελέσεις γνωστών κομματιών όπως τα «Mr. Tambourine man», «It's all over now, baby blue», «She belongs to me», αλλά και πιο «δυνατές» στιγμές όπως τα «Like a rolling stone», «Ballad of a thin man» κι άλλα πολλά εξίσου σπουδαία. Η έκδοση περιλαμβάνει δύο δίσκους ακτίνας και ένα περιποιημένο βιβλιαράκι 56 σελίδων με σχετικές πληροφορίες και φωτογραφικό υλικό.

PERL JAM

Live

Ένα από τα κορυφαία συγκροτήματα του Σιάτλ στη δεκαετία που οσονούπω τελειώνει, οι Pearl Jam συγκαταλέγονται

μεταξύ των εκφραστών του σκληρού αμερικανικού ήχου με δική τους ηχητική ταυτότητα και επιτυχία σε παγκόσμια κλίμακα. Ύστερα από έξι δίσκους και διάφορες περιοδείες ανά τον κόσμο, αποφάσισαν να προσφέρουν στους ακροατές τους λίγη έστω από την ηλεκτρισμένη διάθεση που περιέρρεε στα κατάμεστα στάδια όπου εμφανίστηκαν κατά την περσινή τους περιοδεία ανά τις ΗΠΑ. Στο δίσκο παρατίθενται δεκάξι κομμάτια, κυρίως από τα εξαιρετικά άλμπουμ *Ten* και *Yield*. Αν μη τι άλλο ο Eddie Vedder και η παρέα του αποδεικνύουν ότι η εμπειρία μιας συναυλίας μπορεί να ξεφύγει από τα προσδοκώμενα μιας τυπικής ζωντανής εμφάνισης μπροστά σε κοινό.

SPIRITUALIZED

Live at the Royal Albert Hall

Το ελληνικό κοινό είχε την ευτυχία να τους απολαύσει δύο φορές σε σύντομο χρονικό διάστημα, την περίοδο όπου η μπάντα του Jason Pierce βρίσκεται στο απόγειο της και

οι συναυλίες τους είναι περιζήτητες παντού.

Ο ήχος του Spiritualized διακρίνεται από την ξεχωριστή παραμορφωτική επεξεργασία της ηλεκτρικής κλίμακας (παραπέ-

μποντας στο ψυχεδελικό ντελίριο του Spacemen 3) που στην εκδοχή των ζωντανών εκτελέσεων αποκτά διαφορετική χροιά, οξύνοντας τουλάχιστον το ενδιαφέρον για τα αρίφνητα όρια του ήχου.

Το CD αναμενόταν από καιρό, συνηγορώντας στη συνεχώς αυξανόμενη φήμη του παγκοσμίως.

Κι ενώ οι Spiritualized αναρωπιούνται «η μουσική είναι το χάπι της ψυχής...» κι οι υπογράφων ανέμενε εκείνο το βράδυ στο Φρεαττύδα του Rockwave Festival, έσπευσε απέλπιδα, την εκτέλεση του... τραγουδιού «Revolution», εγένετο το ανέβασμα επί σκηνής της μοναδικής ιερείας...

PORTISHEAD

Roseland NYC live

...Beth Gibbons, της φωνής που χαρακτηρίστηκε το 1994 ως οπαγές της μουσικής του rock στα μέτρα της δεκαετίας αυτής.

Οι Portishead αποτελούν

φάλαιο μοναδικό κι αυτάρκες στη διαγνώσιμη πορεία του ηλεκτρονικού ήχου που παραπέμπει σε σκοτεινά κινηματογραφικά μοτίβα, ψιθυριστά και βαρύθυμα. Εάν οι συναυλίες τους μαγεύουν το διεθνές κοινό, το πείραμα της συνύπαρξης σκληρών, beat sections, τζαζ-σόουλ φωνών και απ' την άλλη 30μελούς ορχήστρας εγχόρδων επέφεραν ένα ανεπανάλητο συνδυασμό της φιλοσοφημένης ηλεκτρονικής φόρμας τους με ποικίλα κλασικά υφής.

Εκείνη η εξαιρετική συνάντηση στο Roseland Ballroom της Νέας Υόρκης καταγράφηκε και κυκλοφόρησε μόλις πριν από μερικές εβδομάδες (συνοδευόμενο το CD με περιορισμένα αντίτυπα, και από CD-R με ενδιαφέρον οπτικό υλικό). Portishead κάνουν ένα ακόμη εμπρός...

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Το παραμύθι του ανθρώπινου πολιτισμού

I. Gombrich,
Χρονικό της τέχνης,
έκδοση (από την 16η
έκδοση): Λίνα Κάσδαγλη,
Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής
Εκπαίδευσης, Αθήνα 1998

Το 1994 το MIET εξέδωσε για
τη φορά την περίφημη *The
History of Art* του καθηγητή
I. Gombrich (1909), του πιο δια-
κεκριμένου σήμερα ιστορικού
της τέχνης σε παγκόσμιο επίπεδο,
ως του μυθικού εικονολογι-
νιστινού του Warburg στο
Λονδίνο από το 1936 και ιππότη
από το 1972.

Το 1998, το Μορφωτικό Ίδρυ-
μα Εθνικής Εκπαίδευσης
αναθεωρήθηκε σε δεύτερη,
και αναθεωρημένη και επη-
νευρωμένη, έκδοση από το αγγλι-
κό τυπογραφείο του 1995. Έχω
επιτύχησε μάλιστα πως το
νέο βιβλίο, το οποίο φέρει
επισημασμένη σφραγίδα του
Μορφωτικού Ίδρυματος
χάμενου Ε. Χ. Κάσ-
δαγλη, ξεπερνά ακόμη και την
έκδοση του Phaidon αποτελώ-
μενο μοναδικό αναγνωστικό
βιβλίο για κάθε φιλότεχνο
και για κάθε βιβλιόφιλο.
Οι σημειώσεις, συνιστά αξιόπε-
ραστο βοήθημα για τους εγχώριους
σπουδαστές και κριτικούς τέχνης,
και αποδεικνύει ότι η εμπειρία
και η ερμηνευτική ευθυβο-
νία είναι κατ' ανάγκην συ-
νθήκες του σκοτεινού ή του δύ-
σκολου ύφους. Το *Χρονικό της
τέχνης* είναι πρωτίστως ένα κεί-
μενο γραφτηκε για να δια-
βαστεί σαν το παραμύθι –αλλά
και σαν δράμα– του ανθρώπινου
πολιτισμού. Ο Gombrich συσ-
τηματίζει σ' αυτό συμπερά-

σματα από άλλα πιο εξειδικευ-
μένα βιβλία ή μελέτες του χωρίς
πάντως αυτά να «τρομοκρα-
τούν» τους αμύητους, κυρίως θέ-
τει ερωτήματα, απορεί, θαυμά-
ζει, αποφεύγοντας τις αξιωματι-
κές θέσεις ενώ κι αυτή ακόμη η
εικονολογική μέθοδος, δηλαδή
η συστηματική ανίχνευση της
αλληγορικής και συμβολικής
λειτουργίας των εικόνων, την
οποία διδάχθηκε από τον δά-
σκαλο του E. Panofsky, χρησι-
μοποιείται επιλεκτικά και κριτι-
κά. Περισσότερο μοιάζει να του
ταίριαζει η «ψυχολογία της αντί-
ληψης» για να κατανοήσει πώς
αλλάζει το γούστο από εποχή σε
εποχή και πώς το έργο τέχνης
εμπλέκεται –αλλά και διαφορο-
ποιείται– από τις εκάστοτε κοι-
νωνικοπολιτικές και οικονομι-
κές συνθήκες· πώς, δηλαδή, ενώ
είναι «παιδί» της δεδομένης
ιστορικής στιγμής, λειτουργεί
συγχρόνως και ως το παράδοξό
της. Ο ίδιος γράφει στον πρόλο-
γο (σελ. 9): «Κάθε έργο τέχνης
αρέσει στην εποχή του όχι μόνο
για όσα πραγματώνει αλλά και
όσα δεν πραγματώνει. Όταν ο
νεαρός Μότσαρτ πήγε για πρώ-
τη φορά στο Παρίσι, παρατήρη-
σε –όπως έγραφε στον πατέρα
του– πως όλες οι συμφωνίες της
μόδας είχαν γρήγορο φινάλε·
αποφάσισε λοιπόν να ξαφνιασει
το ακροατήριό του συνθέτοντας
μια συμφωνία όπου η εισαγωγή
στο τελευταίο μέρος θα ήταν σε
αργό ρυθμό. Πρόκειται, φυσικά,
για ένα ασήμαντο παράδειγμα
που δείχνει όμως την κατεύθυν-
ση προς την οποία πρέπει να
προσανατολιζείται η ιστορική
αποτίμηση της τέχνης. Το κίνη-
τρο της πρωτοτυπίας μπορεί να

μην είναι η υψηλότερη ή η βαθύ-
τερη ιδιότητα του καλλιτέχνη,
σπάνια όμως απουσιάζει εντε-
λώς...».

Το *Χρονικό της τέχνης* περι-
λαμβάνει 28 κεφάλαια και εξι-
κνείται από την δημιουργία των
πρωτογόνων ως τον «Θρίαμβο
του Μοντερνισμού» και έχει
εμπλουτισθεί με χάρτες, δια-
γράμματα, πίνακες, γλωσσά-
ριο, ευρετήριο κ.λπ. Η έκδοση
είναι πολυτελής, εξ ολοκλήρου
έγχρωμη και με μοναδική την
ποιότητα των αποχρωματι-
σμών. Ακόμη και οι ασπρόμαυ-
ρες φωτογραφίες, έχοντας τυ-
πωθεί διτονικά, αποδίδονται
εξαιρετικά. Τέλος, η μετάφρα-
ση της Λίνας Κάσδαγλη αποτε-
λεί αληθινό επίτευγμα, γιατί
μένει αφενός πιστή στο μεστό
όσο και απλό ύφος του
Gombrich, ενώ συγχρόνως επι-
χειρεί επιτυχείς μεταφορές
όρων στα ελληνικά (όπως λ.χ. η
μετάφραση του action painting
σε «ζωγραφική της δράσης»,
σελ. 604) ή χρησιμοποιώντας
εύληπτες περιφράσεις (για πα-
ράδειγμα ο φονξιοναλισμός
επεξηγείται ως επιδίωξη της
λειτουργικότητας, σελ. 619).

Ο Gombrich δεν διστάζει να
εκτεθεί προσωπικά, παίρνο-
ντας θέση για θέματα της επι-
καιρότητας. Φερ' ειπείν, μιλώ-
ντας για το Μεταμοντέρνο, σχο-
λιάζει πως πρόκειται για μια
«αλλαγή ρεύματος παρά για ένα
καινούργιο ύφος», ενώ, αναφε-
ρόμενος στην εικαστική διάστα-
ση της φωτογραφίας –η οποία
πάντως δεν σχετίζεται με την
«φωτογραφική» πιστότητα στη
ζωγραφική–, γράφει τα εξής για
τον Καρτιέ-Μπρεσσόν: «... Με

Να 'μαστε πάλι με ένα
ακόμη ημερολόγιο του
1999 που ετοίμασε ο ΚΥΡ
(Όμιλος Interamerican,
εκδ. Καστανιώτη, 1998).
Όπως αντιλαμβάνεστε δεν
είναι δυνατόν να μεταδώ-
σω τη χάρη και το πνεύμα
του ΚΥΡ, που ωστόσο όλοι
γνωρίζουμε. Το βέβαιο εί-
ναι πως η Interamerican
διάλεξε το χιούμορ για την
εξ-ασφάλισή μας...

Ξακρίζοντας βιβλία διαπι-
στώνω με ευχαρίστηση την
παρουσία συλλογών διη-
γημάτων με ιδιαίτερο εν-
διαφέρον. Αν το επισημαί-
νω είναι γιατί τα τελευταία
χρόνια είχα παρατηρήσει
πως όλο και λιγότερα διη-
γήματα έκαναν την εμφά-
νισή τους συγκριτικά με
την παρουσία μυθιστορη-
μάτων που μονοπωλούσαν
τον πεζό λόγο. Η **Καίη
Τσιτσέλη** γράφει 15 διη-
γήματα που καταπλήσ-
σουν με την συνεργασία
λόγου και παραγόμενης
ατμόσφαιρας: *Ο χορός των
ωρών* (εκδ. Άγρα, 1999).
Η **Χριστίνα Ντουνιά**, στο
πρώτο λογοτεχνικό της πό-
νημα, μετουσιώνει, μέσα
σε 9 διηγήματα, τις βιωμα-
τικές της εμπειρίες σε δι-
αυγή λογοτεχνικό λόγο:
Βρέχει σ' αυτό το όνειρο
(εκδ. Καστανιώτη, 1999).
Η **Έλσα Λιαροπούλου**
εντυπωσιάζει με την ευρη-
ματικότητα των θεματικών
της επιλογών και χειρι-
σμών στα 6 διηγήματα που
περιλαμβάνονται στον τό-
μο: *Πλην ενός* (εκδ. Ίνδι-
κτος, 1999).

Ο **Νίκος Κάσδαγλης** συν-
θέτει ένα συγκλονιστικό
διήγημα στηρίζοντας την
αφήγησή του στα πραγμα-
τικά περιστατικά που είναι

συνδεδεμένα με την εξό-
ντωση του κουρδικού λα-
ού. Ένα ακόμη ολοκαύτω-
μα εικονίζεται μέσα από
την ιστορία της Γετέρ και
του Ραντβάν, καθώς και
όλων των ανθρώπων που
συνθέτουν τη μικρή τους
κοινωνία που διαλέγει ο
συγγραφέας παραδειγμα-
τικά: Αλλάχ Ακμπάρ –Ο
Θεός είναι παντοδύνα-
μος– (εκδ. στιγμή, 1998).

«Ποία του βίου τρυφή δια-
μένει λύπης αμέτοχος;
Ποία δόξα έστηκεν επί γης
αμετάθετος; Πάντα σκιάς
ασθενέστερα, πάντα ονει-
ρων απατηλότερα· μία ρο-
πή, και ταύτα πάντα θάνα-
τος διαδέχεται ...»: Από τη
Νεκρώσιμη Ακολουθία.
Αντιγραφή Λευτέρης Βε-
κρής (εκδ. το οκτασέλιδο
του Μπιλέτου, 17, 1998).

Ρομαντικός γάλλος επα-
ναστάτης του 19ου αιώνα
ο Γουσταύος Φλουράνς δί-
νει την ευκαιρία στον
ερευνητή ιστορικό Λεωνί-
δα Καλλιβρετάκη να συν-
θέσει ένα θαυμάσιο βι-
βλίο· μια μελέτη που αντα-
ποκρίνεται στον μυθιστο-
ρηματικό βίο του Φλου-
ράνς και παρακολουθεί
τον σύντομο και πολυτά-
ραχο βίο του· ένα βιβλίο
επιστημονικό, γραμμένο
με τον ενθουσιασμό και τη
ζέση που ταιριάζει στην
τολμηρή και ενθουσιώδη
προσωπικότητα του ρομα-
ντικού επαναστάτη: *Η ζωή
και ο θάνατος του Γου-
σταύου Φλουράνς* (μετά-
φραση: *Αθηνά Βουγιούκα*,
εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα
Εθνικής Τραπέζης, 1998).

Στις φυλακές ανηλίκων
της Κασσαβέτειας υπάρ-
χει πλέον μια βιβλιοθήκη.

την μικροσκοπική του μηχανή
σε ετοιμότητα δοκίμαζε την συ-
γκίνηση του κυνηγού που είναι
πεσμένος χάμω και παραμονεύ-
ει, με το χέρι στην σκανδάλη,
πότε να έρθει η κατάλληλη στιγ-
μή να “χτυπήσει”...» (σελ. 625).

Αλλά, βέβαια, εκεί που θεωρεί-
ται ανυπέρβλητος ως αναλυτής
είναι στα κεφάλαια που εξετά-
ζουν το πέρασμα από τον Με-
σαίωνα στους νεότερους χρό-
νους και την μετατροπή της θεο-
κεντρικής κοινωνίας σε αστική.
Ο Gombrich θίγει τις κοινές ευ-
ρωπαϊκές ρίζες ή καταβολές πε-
ριγράφοντας τους Κορτεζάνους
των φεουδαρχών και τους κατοί-
κους των νεοπαγών αστικών κέ-
ντρων ως ανθρώπους που έδει-
χναν «μεγαλύτερη τάση προς την
εκλέπτυνση παρά προς το μεγα-

λείο», ζώντας σε μιαν Ευρώπη η
οποία ήταν ακόμη αραιοκατοι-
κημένη ήπειρος (σελ. 207).

Το 1960 ο Gombrich δημοσι-
εύει το *Art and Illusion* (κυκλο-
φορεί στα ελληνικά από την
«Νεφέλη» ως *Τέχνη και Ψευ-
δαίσθηση*, Αθήνα 1995 σε μετά-
φραση Ανδρέα Παππά. Εκεί,
αναπτύσσοντας περισσότερο
τις βασικές ιδέες του *Χρονικού*,
διερευνά το άνοιγμα του ύφους
στην τέχνη καθώς και τη σχέση
της ζωγραφικής με τα ιλλουζιο-
νιστικά τεχνάσματα που θα-
μπώνουν τους αδαείς. Ο ίδιος
σημειώνει: «Οι Έλληνες έλεγαν
ότι η απαρχή της γνώσης βρί-
σκεται στην έννοια του θαυμα-
στού κι ότι, αν πάσουμε να θαυ-
μάσουμε, κινδυνεύουμε να πά-
ψουμε να γνωρίζουμε. Αυτό

που κυρίως επιδιώκω εδώ είναι
να αποκαταστήσω την αίσθη-
μας του θαυμαστού μέσω της
ικανότητας του ανθρώπου να
παράγει, με φόρμες, γραμμές
σκιές ή χρώματα, αυτά τα γεμά-
τα μυστήριο φαντάσματα της
πραγματικότητας που αποκα-
λούμε “εικόνες”...» (*Τέχνη και
Ψευδαίσθηση*, σελ. 20). Επι-
σκοπώντας το συνολικό έργο
του Gombrich ο J. M. Massing
έγραφε στο βιβλίο του *Στοιχί-
στες του ΧΧ αι.*, 1983): «... Με-
σω των μελετών του που σχετι-
ζονται με την ψυχολογία της
αντίληψης ο Γκόμπριτς είναι
ένας από τους ελάχιστους που
έχουν διευρύνει καθοριστικά
την γνώση μας σχετικά με το
ορατό κόσμο...».

Μάνος Στεφανίδης

Φως στο σκοτάδι της αυτοαναφορικότητας

Φίλιππος Ωραιόπουλος,
Ο Νεοελληνικός λόγος για την
αρχιτεκτονική και την πόλη:
Το Χωρικό Μοντέλο της
Ελληνικής Ανατολής,
Πρόλογος: Αλέξανδρος
Τζώνης - Lian Lefainre
εκδόσεις Εστία

Ίσως το μεγαλύτερο πρόβλη-
μα στη συζήτηση γύρω από την
ελληνική αρχιτεκτονική, τη βι-
βλιογραφία γύρω από το ίδιο
θέμα και τελικά την ίδια την ελ-
ληνική αρχιτεκτονική να είναι η
επίμονη αυτοαναφορικότητα
της. Η ελληνική αρχιτεκτονική
μοιάζει τόσο εξαιρετικά αυτόρ-
κης που κοιτάει με χλεύη την
ξένη βιβλιογραφία, η οποία
αναλώνεται σε συγκριτικές με-
λέτες, φέρνοντας την τεκτονική
διαδικασία σε αντιδιαστολή με
επιστήμες όπως η κοινωνιολο-
γία, η ψυχολογία και βέβαια
την ιστορία και τη θεωρία της
τέχνης. Στα ελληνικά, θα βρού-
με μελέτες αφιερωμένες στην

ιστορία της αρχιτεκτονικής ή
κτιριολογικές αναλύσεις, σπά-
νια όμως μελέτες αφιερωμένες
στη μεθοδολογία της ανάλυσης
και της ερμηνείας των κειμένων
γύρω από αυτό το θέμα. Με αυ-
τή την έννοια το βιβλίο του Φί-
λιππου Ωραιόπουλου καλύπτει
ένα κενό που προϋπήρχε για
δεκαετίες με το να καταδύεται
σε όλο το υλικό που συνιστά νε-
οελληνικό γραπτό λόγο για την
αρχιτεκτονική και την πόλη, μέ-
σα από τη μελέτη του οποίου
συνθέτει μια θεωρία για την τε-
κτονική πρακτική αυτής της πε-
ριόδου. «Η έρευνα αυτή ξεκίνη-
σε από τη διαπίστωση ότι, μολο-
νόντι στον ελληνικό χώρο υπάρ-
χει τεράστια και συνεχής αρχι-
τεκτονική παράδοση, δεν υπάρ-
χει συγχρόνως νεοελληνικός θε-
ωρητικός λόγος για την αρχιτε-
κτονική και την πολεοδομία και
επομένως η αντίστοιχη πρακτι-
κή», γράφει ο συγγραφέας. Ο
Ωραιόπουλος θεωρεί ως εκκί-
νηση της μελέτης τού νεοελλη-
νικού μορφώματος όχι τη δημι-
ουργία του νέου κράτους το

1828, αλλά, συμβατικά, την πε-
ρίοδο μετά την Πτώση και πο-
σοσιαστικά τον δεύτερο βυζαντι-
νικό ουμανισμό, δηλαδή τον
11ο αιώνα. Ως γνωστόν, βέ-
βαια, για την αρχιτεκτονική
ωρία της ύστερης βυζαντινής
περιόδου, η οποία είναι ίσως
και η πιο καθοριστική για
έρευνα αυτή, οι πηγές είναι
ελάχιστες. «Δεν θα βρούμε [στη
νεοελληνικές πηγές] κείμενα
ωρίας αυτόνομο παρόμοιο
αυτό του Alberti ή του Serlio»
γράφουν ο Αλέξανδρος Τζώνης
και η Lian Lefainre στον πρό-
λογο του βιβλίου. Η θεωρία
βυζαντινής αρχιτεκτονικής
εποχή της αυτοκρατορίας
μετά την πτώση της παρέμεινε
έως την εμφάνιση του έργου
Φίλιππου Ωραιόπουλου,
σκοτισμένη περιοχή της
ωρίας. Ίσως τον μεγαλύτερο
όγκο πληροφοριών γι
αντλεί ο συγγραφέας από
κείμενα, το εγχειρίδιο του
τέκτονα Ιουλιανού Ασπασίου
του έκτου αιώνα και
Αμφιλόχια του πατριάρχη

του ένατου αιώνα. Φυσικά, ότε-ρα αδυνατούν να συσχε-νύν σε επιστημονική διάρ-ση με τα προαναφερθέντα βιβλία, ενώ παράλληλα α-ξάζουν αντιδιαμετρικές με-τους απόψεις, μια που το είναι ένα βασικά νομο-λό εγχειρίδιο, ενώ το δεύτε-ρα θεολογική πραγματεία. Ο συγγραφέας ενδιαφέρεται τε-ρα για τις αλληλεπιδρά-του βυζαντινού και νεοελλ-ού λόγου τόσο με τον λατι-δυτικό όσο και με τον ισλα-αραβικό, περσικό και α-ανικό πολιτισμό. Η σχέση η λατινική Δύση φαίνεται ανής λόγω της κοινής ελ-ωμαϊκής και ιουδαϊκής ο-δοσης και τη γειτνίαση μέ-ση μεσογειακή λεκάνη, αλ-η περίπου τους ίδιους λό-υπάρχει και μια συνεχής μ-φίδρομη σχέση με τους σ-μούς της Ανατολής. Δεν ει-αμφιβολία ότι ο Βι-ιος, ο Αλμπέρτι και οι με-ουβιανοί συγγραφείς ύν σε κάποιο βαθμό στην α θεωρία και πρακτική οι μυστικιστικοί δρόμοι α-αλλάει η Ορθόδοξη εκ-α θα έρχονται συνεχώς σε ρ-υση με αυτές τις επιδρά-Είναι εκ πρώτης όψεως -γο που το Βυζάντιο δεν

παρήγαγε κείμενα που να αφο-ρούν τη χρήση της αρμονίας στην οικοδομική, μια που έχου-με αντίστοιχα κείμενα στην ποι-ηση ή τη μουσική. Αν είχαμε τέ-τοια δείγματα και στην αρχιτε-κτονική, αυτό θα συνέβαλλε κα-θοριστικά στη δημιουργία ενός θεωρητικού οικοδομικού λόγου και στην ελληνική Ανατολή. Ο βυζαντινός τέκτων ή πρωτο-μαΐστωρ επιδιώκει την ανωνυ-μία γιατί «απλώς μεταφέρει κα-τά το δυνατόν στοιχείο της κα-θολικότητας του Ακτιστού στο Κτιστό διά της μυστικής οδού (έμπνευσης)». Ως εκ τούτου, μια τέτοια πρόληψη (που περιέρ-γως διατηρείται σε πολλούς ση-μερινούς έλληνες αρχιτέκτονες και κυρίως, εικαστικούς) δεν ενθαρρύνει την καλλιέργεια της θεωρίας. Παράλληλα, η πρακτι-κή της περιόδου εμφανίζει αδυ-ναμία αυτονόμησης του αισθη-τικού λόγου από τη Θεολογία και επιπροσθέτως έντονες αντι-κλασικιστικές τάσεις. Οι Βυζα-ντινοί επιλέγουν μια αλλοιωμέ-νη προοπτική (καμιά φορά απο-καλείται ανακριβώς αντίστρο-φη προοπτική ή αντιπροοπτική αλλά δεν συμβαίνει ακριβώς αυτό) και μια αντισυμμετρική διαμόρφωση του χώρου που οι ρίζες της ίσως να ανάγονται σε φιλοσόφους της ελληνιστικής

περιόδου όπως ο Πλωτίνος. Μια που λοιπόν δεν υπάρχει συγκροτημένο σώμα θεωρίας ή αισθητικής της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας κατά την περίοδο που εξετάζει (11ος-Απαρχές Νέου ελληνικού κρά-τους), ο Ωραιόπουλος αναζητεί ψήγματα και σπαράγματα πλη-ροφοριών σε κείμενα άλλων γνωστικών περιοχών όπως η Μηχανική, η Αστρονομία, η Γε-ωγραφία, τα Μαθηματικά, η Μουσική, η Μετεωρολογία, η Ιατρική, η Ιστορία, η Φιλολο-γία, η Χαρτογραφία, η Θεολο-γία, η Φιλοσοφία, τα Νομικά, η Φυσική ή η Επιστήμη του Πολέ-μου. Όπως έγινε φανερό, το έρ-γο του συγγραφέα κάθε άλλο παρά εύκολο ήταν. Το σημαντι-κό είναι ότι η ελληνική βιβλιο-γραφία εμπλουτίστηκε με μια πολύτιμη προσθήκη και κυρίως ότι για τους επόμενους μελετη-τές υπάρχει μια εξαιρετικά στέ-ρεα βάση για να συνδέσουν τις όποιες έρευνές τους. Για τους μη μελετητές προσφέρεται ένα σαγηνευτικό βιβλίο που θα βοη-θήσει στην περαιτέρω κατανόη-ση της σκοτεινής οντότητας που λέγεται Νεοελληνικός πολιτι-σμός και σκέψη. Είθε να υπάρ-ξουν κι άλλα τέτοια.

Θανάσης Μουτσόπουλος

Στο βιβλίο *Κασσαβέτεια. Το χρονικό μιας βιβλιοθή-κης στη φυλακή ανηλίκων* (εκδ. Ε.ΚΕ.ΒΙ., 1998) όλοι οι συντελεστές οργάνω-σης αυτής της βιβλιοθή-κης, αλλά και άλλοι επι-στήμονες και συγγραφείς συμβάλλουν με γνώση, απόψεις και μεταφορά εμπειριών για ένα επίμα-χο ζήτημα που είναι η προσπάθεια να ανοίξει ένα παράθυρο επικοινωνίας μέσα στις φυλακές· το βιβλίο είναι ένας από τους δρόμους επικοινωνίας, παράλληλα με την ανάπτυξη της γενικής παι-δείας, του σχολείου, της επαγγελματικής κατάρτι-σης, αλλά και της πολιτι-στικής δραστηριότητας. Η πρωτοβουλία του Εθνι-κού Κέντρου Βιβλίου, όσο μπορούμε να διαπιστώ-σουμε από την ποιότητα των παρεμβάσεων που πε-ριλαμβάνονται στον τόμο, ανταποκρίνεται επάξια στο στόχο της. Να ελπί-ζουμε ότι η πρωτοβουλία αυτή συνεχίζεται και προ-κόβει.

Τα 18 σύντομα διηγήματα του *Σωτήρη Δημητρίου* διαθέτουν το χάρισμα της πύκνωσης και του αιφνι-διασμού. Μια σκηνή το κα-θένα από το καθημερινό απρόοπτο που αποκτά μια μοναδικότητα αιωνιότητας έτσι όπως καθηλώνεται στο χαρτί· και συχνά ξορκίζει τον τρόπο: *Η φλέβα του λαιμού* (εκδ. Πατάκη, 1999): «*Καληνύχτα, παιδά-κια. Καληνύχτα, κοπέλες. Καληνύχτα, μάνα. Δεν είναι τίποτα, κοιμηθείτε, θα πε-ράσει. Όλα κάποτε θα πε-ράσουν. Δεν είναι τίποτα. Δεν είναι τίποτα*».

ο χαρτοκόπτης

ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ (12ος-17ος αιώνας)

Ιστοιούτο Βαλκανικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1998

μάσια έκδοση του Ινστιτούτου Βυζαντινών Ερευνών του ΕΙΕ που περιέχει τις εισηγήσεις Διεθνούς Συνεδρίου που είχε διοργανωθεί το 1994 με τη φροντι-επιστημονική επιμέλεια του καθηγητή Λένου Μάτση. Αποτελεί συνέχεια ενσήτων που το Ινστι-τούτο διαπραγματεύεται σε διεθνή συμπόσια (*Η Καθη-μεριότητα στο Βυζάντιο*, 1989, *Η Επικοινωνία στο Βυ-ζάντιο*, 1993) οσάκις του επιτρέπουν οι ανύπαρκτοι πόροι του -σχήμα λόγου φυσικά εφ' όσον τα εξαρτώνται από τον ακάματο μόχθο των ερευ-νητών και την ευγενή προσφορά διαφόρων χορη-γητών και η καθυστέρηση της έκδοσης. Ας είναι. Το βιβλίο περιέχει στη γλώσσα τους τις εισηγήσεις οσάκις μπορεί να αναφέρονται σε επί-σημα θέματα, δεν παύουν όμως να κεντρίζουν το εν-διαφέρον του μη ειδικού αναγνώστη. Κατά μία τραγική τύχη η διεξαγωγή του Συμποσίου συνέπεσε με την απειλή σπαραγμού στην τώως Γιουγκοσλαβία. Η απειλή αυτή την άποψη η θεματολογία μολονότι κα-

λύπτει περίοδο έξι αιώνων, δεν παύει να είναι οδυνηρά επίκαιρη.

Οι εισηγητές: P. Badenas, Π. Γουναρίδης, ΑΧΙΝΙΑ Dzurona, A. Guillon, D. Jacoby, Jovanka Kalic, Πασχά-λης Κιτρομιλίδης, L. Maksimovic, Λένος Μαυρομάτης, K. Πιτσάκης, M. Popovic, G. Subotic, Vasilika Tapkova-Zaimona και Δ. Τριανταφυλλόπουλος.

Δεν είναι δυνατή εδώ η αναφορά στις εισηγήσεις, ούτε ο ερανισμός διαφόρων πολύ σημαντικών απόψε-ων που εκφράζονται στον τόμο με αφορμή επί μέρους περιπτώσεις προσωπικοτήτων της εποχής ή γεγονό-των και πολιτικής. Ο τόμος, όμως, ως σύνολο μεταδίδει την αίσθηση και το κλίμα μιας εποχής καθώς και τις αι-ώνιες πολιτικο-θρησκευτικές διαμάχες και διπλωματι-κές κινήσεις.

Σημ.: Τη βυζαντινά «αγγελική» σύνθεση του εξωφύλ-λου φιλοτέχνησε ειδικά για το Συμπόσιο η ζωγράφος *Ηρώ Κανακάκη* που τόσο αδόκητα έφυγε πέρυσι.

Ω

και τα λοιπά...

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟ
ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Γράμμα στον φίλο μου τον Τάκη

«Μέσα στους ατελέσφορους αγώνες μας για εξουσία χάσαμε τον πατριωτισμό μας»
Μπαλζάνι

ΤΑΚΗ ΓΕΙΑ ΣΟΥ, σου γράφω επειγόντως. Άκου γιατί. Γύρισα χθες στο σπίτι κουρασμένος –άρχισα να τρέχω τελευταία, ένεκα που μαζεύω λεφτά για να φτιάξω μια αυλή που έχω στο χωριό. Και γύρισα κουρασμένος. Όμως έχω και δυο ανιψάκια –απ’ της γυναίκας μου το σόι– και ξέχασα να σου πω για τη μανιά τους να μην είναι ευχαριστημένα ποτέ. Φτωχός ο πατέρας τους, συνταξιούχος του υπουργείου Παιδείας και η μάνα τους παντρεύτηκε στα 20.

Γιατί κάνω αυτή την εκτενή εισαγωγή; Διότι όταν είμαι κουρασμένος δεν με ενδιαφέρει το κοινωνικό ζήτημα. Και μόλις στρώθηκα στην τηλεόραση να δω τον Κλιντ Ήσθγουντ ακούω πως τα ανιψάκια μου τρέχουν στις καταλήψεις και πίνουν μπύρες. Έχω περάσει πολλά μικρός και δεν τρομοκρατούμαι εύκολα από τις δυστυχίες. Αλλά για τα ανιψάκια μου χαλάλι και ο Κλιντ Ήσθγουντ. Πήρα αμέσως τηλέφωνο τη δασκάλα τους στο γυμνάσιο, μια μουρλή που τελείωσε το Οικονομικό της Νομικής, μετά γυρνούσε στην Αμοργό με έναν Ισπανό και μετά πήγε στη Μυτιλήνη και έγινε δασκάλα. Αλλά ούτε αυτό της άρεσε και στο τέλος έγινε της Φιλοσοφικής. Αμαρυλλίς τη λένε και αν θέλεις το πιστεύεις. Λοιπόν, τη ρωτάω, τι γίνεται, ρε Αμαρυλλίς, εδώ έχουμε ένα πρόβλημα. Μου απαντά: «Έλα μωρέ, μην αγχώνεσαι. Η κάθε γενιά έχει τα Πολυτεχνεία της».

Μ’ ΑΡΕΣΟΥΝ ΠΟΛΥ οι πρωτότυπες αναλύσεις, γι’ αυτό δεν έκλεισα αμέσως το τηλέφωνο. Η Αμαρυλλίς, η δασκάλα που λέμε, γνωρίζει απέξω κι ανακατωτά τον Λεβύ Στρως –λίγο με τον Παλαμά κλώνει– και κάνει φοβερές αναλύσεις, ενώ τα παιδιά της πάνε στη Χιλλ. Και έτσι με αφοπλίζει.

Γύρισα στον καναπέ σκεφτικός. Φώναξα τη γυναίκα μου και της είπα: «Άσε τα παιδιά. Μην επεμβαίνεις. Όλα αυτά είναι της ηλικίας».

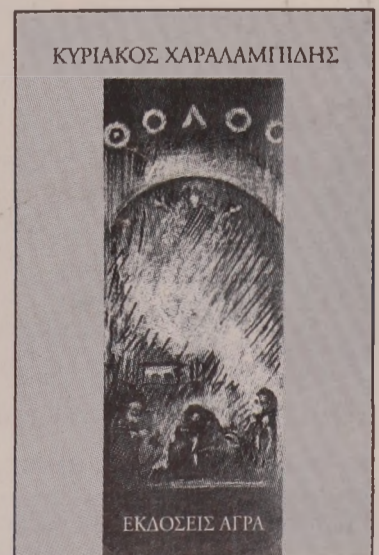
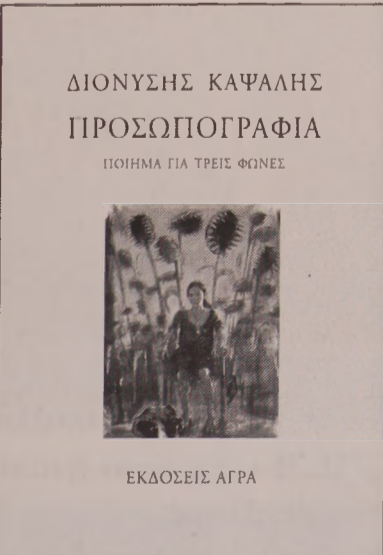
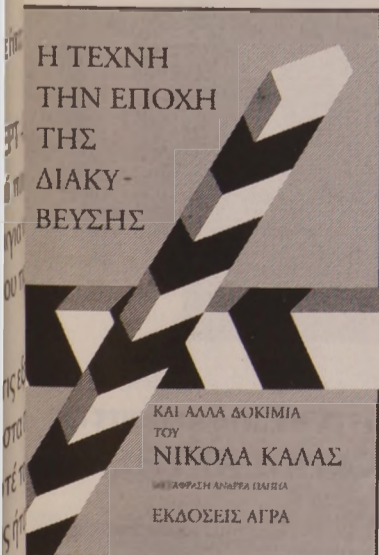
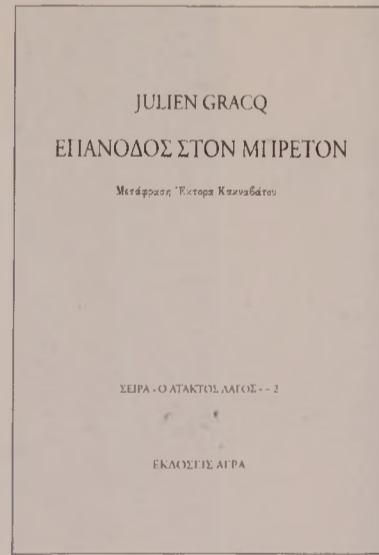
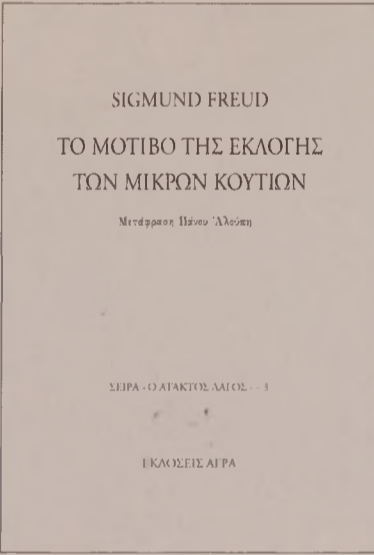
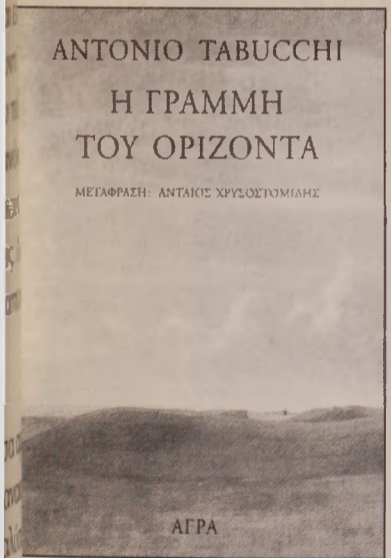
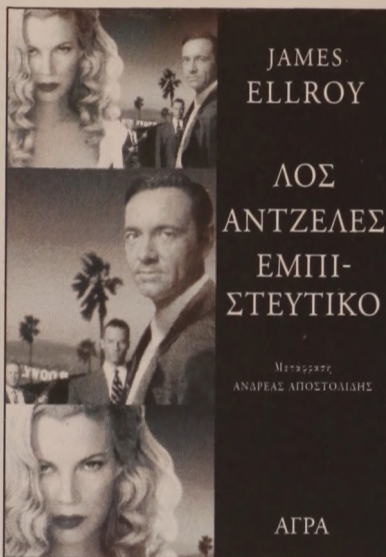
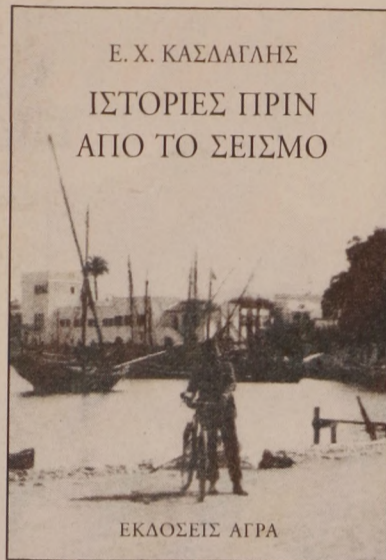
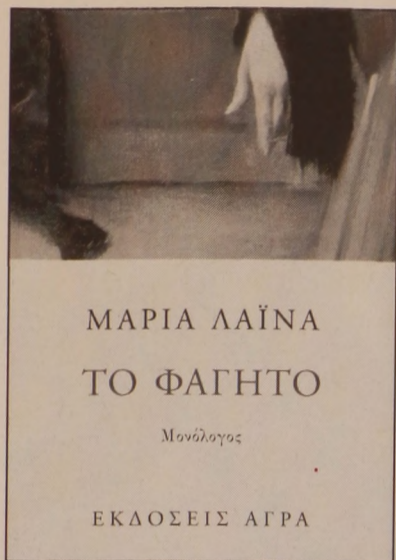
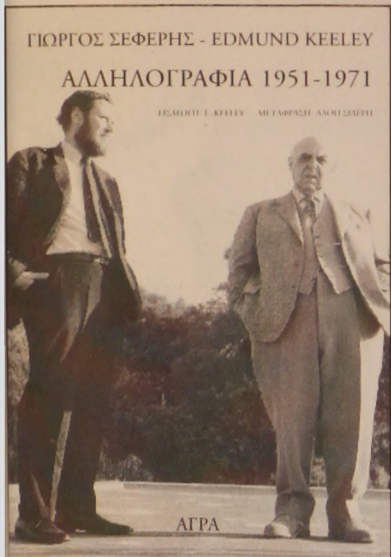
Ύστερα σκέφτηκα τη μάνα τους, που πήγαινε αξημέρωτα στην ΕΡΤ –δούλευε τηλεφωνήτρια– και τον πατέρα τους, έναν λυκειάρχη μαθηματικό που γέρασε με ένα Φιάτ του ’68. Όσο δούλευε δεν εννοούσε να κάνει ιδιαίτερα, «για να μη γίνονται διακρίσεις», έλεγε. Και τώρα οι κόρες του τον βρίζουν, που τις άφησε χωρίς το διαμέρισμα.

ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ ΤΩΡΑ πως ο κ. Αρσένης θα ’πρεπε να καταργήσει τις εξετάσεις στα Λύκεια και να ξαναγυρίσει το μάθημα από τα φροντιστήρια στα σχολεία. Έχουν δίκιο τα παιδιά, μόνο που κανένας φτωχός δεν βρίσκει ποτέ το δίκιο του. Μην κοιτάς την Αμαρυλλίς, αυτή ήταν τυχερή, όλοι της γενιάς της ήταν τυχεροί. Αυτά, φίλε Τάκη, και άμα κάνει προκοπή το Ρωμέικο εμένα να με χέσεις.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΟΝΟΥ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ

Δ. Ζ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

«Ο επισκευαστής λέξεων»

Δ. Ζ. Παπανικολάου

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΡΙΤΟΝΟΥ**

Μία στροφή που γίνεται ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ δεν τη βλέπεις πλέον. Ο Δ. Ζ. Παπανικολάου λέξεων». Κυρίως, όμως, διεκδικεί το ρόλο του ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗ. Η λέξη είναι η ουσία που είναι ένα παραμύθι για μεγάλους.

ΑΝΤΙΤ. 579
(500)

ΤΙΜΗ: 500 ΔΡΧ

9 780000 053367